KOCAELİ ANSİKLOPEDİSİ

CİLT 1

2023 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşleri
Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 59

@ Copyright 2023 Kocaeli Metropolitan Municipality,
Department of Culture and Social No: 59

Bu kitabın her türlü basım, yayın ve telif hakları
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi
Başkanlığı'na aittir. Başkanlığın yazılı izni olmadan elektronik,
mekanik ya da diğer yollarla basılamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.
Para ile satılamaz.

All rights reserved. No part of this book may be printed,
reproduced or distributed by any electronic, optical, mechanical
or other means without the written permission of the Kocaeli
Metropolitan Municipality, Department of Culture and Social Affairs.

Tasarım ve Uygulama
Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık A.Ş.

Baskı
Pelikan Basım Matbaa ve Ambalaj Sanayi Tic. Ltd. Şti.
Kayaşehir Mah. Ulubatlı Hasan Cad. Blok 2H Kapı No: 19
34494 Başakşehir / İstanbul
Tel: (0212) 613 79 55
Sertifika No: 40619

ISBN: 978-605-72931-7-6
Takım ISBN: 978-605-72931-6-9

KOCAELİ ANSİKLOPEDİSİ

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Haluk SELVİ
Prof. Dr. Muhammed Bilal ÇELİK
Prof. Dr. İbrahim ŞİRİN
Prof. Dr. Levent ATALI

2023

Sahibi
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Adına
Doç. Dr. Tahir BÜYÜKAKIN

Genel Koordinatör
Balamir GÜNDOĞDU

Ansiklopedi Yürütme Kurulu
Prof. Dr. Haluk SELVİ
Prof. Dr. Muhammed Bilal ÇELİK
Prof. Dr. İbrahim ŞİRİN
Prof. Dr. Levent ATALI
Volkan ŞENEL
Raşit FİDAN
Hayriye SÖZER
Adil YILDIRIM

Sekreterya
Nesrin DURAN
Şükriye Göksu HÜLAGÜ

Ansiklopedide yer alan maddelerin bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bilim ve Danışma Kurulu
Prof. Dr. Azmi ÖZCAN
Prof. Dr. Feridun M. EMECEN
Prof. Dr. Gülfettin ÇELİK
Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU
Prof. Dr. İdris BOSTAN
Prof. Dr. İlhan ŞAHİN
Prof. Dr. Kemalettin KUZUCU
Prof. Dr. Metin TUNCEL
Prof. Dr. Nermin ERSOY
Prof. Dr. Nevnihal ERDOĞAN
Prof. Dr. Numan AKDOĞAN
Doç. Dr. Fikrettin YAVUZ
Doç. Dr. Gülşen ERDAL
Doç. Dr. Mustafa SARI
Doç. Dr. Şennur KAYA
Dr. Metin ŞENTÜRK
Erdoğan ÖZDEMİR
Feyzullah Yavuz ULUGÜN
Müzeyyen ÜNAL
Recep KANKAL

İçindekiler

TAKDİM • XIII
ÖN SÖZ • XV
3D YAZICI VE TASARIM MERKEZİ • 3
15 TEMMUZ DEMOKRASİ ŞEHİTLERİ ANIT PARKI • 4
27 MAYIS • 5
28 HAZİRAN İLKOKULU • 6
ABDULHALİM ARAS • 11
ABDULLAH KÖKTÜRK • 11
ABDULLAH KÖSEOĞLU • 12
ABDULLAH ŞERİF EFENDİ • 12
ABDULLAH ŞEVKET • 14
ABDURRAHMAN GAZİ • 14
ABDÜLAZİZ • 15
ABDÜLHAMİD II • 17
ABDÜLHAMİD II CAMİİ • 19
ABDÜLLATİF B. SADULLAH EL-KOCAVÎ EL-GEKBÛZEVÎ • 20
ABDÜLMECİD • 21
ABDÜSSELAM BEY • 23
ABDÜSSELAM BEY MAHALLESİ (KEMALPAŞA, TEPECİK) • 24
ABRAHAM MURADYAN VE İZMİT'TE MATBAACILIK • 25
ACISU PARKI • 27
ADALAR ÇARŞISI • 27
ADALET GAZETESİ • 28
ADEM ALİ SARIOĞLU • 28
ADEM GÜL • 29
ADİL ATAN • 30
ADLİYE SARAYI • 30
ADNAN DARENDELİLER • 32
ADNAN FİLİZ • 33
ADNAN SOFUOĞLU • 34
AFET VE ACİL DURUM İL MÜDÜRLÜĞÜ • 35
AFFAN YATMAN • 36
AGÂH EFENDİ • 37
AĞAÇAĞIL CAMİİ • 38
AHİLİK • 40
AHMED HİLMİ EFENDİ • 41
AHMED MİDHAT EFENDİ • 42
AHMED NECATİ EFENDİ • 43
AHMED NEZİH GALİTEKİN • 44
AHMED AĞA NAMAZGÂHI • 45
ANZAVUR AHMET • 46
AHMET ARKAN • 49
AHMET AYHAN • 50
AHMET EDİP PAŞA • 51
AHMET FAİK ABASIYANIK • 52
AHMET FEVZİ BASIM • 54
AHMET FUAT ÇEVİREN • 55
AHMET GÜNEŞ • 56
AHMET HAKKI TURABİ • 57
AHMET HALUK DURSUN • 58
AHMET HAMDİ DEĞER • 59
AHMET HİKMET ÜÇIŞIK • 61
AHMET İHSAN TOKGÖZ • 62
AHMET KAYNAK • 63
AHMET MÜFİD SANER • 63
AHMET MÜMTAZ SAKA • 64
AHMET NECMETTİN AKTEN • 67
AHMET ÖZHAN / AHMET ŞÜKRÜ KADIÖZ • 67
AHMET PENBEGÜLLÜ • 68
AHMET RİFAT ÖZDEŞ • 70
AHMET SAKIZLI • 70
AHMET SIVACI • 72
AHMET SÜHEYL ÜNVER • 73
AHMET SÜREYYA SOFUOĞLU • 74
AHMET ŞÜKRÜ BAYINDIR • 75
AHMET ŞÜKRÜ OĞUZ • 76
AHMET TAŞÇI • 78
AHMET VEFİK PAŞA • 78
AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER İL MÜDÜRLÜĞÜ • 80
AK ALİ EFENDİ EL-İZMÎDÎ • 81
AKÇA CAMİİ • 82
AKÇA KOCA • 83
AKÇA KOCA ANIT MEZARI • 85
AKÇAKOCA / DERE CAMİİ • 87
AKÇAKOCA MAHALLESİ • 88
AKÇAKOCA NESLİNİN EVKAFI (İLYAS BEY, KADI FAZLULLAH, KUTBÜDDİN ÇELEBİ, MUHYÜDDİN ÇELEBİ) • 90
AKÇAMESCİT MAHALLESİ • 92
AKÇARAY • 93
AKÇAT MEMBA SUYU • 95
AKİF TERZİOĞLU • 95
AKMEŞE • 96
AK YEŞİL SPOR KULÜBÜ • 97
ALAATTİN KURT • 98
ALACA MESCİD / GÜMÜŞLÜOĞLU CAMİİ • 98
ALİ AĞA ÇEŞMESİ • 99
ALİ ÇELİKİZ • 100
ALİ DİKMEN • 101
ALİ HAYDAR KONCA • 102
ALİ HAYDAR ÖZTALAY • 102
ALİ İMAMOĞLU • 104
ALİKAHYA SEMTİ • 104
ALİ KEMAL • 106
ALİ KOÇ DEMİRÖREN • 107
ALİ MEZAR SUYU • 108
ALİ NAMIK ŞENER • 109
ALİ PORTUK (ALİ PERTEK) • 110
ALİ RIZA SİRMEN • 111
ALİ SAİT AKBAYTOĞAN • 112
ALİ SEDAT PEK • 112
ALİ SUAT BEY • 113
ALİ SÜREYYA KALEMCİOĞLU • 114
ALİ ZÜHTÜ EFENDİ • 115

ALPASLAN KAYA • 115
ALTIOLUK YAYLASI • 116
AMİR ATEŞ • 117
AMMİANUS MARCELLİNUS • 118
ANADOLU SELÇUKLULARI • 119
ANASTAS EFENDİ (ANASTAS MİHAİLİDİS) • 121
ANIT AĞAÇLARI • 122
ANITPARK • 123
ANTONİN ÇİZELGESİ • 123
APOLLON KÜLTÜ • 125
ARAMAN KÖYÜ (KAYMAS) • 125
ARAMAN PAZARI • 128
ARAPZADE CAMİİ • 130
AR-GE MERKEZLERİ • 130
ARKEOLOJİ VE ETNOGRAFYA MÜZESİ • 131
ARMAĞAN ÇAĞLAYAN • 133
ARMAŞ / MANASTIR (ÇARKHAPAN MERYEM ANA MANASTIRI) / MATBAA • 133
ARMATÖRLER • 136
ARRIANUS • 138
ARSLANBEY • 140
ARSLAN KESİCİ • 142
ASKAM KAMYON İMALAT VE TİC. A. Ş. • 142
ASKERÎ BİRİMLER • 143
ASKERÎ HASTANE • 145
ANADOLU ASLANLARI VE İŞ ADAMLARI DERNEĞİ (KOCAELİ) • 147
ASLAN ÇİMENTO FABRİKASI (DARICA) • 148
ASTAKOS/TERSANESİ/ARKEOLOJİK ALANI (BAŞİSKELE) • 150
ASUMAN TUĞBERK (KIZILGÖR) YOLAÇ • 152
ASYA TUR • 153
ÂŞIKLAR MERDİVENİ ÇEŞMESİ • 154
AŞKIN KAHVECİ • 154
ATA (ATAULLAH) NUTKU • 155
ATATÜRK HEYKELİ • 156
ATATÜRK, REDİF VE ETNOGRAFYA MÜZESİ • 157
ATATÜRK SPOR SALONU • 160
ATIF KAPTAN • 161
ATİLLA ÇETİN • 162
ATİLLA ORAL • 163
AT KOŞULARI • 164
ATLETİZM • 167
AVNİ KALKAVAN • 170
AVNİ ÖZTÜRE • 171
AYANLIK • 172
AYA VASİL KİLİSESİ • 175
AYÇA • 176
AYÇA SEMA OKTAY SEMERCİ • 177
AYDINLAR OCAĞI • 177
AYSEL ÖNDER DEMİRCAN • 178
AYŞE GÜNEŞ AYATA • 178
AYŞEN CENGİZ • 179
AYŞE NEVVARE (LEYLA) SÖNMEZLER • 180
AYTEPE YAYLASI • 181
AZERBAYCAN HAYDAR ALİYEV KÜLTÜR EVİ • 182
AZİM • 183
AZİZ AGATHONIKOS • 184
AZİZE SİBEL GÖNÜL • 185
AZİZE VASILISSA • 186
AZİZ GÜMÜŞ • 187
AZİZ NESİN • 188
AZİZ PANTELEİMON (AYA PANDELEİMON) VE MANASTIRI • 189
AZİZ THEOPHYLAKTOS • 191
BABADAĞI / BABATEPE • 195
BABAKÖY TAŞ OCAĞI • 196
BABALI KÖYÜ • 196
BABALI MAĞARASI • 197
BAĞÇEŞME (ORHANGAZİ) İLKOKULU • 198
BAĞÇEŞME MAHALLESİ (ORHAN MAHALLESİ) • 199
BAĞIMSIZ KOCAELİ • 200
BAĞLAR SOKAK ROMA MEZARI • 201
BAHA KOÇAK • 202
BAHÇECİK • 203
BAHÇECİK AMERİKAN KOLEJİ • 205
BAKİ KOMSUOĞLU • 207
BALÇIKLI ETHEM • 208
BALIKÇILIK • 209
BALKAN KÜLTÜR EVİ • 211
BALKAN TÜRKLERİ KÜLTÜR VE DAYANIŞMA DERNEĞİ (BAL-TÜRK) • 212
BALLIKAYALAR TABİAT PARKI • 213
BANDOLAR • 215
BARIŞ FALAY • 218
BARIŞ • 218
BARIŞ IŞIK GAZETESİ • 219
BARO • 219
BASIN İLAN KURUMU KOCAELİ MÜDÜRLÜĞÜ • 221
BASIN MÜZESİ • 222
BAŞDEĞİRMEN MESİRE ALANI • 223
BAŞİSKELE • 223
BAŞİSKELE BELEDİYESİ • 228
BAŞİSKELE DERELERİ • 229
BAŞİSKELE MEZARLIKLARI VE ŞEHİTLİKLERİ • 230
BAŞİSKELE SAHİLİ • 230
BAŞİSKELE ŞELALELERİ • 231
BATI TRAKYA TÜRKLERİ DAYANIŞMA DERNEĞİ • 232
BAYKUT BADEM • 233
BAYRAMOĞLU YARIMADASI • 233
BEATRICE BRUNINGER • 235
BEDRİ DÖLKELEŞ • 236
BEHÇET KARAN • 236
BEKİRPAŞA • 237
BEKİR SUPHİ AKTAN • 239
BEKİR YURDAGÜL • 239
BELEDİYE İŞ HANI • 240
BELEDİYE MÜZESİ • 241
BELEN CAMİİ • 242
BERKER DALMIŞ • 243
BEŞDİVANLI RIZA BEY • 244
BEŞDİVANLI RIZA BEY KONAĞI • 245
BEŞKAYALAR TABİAT PARKI • 247
BEYLİKDAĞI KENT/MİLLET ORMANI • 248
BEZİR YAĞI • 249
BİRFABTAŞ • 250
BİROL GÜVEN • 250

BİSİKLET SPORU • 251
BİTHYNİA KRALLIĞI • 253
BİZİM GAZETE • 255
BİZİMKÖY ENGELLİLER ÜRETİM MERKEZİ • 256
BİZİM ŞEHİR • 257
BİZİM YAKA KOCAELİ • 258
BRISA BRIDGESTONE SABANCI LASTİK SANAYİ VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ • 259
BRİSA MÜZESİ • 260
BUGÜN KOCAELİ • 261
BUĞDAY MEYDANI • 261
BULUTYAN ECZANESİ VE SEROPE BULUTYAN • 263
BURAK DEMİRBOĞA • 264
BURHAN AKÇİN • 264
BURHAN ÇEŞNİ • 265
BURHANETTİN ŞEVKİ TEKER • 265
BURHAN KOÇ • 266
BÜLENT ATASAYAN • 266
BÜNYAMİN AKMAN • 266
BÜYÜK DAVA • 267
BÜYÜK DERBENT • 268
BÜYÜK KOCAELİ • 269
CAHİDE TAMER • 273
CANFEDÂ KETHÜDÂ HÂTUN ÇEŞMESİ • 273
CAN PİŞMANİYE • 274
CELAL KAYA CAN • 275
CEMAL BEY • 276
CEMALETTİN KAFLI • 277
CEMAL TURGAY • 277
CEMAL TÜZÜN • 278
CEMİL YAMAN • 279
CEM TURGAY • 280
CENAP NUH AKSU • 281
CENGİZ KAHRAMAN • 281
CENGİZ KARAÖZ • 282
CENGİZ KESKİNKILIÇ • 282
CENGİZ ÖZDEMİR • 283
CENGİZ TOPEL • 283
CENGİZ TOPEL HAVALİMANI • 285
CEPHANELİK MESİRE ALANI • 286
CEVAT ABBAS GÜRER • 286
CEVAT ADEMOĞLU • 288
CEVAT ÇAPAN • 288
CEVDET ALTUĞ • 289
CEVDET BAĞDAT • 290
CEVDET MORALI • 291
CEVDET YAKUP BAYKAL • 292
CEYHUN ÇELİKTEN • 293
CEZMİ KARTAY • 293
CHARLES DE PEYSSONNEL • 294
CİRBİN ALİ MAĞARASI • 295
CLAUDE FARRÈRE • 296
CUMALİ DURMUŞ • 296
CUMHURİYET PARKI • 297
ÇAĞHAN KIZIL • 303
ÇAKMAKLI ÇEŞME • 303
ÇALÇA ÇORBASI • 304
ÇALIK AHMED PAŞA • 304
ÇALIŞMA VE İŞ KURUMU İL MÜDÜRLÜĞÜ • 305
ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK İL MÜDÜRLÜĞÜ • 307
ÇANDI EVLER • 308
ÇARŞI / MARAŞLI / MERKEZ ERKEK İBTİDÂÎ MEKTEBİ • 309
ÇARŞI HAMAMI • 310
ÇARŞI MAHALLESİ / ÇARŞIBAŞI (İZMİT) • 311
ÇAYIROVA • 312
ÇAYIROVA BELEDİYESİ • 315
ÇAYIROVA MEDYASI • 316
ÇAYIROVA TOHUM SERTİFİKASYON TEST MÜDÜRLÜĞÜ • 316
ÇAYIROVA ZİRAAT OKULU • 317
ÇENE ÇARPAN ÇORBASI • 319
ÇENE DAĞI • 320
ÇENEDERE MESİRE ALANI • 321
ÇENE SUYU • 321
ÇERÇİLİ KÖYÜ MAĞARASI • 322
ÇERKES MEHMET EFENDİ / ATALAR CAMİİ • 323
ÇEVRENİN SESİ GAZETESİ • 324
ÇEVRE, ŞEHİRCİLİK VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İL MÜDÜRLÜĞÜ • 324
ÇİFTLİKLER • 326
ÇINARALTI MEYDANI / KAHVEHANESİ • 329
ÇINARLI (NAMAZGÂHLI) ÇEŞME • 331
ÇINARLIDERE MESİRE ALANI • 332
ÇİROZCULUK • 333
ÇOBAN MUSTAFA PAŞA • 334
ÇOBAN MUSTAFA PAŞA CAMİİ • 335
ÇOBAN MUSTAFA PAŞA VAKFI • 339
ÇOCUK ESİRGEME KURUMU • 342
ÇOCUK OYUNLARI • 344
ÇUHANE 100 ADET ÇINAR AĞACI • 346
ÇUHANE FABRİKA-İ HÜMAYUNU • 346
ÇUKURBAĞ MAHALLESİ • 349
ÇUKURÇEŞME SOKAK • 351
DAIDALOS • 355
DAIDALSOS • 355
DAKİK FABRİKASI • 355
DARICA • 356
DARICA BELEDİYESİ • 362
DARICA CAMİLERİ • 365
DARICA GENÇLERBİRLİĞİ • 368
DARICA (RİTZİON) KALESİ • 370
DARICA KİLİSESİ • 371
DARICA KUŞ CENNETİ / FARUK YALÇIN HAYVANAT BAHÇESİ VE BOTANİK PARKI • 372
DARICA MEDYASI • 373
DARICA MEZARLIKLARI • 375
DARICA RUM OKULU (SKOLLIA RISSION) • 375
DARICA TARİHÎ İTFAİYE BİNASI • 376
DARÜLEYTAM • 378
DEFTERDARLIK • 379
DEĞİRMENDERE • 381
DEĞİRMENDERE ÇINARLARI • 383
DEĞİRMENDERE FINDIĞI • 384
DEĞİRMENDERE MEZARLIĞI • 385
DEĞİŞEN KOCAELİ • 386

DELİ HALİT PAŞA VE KOCAELİ GRUP KUMANDANLIĞI • 386
DEMET AKALIN • 389
DEMETER KÜLTÜ • 390
DEMİRCİLER BELDESİ (DİLOVASI) HAMAMI • 391
DEMİRCİLER KONAĞI (DİLOVASI) • 392
DEMOKRAT İZMİT • 394
DEMOKRAT KOCAELİ • 394
DEMOKRAT UYAN • 395
DENİZCİLİK TARİHİ • 395
DENİZ HAMAMI • 398
DENİZ İNAN • 399
DENİZ KÖŞKÜ • 400
DENİZ TAŞIMACILIĞI • 400
DENİZ YARIŞLARI • 402
DEPREMLER • 404
DERBEND / KIZDERBENDİ MENZİLİ • 407
DERİNCE • 407
DERİNCE BELEDİYESİ • 412
DERİNCE GAR (DEMİRYOLU) OTELİ • 414
DERİNCE MARANGOZHANESİ • 415
DERİNCE MEDYASI • 416
DERİNCE TRAVERS ENJEKTE FABRİKASI • 418
DERİNCE TREN GARI • 420
DEVLET MALZEME OFİSİ BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ • 421
DEVLET SU İŞLERİ (DSİ) • 422
DİLDERESİ • 424
DİLİSKELESİ • 424
DİL İSKELESİ KALESİ • 425
DİL İSKELESİ KÖPRÜSÜ • 426
DİLİSKELESİ MENZİLİ • 427
DİL İSKELESİ TARİHİ YAPILARI • 428
DİLOVASI • 429
DİLOVASI BELEDİYESİ • 434
DİLOVASI CAMİLERİ • 435
DİLOVASI ÇEŞMELERİ • 438
DİLOVASI MEDYASI • 440
DİLOVASI MEZARLIKLARI (TÜRBELER, YATIRLAR) • 441
DİNİ YÜKSEK İHTİSAS MERKEZİ MÜDÜRLÜĞÜ • 443
DİOCLETİANUS VE SARAYI • 444
DOĞAN DURU • 446
DOĞA KORUMA VE MİLLİ PARKLAR KOCAELİ ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ • 447
DOĞA SPORLARI • 448
DOĞU MARMARA AVRUPA BİRLİĞİ İŞ GELİŞTİRME MERKEZİ (ABİGEM) • 450
DOĞU MARMARA GÜMRÜK VE DIŞ TİCARET BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ • 451
DOĞUŞ • 452
DONANMA KOMUTANLIĞI • 453
DONANMA-YI OSMANİ MUAVENET-İ MİLLİYE CEMİYETİ • 455
DÖRT TEMMUZ GAZETESİ • 456
DURSUN EROL (TURSUN EROL) • 456
DÜMBÜLDEK DEDE TÜRBESİ • 457
DÜMBÜLDEK SUYU • 458
DÜNDAR ÇİĞİT • 459
DÜNYA İZMİTLİLER GÜNÜ • 460
DÜYÛN-I UMÛMİYE İDARESİ • 461
ECZACILAR VE ECZANELER • 467
EDA ÖZÜLKÜ • 468
EDİP KAYA MORSALLIOĞLU • 469
EĞİTİM • 469
EĞRELTİDÜZÜ TABİAT PARKI VE MESİRE ALANI • 472
EKREM ALİCAN • 473
EKREM MORALI • 474
ELBEYOĞLU KONAĞI • 475
ELEKTRİK SANTRALİ BİNASI • 477
EL SANATLARI • 478
EMEL ÇEVİREN • 482
EMİNE HANIM ÇEŞMESİ • 482
EMİNE ZEYBEK • 483
EMNİYET İL MÜDÜRLÜĞÜ • 485
EMRAH SAFA GÜRKAN • 487
EMRE DÖLEN • 488
ENDEMİK BİTKİLER • 489
ENDER ŞENOL • 491
ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ • 491
ENERJİSA • 493
ENGİN BENLİ • 494
ENGİN KORUKIR • 495
EN KOCAELİ • 495
ENVER ATAFIRAT • 496
ENVER KONUKÇU • 497
ENVER METE ASLAN • 499
ERAY ŞAMDAN • 499
ERCAN TOPACA • 500
ERCUVA YAYLASI • 500
RECEP ERCÜMENT KONUKMAN • 501
ERDAL ATA • 502
ERDEN KIRAL • 503
ERDİNÇ ÇELİKKOL • 504
ERDOĞAN ARIKAN • 504
ERDOĞAN BOZOK • 505
ERDOĞAN ÖZDEMİR • 506
ERİBOLON • 507
ERİKLİTEPE TABİAT PARKI • 507
ERKEK SANAT ENSTİTÜSÜ • 508
ERMAN ÇELİKER • 510
ERMENİ GAZETELERİ • 511
ERMENİLER/İZMİT ERMENİLERİ • 512
EROL KÖSE • 514
ERTAN AYHAN SERTÖZ • 516
ERTAN ÖZAK • 516
ERTAN PATIR • 517
ERTUĞRUL ÜNLÜER • 517
ESAT DEMİRSOY • 519
ESE DEDE TÜRBESİ • 520
ESKİ ÇEŞME • 520
ESKİ EŞME CAMİİ • 520
ESKİHİSAR / NİKİTİYATOS • 521
ESKİHİSAR ÇİMENTO FABRİKASI • 524
ESKİHİSAR İSKELESİ • 526
EKSİHİSAR KALESİ • 527
ESKİHİSAR MACERA VE AKSİYON PARKI • 529

ESKİHİSAR VİYADÜĞÜ • 530
ESKİHİSAR YOĞURDU • 532
ESKİ MEZARLIKLAR (İZMİT) • 533
ESMERAY • 535
EŞME • 535
EŞME AYVASI • 537
ETHEM ACAR • 538
ETHEM NECİP YETKİNER • 538
ETHEM VASSAF AKAN • 539
EUNOMİUS • 540
EUSEBİUS • 541
EVLİYA ÇELEBİ SEYAHATNAMESİ'NDE KOCAELİ • 542
EYÜP AYAR • 543
FAHRETTİN KANDEMİR • 547
FAHRİ CAN • 547
FAHRİ GÖRGÜLÜ • 548
FAHRİ SEYREK • 549
FARUK ERTUNÇ • 550
FATİH ZAMANINDA KOCAİLİ • 551
FATMA HİKMET İŞMEN • 552
FATMA KAPLAN HÜRRİYET • 553
FATMA SEHER HANIM (SAVAŞIR) • 554
FATMA TÜRK KUŞKAYA • 556
FATOŞ SEZER • 557
FAYTON OYUNCULARI • 557
FAZIL ŞERAFETTİN BÜRGE • 559
FENER GÖLÜ • 560
FENERLER • 561
FERİDUN ASLAN • 562
FERİDUN EMECEN • 563
FERİDUN ÖZBAY • 564
FERİDUN YÜKSEL • 564
FERRUH ÖVEN • 565
FESTİVALLER • 565
FETHİ AŞKIN • 568
FETHİYE CADDESİ • 568
FEVZİYE (MEHMED BEY) KÜLLİYESİ • 570
FEVZİYE PARKI • 571
FEYZULLAH İZMİDİ • 573
FEYZULLAH YAVUZ ULUGÜN • 574
FİKRİ IŞIK • 575
FLAŞ KOCAELİ • 577
FORD A.Ş. • 577
FOTOĞRAFÇILIK • 578
FOTO MAVYAN • 581
FRANSIZ RUHBAN OKULU • 581
FRIEDRICH KARL DÖRNER VE BITHYNIA ARKEOLOJİSİ • 583
FUAR • 584
FUAT BALKAN • 585
FUAT SİRMEN • 586
FUAT SORAĞMAN • 587
GAR BİNASI AĞAÇLARI • 591
GAYRİMÜSLİM MEKTEPLERİ • 592
GAZANFER BİLGE • 598
GAZETE K • 599
GAZİ AKÇA KOCA ANI EVİ • 600
GAZİLER DAĞI-GAZİLER TABİAT PARKI • 601
GAZİLER KÜLTÜR EVİ • 601
GAZİ LİSESİ / İZMİT LİSESİ • 602
GAZİ SÜLEYMAN PAŞA (ORHAN) CAMİİ • 603
GAZİ SÜLEYMAN PAŞA (ORHAN) MEDRESESİ • 607
GEBEŞOĞLU MEHMET AĞA • 608
GEBZE • 609
GEBZE BELEDİYELER BİRLİĞİ • 615
GEBZE BELEDİYESİ • 616
GEBZE CAMİLERİ • 619
GEBZE ÇEŞMELERİ • 621
GEBZE BAYRAM ÇÖREĞİ • 627
GEBZE ERKEK RÜŞDİYE MEKTEBİ • 628
GEBZE EVLERİ • 630
GEBZE HAMAMLARI • 631
GEBZE HAPİSHANESİ • 637
GEBZE KERVANSARAYI • 638
GEBZE MEDYASI • 639
GEBZE MENZİLHANESİ • 639
GEBZE MEZARLIKLARI • 642
GEBZE SPORCU EĞİTİM MERKEZİ (GEBZESEM) • 643
GEBZE TAŞI • 643
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ • 644
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ • 646
GELENEKSEL TÜRK SÜSLEME SANATLARI EĞİTİM MERKEZİ • 648
GENÇ DÜŞÜNCELER MECMUASI • 649
GENÇLİK MERKEZLERİ • 650
GENÇLİK VE SPOR İL MÜDÜRLÜĞÜ • 652
GENÇ SES • 654
GEZ GÖR KOCAELİ • 654
GİZEM AKMAN • 655
GOODYEAR • 656
GÖÇ İDARESİ İL MÜDÜRLÜĞÜ • 656
GÖÇLER • 657
GÖKHAN SÖZER • 662
GÖKMEN ÇİÇEK • 662
GÖKMEN KASABALI • 663
GÖLCÜK • 664
GÖLCÜK • 670
GÖLCÜK BELEDİYESİ • 671
GÖLCÜK DENİZ MÜZESİ KOMUTANLIĞI • 675
GÖLCÜK HAMAMLARI • 676
GÖLCÜK MACAR DOSTLUK ANITI • 677
GÖLCÜK MARŞI • 678
GÖLCÜK MEDYASI • 678
GÖLCÜK TERSANESİ • 679
GÖLKAY PARK • 681
GUREBA HASTANESİ • 681
GÜLFETTİN ÇELİK • 683
GÜLTEPE NEKROPOLÜ • 684
GÜMÜŞLÜOĞLU (SAATÇİ ALİ EFENDİ) KONAĞI • 685
GÜMÜŞLÜOĞLU MUSTAFA. B. MEHMET • 687
GÜNDEM KOCAELİ • 687
GÜNDOĞDU ÇEŞMELERİ • 687
GÜNDÜZLÜ SUYU • 689
GÜNEŞ KARABUDA • 689
GÜRKAN UYGUN • 690
GÜZELTEPE (AKSE) MAHALLESİ CAMİİ • 691

kayıtları kendi adını taşıyan çeşme, imaret ve mescidi de doğrulamaktadır. Buradaki imaretinin yakınında bir dönüm bostanlık bulunmaktaydı. Aynı yerde iki dükkân, karşısında iki katlı evde 6 dükkân ve deniz kıyısında bozahane duvarında hücre ve 4.000 akçe vakfetmişti. Vakfiyesi, muallimleri ve talebeleri Kuran okumaya teşvik edici içeriğe sahiptir. Abdüsselam Bey'in İznikmid'de bulunan mescidi/camisi Mimar Sinan eseridir.

KAYNAKÇA

Fuat Aydın, "Bir Endülüs Yahudisinden Osmanlı Başdefterdârlığına: Abdüsselâm el-Mühtedî el- Muhammedî ve *Risâletü'l- Hâdiye*'si Üzerine Bir Araştırma", *Oksident Yahudilik, Hristiyanlık ve Batı Araştırmaları Dergisi*, 2/2 (2020), s. 123-164; Ömer Lütfi Barkan ve Ekrem Hakkı Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli*, İstanbul 1970, s. 181-182; Semavi Eyice, "Tarihde Küçükçekmece", *Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 6/7 (1978), 57-120; Antoine Galland, *İstanbul'a Ait Günlük Hatıralar (1672-1673)*, çev. Nahid Sırrı Örik, C. I, Ankara 1998, s. 83; Ahmet Güneş, "16. ve 17. Yüzyıllarda İznikmid Şehri", *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli 2015, s. 419-445; Sâî Mustafa Çelebi, *Yapılar Kitabı Tezkiretü'l-Bünyan ve Tezkiretü'l-Ebniye*, haz. Hayati Develi, İstanbul 2003, s. 99, 102; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, C. I, İstanbul 1996, s. 139; Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l-Abbâr*, haz. Ali Çavuşoğlu, Ankara 2019, s. 254a, 254b, 259a; Murat Karademir, "İstanbul -Küçükçekmece Abdüsselâm Çeşmeleri", *Turkish Studies*, 13/26 (2018), s. 757-774; Mehmet Salih Erpolat, "Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Kocaeli Sancağı'nda Dini Hayatın İzleri", *Cihannüma*, VI/1 (2020), s. 1-37.

Emine DİNGEÇ

ABDÜSSELAM BEY MAHALLESİ (KEMALPAŞA, TEPECİK)

İzmit'in Tarihî Mahallelerinden

Tarihî Abdüsselam Bey Mahallesi, İzmit'in tarihî mahalleleri arasında çok değerli anıtsal yapılara sahip olması ile öne çıkan, merkez-sahil bölgesinde yer alan, yoğun nüfusa ve hareketliliğe sahip çok önemli bir mahalledir. Batısında Kozluk Mahallesi (Saray Yokuşu Sokak sınır olmak üzere), doğusunda Ömerağa Mahallesi, kuzeyinde Hacı Hasan ve Akçakoca Mahalleleri yer alır. Güneyinde ise İzmit Körfezi sahili yer almaktadır.

1914 tarihinde Abdüsselam Bey Mahallesi ve Tepecik Mahalleleri iki ayrı mahalle idi. O tarihte Abdüsselam Mahallesi 50 hane ve 200 nüfusa sahipti. Tepecik Mahallesi ise 60 hane ve 240 nüfusa sahipti. 1927 yılında bu iki mahalle birleşip Tepecik Mahallesi adını almıştır. 1914 yılında Abdüsselam Mahallesi'nin güney-kıyı bölgesindeki Rum mahallesinde 300 hane ve 950 nüfus var idi. Bu mahalle mübadeleyi takiben Kemalpaşa Mahallesi adını almıştır. 1914 haritası incelendiği zaman Abdüsselam Mahallesi'nin bir kısmının Tepecik Mahallesi'yle birleşerek Tepecik Mahallesi, bir kısmının da Rum mahallesiyle birleşerek Kemalpaşa Mahallesi adını aldığı anlaşılmaktadır.

Abdüsselam Bey Mahallesi, (Kemalpaşa ve Tepecik) İzmit'te tarihi yapıların en ünlü ve simgesel özelliklerine sahiptir. Söz konusu mahallede İmaret Yokuş Sokak'ta yer alan Abdüsselam İmaret Camii, Saray Yokuşu Sokak'ta yer alan Av Köşkü Kapısı, Saat Kulesi, çeşmeler ve giriş kapısı, Av Köşkü (Hünkar Köşkü-Küçük Saray), Av Köşkü müştemilatı (agavat dairesi/savcılık binası),

Abdüsselam Bey Mahallesi'ndeki Saat Kulesi

Eski Hamam Sokak'ta yer alan Eski Redif Komutanlık binası, Cumhuriyet Caddesi'nde yer alan Fevziye Camii (Mehmet Bey Camii), Fettah Öven Sokak'taki Yalı Hamamı, Cami Sokak'ta yer alan Tepecik Mescidi, Hamdi Açan Sokak'taki -Fransız Ruhban Okulu (Hükümet Konağı/Defterdarlık Misafirhanesi), Ankara Karayolu Caddesi'ndeki Halkevi (Halk Eğitim Merkezi) gibi önemli tarihî eserler bulunur.

Eski İstanbul transit yolu bu tarihî mahalleyi ortadan ikiye bölmekte ve günümüzde de bu transit yol ana arter olarak işlevselliğini korumaktaysa da bölgedeki mimari korumacılık, tarihî eserlerin nitelikli bir şekilde ayakta kalmasını sağlamıştır. Eski Redif Komutanlığı'nın bulunduğu ve Av Köşkü ile Agavat Dairesi'nin yer aldığı meydandaki kapsamlı kentsel düzenleme bu tarihi mekânların görünürlüğünü günümüzde daha da güçlü kılmıştır. Bu meydana bakan Av Köşkü ya da diğer adıyla Kasr-ı Hümayun kentin en önemli tarihî ve turistik eseri (Müze) olarak dikkat çeker.

İzmit kenti muhtelif tarihsel katmanlara haizdir. Helen, Roma, Bizans ve Osmanlı uygarlıklarının izlerini bu tarihî kentte üst üste bulmak mümkündür. Tarihî ve dinî mekânlar, camiler, hamam ve çeşmeler, askeri ve yönetsel yapıların yanı sıra saat kulesi ve Kasr-ı Hümayun (İzmit Saray) gibi özgün yapılar da kentte yer alır. Kasr-ı Hümayun Sultan Abdülaziz döneminde yapılmıştır. Günümüzde müze olarak işlevlendirilmiştir. Abdülaziz döneminde (1861-1876) yapılan Kasr-ı Hümayun Osmanlı'nın İstanbul dışında ayakta kalabilmiş tek sarayıdır.

Kasr-ı Hümayun'un hemen alt tarafında, Atatürk Heykeli'nin yukarısında yer alan ve simgesel bir siluet yaratarak İzmit'in sembolü olan saat kulesi, İzmit

Mutasarrıfı Musa Kazım Bey tarafından Sultan II. Abdülhamid'in tahta çıkışının 25. yıldönümü dolayısıyla yaptırılmıştır. Mimar Vedat Bey tarafından yapılan eser Neo-klasik üslubun özelliklerini yansıtır.

Meydanda yer alan ve restorasyon görerek yenilenen; "Atatürk Redif ve Etnografya Müzesi" olarak işlevlendirilen Eski Redif Binası'nın tarihçesi hakkında ise şu malûmata sahibiz: Bina İzmit Kasr-ı Hümayun'la eşzamanlı olarak Mutasarrıf Hasan Paşa tarafından yaptırılmıştır. Son şeklini ise geçirdiği yangının ardından 1890 yılında aldığı bilinmektedir.

İzmit'in en hareketli bölgelerinden biri olan ve ticari faaliyetin yoğun olduğu Cumhuriyet Caddesi'nde yer alan Fevziye Camii de mahallenin önemli tarihsel miraslarındandır. 1576 tarihli cami defalarca depremlerle yıkıldıysa da her seferinde yenilenerek ayağa kaldırılmıştır. Son düzenlemedeki vitray ve bezemeler ise göz alıcıdır.

Eski Redif Binası'nın arkasında yer alan küçük fakat çok eski cami Abdüsselam İmaret Camii ise adından da anlaşılacağı üzere mahalleye adını veren camidir. Fettah Öven Sokak'ta güncel ticari mekânlar arasına sıkışmış Yalı Hamamı ise bugün ne yazık ki tarihsel değerine uygun olmayan bir konumdadır. Cami Sokak'ta yer alan Tepecik Camii ise cemaatinin özgün çabası ile küçük ama özenli bir mabet olarak dikkat çekmektedir. Hamdi Açan Sokak'taki Eski Fransız Ruhban Okulu ise nitelikli bir tarihsel miras olarak değer bulmuş, yenilenmiş ve günümüzde "Hükümet Konağı ve Deftedarlık Misafirhanesi" olarak işlevlendirilmiş olarak hizmet görmektedir.

Mahallenin en önemli sosyal yapılarından biri olan Halkevi, bir Cumhuriyet dönemi girişimdir. 1937 yılında temeli atılarak 19 Şubat 1941 tarihinde tamamlanmıştır. 1952 yılında Halkevlerinin kapatılmasından sonra binaya muhtelif fonksiyonlar verilmiştir. Şehir lokantası, turizm müdürlüğü, kültür müdürlüğü, kütüphane, ilköğretim müdürlüğü, öğretmenler lokali ve musiki cemiyeti bunlardan birkaçıdır. Yapı 1980 yılından sonra Kocaeli Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu olarak işlevlendirilmiştir.

Tarihî Abdüsselam Bey Mahallesi İzmit'in en hareketli ve nüfusu yoğun merkezlerinin yer aldığı bir mahalledir. Büyük bir ticari faaliyet alanı olarak göze çarpmaktadır. Adeta İzmit'in kalbinin attığı bir merkez olan mahallede bilhassa Fevziye Camii çevresi, Halkevi arkası ve Cumhuriyet Caddesi'nde çok sayıda rekreasyon bölgesi, kafe ve dinlence mekânları bulunmakta olup tarihî mahallenin İzmit Körfezi sahili ise kısmen rekreatif amaçlı düzelenmiştir.

KAYNAKÇA

Avni Öztüre, *Resim, Fotoğraf, Belgelerle Nicomedia: İzmit Tarihi*, Çeltür matbaası, İstanbul, 1969; Ayşe Durukan (2006), *Reflections of the Modernization Idea of the Republic on Life and Space: Example of Halkevi Buildings*, Unpublished Doctoral Dissertation, Istanbul Technical University Institute of Science and Technology, Istanbul, 2006; Ahmet Nezih Galitekin, *İzmit Mehmed Bey Nam'ı Diğer Fevziye Cami-i Şerifi*, Gölcük Belediyesi Kültür Yayınları No.5, İstanbul, 2002; Berna Kaya, *Izmit Halkevi (1932-1951) as a Public Education Institution*, Unpublished Master Thesis, Sakarya University Institute of Social Sciences, Sakarya.2008; Burcu Yıldırım, Selma Kayhan Tunalı, *Transformation of the People's Houses into Public Education Centers: An Evaluation Study Based on Architectural Space, Using the Izmit People's House as An Example*, Journal of International Social Research, Cilt. 13, Sayı: 70, 2020. sf. 462-478; Bülent Tanju, "Bir Osmanlı'nın Mimar Olarak Portresi: Vedat Tek", *M. Vedat Tek Kimliğinin İzinde Bir Mimar*, (Haz. Afife Batur), İstanbul, 2003, sf. 243-260; Erdem Yücel, *İzmit'te Sultan Abdülaziz Sarayı*, Türkiyemiz, 30, İstanbul, 1980, s. 1-6; Engin Ürkmez, *İzmit'te Türk Eserleri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2007; Fatmanur Kesikbaş, Nevnihal Erdoğan, *Sultanların Av Köşkü: Kasr-ı Hümayun ve Bahçesi*, bâb Mimarlık ve Tasarım Dergisi, Cilt 1, sayı 1, Ocak 2020, s. 31-45; F.Yavuz Ulugün, "Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Dönemi", *Kocaeli Tarihi Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Döneminde Kocaeli*, İzmit, 2002, s. 6-82; Hakkı Acun, *Anadolu Saat Kuleleri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1994, s. 27; H. Kamil Biçici, *"Geçmişten Günümüze Körfezin Parıldayan İncisi: İzmit Saat Kulesi"*, Selvi, Haluk; *Şirin, İbrahim; Çelik*, M. Bilal; Yeşildal, Ali; Narin, Resül (Ed.). Uluslararası *Çoban* Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-IV Bildirileri (PDF). **1**. *İzmit:* Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları. 2018, s. 590; İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairei reisliği şehircilik İşleri Müdürlüğü, , İzmit Analitik Etüdler, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası döner Sermayesi, Ankara, 1970; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, *İzmit Kent Merkezi Mahalleler- Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 20, İse Reklam, İstanbul 2011; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, M.E.B. Yayınevi, İstanbul, 1971; Nurettin Yıldırım ve Leyla Tekkollu, *Yaşayan Tarihi ve Kültürel Askeri Yapılar*, MSB İnşaat Emlâk Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2001; M.Mitat Özgen, *Osmanlı Devleti Ordu Sisteminde Redif Teşkilatı ve II.Abdülhamid Dönemi Redif Binaları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2013; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 13, Düzey Matbaa Ltd. Şti, İstanbul.2009; Yegan Kahya, *Izmit Sultan Abdülaziz Imperial Hunting Lodge: Restoration following the 1999 earthquake*, ITU Journal Of faculty of Architecture, C. 9, S. 2, İstanbul, sf. 135-151; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 20011.

Nevnihal ERDOĞAN

ABRAHAM MURADYAN VE İZMİT'TE MATBAACILIK

Tarihte matbaayla ilgili ilk örnekler Çin'de ortaya çıkmıştır. Çinliler 600 yılına doğru blok kitap basmaya başlamış bu tekniği daha sonra Japonya ve Kore kullanmıştır. Çinlilerden sonra Uygur Türkleri de IX. yüzyılda ağaç harflerle baskı yöntemini kullanarak matbaacılık alanında faaliyetlerde bulunmuşlardır. Avrupa'da 1440 tarihinde Almanya'nın Mainz şehrinde Johann Gutenberg'in kullandığı bu matbaa, hareketli harflerden oluşmaktaydı. Gutenberg'le birlikte matbaa Avrupa'da yaygınlaşmıştır.

Osmanlı Devleti'nin ise matbaa ile tanışması 1490 tarihinden itibaren Osmanlı'ya sığınmaya başlayan Yahudiler vasıtasıyla olmuştur. Yahudiler Osmanlı'ya sığındıktan sonra 1492 tarihinde İstanbul'da ilk matbaayı kurdular. Yahudilerin kurduğu matbaada ilk kitap 1493 tarihinde basılmıştır. Yahudilerin İstanbul'da matbaayı kurmalarından sonra 16. yüzyılın 2. yarısında Osmanlı Devleti'nde matbaacılık faaliyeti gelişmeye başladı. Yahudilerden sonra başka bir gayrimüslim cemaat olan Ermeniler de 1567 tarihinde İstanbul'da bir matbaa kurmuşlar bunu da sonra 1627 tarihinde Rumlar izlemiştir. Rumlar da Ermeniler gibi matbaayı İstanbul'da kurmuşlardır. Gayrimüslimler kurdukları matbaa ile dini ve kültürel alanda kitaplar basmışlardır. Osmanlı Devleti'nde 1492'de ilk mat-

çıkış, girişin batısında bulunan merdivenle sağlanmaktadır.

Yapının batı cephesinin güneyine yakın bir konuma yerleştirilen minare silindirik gövdeli, tek şerefelidir. Minare kaidesi cepheyle aynı yüksekliktedir. Kesme taş malzemeli kaideden gövdeye geçişte bir pabuç kısmı yer almaktadır. Silindirik gövde tuğla malzemeyle inşa edilmiştir. Minare şerefesi günümüzde demir şebekelidir. Şerefe altlığı testere dişi dizileriyle hareketlendirilmiştir. Minarenin petek kısmı son zamanlarda yenilenmiştir. Cami içten ve dıştan tümüyle sıvalı vaziyettedir. Dış cepheler üstte üç sıra silmeyle nihayetlendirilmiştir.

Camide kuzey, güney ve doğu cephelerde dış tarafta dua kitabeleri bulunmaktadır. Cephelerin üst tarafında köşelere yerleştirilen kitabelerle bir hareketlilik sağlandığı görülür. Harimde ise mihrap ve pencerelerde sıva üzerinde kalem işi süslemeler, üst sıra pencerelerde alçı şebekeler ve renkli camlar süsleme unsurları olarak göze çarpmaktadır. Kalem işi süslemelerin bir kısmı canlandırılmıştır. Pencere üstlerindeki kalem işlerinde stilize lâle, kıvrık dal ve tırtıklı yapraklarla bitkisel bir kompozisyon meydana getirilmiştir. Kompozisyonun ortasında içinde beş kollu bir yıldızın yer aldığı kartuş görülür. İki köşede ise yine içlerinde beş kollu yıldızların yer aldığı yarım madalyonlara yer verilmiştir. Madalyonların üstünde birer âlem bulunmaktadır. Kalem işi süslemelerde sarı, kırmızı, mavi, beyaz ve yeşil renklere yer verilmiştir. Üst sıra pencereler kıvrık dal, tırtıklı yaprak ve stilize çiçeklerden meydana gelen bitkisel bir kompozisyonla çevrelenmiştir. Pencerelerin üstlerinde alt sıra pencerelerdeki süslemelere benzer kalem işleri görülmektedir. Camideki en dikkat çekici kalem işleri mihrapta bulunur. Mihrap nişinin iki yanında kaide üzerine bindirilen sütunlar tasvir edilmiştir. Sütunlar üzerinde dekoratif sütun başlıkları ve en üstte ise kulpla kâseler yer almaktadır. Mihrap nişinde ise püsküllü bir perde ve perdenin merkezine asılı zincirli bir kandil bulunmaktadır. Mihraptaki süslemelerde kahverengi, sarı, gri, yeşil, turuncu, mavi ve kırmızı renkler kullanılmıştır. 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren görülmeye başlayan ve 19. yüzyılda yaygınlaşan bu tarz süslemelerin yapıya onarımlar esnasında eklenmiş olması muhtemeldir. Akçakoca (Dere) Camii ilk inşasından günümüze ulaşamamıştır. Zaman içerisinde geçirdiği onarımlar gerek malzeme gerekse süsleme özellikleri açısından fark edilebilmektedir. Cami günümüzde ibadete açıktır.

KAYNAKÇA

Engin Ürkmez, *İzmit'te Türk Eserleri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 2007, s. 114; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: I, 5. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basınmevi, Ankara, 1988, s. 117-119; Süheyl Ünver, *Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in Defter ve Dosyalarında (Kocaeli) İzmit-Gebze*, (hzl. Ahmed Nezih Galitekin), Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 39, 81, 89.

Erkan ATAK

AKÇAKOCA MAHALLESİ

İzmit'in Tarihi Mahallelerinden

Akçakoca Mahallesi, İzmit'in Tarihi Mahalleleri arasında tarihsel bağlantılar ve tarihi miras açısından en yoğun mahalledir. Gerek tarihsel Nikomedia kentinin kurulu olduğu yamacın eteklerinde olması gerekse de bölgenin Türkler tarafından fütuhatını gerçekleştirmiş olan Akça Koca'nın adını taşımasından da anlaşılacağı gibi İzmit'in geçmişine dair belirleyici izler taşır.

Saadettin Yalın Caddesi ile batıda Kozluk ve Turgut Mahallelerine sınırını oluşturur. Orhan Caddesi ve Hasan Elbey Sokak ile kuzeydeki Orhan Mahallesinden ayrılır. Doğusunda Veliahmet Mahallesi bulunmaktadır. Çukurçeşme Sokak ve Sırrıpaşa Caddesi ile Hacıhasan Mahallesi'nden ayrılır. Güneyinde yer alan Kemalpaşa Mahallesi ile arasındaki sınırı ise İnönü Caddesi oluşturur.

İller Bankası kaynaklarına göre söz konusu alanda; 1914 yılında 200 hane 800 kişiden oluşan Akçamescit Mahallesi ile 150 hane 600 kişiden oluşan Hacı Hürrem Mahallesi bulunmaktadır. 1927 yılında Akçamescit Mahallesi ile Hacı Hürrem Mahallesi birleştirilerek bugünkü "Akçakoca Mahallesi" teşkil edilmiştir. Günümüzde "Akçamescit Mahallesi" mahalle içinde yer alan bir sokak olarak mevcuttur. Hacı Hürrem Yokuşu ise hali hazırda doğudaki Veliahmet Mahallesi ile sınır oluşturan bir sokaktır.

Akçakoca Mahallesi bugün büyük oranda yok olmuş olan tarihi Nikomedia kentinin surları içinde kalan yüksek eğimli bir bölgede yer alır. Körfez manzarasına sahiptir. İzmit'in Tarihi Mahalleleri arasında en eskilerinden biri olan Akçakoca Mahallesi'nde yer alan Kapanca Sokak, Osmanlı döneminde umumiyetle gayrimüslim nüfusun yerleşik olduğu 19. yüzyıl evlerinden oluşmaktadır. İzmit Kaleiçi kentsel sit alanı içinde yer alan sokakta ilk çalışmalar 1990 yılında başlamıştır. 1979 yılında tescil edilen yapılar, kamulaştırma sürecinin ardından, rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanarak 2016-2017 yıllarında restorasyon ve rekonstrüksiyona tabi tutulmuş ve kente geri kazandırılmıştır.

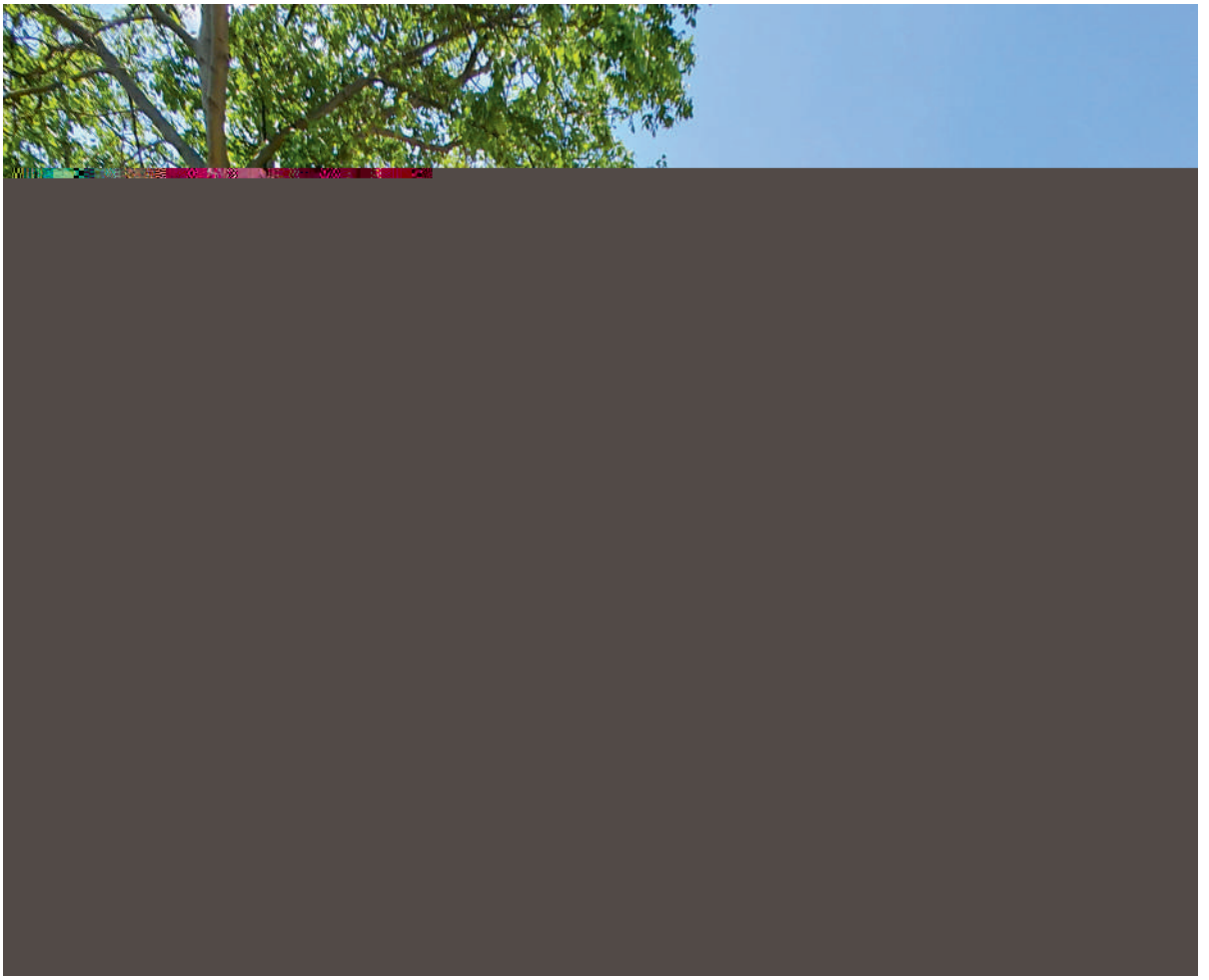
2021 yılı itibariyle Kapanca Sokak restorasyonları büyük oranda tamamlanmış ve kentin sınırlı bir bölgesinde tarihsel miras ayağa kaldırılmış olsa da güncel fonksiyonlar açısından arzu edilen hedefe henüz ulaşıldığı söylenemez. Ancak sokakta yer alan restore edilmiş ve butik otel haline getirilmiş işletmelerde belli bir doluluk oranından söz edilebilmektedir.

Kapanca Sokak evleri mimari karakteristik olarak tipik Osmanlı yapılarıdır. Ahşap ve cumbalı evlere birkaç basamakla girilir ve alt bölümler bağdadi sıva ile koruma altındadır. Mahallenin içinde bulunduğu yüksek eğim, binalara avantajlar sağlar ve Körfez manzarasına hâkim evler bu yönleriyle rağbet görür.

Kapanca Sokak'ta yer alan ve başarılı bir korumacılık örneği olarak dikkat çeken Eski Kilise bugün için sokağın en canlı binasıdır. Halk Eğitim Merkezi olarak kullanılan bina, vermiş olduğu çok sayıdaki kurs

Süleymanpaşa Hamamı

Kapanca Sokak

ve yürüttüğü aktivite ile sokağın yaşayan mekânları arasında en canlı ve işlevsel olanıdır.

Tüm bu aktivasyon içerisinde, İzmit Tarihi Koridoru'nda yer alan Eski Kilise, Akça Koca Dere Camii, Elbeyoğlu Konağı (Muhtarlık Binası ve Mahalle Evi), Hasne Hatun Türbesi, Yumurtacı Camii ve Çeşmesi, Süleyman Paşa Hamamı, Hacı Ayvaz Mescidi, Portakal Mescidi, 50. Yıl Çeşmesi gibi tarihi eserler, kimi zaman nitelikli restorasyonlar kimi zamansa korumacı tasarruflarla ayakta kalmıştır.

Bu yapılar arasında, bir mahalle mescidi olarak dönemin sivil yaşantısını yansıtması açısından, tek hacimli, kare planlı, küçük bir mimari yapı olan Portakal Mescidi önem taşır. Akçakoca Mahallesi'nin sınırında yer alan Portakaloğlu Mustafa Ağa Mescidi, Osmanlı döneminde birçok kentte olduğu gibi İzmit'te de yapılan mahalle mescitlerinin tipik bir örneği olup 18. yüzyılda inşa edildiği tahmin edilmektedir. Bir mahalle mescidi olan tarihi bina, dönemin diğer yapılarından farklı olarak sivil dini mimarlık yapılarının tarzını sergilemesi yönüyle dikkat çeken, küçük mahalle mescitlerinin önemli bir örneğidir.

İzmit Tarihi Koridoru içinde yer alan ve kapsamlı bir restorasyon geçiren Süleyman Paşa Hamamı, İzmit'te günümüze kadar ayakta kalabilmiş en eski tarihli Osmanlı yapısıdır. Kadınlara ve erkeklere mahsus olmak üzere iki ayrı bölümü olan "çift hamam" Şehzade Süleyman Paşa tarafından yaptırılmıştır. Kesin olmamakta birlikte Süleyman Paşa 1337'de İzmit'in fethinden sonra şehri imara başlamış ve bu imar faaliyetinin bir ürünü olarak hamamı da inşa ettirmiştir.

Önünde tarihsel kahramanlarımızdan Akça Koca'nın heykelinin bulunduğu Akça Koca Dere Camii ise dış cephe düzenlemesi açısından tarihsel değerine mütenasip bir restorasyon geçirememiş olsa da iç süsleme, bezeme ve vitray açısında mahalleye ruh ve güzellik katacak düzeyde başarılı bir yenilemeye tabi tutulmuştur. Hemen aşağısında yer alan Hasne Hatun türbesi ise Ertuğrul Gazi'nin annesine ait olup mükemmel korunmuş olsa da daha başarılı bir sergilemeyi hak etmektedir.

İzmit'in tarihi mahallelerinin en köklülerinden biri olan Akçakoca Mahallesi gerek barındırdığı tarihsel-kültürel miras, gerekse de bütüncül bir restorasyon mıntıkası olarak ele alınmış olması dolayısıyla kentin geleceğinde anlamlı olacak ve tarihe can verecek bir özellikli mahalle olarak dikkat çekmektedir. Sadece içerdiği tarihi yapılarla değil tıpkı Kapanca Sokak gibi bütünlüklü bir tarihsel panorama çizen henüz restore edilmemiş fakat ileride ele alınacağı kesin olan Orhan Caddesi, Sırrı Paşa Caddesi, Çukur Çeşme Sokak, Alaca Mescit Sokak gibi tarihi sokaklara da sahiptir.

Akçakoca Mahallesi Türkiye'nin endüstriyel aktivite ve sanayisini büyük oranda sırtlanmış bir tarihi kentte hüküm süren aşırı yoğunluk, hareketlilik, trafik, kalabalık ve dinamizmin hemen yanı başında ve yukarısında olmasına rağmen, topoğrafyası dolayısıyla bu dağdağanın dışında kalabilmiş, asude bir iskân bölgesi olarak gelişmeye, yenilemeye ve korumacılığa son derece elverişli bir tarihi mahalledir.

KAYNAKÇA

Avni Öztüre, *Resim, Fotoğraf, Belgelerle Nicomedia: İzmit Tarihi*, Çeltür Matbaası, Istanbul, 1969; Engin Ürkmez, *İzmit'te Türk Eserleri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2007; *İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairesi Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü*, *İzmit Analitik Etüdler*, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası Döner Sermayesi, Ankara,1970; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, *İzmit Kent Merkezi Mahalleler Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 20, İse Reklam, İstanbul 2011; Nevnihal Erdoğan, Mehtap Özbayraktar, Sonay Ayyıldız, *Tarihi İzmit Kent Merkezi Geleneksel Konutları*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 21, İse Reklam, İstanbul 2011; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, M.E.B. Yayınevi, İstanbul, 1971; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 13, Düzey Matbaa Ltd Şti, İstanbul, 2009; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 20011; https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/gezilecekyer/tarihi-kapanca-sokak

Nevnihal ERDOĞAN

AKÇAKOCA NESLİNİN EVKAFI (İLYAS BEY, KADI FAZLULLAH, KUTBÜDDİN ÇELEBİ, MUHYÜDDİN ÇELEBİ)

Kocaeli Vakıfları

Kadı Fazlullah, Kocaeli'ne adını veren Akçakoca'nın torunudur. Kadılık görevinin yanısıra II. Murad döneminde vezirlik payesi de alan Kadı Fazlullah, "Efdal Paşa" olarak da bilinir. Fetret Devri mücadeleleri sırasında ve II. Murad zamanında Bizans Devleti'ne gönderilen elçilik heyetlerine başkanlık eden Fazlullah Paşa, Mehmed Paşa'nın vefatıyla Kubbe Veziri oldu. Hazinede yaşanan maddi sıkıntı sebebiyle padişahların halktan zorla mal toplamasının câiz olduğu yönünde II. Murad'a yaptığı teklifin beğenilmemesi üzerine vezirlikten azledilen Kadı Fazlullah, XV. yüzyılın ilk yarısı biterken vefat etmiş olmalıdır. Günümüzde Kadı Feyzullah Türbesi adıyla anılan türbesinin, torunlarından Kutbüddin Çelebi tarafından yaptırıldığı sanılır. Bir arşiv vesikasına dayanılarak onun "Hurufî Tarikatı" gibi hiç olmayan bir târikata mensup olduğunun belirtilmesi hatalıdır. Arşiv vesikasındaki hurûfî kaydı, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan beri ilmiyye sınıfı üzerinde görülen Muhyüddin İbn Arabî etkisiyle açıklanabilir. Nitekim Fazlullah Paşa'nın zaviyesi, kurulduğu dönemden itibaren bir Halvetî zaviyesi olarak işlev görmüştür. Fazlullah Paşa, Gebze'de kurduğu evkâfını, 15 R. Âhir 838/18 Kasım 1434 tarihinde tescil ettirmiştir. Onun Edirne'de de seyyidlere mahsus bir dârü's-Siyâde ve mescid bina ettirdiği bilinmekteyse de bu vakfına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Kadı Fazlullah Gebze'de kurduğu evkâfı için, eski adı Çenger olan Çengelköy ve Pendik köyleri ile Fazlullah Paşa Tekkesi'nin önündeki ve arkasındaki bağları, üç adet tarlayı, Hereke'de Hacı Muhsin/Aşağı Değirmen olarak bilinen iki göz değirmen ve civarındaki çiftliği, kervansarayın bitişiğindeki sekiz bab dükkânı ve hamamın bitişiğindeki dört bab dük-

tur. İkinci defa İlyas Bey'in türbe ve zaviyesine vakfolduğu anlaşıldığından 1000 akçe hâsılı bulunan yer, İlyas Bey evkâfı adına kaydedilmiştir. Bundan başka Osmanviranı mezra'sı da İlyas Bey Zaviyesi fukarasına vakfolduğu ve vakıf yerden 500 akçe hâsıl sağlandığı belirtilmektedir. İşyas Bey'in hanımı olması muhtemel olan Dem Hatun ibn-i Abdurrahman da İlyas Bey Türbesi'nde her gün üç cüzün okunması için 30.000 akçe vakfetmiştir. %10 ile istirbaha verilen meblağın mütevelli yedinde cüz okuyanlara verilmesini isteyen Dem Hatun, tevliyeti Hasan Dede bin Mehmed ve evladına şart etmiştir. Meblağdan arta kalan olursa, İstanbul'da Kasım Paşa Mahallesi'nde yer alan Melek Hatun bint-i Abdullah Zaviyesi'ne şem' alınması da şartlar arasında zikredilir. Tevliyete günde iki, hitâbete ise bir akçe tayin edilmiştir. Vakfedilen 30.000 akçeden 9000 akçenin kaybolduğu belirtilmektedir. Hasan Dede'den sonra oğlu Hızır mütevelli olarak kaydedilmiştir. Burhan Bey bin İshak Fakih de İlyas Bey Mescidi'ne bazı dükkânlar, debbağhane ve birkaç kıt'a araziyi vakfetmiştir. Kutbüddin Çelebi'nin babası olması muhtemel olan Kemal Ağa (Kemalüddin İsmail) ise, İlyas Bey Mescidi'nin masrafı için 40.000 akçe vakfetmiş, bunun da 9500 akçesi kaybolmuştur. Tevliyet, Şeyh İsa Çelebi bin Muhyüddin'e şart edilmiş, bundan sonra evladına nesli kesilene kadar şart edilmiştir. Neslinin sona ermesi durumunda tevliyet, zaviye şeyhine meşruttur. İmamet cihetine üç, müezzine iki, tevliyete iki, nezârete bir, cibâyete bir, hasır ve şem' için de bir akçe tayin edilmiştir.

Şeyh Muhyüddin Mehmed bin Şeyh Mustafa bin İlyas Bey de İlyas Bey Mahallesi'nde üç ahır, üç çardak, bir fırın ve kenif, hadika, yarma ve üç anbar, önünde çardağı ve içindeki müştemilatıyla beraber bir evi hâvi menzili, etrafındaki bağı ile beraber evladına vakfetmiştir. Evladının inkırazı durumunda akrabalarına, onların da inkırazı durumunda ilm ehli birine verilmesini şarta bağlamıştır. Evladından Alaüddin ve sonra Neslişah Hatun vakfı tasarruf etmişlerdir.

KAYNAKÇA

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA), D. 7084; VGMA, D. 735, s. 137/69; VGMA, D. 747, s. 111/108; TADB. TTD. EV. 579; *438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri* (937/1530), II, Ankara 1994, s. 791; Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Maliyeden Müdevver Defterler (MAD. d), 7750, s. 4; BOA, Cevdet Evkaf (C.EV), 9984; Âşıkpaşazâde, *Osmanoğulları'nın Tarihi* (Haz. Kemal Yavuz-M. A. Yekta Saraç), İstanbul 2003, s. 96, 149-150, 169-170, 294-295; Mevlânâ Mehmed Neşrî, *Cihannümâ [Osmanlı Tarihi (1288-1485)]*,(Haz. Necdet Öztürk), İstanbul 2008, s. 73, 261, 384-385; *Anonim Tevârîh-i Âl-i Osman, (F.Giese Neşri)* (Haz. Nihat Azamat), İstanbul 1992, s. 16, 55-56; *Oruç Beğ Tarihi [Osmanlı Tarihi-1288-1502]* (Haz. Necdet Öztürk), İstanbul 2008, s. 16-17, 46-47, 60-63; Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih, I* (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara 1992, s. 46-47, 53, 55, 57, 59; Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih, II* (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara 1979, s. 56-57; Mecdî Mehmed Efendi, *Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeylleri Hadaiku'ş-Şakaik* (Haz. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1989, s. 85; Ahmed Refik, "Fatih Zamanında Kocaeli", *Türk Tarihi Encümeni Mecmuası*, Sene XIV, No. 1 (78), s. 27; Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Camiü'd-düvel Osmanlı Tarihi (1299-1481)* (Yay. Haz. Ahmet Ağırakça, İstanbul 1995, s. 233; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara 1994, s. 552; M. Tayyib Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livâsı Vakıflar-Mülkler-Mukataalar*, İstanbul 1952, s. 229; Feridun Emecen, "Akça Koca", *DİA*, II, İstanbul 1989, s. 224; Meryem Kaçan Erdoğan-M. B. Ferlibaş, "Akçakoca Ailesinden Hayırsever Bir Devlet Adamı: Fazlullah/Efdal Paşa ve Gebze'deki Hayratı", *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu*, I, Kocaeli 2015, s. 189-219.

Vedat TURGUT

AKÇAMESCİT MAHALLESİ

İzmit'in Tarihi Mahallelerinden

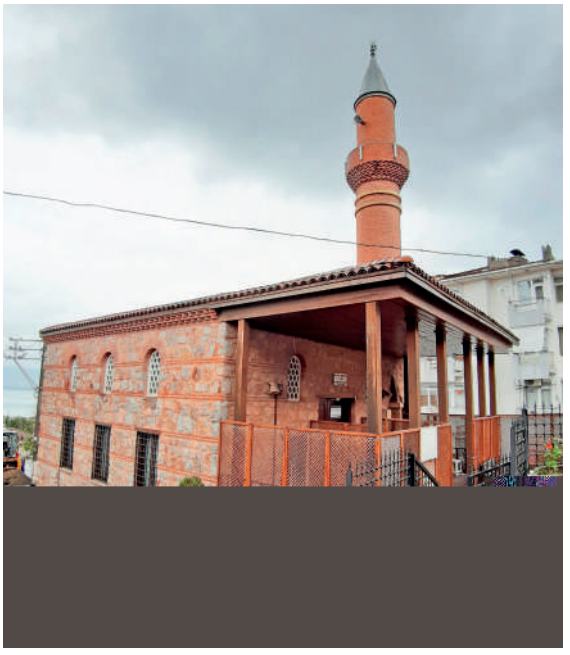
İzmit son derece dinamik ve değişken bir gelişim çizgisi izleyen bir şehirdir. Bu yüzden İzmit'in tarihi mahallelerinden bazıları günümüz mahalle düzeninde yer almamakta yeni gelişen ve oluşan mahallelerin sınırları içinde yeni konumlarla sınıflandırılmaktadırlar. Akçamescit Mahallesi de bunlardan biridir. Günümüzde Akçamescit Mahallesi adıyla maruf bir mahalle mevcut değildir. Söz konusu mahalle Akçakoça Mahallesi sınırlarına dahil edilmiştir.

İller Bankası arşivlerine göre; 1914 yılında 200 hane 800 kişiden oluşan Akçamescit Mahallesi ile 150 hane 600 kişiden oluşan Hacı Hürrem Mahallesi "Akçakoca Mahallesi" olarak birleşmiştir. Günümüzde "Akçamescit Mahallesi" Akçakoca Mahallesi içinde yer alan bir sokak olarak, Hacı Hürrem Mahallesi'nin doğuda Veliahmet Mahallesi ile sınır oluşturduğu noktada tarihi bir sokak olarak kentin belleği içinde yaşamaktadır. Mahalle Kentsel Sit alanı içerisindedir.

Uzun olmayan Akçamescit Sokağı dik bağlandığı Alacamescit Sokak ismini alarak kentin son derecede eğimli bir bölgesinde devam eder. Veliahmet Mahallesi'nden merdivenlerle başlayan sokak, eğimli bir yamaç boyunca kıvrımlı bir şekilde uzayarak Akçakoca Dere Camii'nin yer aldığı meydanda bugün Akçakoca Mahalle Muhtarlığı ve Mahalle Evi olarak işlev gören restore edilmiş Elbeyoğlu Konağı civarında son bulur. Kıvrımlı bir şekilde Akçakoca Dere Camii'ne yükselen sokaktaki tarihi yapılardan pek çoğu bugün tarihsel özelliklerini yitirmiştir. Sadece birkaç tescilli konut geriye kalmıştır. Ancak yine de bu uzun tarihi sokağı kentin restitüsyona elverişli bir tarihsel bölgesi olarak değerlendirmek mümkündür.

İzmit'in sokakları, kentin yaşamını olağanüstü devinim ve dinamizm dolayısıyla Osmanlı'dan kalan yapıların üzerine gelişen yoğun betonarme yapılarla dolduğu için, tarihsel mahalleler ve bu mahallelerde yer alan mimari eserlerin pek çoğu özelliklerini yitirmişlerdir. Dar sokaklar, yoğun otomobil trafiği yükünü taşımakta ve ticari fonksiyonlarla donatıldıkları için başkalaşım geçirmektedirler. Bugün Akçakoca Mahallesi içinde kalan tarihi Akçamescit Mahallesi'nin en önemli tarihi sokağı da bu nevi yapılaşmadan nasibini almıştır.

İzmit'te bir çeşme ya da mescitle son bulan tarihi sokaklar genellikle küçük bir meydan oluşturur. Bu nevi küçük meydanlardan birinin oluştuğu noktada nitelikli bir restorasyonla yenilenmiş Alaca Mescit Camii yer alır. Küçük olmasına rağmen önemli tarihsel işleve sahip özellikli mimari yapılardan biridir Alaca Mescit Camii. Jüstinyen Sarayı kalıntıları üzerinde İz-

Akçamescit Mahallesi, Alaca Camii

mit Kadısı El Hac Mustafa bin Mehmet el Gümüşzade tarafından 1598 tarihinde yaptırılmıştır. Dikdörtgen planlı olup taş ve kâgir duvarlara haizdir. Kirpi minaresi ve çini bezemeleri ile özellik kazanır. Çatısı ahşap olup son tadilatında bazı eklemelerle cemaat alanı genişletilmiştir. Geçirdiği restorasyon başarılı olduğu için İzmit'in günümüzde kaos içeren betonarme yapıları arasında bir pırlanta gibi parlamaktadır. Tarihi Akçamescit Mahallesi'nden günümüze kalan en önemli tarihi miras Alaca Mescit Camii'dir.

KAYNAKÇA

Avni Öztüre, *Resim, Fotoğraf, Belgelerle Nicomedia: İzmit Tarihi*, Çeltür Matbaası, Istanbul, 1969; Engin Ürkmez, *İzmit'te Türk Eserleri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2007; *İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairesi Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü, İzmit Analitik Etüdler*, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası Döner Sermayesi, Ankara,1970; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, *İzmit Kent Merkezi Mahalleler-Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 20, İse Reklam, İstanbul 2011; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, M.E.B. Yayınevi, İstanbul, 1971; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 13, Düzey Matbaa Ltd Şti, İstanbul.2009; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 2001.

Nevnihal ERDOĞAN

AKÇARAY

İzmit Tramvay Hattı

Akçaray, Kocaeli'nin ilk ve şu an için tek tramvay hattı olma özelliğine sahip bir ulaşım aracıdır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından işletilen ve bu bölgeyi fetheden Akçakoca'ya ithafen Akçaray olarak isimlendirilen bu hat için ilk çalışmalar 2014 yılında başlatılmıştır. Tramvay hattının adı ve rengiyle ilgili Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin resmî internet sitesinde halk oylaması yapılmış ve 2015 yılında İzmit'in Anıtpark bölgesinde numune bir vagon halkın beğenisine sunulmuştur. 19 Ekim 2015 tarihinde inşaatına başlanan bu proje, 17 Haziran 2017 tarihinde tamamlanarak hizmete açılmıştır. İlk olarak 11 istasyona (durak) sahip olan Akçaray'ın istasyon sayısı zamanla arttırılmıştır. Otogar ile Sekapark arasında her 20 dakikada bir sefer yaparak hizmete açılan tramvay hattının uzunluğu ilk açıldığı dönemde 14,8 km.'den ibarettir. Ancak, istasyon sayısının artmasına paralel olarak hattın uzunluğu da artmıştır.

Kent ulaşımına bir rahatlık getirmek amacıyla Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından hayata geçirilen Akçaray, Otogar ile Sekapark arasındaki ilk seferlerine 17 Haziran 2017 tarihi itibariyle başlamıştır. Yukarıda da değinildiği gibi ilk açıldığında Akçaray tramvay hattı üzerinde sadece 11 durak bulunmaktadır.

Akçaray tramvay hattının kentin şehir içi trafiğine önemli katkıları olduğu ve halkın beğenisini kazandığı açıktır. Nitekim ilerleyen yıllarda bahsedilen hattın uzunluğu arttırılmıştır. Hizmete girdiği ilk dönemde Sekapark'a kadar olan hattın uzunluğu, peyderpey arttırılarak Plajyolu'na kadar uzatılmıştır. Çalışmaların tamamlandığı yeni hattın açılışı ise 11 Kasım 2019 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Böylece bahsedilen hattın uzunluğu 20 km. olmuştur. Bu hattın ilerleyen senelerde Kuruçeşme'ye kadar uzatılması da öngörülmektedir. Yeni hat için ihaleye çıkacak olan Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin, Kuruçeşme hattı inşasına başlayacağı ve Otogar bölgesinden Şehir Hastanesi'ne ulaşan hat için de çalışmalara start vereceği belirtilmektedir.

17 Haziran 2020 itibariyle hizmete girişinin üçüncü yılını deviren Akçaray tramvayı, bu tarihe kadar 28.984.028 yolcuya hizmet sağlamıştır. Açıldığı tarihten itibaren Kocaeli halkının büyük bir teveccühünü kazanan Akçaray tramvay hattının gelişimi ise her geçen gün sürmektedir. Otogar-Sekapark aralığında yaklaşık iki yıl boyunca sefer düzenleyen Akçaray tramvay hattına yeni hatların eklenmesiyle hizmet kalitesi daha da artmıştır. Seka Devlet Hastanesi, Kongre Merkezi, Eğitim Kampüsü ve son olarak da Plajyolu istasyonları eklenerek hattın uzunluğu 20 km.'ye ulaştırılmıştır. Toplamda gidiş-dönüş 20 kilometrelik hat boyunca gidip gelen Akçaray, üç yılda 262 bin sefer gerçekleştirerek yolcularına hızlı, temiz ve güvenli yolculuk sağlamıştır. Akçaray'ın Sekapark-Plajyolu kısmı ise 9 Şubat 2019 tarihinde hizmete açılmıştır.

Görüldüğü gibi Akçaray tramvay hattı günden güne gelişmeye devam etmektedir. Günümüzde 15 durakla hizmet veren Akçaray'ın durakları şu şekildedir: Otogar, Yahya Kaptan, Yenişehir, Mehmet Ali Paşa, Doğu Kışla, Milli İrade Meydanı, Fuar, Yeni Cuma, Fevziye, Tren Garı, Sekapark, Seka Devlet Hastanesi, Kongre Merkezi, Eğitim Kampüsü, Plaj Yolu.

Plajyolu'na kadar uzatılan Akçaray'ın, yeni bir ilave hatla Kuruçeşme'ye kadar uzatılması gündeme gelmiştir. Bu proje için çalışmalarının sonuna gelindiği ve projenin detayları hakkında görüşmelerin sürdüğü ifade edilmektedir. 870 metre uzunluğunda ve bir istasyona sahip olacak uzatma hattının, D-100 karayolu

kai Paşik'in Belediye Başkanı olarak atanması ile Ali Haydar Öztalay'ın Aralık 1952 tarihinden itibaren yaklaşık 11 ay yürüttüğü Belediye Başkanvekilliği görevi sona ermiştir.

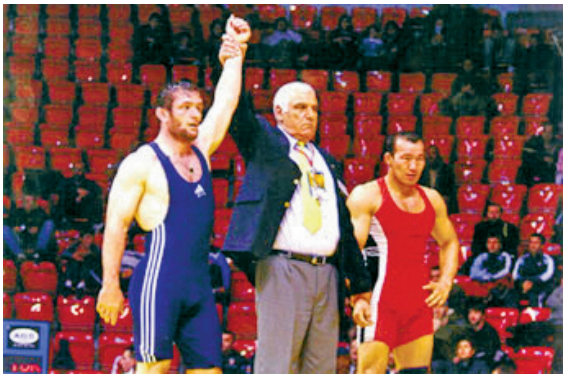
KAYNAKÇA
Bilal Tunç, *Demokrat Parti Döneminde Kocaeli (1950-1960)*, Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Sakarya 2016, s. 98, 113-114, 125-127; http://www.geliboluyuanlamak.com/624_muaveneti-milliye-muhribi-torpito-zabiti-ali-haydar-oztalay-cimen-yuksel.html; https://www.milliyet.com.tr/gundem/fatma-anamizin-eli-deyip-torpili-yolladi-2415710; *Hür Söz*, 8 Ocak 1953, s. 1; *Hür Söz*, 1 Temmuz 1953, s. 1; *Hür Söz*, 6 Ağustos 1953; *Hür Söz*, 11 Ağustos 1953; *Hür Söz*, 18 Ağustos 1953; *Hür Söz*, 22 Eylül 1953; *Hür Söz*, 23 Kasım 1953; *İller ve Belediyeler Dergisi*, Yıl: 8, Sayı: 96, Ekim 1953, s. 44; *Milliyet*, 16 Temmuz 1953, s. 8; Özden Senem Binici, *İzmit'te 1936-1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2012, s. 182; *Türk Yolu*, 10 Mart 1953; *Türk Yolu*, 12 Nisan 1953; *Türk Yolu*, 16 Nisan 1953; *Türk Yolu*, 18 Kasım 1953; *Türk Yolu*, 18 Ocak 1953; *Türk Yolu*, 19 Ağustos 1953; *Türk Yolu*, 19 Mart 1953; *Türk Yolu*, 19 Temmuz 1953; *Türk Yolu*, 20 Eylül 1953; *Türk Yolu*, 22 Eylül 1953; *Türk Yolu*, 22 Kasım 1953; *Türk Yolu*, 26 Mart 1953; *Türk Yolu*, 27 Şubat 1953; *Türk Yolu*, 28 Şubat 1953; *Türk Yolu*, 3 Ocak 1953; *Türk Yolu*, 4 Ocak 1953; *Türk Yolu*, 7 Kasım 1953; *Türk Yolu*, 7 Ocak 1953.

Mustafa SARI

ALİ İMAMOĞLU (1982-...)

Milli Sporcu

03.08.1982 tarihinde Trabzon Sürmene'de doğmuştur. Kocaeli'nin Gebze ilçesinde ilk, orta ve lise öğrenimini tamamlamıştır.1989 yılında ilkokula giderken dayısının teşvikleriyle güreşe başlamaya karar vermiştir. İlk güreş antrenörü Cemil İleri ile bir müddet çalıştıktan sonra gençlik spor kulübünde güreş hayatına devam etmiştir. İlk önemli güreş tecrübesini 1993 yılında Edirne Kırkpınar güreşlerinde teşvik boyunda güreşerek yaşamış ve yarı finale kadar gelmiştir. 1995 yılında Gebze Belediye Spor Kulübü kurulunca Ali'deki kıvılcımı gören hocaları onu kulübe almıştır. 1998 yılına kadar Gebze Belediye Spor Kulübü'nde aralıksız çalışmalarına devam etmiş ve 1998 yılında Tokat'ta yapılan yıldızlar serbest güreş Türkiye şampiyonasında göz dolduran güreşler yapmış ve tüm rakiplerini yenerek 76 kg'da Türkiye şampiyonu olmuştur. Daha sonra Milli Takım'a seçilerek Çanakkale'de yapılan uluslararası güreş yıldızlar zafer turnuvasına katılmıştır. 1998 yılında İngiltere Manchester'da yapılan Yıldızlar Güreş Dünya Şampiyonası'na hazırlanarak 97 kg'da Milli Takım'a girmiştir. 1999 yılında yine Tokat'ta yapılan yıldızlar serbest güreş Türkiye şampiyonasına katılmış, 76 kg'da 3. olmuş ve milli takıma seçilmiştir. Daha sonra Dünya şampiyonası seçme niteliği taşıyan uluslararası zafer turnuvasına katılmıştır. Polonya'da yapılan Dünya şampiyonası takımında 76 kg'da ülkemizi temsil etmiştir. İlk maçında Kazakistanlı rakibiyle güreşen Ali İmamoğlu rakibine karşı iki sıfır önde iken talihsiz bir sakatlık yaşamış, omzunun çıktığını öğrenmiştir. Bir müddet daha müsabakaya bu şekilde devam etmiş, daha sonra müsabakayı bırakmak zorunda kalarak şampiyonaya veda etmiştir. 2001 yılında

Ali İmamoğlu

İzmir'de yapılan ve ilk defa katıldığı greko-romen stil gençler Türkiye şampiyonasında 76 kg'da final yapmış, ikinci olmuştur. Güreş hayatına serbest stilde devam etmiş, 2002 yılında Çorum'da gerçekleşmiş olan gençler Türkiye şampiyonasına katılmış. Bu kez 76 kg'da kürsünün üçüncülük basamağında yerini almıştır. 2002 yılının temmuz ayında Konya'da yapılan ve gençler Avrupa şampiyonası için milli takım seçme niteliği taşıyan uluslararası güreş turnuvasında ikinci olmuş ve Arnavutluk'ta yapılan Avrupa şampiyonasına gitme hakkını elde etmiştir. Aynı yıl vatani görevini yapmak için kara kuvvetlerine teslim olmuştur. Ordu milli takımında görevlendirilerek Estonya'da yapılan ordular arası Dünya şampiyonasında ülkemizi temsil etmiştir. 2008 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediye Kâğıtspor Kulübü'ne transfer olmuştur. Kâğıtspor adına ilk katıldığı büyükler Türkiye şampiyonasında yarı final mücadelesi vermiş ve aynı yıl yapılan uluslararası Yaşar Doğu güreş turnuvasında üçüncü olmuştur. Kâğıtspor'da daha iyi çalışma imkanı bulan Ali İmamoğlu bir sonraki yıl İstanbul'da 2009 yılında yapılan büyükler serbest güreş Türkiye şampiyonasında 84 kg'da tüm rakiplerini yenerek şampiyon olmuştur. Milli Takım'a seçilmiş, İtalya'da yapılan Akdeniz oyunlarına katılmıştır. Burada tüm rakiplerini yenme başarısı göstermiş, 84 kg'da şampiyon olmuş ve Kocaeli' ye büyük bir gurur yaşatmıştır. 2014 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediye Kâğıtspor Kulübü'nde güreş antrenörlüğüne başlamıştır. Ali İmamoğlu evli, Elif ve Ayşenur adında iki kız babasıdır.

KAYNAKÇA
Ali İmamoğlu, Röportaj, 2021.

Alparslan ARSLAN

ALİKAHYA SEMTİ

İzmit'in Tarihi Mahallelerinden

Alikahya semti, İzmit'in tarihi mahalleleri arasında farklı bir yer tutar. Astakoz, Nikomedya, İznikmid, İzmit gibi isimler altında antik dönemlerden bu yana; Bizans ve Osmanlı dönemini de kapsamak üzere katman katman tarihsellik içeren İzmit mahallelerinin bir benzeri değildir. Buna mukabil İzmit'in olağanüstü bir devinimle Türkiye'nin endüstriyel başkenti olma noktasına eriştiği 20. yüzyıldaki gelişiminin panoramik bir tablosu

Alikahya Merkez Mahallesi

gibidir. Tarihselliği çok eskilere dayanmamakla beraber adeta İzmit yakın mazisinin karakteristik özetidir.

Alikahya, İzmit'in yeni gelişmekte olan en büyük semtlerinden biridir. 1958 yılına kadarki dönemde Alikahya, doğusunda Abdurrahman Karaçetin'e ait (Bugünkü Alikahya Merkez Muhtarlığı sınırları içinde) ve batısında Çepni ve Çelikeller'e ait (Bugünkü Yuvam Akarca Konutları bölgesi) iki büyük çiftlikten ibaretti. 1958 yılından sonra yöreye ağırlıkla Ordu'nun Gölköy kazasının Düzyayla, Karahasan, Aydoğan, Hülü, Alanyurt, Kale gibi köylerinden göç baş gösterir. Semtin sosyal gruplarına Ordu Gölköy kazasından göçe, ilk olarak yol gösteren kişi Mustafa Taşkın olarak bilinir.

1968- 1970 yıllarına kadar Solaklar köyüne bağlı bir muhtarlık olan söz konusu iki çiftlik, nüfus artışı sonucunda Solaklar köyünden ayrılarak 1962 yılında Alikahya "köyü" statüsüne, 1987 yılında ise yine aynı nedenselliklerden dolayı belde statüsüne geçmiştir. 2009 yılında ise Kocaeli'nin Büyük Şehir Belediyesi olması dolayısıyla bu belde lağvedilerek İzmit Belediyesi'ne bağlı yedi muhtarlıktan oluşan bir semt haline gelmiştir. Söz konusu muhtarlıkların adları: Yuvam-Akarca bölgesinde Akarca Mahallesi, Fevzi Çakmak Mahallesi, Cumhuriyet Mahallesi; Doğu bölgesinde ise Alikahya Merkez, Atatürk Mahallesi, Fatih Mahallesi ve Karadeniz Mahallesi'dir.

Alikahya; batıda Yahya Kaptan Akarca Deresi ile sınır oluşturur. Güney sınırlarından ise E – 5 otoyolu geçmektedir. Güneydoğusuna doğru başlayan Sabancı Fabrikaları güzergâhında Atatürk Mahallesi'ndeki Sabancı Konutları, Marmara Koleji ve Solaklı Mezarlığı ile son bulur. Mahallenin güneyinde yer alan Kartepe İlçesi ile sınır oluşturduğu bölgede, E - 5 otoyolunun güneyinde kalan bir kısım sanayi bölgesi de Alikahya Mahallesi'ne dâhildir. Alikahya Mahallesi'nin doğu sınırını Köseköy ve Uzunçiftlik beldeleri oluşturur. Kuzeyinde ise Durhasan köyü, Solaklı köyü, Çayırköy ve Bekir Paşa bulunmaktadır.

Alikahya, coğrafi yapı olarak genelde düz tabanlı bir araziye sahip olmasına rağmen Yuvam Akarca Konut bölgesi nispeten tepelik bir alandadır. Semtin kuzey bölgesi ise vasıflı ormanlık alandır.

Alikahya Merkez Mahalle Muhtarlığı sınırları içinde Türkiye'nin ve İzmit'in en güçlü sanayi kuruluşları yer almaktadır. 1973 – 1974 tarihlerinde Türkiye'nin en büyük sanayi kuruluşlarından biri olan Sabancı Holding Alikahya Mahallesi'de geniş araziler satın alarak büyük yatırımlara girişir. Zaman içerisinde Kentsa adını alan bu büyük sanayi kuruluşları Brisa, Beksa, Sakosa, Enerjisa, Kordsa, I-Bimsa, Bekart bu arazi üzerine kurulduğu için bölge ayrıca bir çekim merkezi haline gelir. Giderek daha fazla göç almaya başlar. (Günümüzde bu sanayi kuruluşlarının bir kısmı yabancı sermaye kuruluşları tarafından satın alınmıştır.)

Sabancı Fabrikaları'nın kurulması Alikahya'nın gelişiminde önemli bir aşama olmuştur. Bunu iki organize sanayi bölgesi yatırımı daha takip etmiştir. Bunlardan birincisi 1993 tarihinde Kibar Holding'in arazi satın alarak uluslararası yatırımcılarla birlikte Hyundai Steel, Assan Hanil 2, Posco Assan Tst, Hyundai Mobis, Ispak, Taspa gibi sanayi kuruluşlarını kurduğu 3000 dönümlük organize sanayi bölgesidir. Bu bölgeye Kibar Holding'in banisi Asım Kibar'ın adı verilmiştir. Ayrıca bölgede şehrin en büyük stadyumu inşa edilmiş olup hali hazırda faaliyettedir.

İkinci organize sanayi bölgesinin adı "Alikahya Organize Sanayi Bölgesi"dir. Bu bölge 1700 dönüm

üzerine kurulmuştur. Yıldız Demir Çelik, Türeller Makine gibi önemli sanayi tesisleri bu bölgede yer alır.

Bugünkü Alikahya semti sınırları içinde bulunan ve semtin Yahya Kaptan Mahallesi sınırında yer alan Cumhuriyet, Fevzi Çakmak ve Akarca Mahalleleri sınırları içinde 29 Mart 1996 tarihinde Kocaeli Büyük Şehir Belediyesi'nin meclis kararı ile Yuvam İzmit Konut İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Başlangıçta 15.000 konut hedefi ile yola çıkan kuruluş 1997 yılında 2815 konutluk ilk etabının temelini atmıştır. Kasım 1999'da hak sahiplerine teslim edilen ve yerleşime açılan Yuvam Akarca Konutları çağdaş şehircilik ilkelerine uygun olarak planlanmış olup, nispeten orta sınıf konut ihtiyacını karşılamak üzere tasarlanmıştır.

Alikahya semtinin doğu kısmında yer alan Alikahya Merkez Mahalle sınırları içinde de, batı tarafında yer alan Yuvam Akarca Konutları bölgesinde de daha sonradan yapılmış kent dokuları hâkim olduğu için yerleşim düzeni merkez İzmit kentsel alanlarına göre daha ferah, daha geniş, daha planlıdır. Konut ve trafik yoğunluğu, sokak ve yapı düzeni daha intizamlıdır. Ancak bu kentsel nizam sosyal donatılar açısından biraz eksik kalmakta olduğu için İzmit'in güçlü merkezleri tarafından domine edilmektedir. Örneğin pek az sosyal donatı, alış-veriş merkezi, kültürel merkez, sağlık ve hizmet kuruluşları barındıran Yuvam Akarca Konutları bölgesi söz konusu sosyal gereksinmelerini hemen yanında yer alan Yahya Kaptan Mahallesi'nden karşılamaktadır. Kocaeli Derince Eğitim ve Araştırma Hastanesi Alikahya Yerleşkesi ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Hatıra Ormanı da burada yer almaktadır.

İstanbul ile Anadolu arasındaki geçiş bölgesi olan Kocaeli'de göç yoğunluğu, İstanbul'un yükünü hafifletmek için yapılan sanayi yatırımları ve bölgenin kendi özgün dinamikleri dolayısıyla daima büyük konut talebi söz konusu olmuştur. Alikahya semti bu açıdan İzmit'in en avantajlı bölgesidir. Konut talebi açısından Kocaeli'nin en doymuş bölgelerinden biri olan Alikahya semti daha ziyade kentsel gereksinmelerin giderileceği sosyal ve kültürel donatılara ihtiyaç duymaktadır.

Gerek büyük sanayi tesislerinin kurulu olduğu bir semt olması, gerekse de yerleşme imkanlarının daha rahat olması dolayısıyla Anadolu'dan büyük miktarda göç alan Alikahya semtinde Atatürk, Fatih, Merkez Mahallelerinde Ordu Gölköy kazasından göç edenler büyük çoğunluğu oluşturur. Daha sonra oluşan Yuvam Akarca bölgesindeki Akarca, Fevzi Çakmak, Karadeniz ve Cumhuriyet Mahallelerinde Anadolu'nun Kars, Ağrı, Erzurum, Gümüşhane, Trabzon illerinden göç edenler yerleşmiştir. Sürekli göç alan semtin nüfusu yaklaşık 60.000 kişidir. Semtin doğu bölgesinde yerleşik olan nüfus, fabrikalarda ve inşaatlarda çalışmaktaysa da Anadolu kökenleri dolayısıyla yılın muayyen aylarında memleketlerine dönerek hasat mevsiminde çalışırlar. Alikahya Mahallesi'nde yer alan çöp ayrıştırma fabrikası İzaydaş'ın ekonomik olarak ve istihdam anlamında semt sakinlerine katkısı pek az olsa da getirdiği çevre sorunları pek fazladır ve halk tarafından tepki görmektedir.

Yedi muhtarlığın birleştirilmesiyle teşkil edilmiş bir semt olan Alikahya, sahip olduğu büyük sanayi ve endüstri kuruluşları, geniş ikametgâh alanları, stadyumu ve yoğun göç alan dinamik ekonomisiyle büyük bir gelişme alanıdır. Yerleşik nüfusun büyük kısmının hemşerilik bağlarıyla birbirine bağlı olduğu bölgede geniş bir toplumsal uyum, düşük suç oranı ve ahenkli bir sosyal hayat mevcuttur.

Alikahya semtinin giderek sanayileşen 20. yüzyıl İzmit'indeki yükselişi ve artan nüfusu dolayısıyla İzmit'in diğer mahallelerine göre çok daha büyük bir alanı kapladığını, yedi muhtarlığı içine aldığını ve büyük bir endüstriyel aktiviteye sahip olduğunu belirttiğimizde bu mahallenin adeta bir ilçe boyutunda olduğu da ortaya çıkmaktadır. Alikahya tüm bu özellikleri dolayısıyla bir ilçe merkezi olma gereksinmesini duymaktadır. Ancak evvela belde statüsünü kaybetmesi, daha sonra yedi muhtarlığa bölünmesi ve bu muhtarlıkların Alikahya adı altında İzmit Belediyesi'ne bağlanması dolayısıyla birçok sorun çözülme noktasında tıkanmakta bu da toplumda büyük hoşnutsuzluk yaratmaktadır.

KAYNAKLAR

Deniz Demirarslan, "Türkiye'de Kentsel Yerleşim ve Konut Gelişimi: Geçmişten Günümüze İzmit Örneği", *Sosyal Bilimler Dergi* Yıl:5, Sayı: 20 Şubat 2018, s. 99-122; Kazım Onur Demirarslan, Deniz Demirarslan, "Kentlerde Yeni Yerleşim Alanlarının Gelişimi ve Katı Atık Sorunu", Artvin Çoruh Üniversitesi Doğal Afetler Uygulama ve Araştırma Merkezi *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, Temmuz 2016, s. 108-120; İhsan Sarıcı (Alikahya Beldesi Eski Belediye Başkanı/1999-2004 dönemi), 16 Ağustos 2021 tarihli görüşme.

Nevnihal ERDOĞAN

ALİ KEMAL (1869-1922)

Gazeteci, Yazar, Edebiyatçı ve Siyaset Adamı

Gazeteci, yazar, edebiyat ve siyaset adamı olan Ali Kemal 1869 yılında İstanbul Süleymaniye'de doğdu. Asıl adı Ali Rıza olup Çankırılı Balmumcu Ahmet Efendi'nin oğludur. Mahalle mektebinde başladığı eğitimine Kaptanpaşa Rüştiyesi ve Gülhane Askeri Rüştiyesi'nde devam etmiş, 1882'de girdiği Mekteb-i Mülkiye'deki eğitimine ara vererek Fransa'ya gitmiştir (1887). Bir yıl kaldıktan sonra döndüğü İstanbul'da gizli cemiyet kurma suçundan 9 ay tutuklu kalıp sonrasında affedilmiş ve sürgün olacağı Halep'e memur edilmiştir (1889). Memuriyeti sırasında gazete yazılarında sık sık kullanacağı Arapçanın yanında hadis ve tefsir dersleri almıştır.

1895'te Halep'ten kaçarak gittiği Paris'te École Libre des Sciénce Politiquès'e devam eden Ali Kemal bu okuldan 1899'da mezun oldu. Bu şehirde yaşarken hazırladığı "Paris Musahabeleri" başlıklı yazıları *İkdam*'da yayınlandı. Kendisini Osmanlı kamuoyuna tanıtan, sonradan hükümetin yayın yasağı getirdiği bu yazıların *Le Figaro*'dan aktarma olduğu ortaya çıkarıldı. Paris yıllarında Jön Türklerle irtibata geçti ve Mekteb-i

tur. İkinci defa İlyas Bey'in türbe ve zaviyesine vakfolduğu anlaşıldığından 1000 akçe hâsılı bulunan yer, İlyas Bey evkâfı adına kaydedilmiştir. Bundan başka Osmanviranı mezra'sı da İlyas Bey Zaviyesi fukarasına vakfolduğu ve vakıf yerden 500 akçe hâsıl sağlandığı belirtilmektedir. İşyas Bey'in hanımı olması muhtemel olan Dem Hatun ibn-i Abdurrahman da İlyas Bey Türbesi'nde her gün üç cüzün okunması için 30.000 akçe vakfetmiştir. %10 ile istirbaha verilen meblağın mütevelli yedinde cüz okuyanlara verilmesini isteyen Dem Hatun, tevliyeti Hasan Dede bin Mehmed ve evladına şart etmiştir. Meblağdan arta kalan olursa, İstanbul'da Kasım Paşa Mahallesi'nde yer alan Melek Hatun bint-i Abdullah Zaviyesi'ne şem' alınması da şartlar arasında zikredilir. Tevliyete günde iki, hitâbete ise bir akçe tayin edilmiştir. Vakfedilen 30.000 akçeden 9000 akçenin kaybolduğu belirtilmektedir. Hasan Dede'den sonra oğlu Hızır mütevelli olarak kaydedilmiştir. Burhan Bey bin İshak Fakih de İlyas Bey Mescidi'ne bazı dükkânlar, debbağhane ve birkaç kıt'a araziyi vakfetmiştir. Kutbüddin Çelebi'nin babası olması muhtemel olan Kemal Ağa (Kemalüddin İsmail) ise, İlyas Bey Mescidi'nin masrafı için 40.000 akçe vakfetmiş, bunun da 9500 akçesi kaybolmuştur. Tevliyet, Şeyh İsa Çelebi bin Muhyüddin'e şart edilmiş, bundan sonra evladına nesli kesilene kadar şart edilmiştir. Neslinin sona ermesi durumunda tevliyet, zaviye şeyhine meşruttur. İmamet cihetine üç, müezzine iki, tevliyete iki, nezârete bir, cibâyete bir, hasır ve şem' için de bir akçe tayin edilmiştir.

Şeyh Muhyüddin Mehmed bin Şeyh Mustafa bin İlyas Bey de İlyas Bey Mahallesi'nde üç ahır, üç çardak, bir fırın ve kenif, hadika, yarma ve üç anbar, önünde çardağı ve içindeki müştemilatıyla beraber bir evi hâvi menzili, etrafındaki bağı ile beraber evladına vakfetmiştir. Evladının inkırazı durumunda akrabalarına, onların da inkırazı durumunda ilm ehli birine verilmesini şarta bağlamıştır. Evladından Alaüddin ve sonra Neslişah Hatun vakfı tasarruf etmişlerdir.

KAYNAKÇA

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA), D. 7084; VGMA, D. 735, s. 137/69; VGMA, D. 747, s. 111/108; TADB. TTD. EV. 579; *438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri* (937/1530), II, Ankara 1994, s. 791; Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Maliyeden Müdevver Defterler (MAD. d), 7750, s. 4; BOA, Cevdet Evkaf (C.EV), 9984; Âşıkpaşazâde, *Osmanoğulları'nın Tarihi* (Haz. Kemal Yavuz-M. A. Yekta Saraç), İstanbul 2003, s. 96, 149-150, 169-170, 294-295; Mevlânâ Mehmed Neşrî, *Cihannümâ [Osmanlı Tarihi (1288-1485)]*,(Haz. Necdet Öztürk), İstanbul 2008, s. 73, 261, 384-385; *Anonim Tevârîh-i Âl-i Osman, (F.Giese Neşri)* (Haz. Nihat Azamat), İstanbul 1992, s. 16, 55-56; *Oruç Beğ Tarihi [Osmanlı Tarihi-1288-1502]* (Haz. Necdet Öztürk), İstanbul 2008, s. 16-17, 46-47, 60-63; Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih, I* (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara 1992, s. 46-47, 53, 55, 57, 59; Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih, II* (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara 1979, s. 56-57; Mecdî Mehmed Efendi, *Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeylleri Hadaiku'ş-Şakaik* (Haz. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1989, s. 85; Ahmed Refik, "Fatih Zamanında Kocaeli", *Türk Tarihi Encümeni Mecmuası*, Sene XIV, No. 1 (78), s. 27; Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Camiü'd-düvel Osmanlı Tarihi (1299-1481)* (Yay. Haz. Ahmet Ağırakça, İstanbul 1995, s. 233; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara 1994, s. 552; M. Tayyib Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livâsı Vakıflar-Mülkler-Mukataalar*, İstanbul 1952, s. 229; Feridun Emecen, "Akça Koca", *DİA*, II, İstanbul 1989, s. 224; Meryem Kaçan Erdoğan-M. B. Ferlibaş, "Akçakoca Ailesinden Hayırsever Bir Devlet Adamı: Fazlullah/Efdal Paşa ve Gebze'deki Hayratı", *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu*, I, Kocaeli 2015, s. 189-219.

Vedat TURGUT

AKÇAMESCİT MAHALLESİ

İzmit'in Tarihi Mahallelerinden

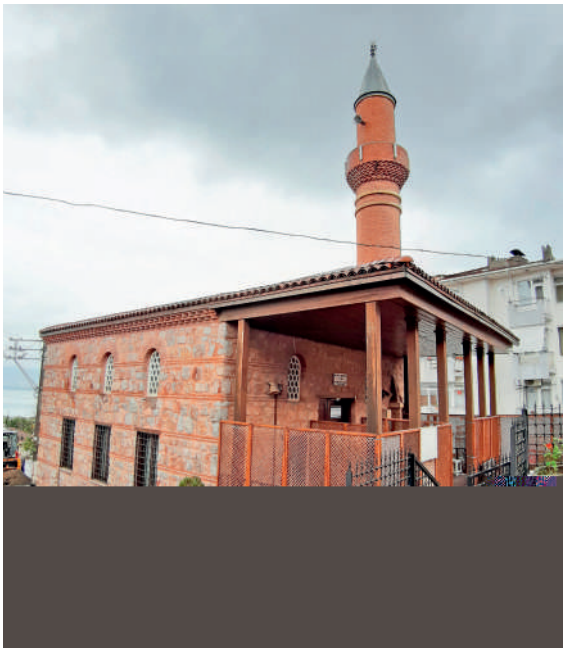
İzmit son derece dinamik ve değişken bir gelişim çizgisi izleyen bir şehirdir. Bu yüzden İzmit'in tarihi mahallelerinden bazıları günümüz mahalle düzeninde yer almamakta yeni gelişen ve oluşan mahallelerin sınırları içinde yeni konumlarla sınıflandırılmaktadırlar. Akçamescit Mahallesi de bunlardan biridir. Günümüzde Akçamescit Mahallesi adıyla maruf bir mahalle mevcut değildir. Söz konusu mahalle Akçakoça Mahallesi sınırlarına dahil edilmiştir.

İller Bankası arşivlerine göre; 1914 yılında 200 hane 800 kişiden oluşan Akçamescit Mahallesi ile 150 hane 600 kişiden oluşan Hacı Hürrem Mahallesi "Akçakoca Mahallesi" olarak birleşmiştir. Günümüzde "Akçamescit Mahallesi" Akçakoca Mahallesi içinde yer alan bir sokak olarak, Hacı Hürrem Mahallesi'nin doğuda Veliahmet Mahallesi ile sınır oluşturduğu noktada tarihi bir sokak olarak kentin belleği içinde yaşamaktadır. Mahalle Kentsel Sit alanı içerisindedir.

Uzun olmayan Akçamescit Sokağı dik bağlandığı Alacamescit Sokak ismini alarak kentin son derecede eğimli bir bölgesinde devam eder. Veliahmet Mahallesi'nden merdivenlerle başlayan sokak, eğimli bir yamaç boyunca kıvrımlı bir şekilde uzayarak Akçakoca Dere Camii'nin yer aldığı meydanda bugün Akçakoca Mahalle Muhtarlığı ve Mahalle Evi olarak işlev gören restore edilmiş Elbeyoğlu Konağı civarında son bulur. Kıvrımlı bir şekilde Akçakoca Dere Camii'ne yükselen sokaktaki tarihi yapılardan pek çoğu bugün tarihsel özelliklerini yitirmiştir. Sadece birkaç tescilli konut geriye kalmıştır. Ancak yine de bu uzun tarihi sokağı kentin restitüsyona elverişli bir tarihsel bölgesi olarak değerlendirmek mümkündür.

İzmit'in sokakları, kentin yaşamını olağanüstü devinim ve dinamizm dolayısıyla Osmanlı'dan kalan yapıların üzerine gelişen yoğun betonarme yapılarla dolduğu için, tarihsel mahalleler ve bu mahallelerde yer alan mimari eserlerin pek çoğu özelliklerini yitirmişlerdir. Dar sokaklar, yoğun otomobil trafiği yükünü taşımakta ve ticari fonksiyonlarla donatıldıkları için başkalaşım geçirmektedirler. Bugün Akçakoca Mahallesi içinde kalan tarihi Akçamescit Mahallesi'nin en önemli tarihi sokağı da bu nevi yapılaşmadan nasibini almıştır.

İzmit'te bir çeşme ya da mescitle son bulan tarihi sokaklar genellikle küçük bir meydan oluşturur. Bu nevi küçük meydanlardan birinin oluştuğu noktada nitelikli bir restorasyonla yenilenmiş Alaca Mescit Camii yer alır. Küçük olmasına rağmen önemli tarihsel işleve sahip özellikli mimari yapılardan biridir Alaca Mescit Camii. Jüstinyen Sarayı kalıntıları üzerinde İz-

Akçamescit Mahallesi, Alaca Camii

mit Kadısı El Hac Mustafa bin Mehmet el Gümüşzade tarafından 1598 tarihinde yaptırılmıştır. Dikdörtgen planlı olup taş ve kâgir duvarlara haizdir. Kirpi minaresi ve çini bezemeleri ile özellik kazanır. Çatısı ahşap olup son tadilatında bazı eklemelerle cemaat alanı genişletilmiştir. Geçirdiği restorasyon başarılı olduğu için İzmit'in günümüzde kaos içeren betonarme yapıları arasında bir pırlanta gibi parlamaktadır. Tarihi Akçamescit Mahallesi'nden günümüze kalan en önemli tarihi miras Alaca Mescit Camii'dir.

KAYNAKÇA

Avni Öztüre, *Resim, Fotoğraf, Belgelerle Nicomedia: İzmit Tarihi*, Çeltür Matbaası, Istanbul, 1969; Engin Ürkmez, *İzmit'te Türk Eserleri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2007; *İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairesi Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü, İzmit Analitik Etüdler*, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası Döner Sermayesi, Ankara,1970; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, *İzmit Kent Merkezi Mahalleler-Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 20, İse Reklam, İstanbul 2011; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, M.E.B. Yayınevi, İstanbul, 1971; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 13, Düzey Matbaa Ltd Şti, İstanbul.2009; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 2001.

Nevnihal ERDOĞAN

AKÇARAY

İzmit Tramvay Hattı

Akçaray, Kocaeli'nin ilk ve şu an için tek tramvay hattı olma özelliğine sahip bir ulaşım aracıdır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından işletilen ve bu bölgeyi fetheden Akçakoca'ya ithafen Akçaray olarak isimlendirilen bu hat için ilk çalışmalar 2014 yılında başlatılmıştır. Tramvay hattının adı ve rengiyle ilgili Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin resmî internet sitesinde halk oylaması yapılmış ve 2015 yılında İzmit'in Anıtpark bölgesinde numune bir vagon halkın beğenisine sunulmuştur. 19 Ekim 2015 tarihinde inşaatına başlanan bu proje, 17 Haziran 2017 tarihinde tamamlanarak hizmete açılmıştır. İlk olarak 11 istasyona (durak) sahip olan Akçaray'ın istasyon sayısı zamanla arttırılmıştır. Otogar ile Sekapark arasında her 20 dakikada bir sefer yaparak hizmete açılan tramvay hattının uzunluğu ilk açıldığı dönemde 14,8 km.'den ibarettir. Ancak, istasyon sayısının artmasına paralel olarak hattın uzunluğu da artmıştır.

Kent ulaşımına bir rahatlık getirmek amacıyla Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından hayata geçirilen Akçaray, Otogar ile Sekapark arasındaki ilk seferlerine 17 Haziran 2017 tarihi itibariyle başlamıştır. Yukarıda da değinildiği gibi ilk açıldığında Akçaray tramvay hattı üzerinde sadece 11 durak bulunmaktadır.

Akçaray tramvay hattının kentin şehir içi trafiğine önemli katkıları olduğu ve halkın beğenisini kazandığı açıktır. Nitekim ilerleyen yıllarda bahsedilen hattın uzunluğu arttırılmıştır. Hizmete girdiği ilk dönemde Sekapark'a kadar olan hattın uzunluğu, peyderpey arttırılarak Plajyolu'na kadar uzatılmıştır. Çalışmaların tamamlandığı yeni hattın açılışı ise 11 Kasım 2019 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Böylece bahsedilen hattın uzunluğu 20 km. olmuştur. Bu hattın ilerleyen senelerde Kuruçeşme'ye kadar uzatılması da öngörülmektedir. Yeni hat için ihaleye çıkacak olan Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin, Kuruçeşme hattı inşasına başlayacağı ve Otogar bölgesinden Şehir Hastanesi'ne ulaşan hat için de çalışmalara start vereceği belirtilmektedir.

17 Haziran 2020 itibariyle hizmete girişinin üçüncü yılını deviren Akçaray tramvayı, bu tarihe kadar 28.984.028 yolcuya hizmet sağlamıştır. Açıldığı tarihten itibaren Kocaeli halkının büyük bir teveccühünü kazanan Akçaray tramvay hattının gelişimi ise her geçen gün sürmektedir. Otogar-Sekapark aralığında yaklaşık iki yıl boyunca sefer düzenleyen Akçaray tramvay hattına yeni hatların eklenmesiyle hizmet kalitesi daha da artmıştır. Seka Devlet Hastanesi, Kongre Merkezi, Eğitim Kampüsü ve son olarak da Plajyolu istasyonları eklenerek hattın uzunluğu 20 km.'ye ulaştırılmıştır. Toplamda gidiş-dönüş 20 kilometrelik hat boyunca gidip gelen Akçaray, üç yılda 262 bin sefer gerçekleştirerek yolcularına hızlı, temiz ve güvenli yolculuk sağlamıştır. Akçaray'ın Sekapark-Plajyolu kısmı ise 9 Şubat 2019 tarihinde hizmete açılmıştır.

Görüldüğü gibi Akçaray tramvay hattı günden güne gelişmeye devam etmektedir. Günümüzde 15 durakla hizmet veren Akçaray'ın durakları şu şekildedir: Otogar, Yahya Kaptan, Yenişehir, Mehmet Ali Paşa, Doğu Kışla, Milli İrade Meydanı, Fuar, Yeni Cuma, Fevziye, Tren Garı, Sekapark, Seka Devlet Hastanesi, Kongre Merkezi, Eğitim Kampüsü, Plaj Yolu.

Plajyolu'na kadar uzatılan Akçaray'ın, yeni bir ilave hatla Kuruçeşme'ye kadar uzatılması gündeme gelmiştir. Bu proje için çalışmalarının sonuna gelindiği ve projenin detayları hakkında görüşmelerin sürdüğü ifade edilmektedir. 870 metre uzunluğunda ve bir istasyona sahip olacak uzatma hattının, D-100 karayolu

Eğitim'in düzenlediği dikiş kursları da okul binasında verilmiştir.

Orhan Mahallesi Sadettin Yalım Caddesi Bağçeşme Mevkiinde bulunan Orhangazi Okulu, Marmara bölgesinde 17 Ağustos 1999'da yaşanan büyük deprem felaketinde büyük zarar görmüş, kullanılmaz hale gelerek hakkında yıkım kararı alınmıştır. 11.01.2010 yılında yıkılan okul binası yerine 20 derslikli bir okul binası yapılmıştır. Yeni okula Türk Yapısal Çelik Derneği'nin kurucusu ve ilk dernek başkanı Prof. Dr. Tevfik Seno Arda'nın ismi verilmiştir. Okul, günümüzde Tevfik Seno Arda Anadolu Lisesi olarak eğitim vermektedir.

KAYNAKÇA

Mesut Çapa , "Cumhuriyetin İlk On Yılında İzmit Merkez Tarihi Üzerine Bir Deneme" *Uluslararası Milli Mücadelede Servetiye Cephesi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyum- VI*, Kocaeli, 2020, c: 3, s. 905-920; F. Yavuz Ulugün Arşivi; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2008. ; https://tevfiksenoardaanadolulisesi.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/41/01/967318/icerikler/tarihce_2930.html?CHK=1f273acc2146b06d998fdac917bdbfef

Hülya ÇELİK

BAĞÇEŞME MAHALLESİ (ORHAN MAHALLESİ)

İzmit'in Tarihî Mahallelerinden

Tarihî Bağçeşme Mahallesi ya da günümüzdeki adıyla Orhan Mahallesi sahip olduğu manevi ve tarihi değerlerden dolayı İzmit'in tarihi mahalleleri arasında çok önemli ve ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Fütuhatçı Osmanlı gazilerinin İzmit'e eriştikten sonra kentin merkezi olarak değerlendirdikleri, kentin tüm Körfez'e haiz, yüksekçe bir tepesinde, stratejik açıdan savunmaya elverişli bir bölgesinde yer alır. İzmit kentinin yüce bir tepeden dökülen bir görkemli şelale gibi sahile doğru yayılmakta olduğu düşünüldüğünde bu şelalenin zirve noktası Bağçeşme ya da günümüzdeki adıyla Orhan Mahallesi'dir. Tarih boyunca bu gibi askeri ve stratejik nedenlerden dolayı büyük önem taşımış olması dolayısıyla son derecede önemli tarihsel miras envanterine sahiptir.

Bağçeşme (Orhan) Mahallesi İzmit Körfezi kıyılarından itibaren yükselen büyük bir tepenin en üst noktasına kurulu olup batıda Turgut Mahallesi (Koruma alanı sınırı oluşturan Saadettin Yalım Caddesi'nin büyük bölümü ile); Kuzeyde Kabaoğlu köyü; Doğuda Topçular, Terzibayırı, Hacı Hızır (Şehitlik) Korusu Parkı ile Veli Ahmet Mahallesi; güneyde Akçakoca Mahallesi (Orhan Caddesi) ile çevrelenmiştir. Günümüzde de geleneksel Osmanlı-Türk mahalle yaşamının tipik özelliklerini yansıtan bir yapı arz eder.

İller Bankası analitik etüdlerine göre 1914 yılında 150 hane 600 kişiden oluşan Bağçeşme Mahallesi, 120 hane 500 kişiden oluşan Camii Şerif Mahallesi ve 15 hane 60 kişiden oluşan Tulkuk Mahallesi 1927'de birleşerek "Orhan Mahallesi "adını almıştır. Günümüzde Bağçeşme Mahallesi, Orhan Mahallesi içinde "Bağçeşme Sokak", Tulkuk Mahallesi ise "Tulkuk Geçidi Sokak" olarak yaşamaktadır.

Osmanlılar 14. yüzyılda İzmit'i alınca Roma döneminden farklı olarak kıyı yerine kentin yukarı bölü-

Bağçeşme Mahallesi, Orhan Cami

mündeki, iç kalenin bulunduğu bölgede yerleşmiştir. Kentin ilk fethedildiği dönemde kiliseden dönüştürülerek inşa edilen Orhan Camii ile medrese ve çifte hamamın bulunduğu Yukarı Mahalle, kentin merkezi haline gelmiştir.

Mahallenin güney bölümü; yani Akçakoca Mahallesi'ne doğru dik bir eğimle inen bölgesi arkeolojik ve kentsel koruma alanıdır. İşbu birinci derece Arkeolojik Sit alanında iç surlara ait kale ve burç izleri ve Nikomedia Antik Tiyatrosunun izleri bulunur. Kuzey bölümü Arkeoloji ve Kentsel Koruma Alanı Dışında ise birinci derece Arkeolojik Sit alanı içinde Gültepe Nekropol Alanı bulunur. Burası Helenistik dönemden Bizans çağı sonlarına dek kesintisiz bir şekilde Nekropol ve Bizans çağında yapılmış anıtsal bir kutsal yapı alanıdır. Mahallede ayrıca yoğun anıtsal ve sivil Osmanlı eserleri de yer almaktadır.

Tüm görkemi ile bütün İzmit kenti, körfezi ve havzasına hâkim bir manzaraya konuşlanmış Orhan Camii İzmit'in en önemli tarihi yapılarından biridir. Kalın, masif, moloz taş duvarlarla inşa edilmiş eski bir Rum kilisesinin fütuhat sonrası camiye çevrilmesi ile inşa edilmiştir. Dört ahşap sütun üzerine oturan bir kubbesi vardır. Camiye kentin fethi dolaylarında (1337) sultan olan Orhan Gazi'nin adı verilmiştir. 1843 yılında Sultan Abdülmecit dönemindeki onarımı sırasında son cemaat yeri ve hünkâr mahfili olarak ahşap eklentiler yapılmıştır. Güçlendirilmiş istinat duvarları ile çevrili olup haziresi Nakşibendi ileri gelenlerinin mezarlığı olarak değerlendirilmiştir. 1999 depreminde büyük zarar gördüyse de bugün mükemmel bir onarım ve özenli bir restorasyonla yeniden hizmete sunulmuştur. Çevresi ve manzarası son derecede asude ve ilham vericidir. Hemen hazirenin dışında yer alan Canfeda Kethüda Kadın Çeşmesi (Orhan Çeşmesi) ile uyum içerisinde etkileyici bir mimari doku oluşturmaktadır. Canfeda Kethüda Sultan Çeşmesi 1826 yılında Sultan Mahmud döneminde bir onarım geçirmişse de kitabesinden daha eski bir zamana ait olduğu anlaşılmaktadır.

Orhan Camii ve ilham verici konumu sadece günümüze dair bir fenomen değildir. Osmanlı Sultanı'nın İzmit'e geldiğinde bu caminin "Hünkâr Mahfili"nden tüm havzaya hâkim etkileyici manzarayı tarassut ettiğini bilmekteyiz. Ayrıca Sultan Orhan döneminde başlayan bir ritüel olarak her Cuma Orhan Gazi'nin kılıcı ile hutbe okunması geleneği sürdürülegelmiştir. Tüm bunlar da göstermektedir ki; Orhan Camii ta kurucu banilerden başlamak üzere bir cami olmanın ötesinde anlamlar taşımaktadır toplumumuz ve kültürümüz için.

Orhan Mahallesi, çok önemli bu tarihi yapıların dışında bugün istinat duvarları içine gömülü kalmış 18. Yüzyıl Çakmaklı Çeşme, Gültepe Nekropolü, Nikomedia sur kalıntıları, Kara Burç ve korumaya alınmış bir Bizans burcu olan Bayrak Burcu gibi çok önemli tarihsel kalıtlara sahiptir. Bayrak Burcu çevresi bugün bir rekreasyon ve piknik alanı olarak düzenlenmiş bakımlı bir yeşil alandır. Tarihi burca çıkınca da tüm havzayı olanca görkemiyle gözlemlemek mümkündür.

Orhan Mahallesi'ne ruh katan en önemli değerlerden biri de kentin duygusunu olanca azameti ile yansıtan Bağçeşme Mezarlığı ve şehitliktir. Baç Mezarlığının dolması üzerine ihdas edilen Bağçeşme Mezarlığı İzmit'in ortak belleğinde çok önemli bir yer tutar. İzmit'in bütün önde gelen isimleri bu ıssız, melankolik servilerle dolu ve hüzünlü mekânda yatarlar ve bu mezarlığın İzmit'in ortak ruhunun oluşmasında rolü çok büyüktür.

Sahip olduğu büyük tarihsel miras envanterinin ötesine taşarak Orhan Mahallesi'nin büyük bir manevi değer taşıdığını, etkileyici bir duygu yaydığını söyleyebiliriz. Osmanlı yaşam tarzının günümüzde mümkün olabilecek serpintilerinin canlı olarak gözlemlendiği bir asudelik, dinginlik ve huzur taşır. Tüm dünya ile rekabet eden bir sanayi ve endüstri kentinin büyük dağdağası ve yorucu ritminden uzak; hatta tüm bu dirimsel çırpınışlara yukarıdan bakan edası ile Orhan Mahallesi kültürel kodlarımıza dair bir manevi miras olarak korunması ve ihya edilmesi gereken çok önemli bir mahalledir.

KAYNAKÇA

Avni Öztüre, *Nicomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi*, Çeltür Matbaası, İstanbul, 1981; Avni Öztüre, *Resim, Fotoğraf, Belgelerle Nicomedia: İzmit Tarihi*, Çeltür Matbaası, İstanbul, 1969; Engin Ürkmez, *İzmit'te Türk Eserleri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2007; İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairei Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü, *İzmit Analitik Etüdler*, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası Döner Sermayesi, Ankara, 1971; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, *İzmit Kent Merkezi Mahalleler- Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 20, İse Reklam, İstanbul 2011; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, M.E.B. Yayınevi, İstanbul, 1971; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 13, Düzey Matbaa LtdŞti, İstanbul, 2009; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 2011; Zeynap Demir, *Kınalı Sakarya Otoyolu 88km İzmit Nekropolü Kurtarma Kazıları Seminer*i, Ankara, 1992; Turgut H.Zeyrek, *Nikomedia* (İÖ264/263-İS 358) *Arkeolojik Açıdan Genel Bir Değerlendirme*, Ege Yayınları, İstanbul, 2005; Ayşe Çalık Ross, *Antik Kent Nikomedia*, İstanbul, Delta Yayınları, 2007; Clive Foss, *Anadolu'da Ortaçağ Kalelerinin İncelenmesi II, Nikomedia*, (çev. F.Yavuz Ulugün), Kocaeli, İzmit Rotary Kulübu Kültür Yayınları, Kocaeli, 2002; Ahmed Nezih Galitekin, *Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinde Birkaç Damla*, İSU Genel Müdürlüğü Kültür Yayınları, İstanbul 2006, s. 117-129; Volkan Şenel, "İzmit'in Fetih Simgesi Gazi Süleyman Paşa Camii (Nam-ı Diğer Orhan Cami)," *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu III*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşleri Daire başkanlığı yayınları, Kocaeli 2017, s. 2753-2780.

Nevnihal ERDOĞAN

BAĞIMSIZ KOCAELİ

Yerel Gazete

Bağımsız Kocaeli gazetesi, Kocaeli'de gazetecilik yapan Uğur Enç ve Sebahattin Aydın tarafından 2019 yılında kuruldu. 16 Aralık 2019 tarihinde haber içerikli ilk yayınlarını yapan *Bağımsız Kocaeli* gazetesinin temelleri 2017 yılında Uğur Enç tarafından atılmıştı. Gelişen medya sektörüne ayak uydurmak isteyen Enç ve Aydın uzun yıllar basılı gazetelerde çalıştıktan sonra 2017 yılında farklı kurumlarda yeni medya olarak

adlandırılan internet haber portallarında görev aldı. 2017 yılında alan adı satın alınan *Bağımsız Kocaeli*, Enç ve Aydın'ın internet medyasında elde ettikleri tecrübe sonrasında 2019 yılında resmi yayın hayatına başladı. İlk olarak .com uzantısı ile kaydedilen *Bağımsız Kocaeli* 2019 yılının Kasım ayında Enç ve Aydın'ın kurumlarından ayrılmasıyla birlikte daha profesyonel ve kurumsal bir hal aldı.

Uğur Enç ve Sebahattin Aydın'ın bütün hisselerine ortak olduğu Bitinya Medya Bağımsız Gazetecilik Ajans Reklam Matbaacılık Yayıncılık Organizasyon Fotoğrafçılık Ticaret Limited Şirketi kuruldu. Söz konusu şirket Kocaeli'de internet portalları arasında kurulan ilk limited şirket oldu. Diğer kurumlar Bitinya Medya'dan uzun süre sonra limited şirket kurarak kurumsallaştı ya da halen şahıs şirketi üzerinden yayınlarını sürdürüyor. Şirketin ilk faaliyeti Bağımsız Kocaeli markası için patent başvurusu yapmak ve "com.tr" alan uzantısını almak oldu. 19 Kasım 2019 tarihi itibariyle Bağımsız Kocaeli'nin marka patenti yayın hizmetleri ve organizasyon alanlarında tescil edildi. İzmit kent merkezinde halen faaliyet gösterilen Kanburoğlu İşhanı'nda ofis yenileme çalışmaları tamamlandı. *Bağımsız Kocaeli* gazetesi faaliyete geçtikten kısa süre sonra Kocaeli genelinde büyük ses getirdi.

"https://www.bagimsizkocaeli.com.tr" web adresinde Adliye Asayiş, Çevre, Eğitimi Ekonomi, Gündem, Hava Durumu, Kültür Sanat, Sağlık, Sinema Dizi, Siyaset, Sosyal Yaşam, Söyleşi, Spor, Tarih, Türkiye Gündemi ve Belediye Bülteni kategorilerinde yayın yapan *Bağımsız Kocaeli* gazetesi özel haberlere ve röportajlara yoğunlaştı. 7 gün 24 saat yayın yapma anlayışını benimseyen kurum kent genelinde muhalif ya da iktidar yanlısı bir çizgi benimsemek yerine bütün kentin okuyabileceği, ana akım medya olarak adlandırılabilecek bir yayın tarzını benimsedi. Gün boyu güncellenen *Bağımsız Kocaeli* gazetesi büyük toplantılarda ve meclis oturumlarında yapılan canlı yayınlarla geniş bir kitleye ulaşma imkânı yakaladı.

Bağımsız Kocaeli gazetesi internet üzerinde pek çok alanda faaliyet göstermek için altyapı çalışmaları yaptı. Youtube üzerinde Bağımsız Kocaeli kanalı ile video yayınları yapan kurum Kocaeli'de öncü ve ilerici bir adım atarak Kocaeli'nin ilk Podcast yayınlarına başladı. Günün öne çıkan haberlerini ve günün özetini internet üzerindeki bütün Podcast yayınlarında okuyucularına sunan *Bağımsız Kocaeli* gazetesi pandemi döneminde ise çeşitli canlı yayınlarla sokağa çıkma yasaklarında evlerinden çıkamayan vatandaşlar için görsel içerikler hazırladı. Sokağa çıkma yasaklarında canlı yayınlarla kent sokaklarını evlerde televizyonlara, bilgisayarlara, tabletlere ve telefonlara taşıyan *Bağımsız Kocaeli* gazetesi Kocaeli'de ilk canlı tartışma programı hazırlayan internet portalı oldu.

Bağımsız Kocaeli gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Uğur Enç ve Yazı İşleri Müdürü Sebahattin Aydın her akşam saat 20.00'de düzenledikleri tartışma programlarına kentin önde gelen bürokratlarını, siyasetçilerini ve sivil toplum kuruluşu temsilcilerini konuk etti. *Bağımsız Kocaeli* gazetesinin önemli bir yatırımı da altyapı için oldu. Kocaeli'de bütün internet siteleri kiralık sunucular üzerinden, çeşitli kurumlar vasıtasıyla hizmet verirken *Bağımsız Kocaeli* gazetesi 2 adet sunucu satın alarak kendi sunucuları ile hizmet vermeye başladı. Bu sayede diğer kurumlarda çeşitli dönemlerde arızalar ve dönemsel yoğunluk nedeniyle yayın yapılamazken 2 yıldır hiçbir kesinti yaşamadan yayınlarına devam etti.

Bağımsız Kocaeli gazetesi 2019 yılında, kurulduktan birkaç ay sonra Google News yayıncı hakkını kazandı. Google News Kocaeli'deki pek çok kurumu 1,5-2 yıl gibi bekleme ve inceleme süresine tabi tutarken *Bağımsız Kocaeli* gazetesi kent genelinde en erken yayıncı hakkı kazanan kurum oldu. 2021 Ekim ayında yeni yayın dönemine başlayacak olan kurum personel sayısını artırmayı ve bir stüdyo altyapı oluşturarak video yayınlarını geliştirmeyi amaçlıyor.

KAYNAKÇA
Uğur Enç ile yapılan görüşme 16.09.2021

Akın DEVECİ

BAĞLAR SOKAK ROMA MEZARI

Arkeolojik Sit

Kocaeli İli, İzmit İlçesi, Turgut Mahallesi, Bağlar (Erguvan) Sokak'ta, No: 55'te yer alan, mülkiyeti şahsa ait, 20M3c Pafta, 4275 Ada, 1 Parselde kayıtlı taşınmazda bulunan ve içerisinde üç adet lahit barındıran, Roma Dönemi dromoslu ve tek mekanlı yer altı mezar odası, G.E.E.A.Y.K'nun 10/11/1979 tarih ve 11612 sayılı kararı ile tescil edilmiş, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 03.07.1987 tarih ve 3448 sayılı kararı ile 179 olan eski envanter numarası, 60a olarak yenilenerek tescilinin devamına karar verilmiş ve son olarak, Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurul Müdürlüğünün, 25.06.2013 tarih ve 1057 sayılı kararı ile yeniden tescil edilmiş olup, koruma grubu 2. Grup olarak belirlenmiştir.

Kocaeli İli, İzmit İlçesi, Turgut Mahallesi, Bağlar Sokak, No: 58'deki evde oturan Nuri Necati Demir isimli bir vatandaşın 01.07.1971 yılında, evinin önündeki bahçede odunluk yapmak isterken açılan ufak bir delikten mermer lahitleri görüp yetkililere haber vermesi üzerine Müze Müdürlüğünce yapılan incelemede burasının bir yeraltı mezar odası olduğu anlaşılmış ve Antik Nikomedia Kentinin batı mezarlık sahası içinde sayılan ve 58 Kapı numaralı evin bahçesinde, kuzeyden güneye doğru meyilli bir arazide yer alan, kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu bu mezar yapısı,

Şekil 5. Özgün fonksiyonu netleştirilemeyen yapı, 2011

Cilt 4, İstanbul 1994; L. Tekkollu, N. Yıldırım, *Yaşayan Tarihi ve Kültürel Askerî Yapılar*, Milli Savunma Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001; P. Tuğlacı, *Osmanlı Mimarlığında Balyan Ailesi'nin Rolü*, Yeni Çığır Kitapevi, İstanbul 1993; Y. Ulugün, "Kendi Enerjisini Üreten İzmit Çuha (Aba Mensucat) Fabrikası (Çuhane)", *Şehiriçi Dergisi*, Kocaeli 2009.

Elif Özlem AYDIN

ÇUKURBAĞ MAHALLESİ

İzmit'in Tarihi Mahallelerinden

İzmit'in tarihi mahallelerinden Çukurbağ Mahallesi, İller Bankası İzmit Analitik Etüd kaynağına göre 1914 yılında 260 hane ve 820 nüfustan oluşmaktaydı. Saraybahçe Belediyesi'nin 2001 yılında alınan kararla bu tarihi mahalle iki ayrı mahalleye bölünmüştür: Çukurbağ Mahallesi ve Terzibayırı Mahallesi. Bugünkü Çukurbağ Mahallesi batıda Hacıhızır; kuzeyde Terzibayırı Mahallesi; doğuda Cedit Mahallesi, güneyde Karabaş, Ömerağa ve Cedit Mahalleleri (İnönü Caddesi ile) sınırlıdır. Mahallenin büyük bölümü 3.derece arkeolojik sit, doğu sınırı olan Musa Kazım Caddesi'ne yakın küçük bir bölümü ise 1.derece arkeolojik sit alanıdır. 1. derece arkeolojik sit alanı içinde; Bahariye Caddesi'nde yer alan Roma dönemi Antik Gymnosion Yapı Kompleksi, dışında ise dış surların bir bölümü Özkanlı Sokak'ta bulunmaktadır.

Çukurbağ Mahallesi İzmit'in yoğun yapılaşma yaşamış bir bölgesinde yer aldığı için günümüzde pek çok tarihi yapı betonarme apartmanlar arasında sıkışmış kalmıştır. Antik Gymnosion ve Antik Nikomedia dış surlarının ise nitelikli bir sergileme ve korumacılık düzenlemesi altında olduğu söylenemez.

Ancak işbu ansiklopedi maddesinin kaleme alındığı tarihte (14 Temmuz 2021) T.C. Kültür Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Kocaeli Müze Müdürlüğü ile İzmit Belediyesi iş birliğinde gerçekleştirilecek olan "Çukurbağ Nikomedia Kurtarma Kazısı Protokolü" törenle imzalanmış ve söz konusu antik sit alanında kapsamlı bir kazı çalışması için harekete geçilmiştir.

Mahallede yer alan ve 19. yüzyıl Osmanlı mimarisinin değerli bir örneği olan Portakal Hafız Konağı son derecede vasıflı bir restorasyonla kente kazandırılmış olup günümüzde "Kocaeli Müftülüğü Aile ve Din Rehberlik Merkezi'ne tahsis edilmiştir. Restore edilmeden önceki tanımlarda taş temel üzerine bağdadi sıva tekniğiyle ahşap olarak yapılmış, bahçeden girilen kâgir bir yapı olduğu belirtilmiş, iç düzenlemesi ikametgâh fonksiyonlarına hizmet verecek şekilde tanımlanmıştır. Orta sofalı plan kurgusunu tekrarlayan bu konak da içte bezemelidir. Bahçe içerisindeki giriş kapısından taşlığa girilmektedir. Taşlığın iki tarafında mutfak, yemek odası ve kilerler yer almaktadır. Üç katlı konağın tavan yükseklikleri 4 metre civarında olduğu için heybetli bir görünümü vardır. Aynı şekilde kapı yükseklikleri de 2,5 metre civarındadır. Osmanlı konak düzeninde olduğu gibi bir sofa ve çevresinde kümelenmiş odalardan oluşmaktadır. Dikdörtgen İzmit geleneksel pencereleri ve geniş saçakları dikkat çekicidir.

Günümüzdeki restorasyonda ise korumalı istinat duvarları üzerinde yükselen, ahşap kaplı, çevresi koruma duvarları ile çevrili, merdivenle çıkılan bir resmi yapı hüviyetindedir. İç mekân tasarımının güncel resmi kullanım ihtiyaçlarına göre tanzim edildiği gözükmektedir. Başarılı ve özenli bir restorasyon geçirmiş olsa da çevresindeki yeşil alanları büyük oranda yitirdiği, özgün fonksiyonundan çok farklı bir hizmete tahsis edildiği ve beton denizleri içinde kaldığı için tarihsel üslubunu yansıtmakta zorlandığı gözlemlenmektedir. Buna rağmen Portakal Hafız Konağı Mutasarrıf Hasan Paşa tarafından 1860 yılı dolaylarında yaptırılmış bir konak olarak İzmit'te ayakta kalmış en değerli Osmanlı sivil mimari örneklerindendir. Mutasarrıf Hasan Paşa'nın vefatının ardında konağa damadı Hafız Rüştü Efendi yerleşmiştir. Rüştü Efendi oval yüzlü olduğu ve "portakal" lakabıyla anıldığından konak da onun yerleştiği ta-

Çukurbağ Mahallesi

rihten sonra Portakal Hafız Konağı adıyla anılmıştır. Portakal Hafız, I. Meclis-i Mebusan'da milletvekili olarak görev yapmıştır. Portakal Hafız Konağı ise bilahare Atatürk'ün İzmit basın toplantısını izlemek üzere kente gelen Fransız gazeteci Claude Farrere (1924) ve Hafız Efendi'nin yakın dostu olan Kazım Karabekir Paşa'yı misafir etmiştir.

Bahariye Caddesi'nde; Portakal Hafız Konağı'nın hemen aşağısında yer alan Küçük Hamam ise 19. yüzyıldan kalma bir tarihi bir hamam olmasına rağmen tarihselliğinden çokça yitirmiş bir yapıdır. Küçük Hamam aynı zamanda içinde yer aldığı Küçük Hamam Sokak'a da adını verir. Tek hamam tarzındadır. Orijinal düzeninde camekân kısmı ahşaptandır. Oradan soğukluğa geçilir. Kubbe tonozlu olup yakın dönem mimari özelliklerini yansıtır. 1820-1826 yılları arasında Sultan II. Mahmut döneminde Cağaloğlu Hamamının banisi tarafından yaptırılmış olduğunu da bir anekdot olarak ekleyelim. Bugünse, güncel renkli sıvalarla kaplanmış dış cephesi tarihsel özelliklerini kaybetmesinde etkili olmuştur. Yapının tipik hamam kubbeleri, tek planlı ana mekâna pandantiflerle geçiyor olsa da bugünkü konumunda bu mimari ayrıntıyı dışarıdan görebilmek kabil değildir.

Küçük Hamam'ın biraz ilerisinde, mahalle arasında, Küçük Hamam Sokak'ta kalmış olan 1767 tarihli Hüseyin Paşa Camii ise son derecede başarısız bir restorasyon geçirerek dış cephe özelliklerini büyük oranda yitirmişse de, sınırlı oranda orijinalliğini yitirmiş minaresi ve derin bir hüznü bağrında barındıran haziresi ile önemli bir tarih eser olarak varlığını sürdürmektedir. Hüseyin Paşa Camii'nin banisi Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa'dır. Paşa, camyi İzmit tersanesinde kaptan olarak görevliyken yaptırmıştır. Aynı zamanda III. Selim'in süt kardeşi olan Kaptan-ı Derya Küçük Hasan Paşa tarafından dikdörtgen planlı olarak yaptırılan caminin kubbesi 1894 depreminde hasar gördüğü için tamiratında ahşap çatı yapılmış, minarenin külah kısmı da özgünlüğünden farklı bir şekilde onarılmıştır. 2021 yılındaki sahadaki incelemeler esnasında caminin geçirmiş olduğu başarısız dış cephe restorasyonundan mahalle sakinleri ve resmi yetkililerin de gayrı memnun olduğu ve yeni bir restorasyon projesi ile caminin ele alınacağı tespit edilmiştir.

Hüseyin Paşa Camii haziresi son derecede küçük bir hazire olmasına ve oldukça dar bir koridorla abdest mekânlarından geçilerek ulaşılıyor olmasına rağmen-karşın tarihselliği ve maneviyatı büyük oranda yansıtan çok değerli mezar taşları; kabirler barındırmaktadır.

Güneyden İzmit'in en önemli ana trafik arterlerinden biri olan İnönü Caddesi'ndeki yoğun trafik ve kentsel aktivite bu tarihi mahalleyi yoğun baskı altında tutmakta ve ne yazık ki tarihi özelliklerini günden güne aşındırmaktadır. Kentin önemli ticari merkezlerinden olan İnönü Caddesi dışındaki Çukurbağ Mahallesi ağırlıkla konut ve ikametgâh bölgesi olarak işlev görmektedir.

Çukurbağ Mahallesi

KAYNAKÇA
Ahmet Nezih Galitekin, *Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Birkaç Damla*, İsu Genel Müdürlüğü Yayını, Şan Ofset, İzmit, 2006; Avni Öztüre, *Resim, Fotoğraf, Belgelerle Nicomedia: İzmit Taribi*, Çeltür matbaası, Istanbul, 1969; Engin Ürkmez, İzmit'te *Türk Eserleri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2007; F.Yavuz Ulugün, *Kocaeli Tarihi Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Döneminde Kocaeli*, Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği Tarih Yayınları, N: 1, Atmaca Panajans, İzmit, 2002; *İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairesi Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü, İzmit Analitik Etüdler*, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası Döner Sermayesi, Ankara, 1970; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, *İzmit Kent Merkezi Mahalleler-Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 20, İse Reklam, İstanbul 2011; Nevnihal Erdoğan, Mehtap Özbayraktar, Sonay Ayyıldız, *Tarihi İzmit Kent Merkezi Geleneksel Konutları*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 21, İse Reklam, İstanbul, 2011; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, M.E.B. Yayınevi, İstanbul, 1971; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 13, Düzey Matbaa Ltd. Şti., İstanbul, 2009; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 2011.

Nevnihal ERDOĞAN

ÇUKURÇEŞME SOKAK

Hacıhasan Mahallesi'nin Uzun ve Önemli Tarihî Sokağı

İzmit'in tarihî mahalleleri arasında Çukurçeşme Sokağı da zikretmek gerekiyorsa da adından da anlaşılacağı gibi Çukurçeşme Sokak bir mahalle değil; Akçakoca ve Veliahmet Mahalleleri arasında sınır oluşturan, Hacıhasan Mahallesi'nde yer alan, uzun ve önemli bir tarihî sokaktır. Sokağın önemi İzmit'in tarihselliğine dair bütün karakteristik özellikleri bağrında taşıyor olmasına rağmen bugün için yeterince restorasyon ve restitüsyon geçirmediğinden dolayı -olası bir girişimde- İzmit tarihine dair en belirleyici özellikleri canlandıracak potansiyele sahip olmasıdır.

Sokak Hacıhasan Mahallesi'nin kuzeyinde yer almaktadır. Sokağın güney yönünde tarihî evler dışında Ali Ağa Çeşmesi (Yeni Çeşme), Akçakoca Mahallesi sınırına temas eden bölümünde Portakal Mescidi ve tarihî evler; Veliahmet Mahallesi sınırında ise Zıbıncı Mescidi yer alır. Sokağın, Portakal Mescidi'nin bulunduğu bölümünde, yolun hemen altında ise İzmit'in önemli tarihî konaklarından olup bugün İzmit Belediyesi Kültür İşleri Müdürlüğü'ne tahsis edilmiş olan Sarı Konak ya da diğer adıyla Sirkeciler Konağı bulunmaktadır. İşbu tarihi eser ve yapılar bu sokakta yer alıyor olsalar da günümüz düzenlemesinde sokağın iki tarafında yer alan mahallelerin unsurları olarak değerlendirilmeleri gerekir. Ancak, Çukurçeşme Sokak "bir tarihi sokak konsepti" olarak ele alındığı için, üzerinde yer alan bu tarihi yapı unsurlarından bahsetmek gerekir.

Tarihi çok eskilere dayanmakta olan bir kent olan İzmit'in kentsel yerleşim ve sokak düzenine bakıldığında Antik Nikomedya zamanlarından bu yana yamaca oturmuş Hippodamus tarzı ızgara sokak düzeninin korunmuş olduğunu görürüz. Osmanlı dönemindeki özgün dokusunu koruyan Orhan, Akçakoca, Veliahmet ve Hacıhasan gibi mahallelerde de benzeri şekilde dönem karakteristiğini yansıtan sokaklar mevcuttur. Kapanca Sokak ve Çukurçeşme Sokak bunlara verilecek iki tipik örnektir. Sokak sınırları, malzemesi, doluluk-boşluk oranları, yapılaşma ilkeleri ve mimari doku açısından bu sokaklar Osmanlı dönemine ait özellikleri yansıtırlar. Çukurçeşme Sokak'ın kentsel sit alanının başlangıç noktasındaki Günlük Sokak'la birleştiği noktada Zıbıncı Mescidi yer alır. Portakal Mescidi ise Yukarı Pazar Caddesi ile birleştiği noktadadır ki burada küçük bir meydancık oluşur. Meteer Sokak'a eriştiği noktada ise Aliağa Çeşmesi yer alır. Sokak boydan boya kilit parke döşelidir.

İzmit Tarihi Koridoru'nda yer alan Kapanca Sokak için çok kapsamlı bir restorasyon ve restitüsyon çalışması yürütülerek sokak bütüncül olarak ayağa kaldırılmaya çalışılmışsa da Çukurçeşme Sokak için bu henüz yapılamamıştır. Ancak sokağın böylesi bir çalışmaya plato olabilecek tarihsel özellikleri mevcuttur. Sokak bu yönüyle incelemeye değerdir.

Örneğin sokakta yer alan Portakal Mescidi, Osmanlı dönemi "mahalle arası" sivil yaşam tarzını pek güzel betimler. Günümüzde güzel bir restorasyonla yenilenerek hizmete sokulan Portakal Mescidi, küçük, kare planlı ve mütevazi bir ibadethane olsa da mahalle yaşantısının dini yönünü açıklamakta önemli bir örnektir.

"İzmit Tarihi Koridoru" güzergâhı içinde yer alan Çukurçeşme Sokağı topoğrafik özelliklerden dolayı bazı bölümlerde dik yokuşlar, bazı bölümlerde kıvrımlarla ilerleyerek Zıbıncı Mescidi'ne kadar uzanır. Sokak üzerinde yer alan ahşap Osmanlı dönemi evleri henüz restore edilmemiş ve harap bir haldelerse de karakteristik özellikleri dolayısıyla yakın zamanda restore edilecekleri düşünülmektedir.

Sokağın en sonunda ya da başka bir bakış açısıyla en başında yer alan Zıbıncı Mescidi'nin, üzerinde yer alan yazılardan dolayı 1807 tarihli olduğu düşünülmektedir. Kâgir bina dikdörtgen planda olup kuzey bölümünde ayrıca bir son cemaat bölümüne sahiptir. Bölgenin topoğrafik yapısından dolayı kot farkı olan kuzey kısmı subasman üzerine inşa edilmiştir. Geniş saçaklı ve kırma çatılı küçük bir ibadethane olan Zıbıncı Mescidi son cemaat bölümünden yükselen çinko gövdeli bir minareye sahiptir. 19. yüzyıl tarzı mihrap nişi bezemeleri vardır.

Çukurçeşme Sokak'ın Meteer Sokak'la birleştiği noktada yer alan Ali Ağa Çeşmesi, üzerindeki kitabeye göre 1885-1886 tarihli olup haznesi kesme taştan yapılmıştır. Köşeleri ovaldir. Ön yüzünde, üzerinde kitabe bulunan musluk nişi, onun yanlarında ise çepeçevre yuvarlak kemerler vardır.

İzmit'in tarihi mahallelerinin en eskilerinden biri olan Hacıhasan Mahallesi sınırlarına düşen ve Çukurçeşme Sokağı'nın hemen altında bulunan Sarı Konak; yekdiğer adıyla Sirkeciler Konağı, yapımı 1886 öncesine kadar uzanan tipik bir tarihi Osmanlı konağıdır. 1876 yılında Ispartalı Hafız Celaleddin Hocaefendi'nin yerleştiği konakta daha sonra oğlu Hafız Hüseyin Hocaefendi dünyaya gelmiş (1910) ve 26 yıl süreyle İzmit'in en eski tarihî cami olan Fevziye Camii'nin imamlığını yürütmüştür. Dönem gereği cami imamları kendi geçimlerini sağlamaktan mesul oldukları için bir süre bakkallık yapmış olan Hüseyin Efendi, daha sonra sirke işine girdiği için adı Sirkeci Hafız; konağın adı ise Sirkeciler Konağı olarak kalmıştır.

Sirkeci Hafız ya da diğer adıyla Sarı Konak geleneksel İzmit evlerinin plan şemasına sahiptir. Sofa ve çevresinde ona açılan mekânlar mevcut olup arka tarafında yer alan merdivenlerle birinci ve ikinci kata çıkar. Çift kanatlı giriş kapısı bulunmakta olup ahşap ve kerpiç karma yapı sistemine haizdir. Ahşap kırma çatısı, ön cephesinde manzara yönünde çıkmaları bulunan yapı giyotin pencereleri ile ve diğer yapı detaylarıyla geleneksel İzmit mimarisini yansıtır. Sirkeci Hafız Konağı 2013 yılında kamulaştırılarak İzmit Belediyesi tarafından restore edilmiştir. Özenli ve başarılı restorasyonun ardından bina İzmit Belediyesi Kültür ve Sosyal İşleri Daire Müdürlüğü olarak işlevlendirilmiştir. Sarı Konak yani Sirkeciler Konağı'nın geçirmiş olduğu nitelikli restorasyon ve mıntıkaya kattığı değer, sokaktaki diğer harap durumdaki binaların da ihya edileceğine dair beklentileri arttırmıştır.

KAYNAKÇA

Avni Öztüre, *Resim, Fotoğraf, Belgelerle Nicomedia: İzmit Tarihi*, Çeltür Matbaası, İstanbul, 1969; Engin Ürkmez, İzmit'te Türk eserleri, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2007; Fatmanur Kesikbaş, *Kocaeli'nde Osmanlı Dönemi Binalarında Mimari ve Dış Mekân Tasarımı Üzerine Değerlendirme*, Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Mimarlık Bölümü Anabilim Dalı, Yüksek Lisan Projesi (Tezsiz), 2019, Kocaeli; F. Yavuz Ulugün, *Kocaeli Tarihi Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Döneminde Kocaeli*,Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği Tarih Yayınları N: 1, Atmaca Panajans, İzmit, 2002; *İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairesi Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü*, *İzmit Analitik Etüdler*, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası Döner Sermayesi, Ankara,1970; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, *İzmit Kent Merkezi Mahalleler- Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 20, İse Reklam, İstanbul 2011; Nevnihal Erdoğan, Mehtap Özbayraktar, Sonay Ayyıldız, *Tarihi İzmit Kent Merkezi Geleneksel Konutları*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 21, İse Reklam, İstanbul, 2011; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, M.E.B. Yayınevi, İstanbul, 1971; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 13, Düzey Matbaa Ltd. Şti., İstanbul, 2009; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 2011.

Nevnihal ERDOĞAN

Çarşı Hamamı

sıcaklık tipolojisi gösterir. Yapının batı cephesinde bitişik olarak konumlandırılmış külhan ve su deposu bulunmaktadır. Farklı dönemlerde çeşitli onarımlar geçiren hamam, günümüzde işlevini sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

Ahmet Yavuzyılmaz, *Gebze ve Çevresindeki Türk İslam Devri Yapıları*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2012, s. 185-192; Ahmed Nezih Galitekin, *Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Sayfalar*, İSU Genel Müdürlüğü Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s. 390-393; Semavi Eyice, "Hamam", *İslam Ansiklopedisi*, C. 15, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, s. 402-430; Taner Aksoy, Özlem İyier, Ebru Postalcıoğlu vd. (Haz.), *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli 2011, s. 454.

Ela TAŞ

ÇARŞI MAHALLESİ / ÇARŞIBAŞI (İZMİT)

İzmit'in Tarihi Mahallelerinden

İzmit kenti, tarihinin hemen her döneminde büyük bir hareketliliğe sahip bir ekonomik merkez olmuştur. Bu hareketliliğin odak noktası ise bugün daha çok Çarşıbaşı olarak anılan Çarşı Mahallesi'dir. Çarşı Mahallesi kentin ana arterlerinden olan Hürriyet (İstiklal) Caddesi üzerinde yer almaktaysa da sadece bu caddeyi değil bunun çevresinde kümelenmiş mıntıkayı temsil eder. Tarihi Çarşı Mahallesi ya da Çarşıbaşı bugünkü mahalleler düzenlemesi içerisinde yer almamaktadır. Çarşıbaşı ya da Çarşı Mahallesi olarak adlandırılan bölgenin ana caddesi olan, İzmit ticaret merkezinin başlangıç noktasındaki Hürriyet Caddesi, Hacı Hasan Mahallesi içinde yer alır. İzmit'in aynı zamanda ana yürüyüş güzergâhı ve alış-veriş merkezi olan bu cadde bugün için eski tren yolu üzerine kuruludur. Bugün tren yolu kaldırılmış, gidiş-geliş yolu ortasında genişçe bir yaya yolu düzenlenmiştir. İller Bankası İzmit Analitik Çalışması'na göre büyük bir bölümü kentsel sit alanı içinde olan Hacı Hasan Mahallesi 1914 yılında 400 hane ile 1200 kişiden oluşmaktaydı. 1914 yılında 20 hane ve 100 kişiden oluşan Çarşı-yi Müslim Mahallesi ile birleşerek günümüzdeki Hacı Hasan Mahallesi'ni oluşmuştur.

Hürriyet (İstiklal) Caddesi'ni dik kesen, sahile doğru uzanan iki önemli cadde daha vardır ki bunlardan biri adını Fevziye Camii'nden alan Fevziye Caddesi, diğeri de Alemdar Caddesi'dir. Bu iki cadde de tıpkı Hürriyet Caddesi gibi İzmit'in güncel ticari hareketliliğinin odağında bulunurlar ve gün boyu yoğun bir nüfus hareketliliğine sahiptirler. Bu caddeler ticari merkez olma özelliklerini tarihsel birikimleri sonucunda kazanmışlardır.

Çarşı Mahallesi ya da diğer adıyla Çarşıbaşı'nın oluşmasında tarihsel ticaret fonksiyonların gördüğü işlevi 17. yüzyılda Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde bile görebilmekteyiz. O döneme ait belgelerde yöredeki hanlar ve kervansaraylardan söz edilir. Devam eden yüzyıllarda da İzmit'te ekonomik hayat hanlar ve kervansaraylar üzerinden dönmüştür.

Bu hanlar kimi zaman "mahzen", kimi zaman "depo" adlarını alırlardı ve bunların bulunduğu Hür-

riyet (İstiklal) Caddesi o dönemde "Hanlariçi" olarak anılırdı. 19. yüzyılda bu hanların belli başlıları Eski Hamamcı Hanı, Seyyid Osman Ağa Hanı, Bansaroğlu Hanı, Antepli Hanı, Kazıklı Hanı (Kazıkoğlu Hanı), Bozacı Hanı, Bâli Hanı, Kurbanzâde Halil Ağa Hanı, Yamak Emin Muhammet Hanı, Bakizade Mahzeni, Hacı İsmail Ağa Mahzeni, Mehmet Sarı Mahzeni, Mustafa Kara Mahzeni idi. Bunca hanın varlığı Çarşıbaşı'nın tarihsel olarak da önde gelen bir ticari merkez olduğunu kanıtlar. Kentin bu bölgesinde yer alan işyerlerinin zemin katları camlı, dış cepheleri kemerli, çatıları parapetli olurdu. Çarşıyı Müslim olarak da anılan bölge 19. yüzyılda 2 cami, iki fabrika, 11 ev, 9 otel, 3 fırın ve on beş büyük ticarethane ve 200 kadar dükkâna sahipti. Bir dönem yangın geçirmişse de daha sonra eski canlılığını yeniden kazanabilmişti.

Tarihi Çarşıbaşı'nda yer alan en önemli ticari merkezlerden biri Kapanönü olarak adlandırılan iş hanıdır. Geçmişte ağır yüklerin tartılması için gerekli edevata sahip olduğu için bir nevi meyve sebze hali işlevi görmüş, kente giren mallardan bu noktada resim (vergi) alınmıştır. Tarihsel dönemlerde ahşap, iki katlı ve üst katı konut olan evler zaman geçtikçe giderek kâgir evlere dönüşmüşse de mıntıkadaki ticari aktivite hiçbir zaman eksilmemiştir.

Hürriyet (İstiklal) Caddesi'ni içeren Çarşıbaşı (Çarşı Mahallesi) günümüzde de İzmit'in sembol tarihi camii olan Fevziye Camii ve çevresi ve daha da ötesinde Fevziye Caddesi ve Alemdar Caddesi de dâhil olmak üzere güncel alış-verişin en önemli odağı olmaya devam etmektedir. Yine önceki yüzyıllar gibi yapıların giriş katları dükkân ve fakat üst katları o dönemden farklı olarak ikametgâhtan çok büro düzenine sahip işyerleri olmuştur.

1576 yılında Mimar Sinan tarafından Mehmet Bey Camii olarak inşa edilen bugünse Fevziye Camii olarak anılan tarihi yapı başlangıçtan bu yana ticari faaliyetin odağında olmuştur. Banisi Mehmet Bey camiye gelir getirmesi için bir han ve hamam da yaptırmıştır. Mehmet Bey ya da Orta Hamam olarak anılan yapı Fethiye Caddesi üzerindedir. Fethiye Camii kurulduğu tarihten bu yana pek çok defa yıkımlar yaşamışsa da her seferinde ihya edilerek kente kazandırılmıştır. Günümüzde ise son geçirmiş olduğu restorasyonla birlikte İzmit'in en kıymetli tarihi eserlerinden biri olarak nitelikli ve bakımlı bir şekilde ayaktadır ve hizmet görmektedir. Önündeki geniş meydanlık mıntıkaya cazibe katmaktadır. Ayrıca Fevziye Camii çevresi ve mıntıkasında rekreasyon, gezme ve yeme içmeye dair bir hareketlilik de oluşmuştur.

Tren yolunun kaldırılmasından dolayı ortasında geniş bir yürüyüş parkuru ve yeşil alan açılması Hürriyet (İstiklal) Caddesi'ne çağdaş ticari fonksiyonlara daha dönük bir zemin oluşması için olanaklar sağlamaktadır. Son derecede yoğun trafik sorunu ise tüm İzmit kenti gibi Çarşıbaşı'nın da en güncel sorunudur.

KAYNAKÇA

Ahmet Nezih Galitekin, *İzmit Mehmet Bey Nam-ı Diğer Fevziye Camii Şerifi*, Gölcük Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2002; Atilla Çetin, "İzmit'in Tarihi Hanları ve Konakları," *KMİM*, Haziran 2011, S. 7, s. 29; *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Cilt 1-2, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1986; Hüseyin Erol, *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi*, İzmit Rotary Kulübü, Sesim Ofset, Kocaeli, 2013; *İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairesi Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü*, *İzmit Analitik Etüdler*, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası Döner Sermayesi, Ankara, 1970; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, *İzmit Kent Merkezi Mahalleler- Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 20, İse Reklam, İstanbul 2011; Rıfat Yüce, *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, İstanbul, Demkar Yayınevi, 2007; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 13, Düzey Matbaa Ltd Şti, İstanbul.2009.

Nevnihal ERDOĞAN

ÇAYIROVA

Coğrafya

Kocaeli il merkezinin (İzmit) 59 km batısında, İstanbul sınırında yer alan Çayırova ve Şekerpınar Belediyelerinin birleştirilmesi ve Gebze Belediyesi'nden iki mahallenin eklenmesi ile 2008 yılında oluşturulmuş Kocaeli ilçesidir. Gebze'nin kuzeybatısında Tuzla sınırında yer alan ilçe, İzmit Körfezi'nin kuzey sahillerinden 1 km içeride, denizden 127 m yükseklikte kurulmuştur.

Gebze ilçesinin Merkez bucağına bağlı eski adı Akkilise olan Güzeltepe köyünde, 2 Kasım 1991 tarihinde belediye kurulmuş, bu belediyenin ismi 6 Haziran 1996 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla «Çayırova» olarak değiştirilmiştir. Yine aynı bucağa bağlı eski adı Merkepli olan Şekerpınar köyünde de 4 Kasım 1998 tarihinde belediye kurulmuştur. Bu iki belediyenin 6 Mart 2008 tarihinde kabul edilen 5747 no.lu kanun ile birleştirilmesiyle ve Gebze Belediyesi'ne bağlı Yenimahalle ve Çayırova Mahallelerinin (D-100 Devlet Karayolunun kuzeyinde kalan kısımlarının) eklenmesiyle Çayırova ilçesi oluşturulmuştur. Şekerpınar Belediyesi'nden 2, Güzeltepe Belediyesi'nden 5 ve Gebze Belediyesi'nden 2 mahallenin katılımıyla 9 mahalleden oluşan Çayırova ilçesi, 29 km^2 alana ve 2020 yılı sonu itibariyle toplam 140.274 kişi nüfusa sahiptir. Kırsal alanı olmayan ilçenin nüfus yoğunluğu 4837 kişi/km^{2}dir. Bugünkü Çayırova Belediyesi'ni, dolayısıyla ilçesini oluşturan mahallelerin toplam nüfusları 2008'de 78.430'idi. Geçen 12 yıllık zaman sürecinde nüfusunu %79 artırmıştır. Yani ortalama her yıl %6,6 oranında nüfusu artmaktadır.

İlçe arazisinin %9'u orman, geri kalanı ise yerleşim ve sanayi alanlarından oluşmaktadır. İlçede sadece 1 dekarda sebze, 2 dekarda da süs bitkisi yetiştirilen toplam 3 dekar tarım arazisi vardır. Çayırova'da 200 kadar sığır, 350 baş koyun ve 170 baş keçi beslenmektedir. Coğrafi konumu nedeni ile büyük bir potansiyele sahip olan Çayırova ilçesi her geçen gün gelişen sanayisinin yanı sıra bankacılık ve lojistik üssü olarak da bilinmektedir. Yapı Kredi Bankacılık Üssü ve Akbank Bankacılık Merkezi'nin yer aldığı ilçede diğer bazı bankaların da merkez kurma girişimleri vardır.

Çayırova ilçesinde sanayi sektöründe gıda, otomotiv ve elektronik sanayi öne çıkmaktadır. Gıda sektöründe Migros, Ülker, Namet, Kent Gıda gibi kuru-

KOCAELİ ANSİKLOPEDİSİ

CİLT 2

2023 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşleri
Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 59

@ Copyright 2023 Kocaeli Metropolitan Municipality,
Department of Culture and Social No: 59

Bu kitabın her türlü basım, yayın ve telif hakları
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi
Başkanlığı'na aittir. Başkanlığın yazılı izni olmadan elektronik,
mekanik ya da diğer yollarla basılamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.
Para ile satılamaz.

All rights reserved. No part of this book may be printed,
reproduced or distributed by any electronic, optical, mechanical
or other means without the written permission of the Kocaeli
Metropolitan Municipality, Department of Culture and Social Affairs.

Tasarım ve Uygulama
Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık A.Ş.

Baskı
Pelikan Basım Matbaa ve Ambalaj Sanayi Tic. Ltd. Şti.
Kayaşehir Mah. Ulubatlı Hasan Cad. Blok 2H Kapı No: 19
34494 Başakşehir / İstanbul
Tel: (0212) 613 79 55
Sertifika No: 40619

ISBN: 978-605-72931-8-3
Takım ISBN: 978-605-72931-6-9

KOCAELİ ANSİKLOPEDİSİ

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Haluk SELVİ
Prof. Dr. Muhammed Bilal ÇELİK
Prof. Dr. İbrahim ŞİRİN
Prof. Dr. Levent ATALI

2023

Sahibi
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Adına
Doç. Dr. Tahir BÜYÜKAKIN

Genel Koordinatör
Balamir GÜNDOĞDU

Ansiklopedi Yürütme Kurulu
Prof. Dr. Haluk SELVİ
Prof. Dr. Muhammed Bilal ÇELİK
Prof. Dr. İbrahim ŞİRİN
Prof. Dr. Levent ATALI
Volkan ŞENEL
Raşit FİDAN
Hayriye SÖZER
Adil YILDIRIM

Sekreterya
Nesrin DURAN
Şükriye Göksu HÜLAGÜ

Ansiklopedide yer alan maddelerin bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bilim ve Danışma Kurulu
Prof. Dr. Azmi ÖZCAN
Prof. Dr. Feridun M. EMECEN
Prof. Dr. Gülfettin ÇELİK
Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU
Prof. Dr. İdris BOSTAN
Prof. Dr. İlhan ŞAHİN
Prof. Dr. Kemalettin KUZUCU
Prof. Dr. Metin TUNCEL
Prof. Dr. Nermin ERSOY
Prof. Dr. Nevnihal ERDOĞAN
Prof. Dr. Numan AKDOĞAN
Doç. Dr. Fikrettin YAVUZ
Doç. Dr. Gülşen ERDAL
Doç. Dr. Mustafa SARI
Doç. Dr. Şennur KAYA
Dr. Metin ŞENTÜRK
Erdoğan ÖZDEMİR
Feyzullah Yavuz ULUGÜN
Müzeyyen ÜNAL
Recep KANKAL

İçindekiler

TAKDİM • XIII
ÖN SÖZ • XV
HACET BAYRAMLARI • 695
HACI AHMET ÇELEBİ • 695
HACI AHMET EFENDİ MESCİDİ • 696
HACI AKİF BEY MAHALLESİ • 697
HACI ALİ PAŞA CAMİİ • 698
HACI AYVAZ CAMİİ • 700
HACI DAVUT AĞA CAMİİ • 700
HACI HALİL MAHALLESİ • 702
HACI HAMZA BEY VAKIFLARI • 703
HACI HAMZA MAHALLESİ • 704
HACI HASAN BEY • 705
HACI HASAN MAHALLESİ / YOKUŞU • 706
HACIHIZIR MAHALLESİ • 707
HACI SELİM EFENDİ • 709
HAÇLI SEFERLERİ • 710
HADİ ARSLAN • 712
HAFIZ ABDULLAH EFENDİ (TEZEMİR) • 713
HAFIZ ALİ EFENDİ • 714
HAFIZ HAŞİM EFENDİ • 714
HAKAN ORUÇKAPTAN • 714
HAL BİNALARI • 715
HALDUN ALAGAŞ • 718
HALİL ÇALIK • 719
HALİL İBRAHİM ARTVİNLİ • 719
HALİL İBRAHİM ATMACA (FOTO ATMACA) • 720
HALİL İBRAHİM EFENDİ (GÜRSOY) • 721
HALİL PAŞA • 721
HALİL TÜRKMEN • 722
HALİT MOLLA (AKIN) • 723
HALİT PEHLİVAN • 724
HALİT ULUSOY • 725
HALK EDEBİYATI • 726
HALK EĞİTİM MERKEZİ VE AKŞAM SANAT OKULU • 729
HALKEVİ • 731
HALK İNANIŞLARI VE UYGULAMALARI • 735
HALK ODALARI • 738
HALK OYUNLARI • 740
HALUK EVİTAN • 743
HALUK GÖRGÜN • 743
HALUK SAYIN • 744
HAMDİ AÇAN • 745
HAMDİ BAŞAK • 745
HAMDİ NAMIK GÖR • 746
HAMİD B. MUHAMMED B. VELİYYÜDDİN EL-KOCEVÎ • 747
HAMİD EFENDİ KONEVÎ • 747
HAMİDİYE BULVARI – CADDESİ • 748
HAMİT OSKAY / İSMAİL HAMİT OKTAY • 749
HAMZA OSMAN ERKAN • 751
HANDAN KARAADAM • 751
HANNİBAL (ANNİBAL) • 752
HARALAR • 753
HARİKALAR SAHİLİ • 754
HASAN BASRİ GÜZELOĞLU • 755
HASAN BEHÇET DİKER • 756
HASAN EYLEN • 757
HASAN FAİK TÜREL • 758
HASAN FEHMİ ATAKAN • 759
HASAN FEHMİ EFENDİ (MORALI) • 759
HASAN GEMİCİ • 760
HASAN HAYRİ TAN • 761
HASAN KÂMİL YILMAZ • 762
HASAN PAŞA • 763
HASAN SERT • 764
HASAN ŞEMİ ERGİN • 765
HASAN TAHSİN ELBEYOĞLU • 766
HASAN TAHSİN PAŞA • 768
HATİCE ÖZGENER • 770
HAYAT KİMYA AŞ • 771
HAYDAR AKAR • 772
HAYRETTİN ULUSOY • 773
HAYRETTİN UYSAL • 774
HAYRETTİN UZUN • 775
HAYRİ AKDUMAN • 775
HEDEF • 776
HELENA • 777
HEREKE • 778
HEREKE ÇOCUK KAMPI • 780
HEREKE FABRİKA-İ HÜMAYUNU HAMİDİYE RÜŞTİYE MEKTEBİ • 781
HEREKE FABRİKA-YI HÜMAYÛNU HASTANESİ • 782
HEREKE HALI FABRİKASI • 783
HEREKE HALISI • 786
HEREKE İDMAN YURDU • 787
HEREKE KALESİ • 788
HEREKE MERKEZ SÜMER CAMİİ • 790
HEREKE PUDİNGİ • 791
HERGELECİ İBRAHİM • 792
HERGELECİ İBRAHİM YAĞLI GÜREŞLERİ (SARIMEŞE) • 792
HERMANN JANSEN • 793
HERSEK / DİL MENZİLİ • 795
HERSEKZÂDE AHMED PAŞA • 796
HIDIRELLEZ • 797
HİKMET BİL • 799
HİKMET DEMİRBAYRAK • 800
HİKMET ERENKAYA • 800
HİKMET KIRLI • 801
HİKMETİYE CAMİİ • 802
HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ (KIZILAY) • 803
HİLMİ EGE • 806
HİPODROM • 806
HOŞGÖR PASTANESİ VE İSMAİL KALKANDELEN • 808
HOŞGÖRÜ FERMANI • 809

HOŞGÖRÜ YOLU • 810
HRACHIA NERSISYAN • 811
HULUSİ KENTMEN • 811
HURŞİT GÜNEŞ • 812
HUZUREVLERİ • 813
HÜKÜMET KONAKLARI / VALİLİK BİNALARI • 816
HÜNKÂR ÇAYIRI/OTAĞI • 819
HÜNKÂR ÇEŞMESİ • 820
HÜNKÂR (DİL İSKELESİ) KÖPRÜSÜ • 822
HÜR FİKİR • 823
HÜR KOCAELİ • 824
HÜRRİYET / CUMHURİYET CADDELERİ • 824
HÜRSÖZ • 827
HÜSEYİN AKSOY • 828
HÜSEYİN AVNİ AYNAGÖZ • 829
HÜSEYİN ÇAĞLAYAN • 830
HÜSEYİN FİKRİ PAŞA / HACI HASAN ÇEŞMESİ • 830
HÜSEYİN HÜSNÜ EFENDİ • 831
HÜSEYİN HÜSNÜ IŞIK • 831
HÜSEYİN HÜSNÜ TÜRKANT • 832
HÜSEYİN KOLAYLI • 832
HÜSEYİN KOZLUCA • 833
HÜSEYİN (ALAN) MEYDANOĞLU • 834
HÜSEYİN NİHAT DURAK • 834
HÜSEYİN NÜZHET AKIN • 835
HÜSEYİN ÖĞÜTÇEN • 836
HÜSEYİN PAŞA CAMİİ VE HAZİRESİ • 837
HÜSEYİN REMZİ PAŞA • 838
HÜSEYİN SIRRI BELLİOĞLU • 839
HÜSEYİN YALAZ • 841
HYUNDAI ASSAN OTOMOTİV SAN. VE TİC. A.Ş. • 841
ILONA ZRÍNYİ • 845
IMRE THÖKÖLY (KONT KÉSMÁRKLI) • 846
IŞIK • 848
IŞIKLI CAMİİ • 848
İBRAHİM AKDOĞAN • 853
İBRAHİM DIBLAN • 854
İBRAHİM EDHEM İZMÎDÎ • 855
İBRAHİM HAKKI TOLON • 856
İBRAHİM HALİL URAL • 857
İBRAHİM KARAOSMANOĞLU • 858
İBRAHİM KEMAL ÖNAL • 859
İBRAHİM KOLCUOĞLU • 860
İBRAHİM PAŞA (ESKİ ÇARŞI) ÇEŞMESİ • 860
İBRAHİM RÜKNEDDİN NASUHİOĞLU • 862
İBRAHİM SÜREYYA YİĞİT • 863
İBRAHİM TOPUZ • 864
İBRAHİM ÜZÜLMEZ • 864
İDRİS BOSTAN • 865
İHSAN DEDE • 866
İHSAN ONAT • 867
İHSAN TOPÇU • 867
İHSANİYE ELMASI • 868
İHTİFÂLCİ MEHMED ZİYÂ BEY • 869
İKİNCİ İZMİT İMAR PLANI • 869
İL HALK KÜTÜPHANESİ • 871
İLHAN ÇINAR • 874
İLHAN HAFTACI • 875
İLİMTEPE KYBELE KUTSAL ALANLARI VE KAYA MEZARLARI • 875
İLKER KUMRAL • 877
İLYAS BEY CAMİİ • 877
İLYAS ŞEKER • 878
İLYASZADE HASİB EFENDİ • 879
İMAR PLANLARI • 879
İMARET (ABDÜSSELAM) CAMİİ • 881
İN ÖNÜ YAYLASI • 882
İNBAYIRI SARNICI • 883
İPEK PİŞMANİYE • 884
İPEK YOLU • 884
İPEKBÖCEKÇİLİĞİ • 886
İPRAGAZ A.Ş. • 887
İPSİZ RECEP • 888
İRFAN ATAN • 890
İSMAİL AKYILDIZ • 890
İSMAİL ALTAY • 891
İSMAİL HAKKI AMASYALI • 891
İSMAİL HAKKI ARAR • 893
İSMAİL HAKKI CANBOLAT • 894
İSMAİL HAKKI İZMİDÎ • 894
İSMAİL KALKANDELEN • 895
İSMAİL KANDIRALI • 895
İSMAİL MAŞUK PAŞA • 895
İSMAİL RÜŞTÜ AKSAL • 897
İSMAİL ZİYA BERSİS (ZİYA BEY) • 898
İSMET EFE • 899
İSMET YELKENCİOĞLU • 899
İSMETPAŞA STADI • 900
İSTANBUL CADDESİ • 901
İSTASYON BİNALARI • 902
İSTİKLAL CADDESİ • 906
İSTİKLÂL • 907
İSTİKLAL İLKOKULU • 908
İSTİKLAL MADALYASI VE KOCAELİ • 909
İŞTE KOCAELİ GAZETESİ • 910
İTFAİYE • 910
İTTİHAT SPOR KULÜBÜ • 912
İTTİHATSPOR • 912
İZEYAP • 913
İZMİD-DÜZCE TÜTÜN MÜSTAHSILLARI TİCARET ANONİM ŞİRKET-İ OSMÂNÎYESİ • 914
İZMİT • 915
İZMİT AMERİKAN HASTANESİ • 924
İZMİT ASKERİ HAT KOMİSERLİĞİ • 926
İZMİT BELEDİYE VE OTEL BİNASI PROJE YARIŞMASI • 928
İZMİT BELEDİYESİ VE BELEDİYE BAŞKANLARI • 930
İZMİT BİLİM VE SANAT MERKEZİ • 932
İZMİT CAMİLERİ • 933
İZMİT ÇEŞMELERİ • 936
İZMİT ÇINARLARI • 945
İZMİT DARÜLMUALLİMİN-İ İBTİDÂÎSİ • 946
İZMİT ELEKTRONİK KENT MÜZESİ • 947
İZMİT ERKEK RÜŞDİYE MEKTEBİ • 948
İZMİT GENÇLİK KULÜBÜ • 950
İZMİT GÜMRÜĞÜ • 951
İZMİT HAMAMLARI • 954

İZMİT HAPİSHANESİ • 955
İZMİT İDADİSİ/SULTANİSİ/ERKEK İBTİDÂÎ MEKTEBİ • 957
İZMİT İMARET ERKEK İBTİDÂÎ MEKTEBİ • 958
İZMİT KAFASI • 960
İZMİT KALESİ • 960
İZMİT KAZASI KÖYLERİNDEKİ İBTİDÂÎ MEKTEPLER • 963
İZMİT KIZ İBTİDÂÎ MEKTEBİ • 965
İZMİT KIZ RÜŞDİYE MEKTEBİ • 968
İZMİT KÖRFEZİ • 970
İZMİT KÖRFEZ PİSTİ • 972
İZMİT MEZARLIKLARI • 973
İZMİT NUMUNE TARLASI • 975
İZMİT ORMAN ŞİRKETİ • 976
İZMİT OTOBÜS TERMİNALİ • 978
İZMİT PİRİNÇ FABRİKASI • 979
İZMİT PİŞMANİYESİ • 980
İZMİT POSTASI • 980
İZMİT PUSULA • 981
İZMİT RIHTIMI • 982
İZMİT SİMİDİ • 983
İZMİT TERSANESİ • 984
İZMİT TİCARET GAZETESİ • 987
İZMİT TİCARET VE SANAYİ ODASI GAZETESİ • 987
İZMİT TRENİ • 988
İZMİT TÜRBELERİ • 990
İZMİT ULUSLARARASI KISA FİLM FESTİVALİ (IISFF) • 992
İZMİT-EREĞLİ DEMİRYOLU PROJESİ • 993
İZMİT / İZNİKMİD MENZİLİ • 995
İZZET ÇETİN • 996
İZZET KAMIŞ • 998
İZZET ORHON • 998
JEOLOJİ VE MADENLER • 1001
KABARAN ÇEŞME • 1007
KAÇAMAK / MALAK • 1007
KADİR GÜVEN (BABALİGO) • 1008
KADIRGA YAYLASI VE ŞENLİKLERİ • 1009
KÂĞITSPOR KULÜBÜ • 1010
KALKINMA/GAYRİSAFİ YURT İÇİ HASILASI • 1012
KANDIRA • 1017
KANDIRA BELEDİYESİ • 1021
KANDIRA BEZİ • 1022
KANDIRA BİBERİ • 1023
KANDIRA DARTISI • 1024
KANDIRA ERKEK RÜŞDİYE MEKTEBİ • 1025
KANDIRA HAMAMLARI • 1026
KANDIRA HAPİSHANESİ • 1028
KANDIRA HİNDİSİ • 1029
KANDIRA KAZASI İBTİDÂÎ MEKTEPLERİ • 1030
KANDIRA KİLİMLERİ • 1034
KANDIRA MEDRESELERİ • 1036
KANDIRA MEDYASI • 1037
KANDIRA MEZARLIKLARI • 1040
KANDIRA NAMAZGÂHI • 1042
KANDIRA TAŞI (AKÇAOVA TAŞI) • 1043
KANDIRA YOĞURDU • 1044
KANDIRALI EMİN AĞA • 1045
KANDIRALI MEHMET PAŞA • 1045
KAPANCA SOKAĞI • 1046
KAPAN-I DAKİK • 1047
KARA BALİ MEHMET BEY • 1048
KARA BALİ VAKFI • 1050
KARA DAVUD B. KEMAL KOCAVÎ • 1052
KARA MÜRSEL ALP • 1053
KARAMÜRSEL ALP ANIT MEZARI • 1054
KARA OSMAN AĞA • 1055
KARA YAHYAZADE AHMED EFENDİ • 1056
KARABAŞ MAHALLESİ • 1056
KARACA AHMET MEZARI (TÜRBESİ) • 1058
KARAMÜRSEL • 1058
KARAMÜRSEL BAĞCILAR CEMİYETİ • 1063
KARAMÜRSEL BELEDİYE MÜZESİ • 1064
KARAMÜRSEL BELEDİYESİ • 1065
KARAMÜRSEL CAMİLERİ • 1067
KARAMÜRSEL ÇEŞMELERİ • 1069
KARAMÜRSEL EKSPRES • 1070
KARAMÜRSEL EREĞLİLERİ • 1071
KARAMÜRSEL ERKEK RÜŞDİYE MEKTEBİ • 1071
KARAMÜRSEL HAMAMLARI • 1074
KARAMÜRSEL İSKELELERİ • 1075
KARAMÜRSEL KAZASI İBTİDÂÎ MEKTEPLERİ • 1077
KARAMÜRSEL'DEKİ MANEVİ ŞAHSİYETLER VE TÜRBELERİ • 1086
KARAMÜRSEL MEDYASI • 1088
KARAMÜRSEL MENSUCAT FABRİKASI • 1089
KARAMÜRSEL SEPETİ • 1092
KARATEPE KÖYÜ • 1093
KARAVEYS EL-KOCEVÎ • 1095
KARAYAKUPLU KÖYÜ OSMANLI MEZARLARI • 1096
KARAYLAR (KARAİTLER) • 1098
KARDEŞ ŞEHİRLER • 1098
KARŞIYAKA • 1100
KARTAL KAYALARI VE MİÇO CENNET KOYU • 1101
KARTEPE • 1103
KARTEPE BELEDİYESİ • 1107
KARTEPE ÇEŞMELERİ • 1108
KARTEPE / KARTEPE DAĞI • 1110
KARTEPE KAYAK MERKEZİ/ KARTEPE TERAS • 1114
KARTEPE MEDYASI • 1115
KARTEPE MEZARLIKLARI • 1117
KARTEPE SU DEĞİRMENİ • 1118
KARTEPE ZİRVESİ • 1119
KASR-I HÜMAYUN • 1120
KÂTİB ÇELEBİ • 1123
KAVAKÇILIK ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ (KOCAELİ) • 1125
KAYAÜSTÜ YAYLASI • 1126
KAYSERİLİ RESMÎ VE SEYAHATNAMESİ • 1127
KAZ BAYRAMI • 1128
KAZIKLI KERVANSARAYI • 1129
KAZIM DEMİRER • 1133
KAZIM ERTEK • 1134
KAZIM FİKRİ ÖZALP • 1135
KAZIM MERİÇ • 1136
KEÇECİBABA TÜRBESİ (BALÖREN KÖYÜ) • 1137
KEFKEN • 1138

KEFKEN ADASI • 1142
KEFKEN KÖYÜ CAMİSİ • 1143
KEFKEN TAŞ OCAĞI • 1144
KEFKEN TERSANESİ • 1145
KEMAL KÖSE • 1146
KEMAL NEHROZOĞLU • 1147
KEMAL ÖZ • 1148
KEMALETTİN OLPAK • 1150
KENAN AKMAN • 1150
KENT ÇARŞISI / PAZARI • 1152
KENT ORMANI • 1153
KENT PARKLARI • 1154
KERESTE EMİNLİĞİ • 1157
KERPE (CALPE) LİMANI • 1158
KERTİL TEKKE ÇEŞMESİ • 1159
KEŞKEK (TAVUKLU, HİNDİLİ, DARTILI) • 1159
KETEN • 1161
KETEN DOKUMA FABRİKASI • 1163
KETEN HELVASI • 1163
KIBRIS ŞEHİTLERİ VE GAZİLERİ • 1164
KİLEZDERE KÖPRÜSÜ • 1165
KILIÇZADE HAKKI (İSMAİL HAKKI KILIÇOĞLU) • 1166
KINALI ASKER PARKI • 1167
KİRAZLI YAYLASI • 1168
KISMET KANDIRALI • 1169
KIZILAY İŞHANI • 1169
KOBİS • 1171
KOCAELİ ADALET • 1172
KOCAELİ AĞIZLARI-DİL ÖZELLİKLERİ • 1173
KOCAELİ BARIŞ • 1176
KOCAELİ BAYRAM GAZETESİ • 1176
KOCAELİ BİLİM MERKEZİ • 1176
KOCAELİ BÖLGE TİYATROSU • 1179
KOCAELİ BURADA DERGİSİ • 1181
KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ • 1181
KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ HALK KÜTÜPHANESİ • 1184
KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KONSERVATUVARI • 1186
KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ MEHTERAN TAKIMI • 1187
KOCAELİ DENGE • 1188
KOCAELİ DOKÜMANTASYON MERKEZİ • 1188
KOCAELİ EKONOMİ DERGİSİ • 1191
KOCAELİ FİKİR • 1191
KOCAELİ FUARI • 1191
KOCAELİ GAZETECİLER CEMİYETİ • 1193
KOCAELİ GAZETESİ VE VİLAYET MATBAASI • 1194
KOCAELİ (1975) • 1195
KOCAELİ HABER VE FOTO AJANSI • 1196
KOCAELİ HABERCİ • 1196
KOCAELİ HALK BANKASI • 1196
KOCAELİ İDMAN YURDU • 1198
KOCAELİ İLİ • 1199
KOCAELİ KENT KONSEYİ • 1224
KOCAELİ KİTAP FUARI • 1225
KOCAELİ KOZ • 1226
KOCAELİ MEYDAN GAZETESİ • 1227
KOCAELI OLAY • 1227
KOCAELİ ÖNCÜ • 1227
KOCAELİ PANORAMA DERGİSİ • 1228
KOCAELI PARAF • 1228
KOCAELİ PUSULA GAZETESİ • 1228
KOCAELİ SAĞLIK VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ • 1229
KOCAELİ SANAYİ GAZETESİ • 1230
KOCAELİ SANAYİ ODASI • 1231
KOCAELİ SANAYİ ODASI (KSO) ODA ORKESTRASI • 1233
KOCAELİ SANAYİ VE İŞ ADAMLARI DERNEĞİ (KOSİAD) • 1234
KOCAELİ SERBEST BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ • 1234
KOCAELİ SERBEST BÖLGESİ (KOSBAŞ) • 1235
SPOR YAYINLARI • 1236
KOCAELİ STADYUMU • 1238
KOCAELİ ŞEHİR PORTALI • 1239
KOCAELİ ŞEHİR TİYATROLARI • 1240
KOCAELİ TİCARET ODASI • 1241
KOCAELİ TV • 1243
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ (KOU) • 1244
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ KÜLTÜR EVİ • 1247
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SÜRELİ YAYINLARI • 1249
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ TEKNOPARK A.Ş. • 1250
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ VE HASTANESİ • 1251
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ TURİZM İŞLETMECİLİĞİ VE OTELCİLİK YÜKSEKOKULU ANIT ÇINARI • 1253
KOCAELİ VAPUR ŞİRKETİ • 1254
KOCAELİ YARIMADASI • 1255
KOCAELİ YÜKSEK ÖĞRENİM DERNEĞİ • 1257
KOCAELİ YÜKSEKÖĞRENİM DERNEĞİ ÇOK SESLİ KOROSU • 1260
KOCAELİ ZİRVE • 1261
KOCAELİSPOR • 1262
KO-MEK • 1263
KONCA LAHDİ • 1265
KONSOLOSLUKLAR • 1266
KONUT MİMARİSİ • 1268
KORE ŞEHİTLERİ VE GAZİLERİ • 1271
KOSGEB KOCAELİ DOĞU VE BATI MÜDÜRLÜKLERİ • 1272
KOZLUK MAHALLESİ • 1273
KÖFTELİ MERCİMEK ÇORBASI • 1275
KÖRFEZ (İLÇE) • 1275
KÖRFEZ (1938) • 1278
KÖRFEZ (1966) • 1278
KÖRFEZ • 1280
KÖRFEZ BELEDİYESİ • 1280
KÖRFEZ BELEN ANTİK MEZARLIK VE KÜLT ALANI • 1282
KÖRFEZ CAMİLERİ • 1283
KÖRFEZ ÇEŞMELERİ • 1284
KÖRFEZ HAMAMLARI • 1285
KÖRFEZ TÜRBELERİ-TARİHİ MEZARLIKLARI • 1286

KULLAR • 1287
KURT BABA TÜRBESİ • 1288
KURUÇEŞME • 1289
KUŞÇALI / KUTLUCA TELGRAFHANESİ • 1290
KUTBEDDİN ÇELEBİ TÜRBESİ/VAKFI • 1292
KUTLUCA KİREÇTAŞI • 1293
KUTLUCA KÖPRÜSÜ • 1293
KUZEY KAFKAS DOSTLUK VE KÜLTÜR EVİ • 1295
KUZU YAYLASI • 1296
KÜÇÜK SANAYİ BÖLGELERİ/SİTELERİ • 1297
KÜLTÜR VARLIKLARINI KORUMA BÖLGE KURULU MÜDÜRLÜĞÜ • 1298
KÜLTÜR VE TURİZM İL MÜDÜRLÜĞÜ • 1299
KÜLTÜR-SANAT VE EĞLENCE FUARI • 1300
KÜTÜPHANELER • 1302
KYBELE KUTSAL ALANLARI VE KAYA MEZARLARI • 1305
LACTANTIUS • 1309
LASSA • 1309
LEMİ ATLI • 1310
LEYLA ATAKAN • 1311
LALE AYTAMAN • 1313
LİBANİUS • 1314
LİMAN BAŞKANLIĞI • 1315
LİMANLAR • 1316
LÜTFÜ DEVECİ VE DEVECİ ARMUDU • 1319
LÜTFÜ TOKOĞLU • 1320
LÜTFÜ TÜRKKAN • 1321
MAARİF KONGRESİ • 1325
MAARİF SALNÂMELERİ • 1326
MABEL EVELYN ELLIOTT • 1327
MADEN TEKNİK ARAMA ENSTİTÜSÜ (MTA) MARMARA BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ (KOCAELİ) • 1328
MAHİR CANOVA • 1329
MAHMUD II • 1329
MAHMUT CİVELEK • 1331
MAHMUT NEDİM BOZATIK • 1331
MAHMUT NEDİM ERDEM • 1332
MAKSIMUS PLANUDES (MAXIMIANUS) • 1333
MALİKÂNE SİSTEMİ • 1334
MALKAYA ADASI • 1336
MALKOÇOĞLU MEHMED BEY/TÜRBESİ • 1337
MANAVLAR • 1338
MANCAR YEMEĞİ (ÇİCEKLİ MANCAR) • 1341
MANNESMANN-SÜMERBANK BORU FABRİKASI • 1341
MANTAR YEMEKLERİ • 1343
MARMARA • 1344
MARMARA DENİZİ • 1345
MAŞUKİYE • 1346
MATRAKÇI NASUH • 1347
MAVİ KOCAELİ • 1349
MAVYAN MATBAASI • 1349
MAZHAR MÜFİT KANSU • 1350
MEDİHA ELDEM • 1352
MEDRESELER • 1353
MEHMED ALİ KÂĞITÇI • 1354
MEHMED HAŞİM VE SEYAHATNAMESİ • 1356
MEHMED REŞAD, MEHMED V • 1357
MEHMED SUPHİ • 1358
MEHMET AKİF YILMAZ • 1359
MEHMET ALÂEDDİN ERİŞ • 1361
MEHMET ALİ OKUR • 1361
MEHMET ALİ ÜLGEN • 1362
MEHMET ARİF BEY • 1363
MEHMET ÂRİF EFENDİ • 1364
MEHMET BATUK • 1364
MEHMET CEVDET SELVİ • 1365
MEHMET ÇEVİK • 1366
MEHMET EŞREF EFENDİ • 1367
MEHMET EŞREF SAYİT BEY • 1367
MEHMET FAZLI GÜLEÇ • 1368
MEHMET FEHMİ TOKAY • 1370
MEHMET FUAT CARIM • 1370
MEHMET HİKMET BAYAR • 1372
MEHMET HİLAL KAPLAN • 1372
MEHMET HİLMİ ARIKAN • 1373
MEHMET KAZIM DİNÇ • 1375
MEHMET NAZİF TÜYSÜZ • 1375
MEHMET NEVHER YILMAZ • 1376
MEHMET RAGIP AKÇA • 1377
MEHMET REFİK FENMEN • 1377
MEHMET REVNAK YENGİ • 1378
MEHMET SADIK EFE • 1379
MEHMET SEFA SİRMEN • 1380
MEHMET SELAHATTİN YARGI (SALÂH YARGI, SELAHADDİN YARGI, MEHMET SELAHATTİN ORER) • 1381
MEHMET SUPHİ ARTEL • 1382
MEHMET ŞEFİK POSTALCIOĞLU • 1383
MEHMET TÖREN • 1383
MEHMET TUĞRUL ARSEVER • 1384
MEHMET ULUSOY • 1384
MEHMET VECDİ GÖNÜL • 1385
MEHMET VEHBİ DEMİREL • 1386
MEMDUH AYTUĞAR • 1387
MEMLEKET HASTANESİ • 1388
MENEKŞE YAYLASI • 1389
MENODOTOS • 1390
MENZİLHANE HAMAMI • 1390
MERAL AKŞENER • 1392
MESUT CENGİZ • 1393
METEOROLOJİ İSTASYON MÜDÜRLÜĞÜ • 1394
METİN KARAN • 1395
METİN KOZLUCA • 1395
METİN TEKİN • 1396
METİN TUNCEL • 1397
METİN YÜCE • 1398
MEVLEVÎ EVİ • 1398
MEVLEVÎHÂNE • 1399
M. HİKMET GÜLŞEN • 1400
MİLLET BAHÇELERİ • 1401
MİLLİ EĞİTİM İL MÜDÜRLÜĞÜ • 1405
MİMAR SİNAN • 1405
MİSYONERLER • 1406
MUAZZEZ ARUOBA • 1409
MUHAMMET ŞENGÖZ • 1410
MUHAMMET TURHAN İMAMOĞLU • 1411

MUHİDDİN MEHMED İZMİDİ • 1412
HACI MUHİTTİN EREN • 1413
MUHYİDDİN KOCEVİ / MUALLİMHANESİ • 1414
MUKATAALAR • 1414
MURAD III • 1417
MURAD IV • 1418
MURAT CANKAT • 1420
MUSA HİLMİ EFENDİ • 1421
MUSA KAZIM • 1422
MUSİKİ DERNEĞİ • 1424
MUSİKİ HEVESKARAN CEMİYETİ (İZMİT) • 1425
MUSLİHÜDDİN MUSTAFA EVKÂFI • 1426
MUSTAFA ASIM EFENDİ • 1429
MUSTAFA BATGÜN • 1429
MUSTAFA CEMAL BABAÇ • 1430
MUSTAFA ÇULCU • 1431
MUSTAFA DEDE TÜRBESİ, KARAYAKUPLU-MARTILAR KÖYÜ • 1432
MUSTAFA ENÜL • 1432
MUSTAFA KANDIRALI • 1433
MUSTAFA KEBENÇ • 1435
MUSTAFA KEMAL ATATÜRK • 1435
MUSTAFA KEREM • 1441
MUSTAFA MAHFİ EFENDİ • 1442
MUSTAFA SABRİ YALIM • 1442
MUSTAFA SİRMEN • 1443
MUTASARRIF PAŞALAR • 1444
MUZAFFER BAŞTOPÇU • 1448
MUZAFFER ELMAS • 1449
MUZAFFER OKUMUŞ • 1450
MUZAFFER UYGUNER • 1450
MÜEYYET AKARSU • 1451
MÜFİT SANER • 1452
MÜFLİZDERE KANYONU • 1453
MÜFTÜLÜK ve MÜFTÜLER • 1454
MÜHİMME DEFTERLERİNDE KOCAELİ • 1456
MÜJDAT AFŞİN • 1459
MÜLKÎ YAPILANMA • 1459
MÜLTECİLER • 1473
SEZAİ MÜMTAZ KAVALCIOĞLU • 1475
MÜNECCİMBAŞI ARİF EFENDİ/SEYYİD MEHMED ARİF EFENDİ • 1476
MÜRSEL BAKÜ • 1477
MÜSTAKİL SANAYİCİ VE İŞ ADAMLARI DERNEĞİ • 1478
MÜTESELLİMLER • 1479
MÜZE MÜDÜRLÜĞÜ • 1481
MÜZEYYEN ÜNAL • 1483
MÜZİK EĞİTİMİ • 1485

HACI AKİF BEY MAHALLESİ

Hereke'nin İki Mahallesinden Biri

Hereke İzmit ile İstanbul arasında, Körfez ilçesinde, Dilova'sından önce yer alan; tarihsel özellikleri ile ilgi gören iki muhtarlıktan oluşmaktadır. Tarihsel önemine mütenasip olarak önceleri bir nahiye iken, zaman içerisinde nüfus yoğunluğunu ve endüstriyel aktivitesini kaybetmesi dolayısıyla 2009 yılından itibaren Kocaeli Büyük Şehir Belediyesi'ne bağlı Körfez ilçesine bağlanmıştır. Hereke iki mahalleden meydana gelir: Hacı Akif Bey Mahallesi ve Agah Ateş Mahallesi. Bu mahallelerden tarihselliği ile öne çıkanı, adını 1890 yılında Hereke Dokuma Fabrikası'na gelerek uzun yıllar müdürlük yapmış olan Hacı Akif Bey'den alır.

Hereke'nin özgün topoğrafik ve coğrafi konumundan dolayı sınırları kuzeyinden bir yay gibi geçen ve kimi yerlerde viyadüklerle ilerleyen İstanbul-Ankara transit karayolları ve otobanları; E-5 ve TEM ile başlar. Sözkonusu kesif karayolları Hereke'yi adeta dış dünyaya karşı sınırlamış bir yarım ay teşkil eder. Bu yarım ay ile güneydeki İzmit Körfezi'nin sahilleri arasında bir zamanların özellikli sanayi kenti iken bugün giderek bir sayfiye kasabası ve tarihi / turistik bölge havasına bürünen Hereke yer alır.

Hereke'nin son bulduğu batı tarafında Kamahane Mahallesi ve ülkenin güçlü çimento fabrikalarından olan Nuh Çimento tesisleri adeta doğal bir sınır teşkil eder. Doğusunda ise Hereke üçgen bir şekilde daralarak ve İzmit karayoluna bağlanarak şehirlerarası güzergahta son bulur. Hereke'nin iki mahallesi, Hacı Akif Bey Mahallesi ile Agah Ateş Mahallesi'ni Cumhuriyet Caddesi ve devamında yer alan Köyyolu Caddesi ayırır. Bu ayırımın batı tarafında kalan Hacı Akif Bey Mahallesi ikametgah alanları ile birlikte daha çok tarihsel mirası barındırırken, İzmit tarafında kalan doğu kısmı Agah Ateş Mahallesi ise daha çok sahildeki rekreasyon alanlarını ve diğer ikametgah bölgelerini içerir.

Hereke'nin yazgısında 1871 yılında yapımına başlanan ve 1873 yılında İzmit'e ulaşan demiryolu büyük rol oynar. Nitekim; bugün de aynı hattan trenden inerek Hereke'ye ulaştığınızda restore edilmiş olarak eski demiryolu binası, tarihsel özellikleri saklı olarak bizi karşılar. Bu noktadan itibaren Hereke'nin tarihi mahallesi olan Hacı Akif Bey Mahallesi'nin mimari mirası ile karşı karşıya kalırız. Demiryolunun hemen arkasında Birinci Cumhuriyet Dönemi Mimarisi yapı karakteristiğini yansıtan, bakımlı bir bina olan Hereke Sümer İlkokulu'nu görürüz. Mahallede benzer karakteristiğe sahip kimi henüz restore edilmemiş binalar varsa da sahil tarafından batıya doğru yürüdüğümüzde deniz kenarında II. Wilhelm Köşkü ve şimdi Milli Saraylar'a bağlanmış bir müze olan ünlü Hereke Halı ve İpekli Dokuma Fabrikası'nı görürüz. Yine aynı bölgede yer alan Hereke Merkez Sümer Camii'nin de 1845 tarihini taşıdığını belirtelim. Hacı Akif Mahallesi'nin batı

Haci Akif Bey Mahallesi Milli Saraylar Hereke Halı ve İpek Dokuma Fabrikası

yönünde ilerlediğimizde ise sağdaki tepelerde; denize nazır bir mevkide bugün son derecede kuvvetli bir restorasyon geçirmiş olarak ziyarete açılmaya hazır bekleyen MS 640 tarihli görkemli Bizans Kalesi'ni görürüz.

Hereke'nin tarihi bir yer olmasını sağlayan ve tamamı Hacı Akif Bey Mahallesi'nde yer alan bu tarihsel yapılar zincirleme bir şekilde birbirlerini tetiklemiş ve oluşturmuştur. Şöyle ki Osmanlı dokuma sanayisinin en büyük girişimi olan Hereke Fabrika-yı Hümayu'nu 1843 yılında burada Barutçubaşı Ohannes ve eski Seraskerlerden Rıza Paşa tarafından kurulmuştur. Mimarisi Balyan Kardeşler'e ait olan yapı 50 pamuklu ve 25 ipekli tezgahla üretime başlamış daha sonra 1902 senesinden itibaren çuha, şayak ve iplik imalatına, 1918 yılından sonra da yünlü dokumaya girmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun prestij kurumlarından biri olan fabrika Türkiye'nin de ilk endüstriyel hamlelerinden biri olarak tarihselliğe adını yazdırmış; onun sayesinde de Hereke büyük önem kazanmıştır.

1873 yılında açılan demiryolu güzergâhı da ilçenin önemini arttırmış; Osmanlı-Alman yakınlaşmaları sırasında İstanbul'u ziyaret eden Alman İmparatoru II. Wilhelm ve refakatindeki diplomatik heyeti demiryoluyla gelerek Fabrika-yı Hümayu'nu ziyaret etmiştir. II. Wilhelm ve taifesinin Hereke'yi ziyareti sırasında konaklamaları için kısa sürede İstanbul'da imal edilerek Hereke'de birkaç gün içinde kurulan II. Wilhelm Köşkü bugün Hereke'nin sembolü olup, Körfez kıyısındaki asude yerinde bir estetik abidesi olarak mıntıkaya ruh katmaktadır. II. Wilhelm Köşkü halihazırda Hereke'nin ve İzmit'in en önemli turistik ziyaret noktalarından birini teşkil etmektedir. Yapının mimarının Sarkis Balyan olduğu düşünülmektedir. Tamamen ahşap bir yapı olup her bir tarafından denize açılan kapılara sahiptir. Bembeyaz renkte olup eğimli bir çatı ve iki tarafındaki kubbeleriyle beraber simetrik bir plan oluştur. II. Wilhelm'in Hereke ziyaretinin 1898 yılında gerçekleştiğini ve daha sonraki dönemlerde bu köşkte dört devlet başkanının daha konuk edildiğini bu arada belirtelim.

Hereke Dokuma Fabrikası'nın hemen yanında yapımına 1845 tarihinde başlanan ve 1851 tarihinde bitirilen Hereke Hümayun Camii bulunmaktadır. Hereke Fabrikası'ndaki işçilerin ibadet ihtiyacı için yapılan cami bugün Hereke Merkez Sümer Camii adını taşımaktadır. Cami dikdörtgen plan üzerine düz tavanlı olup orijinal haline nazaran bazı dönüşümler geçirdiği gözlemlenmektedir.

Hereke'nin Hacı Akif Bey Mahallesi'nin kuzey-batısındaki tepelerde kurulu olan ve kapsamlı bir restorasyonla ziyarete hazırlanan Bizans döneminden kalma görkemli kale ise gelecekte Hereke'nin önemli bir turistik destinasyon olmasını sağlayacak düzeydedir.

Hereke'nin endüstriyel özelliklerini giderek yitirdiği ve tarihi dokuma fabrikalarının giderek hatıra mahiyetine indirgendiği günümüzde, pek çok eğitim kuruluşunun bölgede yer almaya başladığı (Hereke Lisesi, Kız Meslek Lisesi, Kocaeli Üniversitesi Hereke Kampüsü, Nuh Çimento Endüstri Meslek Lisesi, Nuh Çimento Teknik Lisesi, Ömer İsmet Uzunyol MYO vs.) geniş rekreasyon tesisleri ve marina yapıldığı ve mıntıkanın giderek nezih bir turizm bölgesine evrildiği görülmektedir.

KAYNAKLAR

Abdülkadir Buluş, *Osmanlı Tekstil Sanayii Hereke Fabrikası*, Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2000; Ahmet Nezih Galitekin, *Kocaeli Körfez İlçesi Tarih ve Kültür Mirası Eserler*, C. 2, İstanbul: Seçil Ofset, 2008; Ahmet Nezih Galitekin, *Kocaeli'nin Dünyaca Ünlü Beldesi Hereke*, İstanbul: Körfez Belediyesi Kültür Yay., 2015; Elif Özlem Aydın Oral ve Yusuf Utkaner, "Hereke Fabrika-i Hümayun'un Mimari Analizi ve Koruma Önerileri, *Mimarlık*, Sayı: 350, Kasım-Aralık 2009, Ankara, s. 46-51; Elif Özlem Aydın Oral, "Osmanlı Devleti'nin Kocaeli'ndeki Sanayi Mirası: Hereke ve İzmit Fabrika-i Hümayunları", *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri II*, C, 2.2016, s. 733-746; Hilal Karavar, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İzmit Çuha Fabrikası 1844-1920*, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir, Büyükşehir Belediyesi Yay., 2007; Nevra Ertürk, *19.Yüzyıl Osmanlı Sanayi Hareketleri İçinde Fabrika-i Hümâyûnlar*. Doktora Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, 2008; Saliha Tanık, Kocaeli Hereke Dokuma Fabrikası Yerleşkesi'ndeki Hümâyûn Cami, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: 54, Aralık 2020, İstanbul s. 235-255; *Ö.* Kürşad Karacagil, "Alman İmparatoru II.Wilhelm'in Hereke Fabrika'yı Hümayunu'nu Ziyareti (1898)", *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri II*, C. 2.2016, s. 913-924; Yusuf Utkuner, *Hereke Fabrika-i Hümayunu'nun Mimari Analizi ve Koruma Önerileri*, Yüksek LisansTezi, Gebze: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, 2005.

Nevnihal ERDOĞAN

HACI ALİ PAŞA CAMİİ

Nüzhetiye'de Ahşap Dini Yapı

Nüzhetiye köyü (Mahallesi) Gölcük merkezinin 11,5 km güneyinde yer almaktadır. Yerleşim yeri kuzeyde Hasaneyn, doğuda ormanlık alanlar ve Yeni Ferhadiye, batıda Ümmiye, Sıyretiye ve Mamuriye köyleri, güneyde ise Samanlı Dağları ile çevrilmiştir. Dağ köyü olarak nitelendirilebilecek fakat Büyükşehir yasasıyla beraber mahalle statüsü kazanan Nüzhetiye'de, Gölcük ilçesi sınırları içerisinde bulunan ve günümüze kadar korunarak gelmiş bir ahşap cami bulunmaktadır.

Ahmet Nezih Galitekin tarafından yapılan araştırmalarda, caminin Osmanlı arşivlerinde II. Abdülhamid Hanın Başmabeyncisi Hacı Ali Paşa tarafından yaptırıldığı ve cami adına bir vakıf kurulduğu geçmektedir. Latin harfleriyle yazılmış kitabesinde caminin yapımına 1878 yılında başlandığı ve iki yıl sonra tamamlandığı belirtilmiştir. Galitekin, caminin 1927 yılında kapsamlı bir onarım gördüğünü ifade etmektedir. Bu müdahalede yapının genişletildiğini de eklemektedir. Ayrıca, caminin bahçesinde Hafız Süleyman Efendi'nin müderrislik yaptığı bir medresenin kurulduğu ve bir vakıfla bu medresenin ihtiyaçlarının karşılandığını araştırmalarıyla desteklemektedir.

Nüzhetiye Hacı Ali Paşa Camii, Kocaeli ili, Gölcük ilçesi, Nüzhetiye köyü 180 ada 1 parsel üzerinde yer almaktadır ve Kocaeli Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'nun (KKVKBK) 12.06.2012 tarih ve 429 sayılı kararı ile 2. grup yapı olarak tescillenmiştir. Eğimli bir araziye oturmasından dolayı kısmi bodrum kat bulunmaktadır. Yapının güneybatısında lojman olarak kullanılan betonarme bir yapı vardır. Batısında güneş saati, yeşil alan ve Nüzhetiye Köy İçi Yolu diye adlan-

sonradan değiştirilmiştir. Zemin katın harim bölümü ile kadınlar mahfili 75 cm yüksekliğinde lambri ile çevrilmiştir. Günümüzde aktif olarak kullanılan yapıyı ısıtmak için doğalgaz kullanılmaktadır. Yapıya ayrıca kaloriferle birlikte dört adet klima eklenmiştir. Klima üniteleri dış cephelerden görülmektedir. Ayrıca giriş kapısının üzerine ahşap bir giriş saçağı eklenmiştir. Yapının kuzeyine çelik bir konstrüksiyon yapılarak giriş kapısının açıldığı alanın üstü kapatılmıştır. Yapı özgün kullanımına devam etmektedir, meydan ve çevre düzenlemesi ile etrafı yeni bir görünüm kazanmıştır.

KAYNAKÇA

M. Çapa, "Kocaeli ve Çevresinde Yunan İşgali ve Göç: Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti'nin Yardımları", *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Cilt III*, Kocaeli, Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2016, s. 1679-1697; A. N. Galitekin, *Gölcük Tarihçe ve Kültür Mirası Eserler*, Gölcük, 2005, Gölcük Belediyesi Kültür Yayınları No: 6; Ş. Kaya, *Osmanlı Belgelerinde Kocaeli*, Kocaeli Büyükşehir Belediye Yayınları, İstanbul; G. Köksal, *Gölcük Mimari Miras*, Gölcük Vizyon 2023, Kocaeli: Kültür Vizyon Serisi 3; *Türkiye Kültür Portalı*, *Kocaeli Kültür Envanteri*, *Yukarı Değirmendere Hacı Davutağa Cami*, https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/kulturenvanteri/yukari-degirmendere-mahallesi-haci-davut-aga-camii Erişim tarihi: 14.11.2021; URL – 1 Feyzullah Yavuz Ulugün Arşivi, Değirmendere – Gölcük fotoğraf albümü; https://www.facebook.com/photo/?fbid=145450105577302&set=a.145447308910915 (Erişim Tarihi 19.11.2021).

Emre KİSHALİ; Dilara BAHÇALI

HACI HALİL MAHALLESİ

Gebze Ayanından İsmini Alan Mahalle

Kocaeli'nin tarihi ilçelerinin en önemlilerinden biri olan ve İstanbul'la sınır teşkil eden Gebze, neredeyse Roma'ya diz çöktürmek üzere olan ünlü komutan Hannibal'in mezarını sınırları içinde bulundurması, Fatih Sultan Mehmet'in vefat ettiği bir yer olması, TÜBİTAK gibi Türkiye'nin en önemli resmi bilim kuruluşuna ev sahipliği yapması gibi çok önemli nedensellikler dolayısıyla çok tanınmış bir ilçe olsa ve Osmanlı İmparatorluğu'nun sefer yolları üzerinde bulunsa da geçirmiş olduğu baş döndürücü sanayileşme süreci sonucunda tarihsel mirasının büyük bölümünü kaybetmiş; fakat ülke çapında son derecede etkili bir endüstri ilçesi haline gelmiştir. Gebze'nin geçirmiş olduğu bu hummalı gelişme sürecinde tarihselliğini bir oranda korumayı başarmış en önemli mahalle, merkez ilçe sınırlarının tam ortasındaki Hacı Halil Mahallesi olmuştur

Gebze Hacı Halil Mahallesi adını Gebze ayanlarından Hacı Halil'den almaktadır. Kuzeyden, Bağdat Caddesi sınır olmak üzere Mustafa Paşa Mahallesi ve Güzeller Mahallesi ile komşudur. Batısındaki Osmangazi Mahallesi'nden 1203 nolu sokak ile ayrılır. Güneyinden İstanbul Caddesi ve E-5 ile Tatlıkuyu Mahallesi'nde ayrılır ki Tatlıkuyu Mahallesi aynı zamanda Gebze'nin Marmara Denizi'ne birleştiği sahil bölgesine kadar ulaşır. Hacı Halil Mahallesi'nin doğusunda Sultan Orhan Mahallesi yer alır. Bu mahalle ile sınır oluşturan caddeler ise Menzilhane Caddesi, Hürriyet Caddesi ve Hükümet Caddesi'dir.

Tarihi bir ilçe olmasına rağmen aynı zamanda yoğun bir sanayi bölgesi olan ve ikametgâh bölgeleri de gitgide betonlaşan Gebze'de Hacı Halil Mahallesi'nde çok önemli bir mimari yapı olan Çoban Mustafa Paşa Külliyesi yer alır. Çoban Mustafa Paşa Külliyesi son derecede kapsamlı ve özenli bir restorasyon geçirmiş olarak bugün ayaktadır.

Çoban Mustafa Paşa Külliyesi'nin çevresinde geniş bir çevre düzenlemesi yapılmış, aynı zamanda Gebze'nin yaya alışveriş merkezi olan Hacı Halil Mahalle-

Hacı Halil Mahallesi Çoban Mustafa Paşa Külliyesi

si'ne inen yolda çağdaş kent anlayışına uygun bir planlama gerçekleştirilmiştir. Bu yol üzerinde ilerlendiğinde Gebze'nin iki önemli mimari mirasına rastlarız. Bunlardan biri İbrahim Paşa Çeşmesi; diğeri ise yine Çoban Mustafa Paşa tarafından yaptırılmış olan ve onun adını taşıyan Çoban Mustafa Paşa Hamamı'dır.

Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'nın kethüdası İbrahim Paşa tarafında 1665-1666 yıllarında yaptırılan dört gözlü çeşme, yine menzil teşkilatlanmasının bir destek unsuru olarak ordunun sefer güzergâhında yer almıştır.

Çoban Mustafa Paşa Hamamı ise kuvvetli bir restorasyona ihtiyaç duysa da bugün hamam olarak işlev görmeye devam etmektedir. Çifte hamam olup, çift kubbelidir. Yanında bir tarihi sarnıç yer alır ve Osmanlı hamam mimarisinin tipik özelliklerini yansıtır.

20. yüzyılda geçirmiş olduğu hummalı devinimle tarihselliğini büyük oranda yitiren Gebze'de; Hacı Halil Mahallesi, Çoban Mustafa Paşa Külliyesi, Hamamı, İbrahim Paşa Çeşmesi ve sarnıç sayesinde güçlü bir tarihsel kesit diri kalmayı başarmıştır. Bilhassa Çoban Mustafa Paşa Külliyesi, menzil külliyelerinin karakteristik bir örneği olarak dikkatle incelenmesi ve özenle korunması gereken çok değerli bir mimari eserdir.

KAYNAKLAR

Ahmet Yavuzyılmaz, "Gebze Çeşmeleri", *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, Cilt: 6 Sayı: 25, s. 577-593; Hamza Gündoğdu, "Gebze Çoban Mustafa Paşa Külliyesinin Osmanlı Külliyeler İçindeki Yeri ve Önemi", *Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültür Sempozyumu* IV, Cilt 3, s. 2781-2808; İlknur Aktuğ, *Gebze Çoban Mustafa Paşa Külliyesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989; Rıdvan Gölcük, Esra Kahraman, "Gebze Sarnıcı", *Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültür Sempozyumu* IV, Cilt 1, s. 321-334; Zeynep Demircan Aksoy, "Gebze Çoban Mustafa Paşa Camii Müezzin Mahfilinin Osmanlı Sanatındaki yeri", *Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültür Sempozyumu* IV, Cilt 3, s. 1737-1763.

Nevnihal ERDOĞAN

HACI HAMZA BEY VAKIFLARI

Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemine Ait Yapılardan Biri

Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemine ait yapılardan biri, Cumhuriyet dönemine kadar ayakta kalan fakat günümüzde yerine İznik Belediye binası yapılan Hacı Hamza Camii ve Türbesi'dir. İznik Müzesi'nde bulunan kitabesine göre Hacı Hamza Mescidi H. 746 (1345) yılında a'yânın ileri gelenlerinden Hacı Hamza bin Erdemşah tarafından yaptırılmıştır. Caminin bânisi Erdem Şah oğlu Hacı Hamza, mimarı ise Hacı Ali'dir. Erdem Şah, Alaüddin Keykubad döneminde, Konya merkezindeki mahallelerden birine ismini veren bir mescid bina ettirmiştir. Erdemşah Mescidi Konya merkez Meram ilçesi sınırları içerisinde Kale-i Cerp Mahallesi'nde, Eşrefoğlu, Sakarya ve Olgun sokakları arasında kalan alanda yer alır. Kale-i Cerp ve Server Ağa Mescidi olarak da tanınan Erdem Şah Mescidi, H. 617/M. 1220 yılında Alaaddin Keykubad döneminde Hacı İsmail oğlu Şemsüddin Erdemşah tarafından yaptırılmıştır. Erdem Şah'ın unvanı, gerçek adının "Ahmed" olabileceğini, babasının adının İsmail oluşu da Dede Garkın ya da Emirce Sultan ile bir akrabalık bağının olduğunu düşündürür. Hacı Hamza'nın atası Erdem Şah, II. Kılıçarslan'ın oğullarından Mugisüddin Tuğrul Şah'ın Erzurum'daki yöneticiliği döneminde, oğlu Cihanşah'ın lalalığını üstlenmiştir. Onun bu görevi sırasında Tuğrul Şah'ın adıyla anılan bir mescid bina ettirdiği anlaşılmaktadır.

Hacı Hamza Bey'in İznik'teki türbe ile mescidi arasında bir çeşme ile çok sayıda mezar taşı bulunur. Bu kabirlerden ikisinin Hacı Hamza'nın torunları Sinan(üddin Yusuf) b. Ahmed (ö. H. C. ahir 793/M. Mayıs 1391) ve Hadice'ye (ö. H. C. ahir 805/M. Ocak 1403) ait olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kırık ve eksik bir şâhidede H. 821/M. 1418'de vefat eden Şeyh Kutbüddin b. Muhammed'e ait bir kitâbe görülmüştür.

Hamza Bey, Araman'da "Ede Han" adıyla ma'ruf bir mescid ile bir zaviye bina ettirmiştir. Onun 1350'de vefat etmesinden sonra, veziriazam Hacı Bey/Paşa, çocukları için Nilüfer Hatun'dan satın aldığı köyü vakfetmiştir. Hamza Bey ve ailesinin İznik ve Kandıra civarlarının fethinde hazır bulundukları, buradaki vakıf ve mülk kayıtlarından anlaşılır. Hamza Bey, Araman'da bina ettirdiği zaviyesi için Hacı Fakih Çiftliği köyünü vakfetmiştir. Zaviyenin meşihâti, Hamza evlâdından Yusuf Çelebi ve sonra Yusuf oğlu Şehsuvar'a ve Hacı Mustafa oğlu Aydoğdu'ya sadaka olunmuştur. Köyde 14'ü hariçten gelen toplam 50 nefer vergi nüfusu mütemekkin olarak kaydedilmiş olup, köyün hâsılı 3237 akçedir. Hamza Bey, Araman'daki "Ede-Han" Mescidi'ne de imametlik ciheti için bir değirmen vakfetmiştir. Değirmenin tamire muhtaç olup, harab durumda olduğuna değinilmektedir.

Hamza Bey Adapazarı'ndaki Küçükdepecik köyünü de evlatlık olarak vakfetmiştir. Köyün Hamza Bey'e temlik edildikten sonra, "tarik-i ırsle" oğlu Yusuf Çelebi'ye müntakil olduğu, daha sonra ise kızı Sultan Hatun'a geçtiğine değinilmiştir. Sultan Hatun'un fevtiyle oğlu Bahtiyar'a intikal eden köy, son tahlilde Bahtiyar'ın oğulları Hüsrev, Ahmed ve Veli'nin tasarrufuna geçmiştir. Dördü hariçten gelen 26 vergi nüfusunun meskûn bulunduğu köyün hâsılı 3207 akçedir. Burada adı geçen Yusuf Çelebi'nin mezar taşında adı geçen kişi olduğu söylenebilir. Kandıra'da Segid Şeyh Zaviyesi için de bir çiftlik yeri vakfeden Hamza Bey'in vakfettiği bu yerleri, Segid Şeyh oğlu Davud Şeyh'ten sonra sırasıyla oğlu Yusuf, Yusuf oğlu Durmuş ve Seydi Fakih tasarruf etmişlerdir. Vakfın tahrir defterlerinde mukayyed son mutasarrıfı Davud adlı biridir.

Vakıf kayıtlarından, Hamza Bey'in Ömer, Ali, Bali, Mehmed, İskender ve Yusuf (Sinanüddin) adında altı oğlu tespit edilmiştir. Bunlardan Yusuf, Ali ve Mehmed'in çocuklarının isimleri de vakıf kayıtlarında mevcuttur. Hacı Bey'in de Nilüfer Hatun'dan satın aldığı Şile'ye bağlı Gürcivan köyünü, Hamza Bey'in evlâdı için evlatlık olarak vakfettiği görülür. Hamza Bey oğulları Bali, Ali ve Mehmed'in tasarrufundaki köyün, Ali oğlu Ahmed ve sonra Ahmed oğulları Hamza ve Mustafa'nın tasarrufuna geçtiği, Hamza'nın fevtiyle de oğulları Hüsrev, Mehmed ve Mustafa'ya intikal ettiği anlaşılmaktadır. Köyde 16'sı hariçten ge-

len toplam 98 vergi nüfusundan hâsıl olan 4441 akçe gelir kayıtlıdır. Hamza oğlu Ömer Bey'in, Ahmed Bey oğlu Süleyman Bey'in kızkardeşi Aslı Paşa Hatun ile evli olduğu tespit edilmiştir. Bu ailenin Orhan Gazi dönemi ricâli arasında önemli bir yeri bulunan Aslıhan Bey ahfadından olduğu anlaşılmaktadır.

Hamza Bey oğullarının, iki önemli satış işleminden dolayı Balaban Paşa ailesi ve Sultan Murad Hüdâvendigâr'ın Kosova'da boğdurulan oğlu Yakub Paşa ile de bağlantılı oldukları görülür. İznik'e bağlı Akköy'ün Balaban Paşa'nın kızı Hundi Hatun tarafından, Hamza Bey oğulları İskender ve Mehmed'den satın alındığı tespit edilmiştir. Kandıra'ya tâbi Salihköy ise, Murad Hüdâvendigâr'ın oğlu Yakub Paşa/Yakub Çelebi tarafından Hamza Bey oğlu Ali Bey'den satın alındıktan sonra, İznik'teki zaviyesine vakfedilmiştir. Vakıf köyde, hariçten gelenlerle beraber 45 neferin mütemekkin olarak kaydedildiği anlaşılmakla beraber, köyün hâsılı mukayyed değildir. Bu kayıt, Kosova Savaşı'nda boğdurulan Şehzâde Yakub'a dair ender kayıtlardan biri olup, "Şehzâde"nin "Paşa" olarak kaydedilmiş olması oldukça önemlidir.

Kocaeli sancağının merkez İzmit nahiyesine bağlı Kalkanlu köyünün diğer adı da Hacı Hamza şeklinde kayıtlıdır. Kandıra'ya bağlı Ar(a)man köyü de Hamza Bey evladının eşkincilü mülkü olarak kaydedilmiştir. Mirliva hassı olarak mukayyed köyde Hamza Bey evladından Dündar ve Sinanüddin Yusuf'un isimleri zikredilir. Aynı yerdeki Durak köyünde ise Hamza Bey'in evladından Ali'nin adı zikredilir.

KAYNAKÇA

TADB. TTD. EV. 565, v. 228b; TADB. TTD. EV. 579, v. 32a, 81a, 91a, 96a-b, 103b, 123a-b, 127b, 136a-b; TADB. TTD. 49, v. 24a, 89b-90a; Vedat Turgut, "Orhan Gazi Dönemi ve Vakıfları", *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-V*, C. I, Kocaeli 2019, s. 420-422; Vedat Turgut, "XVI. Yüzyılın Sonlarında Kocaeli Sancağı'nda Demografik ve İktisadi Vaziyet", *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, I, (Kocaeli: Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2016), s. 379; A. Koyunluoğlu, Memduh Turgut, *İznik ve Bursa Tarihi*, Bursa 1937, s. 161-162; K. Otto-Dorn, *Das Islamische İznik*, Berlin 1941, s. 18-20, 89-95, plan 6, lv. V/3 (kitâbe), VI/1, 2 (genel); E. Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi I*, s. 162-163 (mescid), rs. 219-221 (kitâbesiyle), s. 179 (türbe); E. Hakkı Ayveri, "Orhan Gazî Devrinde Mi'mârî", *Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yıllık Araştırmalar Dergisi*, I, Ankara 1956, s. 121-122, rs. 12-15; Semavi Eyice, *İznik: Tarihçesi ve Eski Eserleri*, İstanbul 1988, s. 35, 45-47; Semavi Eyice, "Hacı Hamza Bey Mescidi ve Türbesi, *DİA*, C. XIV, İstanbul 1996, s. 479-480; Semavi Eyice, "İznik'de Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Hakkında Bir Deneme", *TD*, S. 15 (1960), s. 99-120; Franz Taeschner, "Beiträge zur frühosmanischen Epigraphik und Archäologie, Die Baugruppe Hamza Beg in Iznik und İhre İnschriften, Die Ältesten Sicher Datierbaren Baudenkmäler der Osmanen", *İsl.*, XX/2 (1932), s. 109-116; K. Klinghardt, *Türkische Bäder*, Stuttgart 1927, s. 50-52, rs. 57-59; Kemal Ahmet Aru, *Türk Hamamları Etüdü*, İstanbul 1949, s. 132-134; S. Yıldız Ötüken, vd., *Türkiye'de Vakıf Abideleri ve Eski Eserler*, Ankara 1986, IV, s. 202-204, 281-282, rs. 117-119; A. Sâim Ülgen, "İznik'te Türk Eserleri", *VD*, I (1938), s. 68-69, rs. 85A-B, s. 86-87; Ayverdi, *Osmanlı Mimarisi'nin İlk Devri*, İstanbul 1966, s. 162; İ. Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, Konya 1964, s. 354; Mehmet Önder, *Mevlana* Şehri *Konya*, İstanbul 1971, s. 125; Remzi Duran, *Selçuklu Devri Konya Yapı Kitabeleri (İnşa ve Ta'mir)*, Ankara 2001, s. 70-71; İ. Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Erzurum Tarihi*, İstanbul 1960, s. 509.

Vedat TURGUT, Hasan YILMAZYAŞAR

HACI HAMZA MAHALLESİ

İzmit'in Tarihi Mahallelerinden

İzmit'in tarihi mahalleleri zaman içinde farklı bölümleriyle birleşerek bugünkü mahalleler olarak şekil almıştır. Hacı Hamza Mahallesi 1523 tarihli arşiv belgelerinde var olmasına rağmen daha sonraki arşiv belgelerinde hiç zikredilmemiştir. Hamza Fakih Mahallesi ise bütün arşivlerde yer almıştır. Tarihte Hamza Fakıh Mahallesi olarak anılan mahalle daha sonra İzmit'in önemli tarihsel sit alanlarını içeren Turgut Mahallesi ile birleşerek onun bir parçası olmuştur. Bugünkü mahalle düzeninde Hacı Hamza Mahallesi adı altında bir mahalle bulunmasa da Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 550, s. 12, Gurre-i Zilhicce 929 (M. 11.10.1523) tarihli Tahrir Defteri'ne göre İzmit'in mahalleleri şu şekilde sıralanmaktadır: Turudoğlu - Sünküd - Hamza Fakih - Çansu - Çeşme - Kadı nam-ı diğer Nureddin Şeyhlar - Hacı Hurma - Hacı Hamza - Yenice Mescid nam-ı diğer Akmescid - Kerti - Hacı Ebri - Cami - Hacı Hasan - İskele (kâfirler şehrin alt kısmında otururdu.) - Depecik.

Başbakanlık Osmanlı arşivleri, d.mkf., no 27466, s. 6-21, 1054-1060 (m.1644-1650) tarihine ait Avarız (vergi) Defterleri'ne göre de Hamza Fakıh Mahallesi İzmit'in tarihi mahalleleri arasında gösterilmektedir: Ruslar - Kertil - Hamza Fakıh - Baş Çeşme - Turgud - Hacı Hürrem - Talkuk - Akça Mescid - Velihoca - Şeyhler - Hacı Hasan - Ahmetçik - Çarşu - Karaburç - Cami -Depecik - Kefere-i Rum.

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 1261(M 1844) İzmit Temettuat Defterlerine göre ise: İzmit'in mahalleleri şu şekilde sıralanmaktadır: Hamza Fakıh - Ahmedcik - Ömerağa - Hacı Hızır - Akça Mescid - Karabaş - Velihoca - Başçeşme - Turgut - Çarşı-yı Müslüm - Karabaş - Çukurbağ - Tepecik - Camii Şerif - Hacı Hasan - Hacı Hürrem - Yeni Mahalle.

İller Bankası İzmit analitik etüdler arşivlerine göre ise 1914 yılında 15 hane ve 60 kişiden oluşan Turgut Mahallesi, 30 hane 120 kişiden oluşan Hamza Fakıh Mahallesi, 15 hane 60 kişiden oluşan Karaburç Mahallesi ve 55 hane 200 kişiden oluşan Tabakhane Mahallesi olmak üzere dört mahalle 1927 yılında "Turgut Mahallesi" adı atında birleştirilmiştir.

Yukarıdaki arşiv taramalarından da görülebileceği gibi sadece 1523 tarihli Tahrir Defteri'nde Hacı Hamza Mahallesi ve Hamza Fakih Mahallesi zikredilmekteyse de daha sonraki tarihsel belgelerde (1650 tarihli Avariz Defteri ve 1844 tarihli İzmit Temettuat Defteri, 1914 tarihli arşive göre) mahalle sadece Hamza Fakih adıyla zikredilmektedir. Bu nedenle Hacı Hamza Mahallesi'ne dair bugün herhangi bir somut iz bulunamasa da tarihi Hamza Fakih Mahallesi'nin bugünkü Turgut Mahallesi içinde izleri tespit edilmiştir.

Tarihi Hamza Fakıh Mahallesi'ni içine alan Turgut Mahallesi, İzmit'in tarihi mahallelerinin bulunduğu yamaç üzerinde yer alır. Batıda Gültepe Mahallesi, doğuda ise Orhan ve Akçakoca Mahalleleri; güneyde ise Kozluk Mahallesi ile sınır oluşturur. Söz konusu mahalle tarihi Orhan ve Akçakoca mahalleleri gibi çok

önemli ve korunabilmiş; bugüne erişebilmiş sivil mimari örneklerine sahip olmasa da Osmanlı dönemine ait sivil mahalle düzenine dair karakteristiklerden izler taşır. Bu bölge İzmit kentinin tarihsel olarak geliştiği bölge olup Osmanlı yaşam tarzına uygun bir yaşam mozaiği çizse de içinde Hellenistik dönem ve Bizans dönemine ait bazı önemli kalıntıları (Nekropol, dış surlar) bulundurması dolayısıyla üçüncü derecede arkeolojik sit alanı olarak önem taşır. Günümüzde Hacı Fakih (Hacı Hamza) Mahallesi'ni içine alan Turgut Mahallesi ansiklopedinin bir başka maddesi olup; içindeki işbu tarihi kalıntılar ilgili maddede ayrıntılarıyla açıklanmıştır.

KAYNAKÇA

F.Yavuz Ulugün, *Kocaeli Tarihi Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Döneminde Kocaeli*, Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği Tarih Yayınları N:1, Atmaca Panajans, İzmit, 2002; *İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairesi Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü, İzmit Analitik Etüdler*, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası Döner Sermayesi, Ankara, 1970; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, *İzmit Kent Merkezi Mahalleler- Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 20, İse Reklam, İstanbul 2011; Nevnihal Erdoğan, Mehtap Özbayraktar, Sonay Ayyıldız, *Tarihi İzmit Kent Merkezi Geleneksel Konutları*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 21, İse Reklam, İstanbul, 2011; Tuğba Okuyan, *İzmit Temettuât Defterleri*, SAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilimdalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2004

Nevnihal ERDOĞAN

HACI HASAN BEY

İzmitli Tütün Tüccarı

Tütünün İzmit yöresinde ilk defa ne zaman, kimler tarafından ekildiği hakkında elimizde net bilgiler bulunmamaktadır. Ancak, tarihi kayıtlara bakıldığı zaman tütüncülüğün bu yörede çok eski zamanlardan beri önemli bir uğraşı alanı olduğu görülmektedir. Tarihi kayıtlar İzmit ve çevresinde iki önemli tütün üretim merkezinden bahsetmektedir. Bunlardan birinci Eşme, diğeri ise Hendek'tir. Eşme ve Hendek tütünleri her dönem hatırı sayılır değerleriyle hep ön planda olmuşlar, beğenilmişlerdir.

İzmit yöresi için önemli bir geçim kaynağı olan tütüncülük, ekonomik olarak da ticaret hayatında her dönem yerini almıştır. Zira, İzmitli birçok tüccar tütün ticareti yapmış, yine birçok insan tütüncülükten geçimlerini sağlamışlardır. Osmanlının son dönemleri ve Cumhuriyetin ilk yıllarında hareketli bir tütün piyasasına sahip olan İzmit, meşhur tütünleriyle de tanınmaktaydı. Tütün piyasasını yönlendiren İzmitli tüccarların kentin ticaret yaşamında önemli bir yeri vardı. 1920'li yıllarda; İstiklal Caddesi'nde Kavalalı Zühtü Bey, Orta Han'da Kavalalı İsmail Hakkı Bey, Ankara Caddesi'nde Ahmetzâde Muhittin Bey, Sefazâde Ahmet Muhtar Bey, Şerif Bey, Muratzâde İshak Bey, Herman Espirer, Hürriyet Caddesi'nde Kozlucalı Hacı Hasan Bey, Hacı Hüsnüzâde Mehmet Bey, Saraçzâde Hüseyin Bey, Kapanönü'de Hacı Osmanbeyzâde İhsan Bey, Acı Çeşme'de Hakkı Selçuk Bey, Adalılar Çarşısı'nda Rifat Bey ve Mahdumu Kemal Bey, Arabacı Meydanında İskender Mehmet

Hacı Hasan Bey

Bey, Ekspertiz Mehmet Efendi, Zobuoğlu Hasan Bey gibi isimler büyük tütün tüccarlarının başında gelmekteydi. Tütüncü Hacı Hasan (Kozluca) Bey de İzmit'in meşhur tütün tüccarlarından olup, Lozan Mübadelesi sonucu Drama Vilayeti'nin Kozluca köyünden İzmit'e göç eden mübadil ailelerdendir. Tütüncü Hacı Hasan Bey, 1881 yılında Drama'ya bağlı Kozluca köyünde doğdu. Babasının adı Hüseyin, annesinin adı Havva'dır. Babasını küçük yaşta kaybetti. İlk iş olarak Kozluca köyünde kosacılık (çayır biçme işi) yaptı. Bu arada bölgede yaygın bir iş kolu olan, tütün işine de başladı. Tütün tüccarlığından kazandığı parayla köyü Kozluca'da çeşitli hayır işleri yaptı. 1910 yılında hacca gidip, hacı oldu. Kozluca' da 1924 yılına kadar tütün işine devam etti. İstiklâl Harbi sonrasında imzalanan Lozan Barış Antlaşması'na göre yapılan mübadele ile birlikte, 1924 yılında Drama mübadili olarak Türkiye'ye gelip İzmit'in Yeniköy köyüne yerleşti. Tütüncü Hacı Hasan Bey, Türkiye'ye zengin bir tütün tüccarı olarak geldiğinden bu işini sürdürmek için, İzmit Salim Efendi Sokak'ta kiralık bir yer tutarak tütün ticaretine devam etti. İzmitli bir tütün tüccarı olarak ticari ilişkilerini daha çok İstanbul'la sürdürdü. 1927 yılında ise, İstanbul'a taşındı. İstanbul, Galata Rıhtım Caddesi'nde İtalyan mimarlara Kozluca İşhanı'nı yaptırıp yanındaki Felemenk Deposu'nu aldı. Kantarcılar'da 1945'te Ethem Paşa Konağı'nı alıp bahçesine 1951'de Yeni Kozluca Hanı'nı, 1953'te Yaprak İş Hanı'nı yaptırdı. İzmir'de

de tütün işi yaptı; Alsancak'ta arsa alıp muazzam bir tütün deposu inşa ettirdi.

İstanbul'da tütün ticaretine devam ederken, İzmit'te de çeşitli mülkler alarak tütüncülük faaliyetlerini sürdürdü. (Gökseller İş Hanı altındaki Yapı Kredi Bankası'ndan Hürriyet Caddesi'nde Efelerin Apartmanı'na kadar olan aradaki bazı binaları, İzmit'in deniz kenarında eski hapishane civarında, bir ara tütün tüccarı Halit Ulusoy'un da depo olarak kullandığı binayı, İstasyon Oteli, İstiklal Caddesi'nde Gebeşler Mağazası'nın yerindeki binayı, Kertil Tekke Sokak'taki Mehmet Yılman'a ait bugünkü bina satın alıp, tütün deposu yaptı.)

Tütüncü Hacı Hasan Bey, İstanbul, İzmir ve İzmit'te tütün ticaretine devam ederken, İzmit'in 1948 senesi mahsulünden 450 ton tütünü Çekoslovaklara satarak, büyük bir ihracat yaptı. Ticari hayatındaki başarıları nedeniyle kendisine birçok ortaklık teklifi yapıldı. Ünlü Amerikalı sigara fabrikatörü Rum asıllı Mister Kahya'nın kendisine yapmış olduğu ortaklık teklifini de kabul etmedi. Son senelerini ticareti bırakıp Kadıköy Feneryolu Konak Durağı'nda 1933 yılında aldığı evinde huzur içinde geçirdi. Kocaeli Yeniköy ve Akmeşe'de halen çok yakın akrabaları olan Hacı Hasan Kozluca'nın 3 kızı, 2 oğlu vardır. Tütüncü Hacı Hasan Bey'in, milli mücadele yıllarında bir uçak alıp Mustafa Kemal Paşa'ya hediye ettiği rivayet edilse de bu doğru olmayıp, Cumhuriyet döneminde Türk Hava Kurumu'nun kurulmasına müteakiben Türk havacılığını destekleme çalışmaları vesilesiyle uçak alınması için para yardımında bulunduğu bilinmektedir.

KAYNAKÇA

Nihat Durak, "İzmit'in İlk Tütün Tüccarı Hacı Hasan Kozluca", *Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Bülteni*, S. 57, Kocaeli, 2002, s. 4, Volkan Şenel, *Geçmişte ve Günümüzde Yeniköy*, Kocaeli, 2009, s. 93-95, Numan Ayaz-Fikret Ayaz-Fahri Ayaz, *Drama'dan Yeniköy'e*, Kocaeli, Tarihsiz, s. 3; Rıfat Yüce, *Kocaeli Tarih ve Rehberi* (haz. Atilla Oral), İstanbul, 2007; Egemen Yılgür, *Tütüncülerin Tarihi*, İstanbul, 2020; İsmail Yavuz, *Mustafa Kemal'in Uçakları*, İstanbul, 2017; Müfide Pekin, *Yeniden Kurulan Yaşamlar/1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi*, İstanbul, 2005; Kevser Öğütçen-Hüseyin Öğütçen, *Akmeşe Tarihi ve İzmit Çevresine Yerleşen Drama Havalisi Köyleriyle İlgili Araştırma Notları*, Kocaeli, 2000.

Volkan ŞENEL

HACI HASAN MAHALLESİ / YOKUŞU

İzmit'in Tarihi Mahallelerinden

İzmit'in tarihi mahalleleri belli bir alana yoğunlaşmış, tarihsel yaşanmışlıkları ve kalıntıları barındıran bir bölge olarak ele alınırsa, bu bölgenin odak noktasının Hacı Hasan Mahallesi/Yokuşu'nun olduğu söylenmelidir. İzmit Tarihi Koridoru'nda yer alan mahalle batı tarafından Akçakoca Mahallesi'nde Sırrı Paşa Caddesi ile; kuzeyde yine Akçakoca Mahallesi ve Veliahmet Mahallesi'nden Çukurçeşme Sokak ile; doğuda Veliahmet Mahallesi'nden Günlük, eski adıyla Hacı Kasım Sokak ile; güneyde Tepecik ve Kemal Paşa Mahallelerinden İzmit'in ana ticaret akslarından biri olan İnönü Caddesi ile sınır oluşturmaktadır.

Büyük bölümü kentsel sit alanı içinde olan ve İller Bankası İzmit Analitik Etüdleri'ne göre 1914 yılında 400 hane ile 1200 kişiden oluşan Hacı Hasan Mahallesi, yine 1914 yılında 20 hane ve 100 kişiden oluşan Çarşı-yi Müslim Mahallesi'yle 1927 yılında birleşerek bugünkü şeklini oluşturmuştur. İzmit'in önemli tarihi mahallelerinden biri olan Akçakoca Mahallesi Hacı Hasan Mahallesi'ni bir ana rahmi gibi sarar. Hemen alt sınırındaki İnönü Caddesi ise İzmit'in en hareketli caddelerinden biri olarak büyük bir ticari devinime kaynaklık eder. Kuşkusuz İnönü Caddesi'ndeki ticari aktivite ve bölgenin merkezi olma özellikleri tarihsel dokunun büyük oranda yerini modern karkas binalara ve niteliksiz betonarme apartmanlara bırakmasına sebep olmuştur ama yine de İzmit Tarihi Koridoru'nun modern kentsel oluşumlara temas ettiği bu bölümün yukarısında çok sayıda tarihi eseri restore ve reinstüte ederek kente kazandırmak mümkün olabilmiştir.

Bunlardan en önemlisi olan Sırrı Paşa Konağı, tarihi İzmit'i oluşturan yamaçların eteklerinde deniz ve havza manzarasına haiz, havadar ve bir o kadar da ilham verici bir yerde kurulmuş muhteşem bir 19. Yüzyıl Osmanlı konağıdır. Günümüzde son derecede başarılı ve özenli bir restorasyon geçirmekle kalmamış, bir de son derecede nitelikli bir müze işletmeciliği ile İzmit'e geri kazandırılmış bir değer; İzmit'in iftihar ettiği sivil mimari miraslardan biridir. Konağın banisi Sırrı Paşa'nın asıl adı Selim olup 1851 Bulgaristan Vidin doğumludur. İmparatorluğun uzak bölgelerinde yol yapım çalışmalarında gösterdiği başarılar ile dikkat çekmiş 1888 senesinde İzmit'e mutasarrıf olarak atanmıştır. Benzer başarıyı İzmit'te de tekrarlayan Sırrı Paşa, 35 binden fazla köyün yolunu yapan ve demiryolu boyunca dikilerek bugünkü İzmit'in simgesi olan çınar ağaçlarını da yetiştiren, büyüten uz görüşlü devlet adamıdır.

Konak 2009 yılında Kocaeli Büyük Şehir Belediyesi tarafından kamulaştırılarak restore edilmiş ve müze haline getirilmiştir. Büyükçe bir bahçesi, çepeçevre balkonla çevrili büyük bir seyir terası yani cihannüması vardır. Üç katlıdır. Ahşap çatkı üzerine tuğla dolgu şeklinde yapılmış olup cihannümayı da içeren çatı bölümü ahşaptır. Yapının iç tefrişat ve bezemeleri dikkat çeker. Ahşap kalem işi bezemeler ve tablolar göz alıcıdır. Bugün için sadece müze olarak kullanılmamakta, seçkin sosyal ve resmi etkinlikler ve kimi sanat faaliyetleri için de devreye sokulmaktadır.

Hacı Hasan Mahallesi'nde kaliteli restorasyon geçirerek "revitalize" edilen köşklerden önemli birisi daha bulunmaktadır: Pembe Köşk. Yeşil Köşk, Yumurtacı Mescidi, Kapanca Sokak, İçkale surları gibi tarihi unsurların tam ortasında yer alan Pembe Köşk, Manastır muhacirlerinden Mehmet Efendi mahdumu Avukat Tevfik Bey'e tahsis edilmiştir. Renginden dolayı bu ismi almakta olup 19. yüzyıl mimari özelliklerini taşıyan, ahşap üstüne bağdadi sıvalı, üç katlı, giyotin pencereli bir tarihi köşktür. Biraz yüksekçe bir konumda olduğu için merdivenlerle çıkılır ve mahalleye hâkim bir konum oluşturur. Geçirdiği restorasyonların ardından en son olarak bir sivil toplum kuruluşuna tahsis edilmiştir.

Hacı Hasan Mahallesi Sırrı Paşa Konağı

Aynı oymaktaki Tezer Sokak'ta yer alan Yeşil Konak da ahşap bağdadi yapım tekniği ile yapılmıştır. Bodrum, zemin ve birinci kat üzerinde cihannüma katı mevcuttur. T şeklinde iç sofalı bir düzene sahiptir. Haç planlı kırma bir çatısı vardır. Ahşap süslemeleri dikkate değerdir. Günümüzde İzmit Belediyesi tarafından Atatürk Evi (Müzesi) olarak işlevlendirilmiştir. Son derecede özenli bir müzecilik faaliyetinin yürüdüğü, bakımlı ve iddialı bir müze olarak dikkat çekmektedir. Her ne kadar Atatürk ile doğrudan ilintili olmasa da ve Gazi Paşa burada kalmış değilse de bir anı müzesi olarak mahalleye bir özellik kattığı açıktır.

Mahallenin dikkate değer tarihi eserlerinden biri de Yumurtacı Camii'dir. 1631 tarihli yapı kare planlı bir harim ve bodur bir minareye sahip küçük bir ibadethane olsa da çeşitli dönemlerde geçirdiği tadilatlar neticesinde günümüze bakımlı bir şekilde gelebilmiştir. Yapımında kaba yontu taş kullanılan caminin son cemaat yeri sonradan eklenmiştir. Güneyinde ve batısında bir hazire yer alır.

Mahallenin önemli tarihsel mirasları arasında Yeni Hamam, Hellenistik dönem Nymphaion Çeşmesi (Anıtsal Çeşme), Tüysüz (Emine Hanım) Çeşmesi ve Yeni Turan İlkokulu'nu saymak mümkündür ki bunlardan Nymphaion Çeşmesi İzmit Arkeoloji Müzesi'nin bahçesine kaldırılmış olup bugün mahallede sadece anısı saklıdır. Yeni Hamam ise güncel kullanımda olmamakla beraber kubbeleri restore edilmiş vaziyette bir işhanının kapı aralığından sağlanan girişi ile beraber sergi mekânı olarak kullanılmakta ve tarihselliğini yansıtmaktan oldukça uzak gözükmektedir. Yeni Turan İlkokulu ise İnönü Caddesinde Birinci Ulusal Mimari dönemi yapılarının tipik bir modeli olarak hâlâ eğitime hizmet görmektedir.

Hacı Hasan Mahallesi gelecekteki özenli çalışmalarla İzmit'in tarihini insanlığa aktaracak yapılarla doludur. Lakin bu eserlerin bugün için bütünlüklü bir tarihi çevre olarak var olabildiklerini söylemek zordur.

KAYNNAKÇA

Arsen Yarman, *Osmanlı Sağlık Hizmetinde Ermeniler Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Tarihi*, Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Vakfı, İstanbul.2001; Avni Öztüre, *Nicomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi*, Çeltür Matbaası, İstanbul, 1981; Candan Nemlioğlu, "Kocaeli İli'nin Zarif Yapısı Sırrı Paşa Konağı'nın Osmanlı Konak Mimarisindeki Yeri ve Önemi", *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayın:35, Pelikan Basım, İzmit, 2016, sf. 1731-1737; Cemal Turgay, *İzmit'i Aramak*, Kocaeli Yüksek Öğretim Vakfı Yayınları, Kocaeli, 1998; Engin Ürkmez, *İzmit'te Türk Eserleri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2007; Fatmanur Kesikbaş, *Kocaeli'nde Osmanlı Dönemi Binalarında Mimari ve Dış Mekân Tasarımı Üzerine Değerlendirme*, Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Mimarlık Bölümü Anabilim Dalı, Yüksek Lisan Projesi (Tezsiz), 2019, Kocaeli; F.Yavuz Ulugün, *Kocaeli Tarihi Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Döneminde Kocaeli*, Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği Tarih Yayınları N:1, Atmaca Panajans, İzmit, 2002; F. Yavuz Ulugün, *Seyahatnamelerde Kocaeli ve Çevresi*, İzmit Rotary Kulübü, İzmit, 2008; *İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairesi Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü*,, *İzmit Analitik Etüdler*, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası Döner Sermayesi, Ankara,1970; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, *İzmit Kent Merkezi Mahalleler- Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 20, İse Reklam, İstanbul 2011; Nevnihal Erdoğan, Mehtap Özbayraktar, Sonay Ayyıldız, *Tarihi İzmit Kent Merkezi Geleneksel Konutları*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 21, İse Reklam, İstanbul, 2011; Nevnihal Erdoğan, *How is Social Values and Norms Affect Architecture of Turkish House?*, Socialization-A Multidimensional Perspective (Edit. Rosalba Morese), IntechOpen, 2018, pp.171-191; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, MEB Yayınevi, İstanbul, 1971; Rıfat Yüce, Kocaeli Tarih ve Rehberi,Türk Yolu Matbaası, İzmit, 1945; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 13, Düzey Matbaa Ltd Şti, İstanbul.2009; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 2011; Tülay Tanyol, İzmit'teki Sivil Mimari Yapıların Duvar ve Tavan Resimleri, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2001; https://yenitururananaokulu.meb.k12.tr/icerikler/izmit-yeni-turan-anaokulu_3917333.html (27.06.2021).

Nevnihal ERDOĞAN

HACIHIZIR MAHALLESİ

İzmit'in Tarihi Mahallelerinden

Hacıhızır Mahallesi İzmit'in tarihi mahalleleri arasında simgesel iki çevre düzenlemesiyle dikkat çeken; sivil tarihsel mimari mirasını büyük oranda yitirmiş, betonarme karkas konut yapılarının ağırlıkta olduğu bir mahalledir. İzmit'in tarihsel olarak kurulmuş olduğu en eski mahalle olan Orhan Mahallesi'nden ve Bayraktar Burcu'ndan itibaren kuvvetli bir eğimle Cumhuriyet Meydanı'na kadar iner ve burada kentin sosyal ve siyasal aktivitelerinin en yoğun olduğu mekânları oluşturarak sona erer. Batıda Veliahmet Mahallesi (Alemdar Caddesi ile); kuzeyde Orhan Mahallesi (Şehitlik Korusu Parkı ile), doğuda kuzeye doğru Terzibayırı ve Çukurbağ Mahalleleri; güneyde Ömerağa Mahallesi (İnönü Caddesi'nin bir kısmı ile) sınırlıdır.

Hacı Hasan Mahallesi Sırrı Paşa Konağı

Aynı oymaktaki Tezer Sokak'ta yer alan Yeşil Konak da ahşap bağdadi yapım tekniği ile yapılmıştır. Bodrum, zemin ve birinci kat üzerinde cihannüma katı mevcuttur. T şeklinde iç sofalı bir düzene sahiptir. Haç planlı kırma bir çatısı vardır. Ahşap süslemeleri dikkate değerdir. Günümüzde İzmit Belediyesi tarafından Atatürk Evi (Müzesi) olarak işlevlendirilmiştir. Son derecede özenli bir müzecilik faaliyetinin yürüdüğü, bakımlı ve iddialı bir müze olarak dikkat çekmektedir. Her ne kadar Atatürk ile doğrudan ilintili olmasa da ve Gazi Paşa burada kalmış değilse de bir anı müzesi olarak mahalleye bir özellik kattığı açıktır.

Mahallenin dikkate değer tarihi eserlerinden biri de Yumurtacı Camii'dir. 1631 tarihli yapı kare planlı bir harim ve bodur bir minareye sahip küçük bir ibadethane olsa da çeşitli dönemlerde geçirdiği tadilatlar neticesinde günümüze bakımlı bir şekilde gelebilmiştir. Yapımında kaba yontu taş kullanılan caminin son cemaat yeri sonradan eklenmiştir. Güneyinde ve batısında bir hazire yer alır.

Mahallenin önemli tarihsel mirasları arasında Yeni Hamam, Hellenistik dönem Nymphaion Çeşmesi (Anıtsal Çeşme), Tüysüz (Emine Hanım) Çeşmesi ve Yeni Turan İlkokulu'nu saymak mümkündür ki bunlardan Nymphaion Çeşmesi İzmit Arkeoloji Müzesi'nin bahçesine kaldırılmış olup bugün mahallede sadece anısı saklıdır. Yeni Hamam ise güncel kullanımda olmamakla beraber kubbeleri restore edilmiş vaziyette bir işhanının kapı aralığından sağlanan girişi ile beraber sergi mekânı olarak kullanılmakta ve tarihselliğini yansıtmaktan oldukça uzak gözükmektedir. Yeni Turan İlkokulu ise İnönü Caddesinde Birinci Ulusal Mimari dönemi yapılarının tipik bir modeli olarak hâlâ eğitime hizmet görmektedir.

Hacı Hasan Mahallesi gelecekteki özenli çalışmalarla İzmit'in tarihini insanlığa aktaracak yapılarla doludur. Lakin bu eserlerin bugün için bütünlüklü bir tarihi çevre olarak var olabildiklerini söylemek zordur.

KAYNNAKÇA

Arsen Yarman, *Osmanlı Sağlık Hizmetinde Ermeniler Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Tarihi*, Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Vakfı, İstanbul.2001; Avni Öztüre, *Nicomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi*, Çeltür Matbaası, İstanbul, 1981; Candan Nemlioğlu, "Kocaeli İli'nin Zarif Yapısı Sırrı Paşa Konağı'nın Osmanlı Konak Mimarisindeki Yeri ve Önemi", *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayın:35, Pelikan Basım, İzmit, 2016, sf. 1731-1737; Cemal Turgay, *İzmit'i Aramak*, Kocaeli Yüksek Öğretim Vakfı Yayınları, Kocaeli, 1998; Engin Ürkmez, *İzmit'te Türk Eserleri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2007; Fatmanur Kesikbaş, *Kocaeli'nde Osmanlı Dönemi Binalarında Mimari ve Dış Mekân Tasarımı Üzerine Değerlendirme*, Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Mimarlık Bölümü Anabilim Dalı, Yüksek Lisan Projesi (Tezsiz), 2019, Kocaeli; F.Yavuz Ulugün, *Kocaeli Tarihi Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Döneminde Kocaeli*, Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği Tarih Yayınları N:1, Atmaca Panajans, İzmit, 2002; F. Yavuz Ulugün, *Seyahatnamelerde Kocaeli ve Çevresi*, İzmit Rotary Kulübü, İzmit, 2008; *İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairesi Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü*,, *İzmit Analitik Etüdler*, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası Döner Sermayesi, Ankara,1970; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, *İzmit Kent Merkezi Mahalleler- Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 20, İse Reklam, İstanbul 2011; Nevnihal Erdoğan, Mehtap Özbayraktar, Sonay Ayyıldız, *Tarihi İzmit Kent Merkezi Geleneksel Konutları*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 21, İse Reklam, İstanbul, 2011; Nevnihal Erdoğan, *How is Social Values and Norms Affect Architecture of Turkish House?*, Socialization-A Multidimensional Perspective (Edit. Rosalba Morese), IntechOpen, 2018, pp.171-191; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, MEB Yayınevi, İstanbul, 1971; Rıfat Yüce, Kocaeli Tarih ve Rehberi,Türk Yolu Matbaası, İzmit, 1945; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 13, Düzey Matbaa Ltd Şti, İstanbul.2009; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 2011; Tülay Tanyol, İzmit'teki Sivil Mimari Yapıların Duvar ve Tavan Resimleri, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2001; https://yenitururananaokulu.meb.k12.tr/icerikler/izmit-yeni-turan-anaokulu_3917333.html (27.06.2021).

Nevnihal ERDOĞAN

HACIHIZIR MAHALLESİ

İzmit'in Tarihi Mahallelerinden

Hacıhızır Mahallesi İzmit'in tarihi mahalleleri arasında simgesel iki çevre düzenlemesiyle dikkat çeken; sivil tarihsel mimari mirasını büyük oranda yitirmiş, betonarme karkas konut yapılarının ağırlıkta olduğu bir mahalledir. İzmit'in tarihsel olarak kurulmuş olduğu en eski mahalle olan Orhan Mahallesi'nden ve Bayraktar Burcu'ndan itibaren kuvvetli bir eğimle Cumhuriyet Meydanı'na kadar iner ve burada kentin sosyal ve siyasal aktivitelerinin en yoğun olduğu mekânları oluşturarak sona erer. Batıda Veliahmet Mahallesi (Alemdar Caddesi ile); kuzeyde Orhan Mahallesi (Şehitlik Korusu Parkı ile), doğuda kuzeye doğru Terzibayırı ve Çukurbağ Mahalleleri; güneyde Ömerağa Mahallesi (İnönü Caddesi'nin bir kısmı ile) sınırlıdır.

Hacı Hızır Mahallesi

İller Bankası İzmit Analitik Etüdleri'ne göre Hacıhızır Mahallesi 1914 yılında 300 hane, 1150 kişiden oluşan bir mahalleydi. Mahallenin doğu sınırında (Terzibayırı Mahallesi).1.derece arkeolojik sit alanı bulunmaktadır. Söz konusu 1.derece arkeolojik sit alanı içinde dış sur kalıntısı mevcuttur.

En önemli tarihsel yapısı; Osmanlı döneminden kalan Bayrak Burcu ve dış sur kalıntılarıdır. İzmit'e yukarıdan hâkim tepedeki Bayraktar Burcu'na, tarihi Orhan Mahallesi ve Bağçeşme Camii'in oluşturduğu meydandan mezarlıklar bölgesine ilerleyerek de ulaşılabilir. Bayraktar Burcu İzmit'e hangi yönden girilirse girilsin görüntüye giren, bölgenin fütuhatı sırasında kurulmuş, bitişiğindeki Orhan Mahallesi'ndeki Orhan Camii ile birlikte simgesel mesajları yansıtan, ülkemiz bayrağının her daim dalgalandığı bir yüce tepedir. Tepedeki düzenlemeler işbu simgeselliğe uygun bir şekilde yapılmıştır. Burç çevresinde düzenlenen Şehitlik Korusu Parkı hem özenli bir şehircilik çabasını yansıtır hem de kentin yeşil alan ihtiyacına yanıt verir. Hemen ilerisindeki Bağçeşme Mezarlığı ile birlikte kentin mazisine atıf yapan bütünsel bir çevre oluşturur. Bayraktar Burcu'ndaki eski Nikonedya surlarından pek azı bugün ayakta kalabilmiştir. Ancak demir basamaklarla çıkılabilen ve tüm çevreye haiz burç, dikkatli bir korumacılık örneği olarak göze çarpar. Üzerine çıkıldığında bölgenin savunması ve korunmasında, gözetleme ve idaresinde bu tepenin nasıl önemli bir yer tuttuğu daha iyi anlaşılır. Bayraktar Burcu çevresindeki yeşil alan düzenlemeleri aynı zamanda rekreasyon için kullanılmakta, piknik ve mesire yeri olarak kentliler için cazibe merkezi oluşturmaktadır.

Hacıhızır Mahallesi İzmit'teki hummalı kentleşme, dinamizm ve sanayileşme esnasında tarihsel yapı stoğunu en çok kaybetmiş mahallelerden biridir. Kartepe Sokak'ta Antik Su Kanalı; Hacı Hızır Sokak'ta Osmanlı döneminden kalma anıtsal kalıntılar (çeşme vs.) ve 19. yüzyıla ait bazı sivil mimari eserleri (konut vs.) bulunsa da bunlar ne yazık ki iyi korunamamış ve giderek yok olma sürecine girmiştir.

Mahallenin güney sınırını oluşturan İnönü Caddesi esas olarak eski İstanbul Caddesi'dir. Bir alt paralelindeki Hürriyet (İstiklal) Caddesi ve iki alt paralelinde yer alan İzmit-İstanbul karayolu ile birlikte kentin üç önemli ana arterini oluştururlar. İnönü Caddesi'nin Hacıhızır Mahalles'ine temas ettiği bölüm genişçe bir meydan halini alır. Cumhuriyet Meydanı adını alan bu geniş açıklıklı meydan, İzmit'teki sosyal ve siyasal aktivitenin de odak noktasıdır. Parti mitingleri, siyasal toplantılar ve sosyo-kültürel buluşmalar için bu meydan kullanıldığı gibi aynı zamanda bayram, anlamlı ve özel günler ve resmi anmalar gibi etkinlikler de bu meydanda yapılır. Meydanın İnönü Caddesi'ne temas eden bölümünde İzmit şehir içi ulaşımı için hizmet veren toplu taşıma vasıtalarının yoğun bir şekilde yer aldığı duraklar bulunur. Bu bölümün kuzeyi tarafı ise Cumhuriyet Parkı olarak düzenlenmiştir.

Cumhuriyet Parkı'nın güney bölümünde otobüs, minibus ve taksi erişiminin çok kolay ve yoğun olması sebebiyle park, kentli için bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Cumhuriyet Parkı; kentin prestij meydanı olmasının ötesinde herkesin bildiği ve benimsediği bir buluşma noktası olarak da işlev kazanmıştır. 25.01.2019 tarihinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından "Doğal Sit-Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı" ilan edilmiştir. Parkta modern amfiteatrlar, pergolalar, süs havuzları, çocuk bahçeleri, kafeteryalar ve sergi salonları bulunmaktadır.

Cumhuriyet Parkı, yoğun bir kentleşme serüveni geçirerek yeşil alanlarını büyük oranda kaybeden İzmit merkezî yerleşim alanının nefes aldığı oldukça geniş bir yeşil alan olarak dinlence ve rekreasyon ihtiyacını giderir.

Geçmişte büyük tarihsel olaylara tanıklık etmiş İzmit; antik adıyla Nikomedya'da MS 30 Nisan 311 tari-

hinde Hıristiyanların ibadetlerini özgürce yapabilmelerine olanak sağlamak üzere "Nikomedya 311-Hoşgörü Fermanı" yayınlanmıştır. Bugünkü kültürel ortamda çok fazla bilinirliği olmasa da bu son derecede insani ve uygar gelişme bugünkü İzmit'in yöneticileri tarafından hoş bir hatıra olarak ele alınmış ve bu minval üzere bir dizi etkinlikler düzenlenmiştir. "Nikomedya 311-Hoşgörü Fermanı" Viyana'da başlatılan ve İzmit'in de içinde olduğu 12 kenti kapsayan Art Carnuntum Projesi'nde konu edinilmiştir. İzmit Belediyesi de "Pişmaniye ve Hoşgörü Festivali" adı altında Temmuz 2011'de Cumhuriyet Parkı içerisinde İzmit Hoşgörü Anıtı'nın açılışını gerçekleştirmiştir. Etkinlik kapsamında kültür turları, paneller, konserler ve çeşitli sergiler düzenlenmiştir. Türkiye'yi ziyaret eden yabancılara ve turistlere "Hemşehrilik Beratı ve Hoşgörü Fermanı" verilmiştir. İzmit Art Nikomedya Derneği, "Hoşgörü Kenti İzmit" temalı etkinliklerine devam etmektedir.

Cumhuriyet Parkı ve meydanı bu nevi simgeselliklerle kentin belleği ve geleceği olan etkinliklerde öne çıkan ve kent üzerindeki kültürel ve rekreatif etkisini gitgide artırarak çağdaş, modern, başarılı düzenlenmiş bir meydan, nitelikli bir peyzaj çalışması olarak dikkat çekmekte ve İzmit'in aidiyet sembollerini çoğaltmaktadır.

KAYNAKÇA

Ayşe Çalık Ross, *Antik İzmit-Nicomedia*, Delta Yayınları, İstanbul, 2007; Avni Öztüre, *Nicomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi*, Çeltür Matbaası, İstanbul, 1981; Clive Foss, *Anadolu'daki Ortaçağ Kalelerinin İncelenmesi: Nikomedya*, 1.B., çev. F. Yavuz Ulugün, Kocaeli Gazetecilik ve Yayın Aş., Kocaeli, 2002; *İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairei Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü, İzmit Analitik Etüdler*, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası Döner Sermayesi, Ankara, 1970; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, *İzmit Kent Merkezi Mahalleler-Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İse Reklam, İstanbul 2011; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 2011; Turgut H.Zeyrek, *Nikomedia (İÖ264/263-İS 358) Arkeolojik Açıdan Genel Bir Değerlendirme*, Ege Yayınları, İstanbul, 2005; Zeynep Gamze Mert, Filiz Ertürk, "Nikomedya -311 Hoşgörü Fermanı ve Art Carnuntum Projesinin Kollektif Bellek Açısından Değerlendirilmesi," *Mimarlık ve Yaşam Dergisi*, 1(1), 2016,s, 23-35; Ziynet Yiğit, *Kocaeli Kent Parklarında Peyzaj Tasarımı Kapsamında Su kullanım Olanaklarının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma*, Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2019.

Nevnihal ERDOĞAN

HACI SELİM EFENDİ

İzmit Belediye Reisi (1915-1917; 1923-1927)

Hacı Selim Efendi, Osmanlı Dönemi'nde 1915-1917 yıllarında, Cumhuriyet döneminde 1923-1927 yılları arasında İzmit belediye reisliğini (başkanlığı) yaptı.* Belediye başkanlığı kentin sağlık, eğitim, imar, bayındır vb. gibi hizmetlerini uygulayan mercidir. Başkanlık her ne kadar resmi statüsü olsa da asıl karar mercii mutasarrıflıktır. (Valilik) Bu bakımdan Hacı Selim Bey'in Belediye reisi olduğu dönemler mutasarrıfların hizmetleri kapsamında değerlendirilebilir. Hacı Selim Efendi'nin belediye reisliğinin ilk döneminde İzmit mutasarrıfı Mazhar Müfit Kansu, milletvekilleri ise Anastas Efendi ile Hafız Rüştü Efendi'ydi. Birinci Dünya Savaşı'na rastlayan bu dönemde İzmit'in bayındırlık, imar, eğitim, sağlık ve tarım alanlarında gelişmeler kaydedildi. 1915 yılında İzmit merkezine yarım saat mesafede yataklı hastane ile yakınında bir akıl hastanesi açıldı. Aynı yılda Leyli Darülmuallimin-İbtidai Okulu (Yatılı Öğretmen Okulu) açıldı. Tarım faaliyetlerinde kullanılmak üzere gerekli aletlerin kullanımı, dağıtımı hakkında uygulamalar başlatıldı. Bu dönemin önemli bir özelliği Ermeni tehcirinin yapıl-

İzmit 1920'ler

tından sonra şeyhülislâmlığa getirildi. Şeyhülislamlık, Rumeli Kazaskerliğinden üstün olmakla birlikte Osmanlı yönetim alanında birbiri ile rekabet halindeydi. Hamid Efendi aynı yıl içinde, III. Murat tahta çıktığında görevinde kaldı. İlmiye sınıfının sözünün geçtiği ve Sünni İslam doktrinin uygulandığı bu dönemde Hamid Efendi, Ebussuud'un çıkardığı fetvaları derleyerek II. Selim'e sundu. Ayrıca "*Fetava-yı Hamidiye*" adlı Arapça kitaplardan derleme ve kendisine ait fetva kitabı vardır. Fetvaların içerikleri ibadetler, vakıflar ve hukuki konularla ilgilidir. Hamid Efendi'nin, bunun dışında sahabe Ubeyde b. Cerrah ile ilgili "*Za"us-sabah fi tercümeti Seyyidina Ebi Ubeydetü'bnül-Cerrah*" adıyla biyografik bir eseri vardır.

Hamid Efendi, İstanbul'da Zeyrek'teki Filyokuşu, Timurhan Mahallesi'nde mülâzımlar için odaları bulunan ve medrese olarak da kullanılan bir mescid yaptırdı ve vakfetti. Arşiv kayıtlarında vakıf, görevlileri, onarımları hakkında bilgi bulunmakla birlikte Evliya Çelebi seyahatnamesi ve diğer kronik kaynaklarda da bahsedilmiştir. 1918 yılına kadar kullanılan medrese günümüze ulaşmamıştır. Hamid Efendi, Konya'da da bir muallimhane yaptırmış, ancak günümüze ulaşmamıştır. Hamid Efendi şeyhülislamlık görevinde iken 1577 yılında vefat etti. Eyyüp'te Mihrişah Vâlide Sultan Türbesi'nin karşısında defnedildi. Hamid Efendi'nin kardeşi Muhyiddin Efendi ve onun oğlu Abdullah Efendi'dir. Bu silsile sonradan "Martoloszadeler" unvanıyla devam etmiştir. Hamid Efendi'nin Kocaeli tarihi için önemi Gebze'de Çoban Mustafa Paşa Külliyesi'nin medresesinde Ebussuud Efendi ile birlikte müderrislik yapmış olmasıdır. Külliyeyi, 1522 yılında Çoban Mustafa Paşa yaptırmıştır. Ellili grubundaki medresede Fıkıh, Hadis ve Tefsir gibi dersler yanında Hesap, Mantık, Felsefe gibi dersler de okutuluyordu. Hamid Efendi de Ebussuud gibi müderrislikten Şeyhülislamlığa yükselmiş ve ilmiye sınıfının önemli isimlerinden biri olmuştur.

KAYNAKÇA

BOA. A.DVNSMHM. d. 1-80; 25-342; 93-232; BOA. A.MKT. MHM. 106-87; BOA. AE. SAMD. III. 41-4084; BOA. AE. SMST. III. 187-14774-0;68-5008; BOA. EV. d. 20466;10001; BOA. EV. HMH. d. 3889;3959;3991;4059;4130;7307; BOA. CMF.104-5160; 102-5099; 48-2380;182-9095; BOA. C.ADL. 10-661; BOA. C.EV.458-231172; 250-12508; BOA. İ.EV. 3-55; BOA. BEO. 225-16804; Atâî, *Zeyl-i Şekāik*ü'l *Ata*i, İstanbul Matbaa-ı Amire, 1851, İstanbul, s. 242-243; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, yay. haz. A. Fikri Yavuz- İsmail Özen, Meral Yay., İstanbul,1972, C. I., s. 251, 294, 477; C. III, s. 188; Evliya Çelebi, *Seyahatname*, haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Robert Dankoff, YKY, İstanbul, 2003, C. I, s. 78a, 90b-91b,121b; Hüseyin Ayvansarâyî, (Ali Sati Efendi İlavesiyle), *Hadîkatü'l-Cevâmi*, Matbaa-ı Amire, İstanbul, 1864, C. I, s. 94; *İlmiye Salnamesi*, Matbaa-ı Amire, İstanbul, 1918, s. 386-392; Katip Çelebi, *Keşf'el -zunun*, TTK, Ankara, 2014, C. II, s. 1222; Müstakimzade Süleyman Efendi, *Devhatü'l Meşayih*, Matbaa-ı Amire, 1878, İstanbul, s. 26-28; Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmani*, C. II, yay. haz. Nuri Akbayar, çev. Seyit Ali Kahraman, Tarih Vakfı Yay., İstanbul, 1996, s. 596; Peçevi İbrahim, *Tarih-i Peçevi*, Matbaa-ı Amire, İstanbul, 1866, C. I, s. 413, 504; C. II, s. 32; Selaniki Mustafa Efendi, *Selaniki Tarihi*, yay. haz., Mehmet İpşirli, C. I, TTK. Yay., Ankara, 1999, s. 52,101

Ayşegül YILMAZ

HAMİDİYE BULVARI – CADDESİ

Bugünkü Yürüyüş Yolu

İzmit'in en önem tarihsel arterlerinden biri, başlangıçtaki adı İmre Tökeli Bulvarı olan Hamidiye Caddesi; bugün halk arasındaki yaygın adıyla Yürüyüş Yolu ya da Demiryolu Caddesi'dir. 19. yüzyılda İzmit'in en hareketli caddesi, bu caddenin kuzey paralelinde bulunan Bağdat Yolu (bugünkü İnönü Caddesi) iken Sultan Hamit Dönemi'nde; 19. yüzyılın sonlarına doğru Haydarpaşa – İzmit demiryolunun yapılması ile birlikte İmre Tökeli Bulvarı, 1902 yılında Hamidiye Bulvarı adını almış ve kentin yek diğer ana arteri haline gelmiştir.

Bulvarın adı Cumhuriyet döneminde valinin adına izafen Ziya Tekeli Caddesi olarak değiştirilmiş buna mukabil halk arasında ekseriyetle Demiryolu Caddesi olarak anılmıştır.

Anadolu'ya uzanan demiryolu hattının en önemli kısmını oluşturan Haydarpaşa-İzmit arasının 89 kilometrelik hattı 1873'te, daha sonra ilave edilen Adapazarı hattı 1890 yılında, Ankara hattı ise 1892'de işletmeye açılmıştır. 1999 yılında demiryolu hattının kaldırılıp sahile taşınması ile birlikte caddenin işlevi, kaderi ve fonksiyonu değişmiş; halk arasında yürüyüş yolu olarak anılmaya başlanmıştır. Cadde üzerinde demiryolu mevcut iken kurulmuş olan düzen dolayısıyla geniş bir açıklık olması, çağdaş şehircilik açısından İzmit için bir şans olmuş; demiryolunun kaldırılmasının ardından rayların döşeli olduğu bölüm yeşil alan ve yürüyüş yolu olarak tanzim edilirken yürüyüş parkurunun iki tarafında cadde taşıt trafiğine tahsis edilmiştir. Bu trafik arterlerinden kuzeyde olanı batıdan doğuya sırasıyla Hürriyet Caddesi ve Atatürk Caddesi olarak adlandırılırken, güneyde olanı ise Cumhuriyet Caddesi ve devamında Cengiz Topel Caddesi olarak adlandırılmıştır. Demiryolu Caddesi ya da diğer adıyla Yürüyüş Yolu üzerindeki imar ve tanzim çalışmaları günümüzde de farklı dönemlerde, farklı projelerle ele alınmakta ve bir cazibe arteri olarak değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

İzmit'in en eski ticaret merkezi olan Hanlariçi'nden bugünkü Anıtpark Meydanı'na kadar uzanan cadde bugün için modern betonarme apartmanlarla kaplanmış; söz konusu yapıların giriş katları mağaza ve dükkân olarak kullanılırken üst katları çoğunlukla ikametgâh; yer yer ise büro ve ofis olarak kullanılmaktadır. Uzunluğu bir buçuk kilometreyi bulan cadde ticari bir merkez olmasının yanı sıra restoran, kafeterya, pub gibi rekreasyona ve eğlenceye yönelik iş yerleri ile de kaplıdır. Caddenin muhtelif kesimlerinde İzmit'in önemli çekim merkezleri yer alır. Anıtpark'a yakın bölgesinde, sahil tarafında yer alan Yeni Cuma Camii ve külliyesi (Pertev Paşa Camii) gerek çok eski ve değerli bir mimari eser olması gerekse de kent hayatına ve ritüellerine dair önemli hassasiyetleri taşıması açısından bir merkez haline gelmiş; çevresi de çayhaneler, dinlence yerleri, parklarla donatılmıştır. Benzer şekilde caddenin Hanlariçi mevkiine yakın bölgesinde, deniz tarafında yer alan

Hamidiye Bulvarı - Caddesi

Fevziye Camii de ikinci bir çekim merkezi oluşturmuştur. Son derecede özenli restorasyonlar geçiren ve 16. yüzyıla tarihlenen bu iki cami İzmit'in sosyal hayatında önemli bir yer tutar.

Yürüyüş yolunun Anıtpark başlangıcında Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi ile Güzel Sanatlar Fakültesi'nin yer alması caddeye farklı bir hareketlilik ve entelektüel bir boyut katar. Söz konusu fakültelerin hemen ilerisinde yer alan eskinin Ulugazi İlkokulu; şimdinin İzmit Teknik ve Meslek Lisesi ise Birinci Ulusal Mimari Dönemi karakterini yansıtan bir mimari miras olarak değer arz eder.

Demiryolu Caddesi ya da Yürüyüş Yolu adıyla anılan caddede, 19. yüzyıl son çeyreğinde demiryolu inşa faaliyeti sırasında ilk İzmit mutasarrıfı olarak görev yapan ve bugün restore edilmiş önemli bir İzmit konağına adını veren Sırrı Paşa, görevde olduğu dönemde hat boyunca çınar ağaçları diktirmiş ve bu çınarlar bugüne kadar gelerek asırlık çınarlar halini almıştır. Bundan dolayı çınar ağacı İzmit'in sembolü olarak benimsenmiştir.

KAYNAKÇA

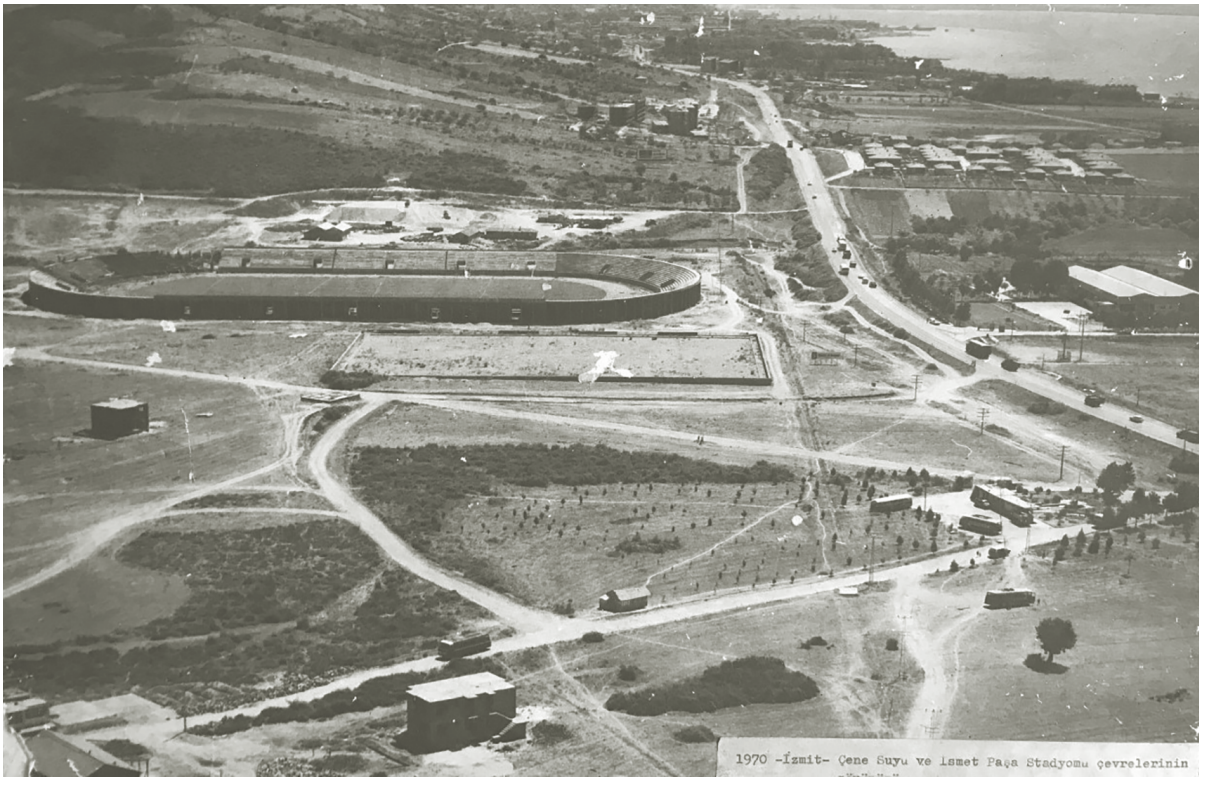
Deniz Demirarslan, "Batılılaşma/Modernleşme Dönemi Demiryolu Politikası ve İstasyon Bina Mimarisi: İzmit ve Hereke Tren İstasyonları", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyum Bildirileri*, ed. Haluk Selvi, M. Bilal Çelik, Kocaeli, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayınları No.30, s. 1635-1649; Hamza Gündoğdu, Rümeysa Işık, "İzmit Pertev Paşa Külliyesi'nin Klasik Osmanlı Mimarisindeki Yeri ve Önemi", *Uluslararsı Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyum Bildirileri*, ed. Hâluk Selvi, Bilal Çelik, Kocaeli, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayınları, s. 1587-1607; Hüseyin Erol, *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi*, İzmit Rotary Kulübü, Sesim Ofset, Kocaeli, 2013; İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairesi Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü, *İzmit Analitik Etüdler*, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası Döner Sermayesi, Ankara,1971; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, *Mehtap Özbayraktar*, *İzmit Kent Merkezi Mahalleler- Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İse Reklam, İstanbul 2011; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, MEB Yayınevi, İstanbul 1971; Sanem Müştak, *Cumhuriyetten Günümüze Türkiye'de Apartman Tasarımında Geleneksel Mimarinin İzleri: İzmit Demiryolu Caddesi Örneği*, Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Mimarlık Bölümü Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2016, Kocaeli; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları , Düzey Matbaa Ltd Şti, İstanbul, 2009; Tan Serimer, "Tarihi İzmit Garı Restorasyonu", *KYÖD Dergi*, Mayıs, Kocaeli, 2005,102-103; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 2011.

Nevnihal ERDOĞAN

HAMİT OSKAY / İSMAİL HAMİT OKTAY (1887-1970)

Emniyet Genel Müdürü, Devlet Adamı, Vali

Hamit Oskay, 1887 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Ortaokul ve lise eğitimini Fatih Askeri Rüştiyesi ve Vefa İdadi Mülkiyesinde ve yükseköğrenimini Hukuk Mektebi'nde tamamlamıştır. 1905 yılında Dahiliye Nezareti Muhasebe Kalemi Mülazımlığı'nda yaptığı stajın ardından 25 Nisan 1322 (1906) tarihinde ilk memuriyeti olan Rumeli Vilayeti Birinci Şube Mukayyitliği'ne başlamıştır. 1909-1913 tarihleri arasında önce İkinci Sınıf daha sonra da Birinci Sınıf Hülefalığı görevlerini üstlenmiştir. 1913 yılında Dahiliye Nezareti Mümeyyizliği'ne tayin edilmiştir. Aynı yıl Umum-u Mahalliye-i Vilayet Mümeyyizliği'ne atanmıştır. İki yıl süren bu görevinin ardından 1915-1923 yılları arasında Emniyet-i Umumiye Muhasebe Müdürlüğü'ne tayin olunmuştur. 1923 yılında önce Emniyet-i Umumiye Müdür Muavinliği'ne, daha sonra da aynı yıl içerisinde Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'ne getirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Emniyet-i Umumiye Müdürü, Hamit Oskay olmuştur. Oskay, 24 Ekim 1923 tarihinden 6 Şubat 1924 tarihine kadar kısa bir süre için bu görevi ifa etmiştir. Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'nden

İsmet Paşa Stadyumu

İSTANBUL CADDESİ

Bağdat Yolu (İnönü Caddesi, İstanbul Caddesi, Turan Güneş Caddesi)

İzmit'in tarihi mahalleleri, zaman içerisinde kentin dinamikleri ile birlikte gelişerek ve dönüşerek kimi zaman birleşip kimi zaman ayrılarak yeni mahalle kümeleri oluşturmuş olsalar da bu nevi mahalle tanımının çok ötesine taşan, kente kimliğini, aidiyetini ve kurgusunu veren İnönü Caddesi gibi önemli bazı caddeler, mazileri, aktiviteleri, dinamizmleri ve etkileri ile birlikte bakıldığında bir mahalle bütünselliği taşımaktadır. Bu nevi caddeler, birçok tarihi kentte olduğu gibi İzmit'te de tarihsel dönemler içerisindeki gelişimleri ile kentlerin omurgalarını oluşturmuşlardır. İzmit'in oluşum ve gelişiminde omurga şimdiki adı İnönü Caddesi olan ama aynı zamanda İstanbul Caddesi olarak da adlandırılan ve yine eşzamanlı olarak Turan Güneş Caddesi olarak da bilinen, en eski adı Bağdat Yolu olan caddedir. Yukardaki adlandırmalardan da anlaşılabileceği gibi İnönü Caddesi, İzmit'in tarihselliğinde içerisinde önemli bir yer tutar.

İzmit, tarihi boyunca bir geçiş kenti ya da sefer yolu olmuşsa da ilk defa 16. yüzyılda, Kanuni Sultan Süleyman tarafından doğu sınırlarına giden bir ana güzergâh olarak düzenlenmiş ve bazı tarihsel kaynaklarda görebileceğimiz gibi (Dernschwam) kaldırım döşeli ve yan yana iki araba geçecek genişlikte bir yol olarak tanzim edilmiştir. Kuşkusuz bu yol inşa edilirken yepyeni bir güzergâh ihdas edilmemiş Roma dönemindeki "Sütunlu Cadde" olarak bilinen ana yol üzerinden gidilmiştir. Doğu vilayetlerine giden bu yolun adını en önemli doğu vilayeti olan Bağdat'tan alması da doğaldır. Nitekim İstanbul'da da aynı şekilde Anadolu yakasındaki en önemli ana arter Bağdat Caddesi adını günümüzde de taşımaktadır. Bir tarafı Bağdat'a uzanan yolun diğer tarafının da payitaht İstanbul'a uzanması ona doğal olarak İstanbul Caddesi adını *defakto* getirmişse de daha sonra resmi adı İnönü Caddesi olmuştur. Kıbrıs Barış Harekatı sırasında T.C. dışişleri bakanı olan ve çok sevilip efsanevi bir İzmitli olarak daima şükranla anılan Turan Güneş'in de adı bir dönem caddeye verilmiş fakat esas olarak İnönü Caddesi adı kullanılmıştır.

Bağdat Yolu üzerinde ticaretin gelişmesi, han ve kervansaray sayısının artması, ticaret alanlarının kıyıya doğru yayılması ve sahille Bağdat Yolu arasındaki geniş şeritte ticaret aktivitesinin giderek artması neticesinde 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra bugünkü İstiklal Caddesi (Hürriyet Caddesi) ya da eski adıyla Hanlariçi mıntıkasında ihracata yönelik çalışan tüccar sınıfı gelişmiş yepyeni ve güçlü ticaret alanları oluşmuştur. Bu ticaret bölgesinde iki katlı kâgir binaların geliştiğini, bunların birinci katlarının ticarethane, ikinci katlarının ise ikametgâh olarak kullanıldığını biliyoruz.

İnönü Caddesi bir alt paralelinde yer alan tarihi demiryolunun kaldırılması ve caddenin ticari fonksiyonlara tahsis edilmesi sonucunda Hürriyet Caddesi (İstiklal Caddesi) gibi çok güçlü bir alternatif sahibi olmuşsa da günümüzde İzmit'in en hareketli ticaret aksını oluşturur. Bir buçuk kilometre uzunluğuyla kentin merkez bölgesini enine keser ve bir ucunda Pertev Paşa Camii Külliyesi (Yeni Cuma Camii) ile son bulurken gerek kendisini dik kesen Fethiye Caddesi gibi kuvvetli ticaret aksları, gerekse de Hürriyet Caddesi'ne yaklaştığı bölgelerde olağanüstü bir ticari hareketlilik gün boyu sürer.

İstanbul Caddesi

Tarihi çok eski zamanlara dayanmasına rağmen, taşımış olduğu büyük dinamizm, hareketlilik, ticari aktivite ve trafik yoğunluğu dolayısıyla İnönü Caddesi üzerinde tarihsel geçmişi ile mütenasip çok fazla tarihi eser maalesef kalmamıştır. Daha çok betonarme apartmanlarla yeniden inşa edilen caddedeki binaların giriş katları umumiyetle ticarethane, üst katları ise giderek daha fazla ticarethaneye dönüşmekle birlikte ikametgâhtır. Cadde bu yönüyle İstanbul'daki Şişli, Cumhuriyet Caddesi ve Halaskargazi Caddesi'ninkine benzer bir karakter taşır. Bir zamanların en eski semti iken dönüşen dünya ile birlikte betonarmeye meylederek apayrı bir gelişim çizgisine yönelen bir kent parçasıdır. Bu tarihselliğini kaybetmiş kent parçasının hemen kuzeyinden itibaren İzmit'in en yoğun tarihsellik barındıran, önemli mimari mirasa sahip mahalleleri başlar ve Orhan Mahallesi'ne, yani kentin zirvesine kadar uzanır.

Yine de İnönü Caddesi üzerinde Osmanlı/Birinci Ulusal Türk Üslubu'nu yansıtan Yeni Turan İlkokulu gibi bazı mimari değerler restore edilerek korunabilmiştir. 1911 yılında İzmit mutasarrıfı Köse Mihalzade Paşa tarafından inşaatına başlanan ve Mazhar Müftü Bey tarafından bitirilen kâgir bina, sırasıyla Numune Mektebi, I. Cihan Savaşı sırasında hastane, Cumhuriyet döneminde Yeni Turan İlkokulu ve Kız İmam Hatip Lisesi olarak hizmet görmüştür.

İnönü Caddesi üzerinde yer alan restorasyon görmüş, kaydedilmeye değer mimari eserlerden biri de Cumhuriyet Meydanı'na yakın bölgede yer alan İzmit Lisesi'dir. Bu bölge eskiden bayram yeri idi ve "Ambar Bahçesi" olarak adlandırılırdı. Cumhuriyet Meydanı'nda da turistik faytonlar çalışırdı. Zaten 1940'lı yıllarda İzmit'te şehir içi ulaşımda faytonların kullanıldığını bilmekteyiz. Bu faytonların da hareket alanı bugünkü İnönü Caddesi idi.

İnönü Caddesi tüm güzergâhı boyunca kuvvetli bir ticaret bölgesi olsa da Cumhuriyet Parkı ve meydanı ile birleştiği noktada farklı bir hareketliliği yansıtır. Bayram, özel günler, anmalar ve bazı resmi kutlamalar için kullanılan önemli bir odak olan Cumhuriyet Meydanı kentin her tarafına vasıtanın bulunabileceği bir trafik merkezi ve aynı zamanda ketteki rekreatif alanların en çok tercih edilenlerindendir.

KAYNAKÇA

Hüseyin Erol, *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi*, İzmit Rotary Kulübü, Sesim Ofset, Kocaeli, 2013; İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairesi Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü, İzmit Analitik Etüdler, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası Döner Sermayesi, Ankara,1970; Merzuka Yazıcı, *İzmit'te Çocukluğum (II. Dünya Savası Yılları 1940-1945)*, Kocaeli.,Kocaeli Dökümantasyon Yayınları, 2004; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, *İzmit Kent Merkezi Mahalleler-Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İse Reklam, İstanbul 2011; Nezih Başgelen, *Bir Zamanlar İzmit*, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1998; Rıfat Yüce, *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, İstanbul, Demkar Yayınevi, 2007; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları , Düzey Matbaa Ltd Şti, İstanbul 2009; F. Yavuz Ulugün, *Seyahatnamelerde Kocaeli ve Çevresi*, İzmit, İzmit Rotary Kulübü, 2008.

Nevnihal ERDOĞAN

İSTASYON BİNALARI

Kocaeli İl Sınırı İçindeki Gar Binaları

Günümüzde Kocaeli il sınırları içerisinde bulunan 312 km'lik demiryolu ağı ile yıllık ortalama 1.082.476 yolcu ve 1.962.895 ton yük taşınmaktadır. 2021 yılı TCDD verilerine göre Kocaeli ili içinde Darıca, Gebze, Dilovası, Tavşancıl, Hereke, Yarımca, Derince İzmit, Köseköy, Büyükderbent istasyonları faal du-

genişletmeyi başardı ve ekonomik olarak elde ettiği güç kendisine Adapazarı âyanlığını getirdi. 1800'lerin başından itibaren bölgede adından sıkça söz edilen bir âyan oldu. Arşiv kayıtları âyanlığından sonra Osmanlı ordusuyla çok sayıda sefere katıldığını göstermektedir. Hüküm sürdüğü bölgenin sınırları şu şekildedir: Adapazarı, İzmir, Sapanca, Hendek, Akyazı, Geyve, Kaynarca, Karasu.

Kara Osman Ağa'yı dönemin diğer âyanlarından ayıran çok sayıda farklı özellik vardı. Bunların başında hayır işlerine ve vakıflara yönelik faaliyetleri sayılmalıdır. Adapazarı'nda kurduğu vakıf ile yaptırdığı cami, medrese, yol, mektep ve dükkânlar imar faaliyetlerine önemli örneklerdendir. Bunun yanı sıra bölge insanının kalkınması için köylüye hayvan ve tohum dağıtmıştır.

Kara Osman Ağa, kısa süre içerisinde eşkıyalık benzeri faaliyetlerde bulunduğu için merkezi otorite ile sorun yaşamaya başladı. Kurduğu ticari ve ekonomik ağ sayesinde iyi bir yatak sistemi (kanundışı faaliyetlerde bulunanların kolluk güçlerinden gizlenme yöntemi) de kurduğu görülmektedir. Merkezden gönderilen emirlere uymaması, eşkıyalık ve zulüm yapması otoriteyle ters düşmesine neden olan başlıca hususlardı. Kendisini ele geçirmek için bölgeye gönderilen Kocaeli Mutasarrıfı Vezir Seyyid Ahmed Paşa'dan bu yatak sistemi sayesinde on yedi gün boyunca saklanmayı başarmıştı. Fakat merkezi otoriteyle ters düşen davranışlardan vazgeçmedi. İkinci kez üzerine Kasım Paşa ve Bilecik âyanı Kalyoncu Ali gönderildi. Bu kez köşeye sıkışan Kara Osman Ağa af diledi ve bu isteği kabul gördü. 1806-1816 yılları arasında devam eden Osmanlı-Rus harpleri nedeniyle doğan otorite boşluğundan yararlanan Osman Ağa, bölgesindeki etkinliğini artırdı. Merkezi otoritenin taşrayla ilgilenememiş olması, istediği gibi hareket etmesini sağladı. Sultan II. Mahmut'un âyanlar ve derebeylerinin etki alanlarını kısıtlamak için güttüğü siyaset sonu oldu. 1815-1816 yıllarında Mehmed Nurullah Paşa, İstanbul'dan aldığı emir üzerine Kara Osman Ağa'nın peşine düştü. Sinanoğlu Dağı'na saklanmış olan Kara Osman Ağa'nın kış mevsimi nedeniyle çok fazla dayanamayacağı tahmin edilmişti. Nisan 1816'da Sultan II. Mahmut, Nurullah Paşa'ya Beypazarı Voyvodası Topal Ağa'nın da idamını emretti. Nurullah Paşa ise önce Kara Osman Ağa'nın idamının münasip olacağını söyleyerek başladığı işi yarım bırakmak istemedi. Uzun bir takipten sonra yakalanan Kara Osman Ağa Mayıs 1816'da idam edildi. Nurullah Paşa'nın Tatar Ağası, Kara Osman Ağa'nın idam edildiğini Sultan II. Mahmut'a bildirdi.

Kara Osman Ağa, Adapazarı'nda kuleler ve ağır silahlarla donatılmış olan yüksek duvarlarla çevrili *Kuleli Konak* adı verilen yapıda yaşardı. Meşhur konağı devletle ters düşmesi nedeniyle ibret için yıktırılıp harap edildi. İstanbul'un yanı başında müstahkem mevki görünümündeki bu yapı Kara Osman Ağa'nın gücünün önemli bir simgesiydi. Hüküm sürdüğü bölgenin İstanbul'a yakın olması ile daha önce İstanbul'da yaşaması iyi bir ticari sistem kurmasını sağladı. 1816 yılındaki kayıtlara göre mal ve mülklerinin toplam değeri 69974,5 kuruştu.

KAYNAKÇA
Atilla Çetin, "Kocaeli ve Hüdavendigar Sancaklarında Eşkıyalık Olayları (18. ve 19. Yüzyıllar)", *Osmanlı'dan Günümüze Eşkıyalık ve Terör*, Ed. Osman Köse, İlkadım Belediyesi Yayınları, Samsun 2009, s. 105-126; Atilla Çetin, "Adapazarı Âyanı Kara Osman Ağa ve Kardeşlerinin Mal Varlığı", *Prof. Dr. Işın Demirkent Anısına*, İstanbul 2008, s. 629-648; Atilla Çetin, "Adapazarı Âyanı Kara Osman Ağa Vakfı Vakfiyesi", *Vakıflar Dergisi*, XXX, Ankara 2007, s. 155-183; Atilla Çetin, "Osmanlı Döneminde Kocaeli Sancağı ve Civarının Ünlü Şahsiyetleri", Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi Sempozyum Bildirileri, Kocaeli 2015, s. 1417-1439; Abdülkadir Özcan, "Zağarcıbaşı", *DİA*, C. 44, s. 75-76; BOA, HAT, 494/24280; 631/31171.

Süleyman TEKİR

KARA YAHYAZADE AHMED EFENDİ (ö. 1691)

Kara Yahyazade Ahmed Efendi'nin yaşamına ilişkin detaylı bir bilgiye rastlayabilmek güçtür. Mehmed Süreyya Bey'in *Sicil-i Osmani* eserinin ilgili cildinde geçen bilgilere göre, İzmit'te doğmuştur. Yaşamı boyunca müderrislik yapmış, dindar ve sâlih bir kimse olarak tanınmış, Muharrem 1103 (Ekim 1691) tarihinde yaşamını yitirmiştir.

KAYNAKÇA
Jutta, Cikar, Jutta, "Ahmed Efendi (Kara Yahyazade)", *Türkischer Biographischer Index*, Berlin: De Gruyter, 2011, ss. 39; Mehmed Süreyya, "Ahmed Efendi (Kara Yahyâzâde)", *Sicill-i Osmani*, Cilt 1, haz. Nuri Akbayar & Seyit Ali Kahraman, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, ss. 180.

Sinan VARDAR

KARABAŞ MAHALLESİ

İzmit Körfezi'nin Son Bulduğu Noktadaki Mahalle

Karabaş Mahallesi, İzmit Körfezi'nin son bulduğu noktada, kısacık bir sahil şeridi ardına eklemlenen Kumla Deresi'ni güneyden sınır edinir. Batısında yer alan Ömerağa Mahallesi'nden itibaren İzmit'in tarihi sahil mahalleleri sıralanmaya başlar: Ömerağa, Tepecik, Kemalpaşa, Kozluk. Tam ortasından geçen transit İstanbul-Ankara karayolu mahalleyi ikiye böler.

Batıda Ömerağa Mahallesi (Abdurrahman Yüksel Caddesi, Pertev Paşa Caddesi ile), kuzeyde Çukurbağ (İnönü Caddesi ile) ve Cedit Mahallesi (Akça Cami Caddesi ile), doğuda Cedit (Leyla Atakan Caddesi ile) ve Körfez Mahallesi ile; güneyde Sanayi Mahallesi ve İzmit Körfezi'nin Bursa yönüne döndüğü bölge ile sınırlıdır. İller Bankası kayıtlarına göre 1914 yılında Karabaş Mahallesi 280 hane 850 kişiden oluşmaktadır.

Karabaş Mahallesi'nin Ankara Karayolu Caddesi kuzeyinde kalan bölümü ticaret ve ikametgâh bölgesidir. Ankara Karayolu Caddesi'nin sahil tarafında ise İzmit'in önde gelen bazı idari, kültürel, sosyal ve prestij yapı kompleksleri yer alır. Kocaeli Fuar Alanı, Sabancı Kültür Merkezi, N-City Alışveriş merkezi, 41 Burda Alışveriş Merkezi ve 2008 yılında hizmete açılan Kocaeli Büyükşehir Belediye Binası bu mıntı-

Karabaş Mahallesi'nde Pertev Paşa Külliyesi

kada yer almaktadır. Söz konusu binaların oldukça iddialı modern mimari üsluplarla, etkileyici bir tarzda inşa edildiklerini ve son derecede kuvvetli peyzaj düzenlemelerine haiz bir şekilde kentin prestij unsurlarını oluşturduklarını belirtelim. Her yılın muayyen dönemlerinde bu bölgede ulusal ve uluslararası etkinlikler, fuarlar düzenlenir. İzmit sanayiinin vitrini olabilecek kültürel ve ticari faaliyet unsurları bölgede yerleşiktir. Ağır çevre sorunları yaşayan İzmit'te bu sahil bölgesinin ıslah edilerek kültürel, sosyal, idari ve ticari fonksiyonlara ayrılması ve rekreasyon anlamında nitelikli çalışmalar yapılması şehircilik açısından da bölgede sanayileşmenin ağır yükünün kaldırılması konusunda da ilerlemeler sağlamıştır. Ancak İzmit'in kronik sorunu olan kıyı ile kentin ilişkisinin kopukluğu çok daha fazla çaba göstermeyi ve daha nitelikli projeler geliştirmeyi gerektirmektedir. Bugün için yapılan çalışmaların bu anlamda iyi bir başlangıç olduğu düşünülebilir.

Ankara Karayolu'nun kuzeyinde kalan bölgede ise İzmit'in en önemli tarihi miraslarından biri yer alır: Pertev Paşa Camii ve Külliyesi, diğer adı ile Yeni Cuma Camii. Pertev Paşa Camii ve Külliyesi hemen kuzey sınırından İzmit'in ünlü yürüyüş yoluna, yani Demiryolu Caddesine açılır. Tarihi İzmit Demiryolu Caddesi, başlangıç noktası Hanlariçi mevkiinden Anıtpark ve Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi binalarına kadar uzansa da Karabaş Mahallesi içinde yer alan son bölümünde tarihi miras olarak ele alınabilecek önemli yapılardan Pertev Paşa Camii ve Külliyesi'ne ek olarak bir de Ulugazi İlkokulu bulunur. Tarihi İzmit Demiryolu Caddesi, İzmit'in yürüyüş yolu uzun bir güzergâh olup başka pek çok, mimari, tarihi, kültürel, ticari ve sosyal unsuru bağrında taşırken, bunların sadece küçük bir bölümü Karabaş Mahallesi'nde yer alır.

Pertev Paşa Camis ve Külliyesi'nin önemli bazı unsurları bugüne kadar ulaşamamışsa da külliye dahilinde bulunan Sıbyan Mektebi bugün ayakta kalmayı başarmıştır. Sıbyan Mektebi, Pertev Paşa adına Kethuda Sinan Ağa tarafından inşa ettirilmiş olup kendi bünyesinde bir ön avlu ile çevrelenmiştir. Avlunun batısında düzgün keşmetaşlı bir kapı yer alır. Avlu duvarı kabayonu taş malzemeden yapılmıştır. Batı cephesi ise kesme taştandır. Günümüzde Diyanet İşleri Başkanlığı Aile ve Dini Rehberlik Bürosu olarak kullanımdadır.

Mahallenin bir diğer önemli mimari tarihsel mirası ise Ulugazi İlkokuludur. İzmit valisi Eşref Sait döneminde yapılan okulun açılışı Cumhuriyetin onuncu yılına denk gelmiştir. Dikdörtgen kâgir bir yapı olup dışa çıkma yapar. Üç katlıdır ve girişi güney tarafındandır. Ön cephenin ortasından merdivenlerle çıkılan bir sahanlık iki kare sütun tarafından taşınır. Geniş saçaklı bir kırma çatıya sahiptir. Pencereleri dikdörtgen olup giriş katlarda basıktır. Her iki yan tarafından girişleri vardır. Birinci Ulusal Dönem Mimari Üslubu'nun son demlerine denk gelmişse de ana hatları

ile bu üslubu yansıtır. Günümüzde İzmit Teknik ve Meslek Lisesi olarak hizmet vermekte olup oldukça iyi durumdadır.

Karabaş Mahallesi İzmit'in kronik tarihsel sorunu, kentin transit yolla ikiye bölünmesi ve sahille ilişkisinin kesilmesini bir oranda avantaja çevirebilmiş, geçmişle moderniteyi bir potada eritebilmiş önemli bir mahalledir.

KAYNAKÇA

Avni Öztüre, *Nicomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi*, Çeltür Matbaası, İstanbul, 1981; Engin Ürkmez, *İzmit'te Türk Eserleri*, Kocaeli Büyük Şehir Belediyesi, Kocaeli 2007; Hamza Gündoğdu, Rümeysa Işık, "İzmit Petev Paşa Külliyesi'nim Klasik Osmanlı Mimarisimdeki Yeri ve Önemi", *Uluslararsı Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyum Bildirileri*, Editörler: Haluk Selvi, Bilal Çelik, Kocaeli, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayınları, s. 1587-1607; Hüseyin Erol, *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi*, İzmit Rotary Kulübü, Sesim Ofset, Kocaeli, 2013; İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairei Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü, İzmit Analitik Etüdler, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası Döner Sermayesi, Ankara, 1970; İlknur Aktuğ, *İzmit Pertev Paşa Yeni Cuma Camii*, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1990; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, *İzmit Kent Merkezi Mahalleler-Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İse Reklam, İstanbul 2011; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, M.E.B. Yayınevi, İstanbul, 1971; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Düzey Matbaa LtdŞti, İstanbul 2009; Rıfat Yüce, *İzmit ve Çevresel Tarihi*, Kocaeli, İzmit Rotary Kulübü, 1998; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli 2011; Zeynep Hatice Kurtbil "Pertev Paşa Külliyesi", *Türk Dinayet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 34. Cilt, İstanbul, 2007, s. 236-238.

Nevnihal ERDOĞAN

KARACA AHMET MEZARI (TÜRBESİ)

İzmit Veliahmet Mahallesi, Alaca Mescit Sokağı'nda, Saatçi Ali Efendi Konağı yanındaki bahçe alanında bulunan türbe Karaca Ahmet adına yaptırılmıştır. Türbe içinde Karaca Ahmet hakkında bilgiye rastlanmamakla birlikte İzmit'e hizmetleri geçmiş bir kişi olduğu öngörülmektedir. Bununla birlikte Kocaeli ve çevresinde Karaca Ahmet adı Orhan Gazi dönemine kadar gider. Orhan Gazi döneminin en önemli dervişlerinden olan Karaca Ahmet, Horasan erenlerinden olup Anadolu'ya yerleşmiştir. Kaynaklarda Bektaşi, Nakşibendi ve Bistami tasavvuf ve tarikatları ile ilişkilendirilir. Karaca Ahmet, Bursa'nın fethine katılmış, Anadolu'da önemli hizmetleri olmuştur. Orhan Gazi döneminde, İznik'te Orhan Gazi vakıfları içinde Karaca Ahmet adına zaviye yaptırılmıştır. Sonraki yüzyıllarda Karaca Ahmet adına Anadolu'nun birçok yerinde zaviye, vakıf ve türbe inşa edilmiştir. Bu yapılar çoğunlukla müritleri tarafından yapılmıştır. XVI. yüzyıl tahrir defterlerinde İznikmid'e (Kocaeli) bağlı İznik kazasında Karaca Ahmet Zaviyesi olduğu ve üç zaviyedarın görev yaptığı kaydı vardır. İzmit'teki Karaca Ahmet Türbesi de bu neviden sayılabilir. Zira Karaca Ahmet Türbesi, kültür ve tabiat varlıklarını koruma planı kapsamında Karaca Ahmet Vakfı adıyla tescilli yapılar içerisinde yer alır. Türbenin hemen yanında, sonradan Saatçi Ali Efendi Konağı adıyla ünlenen Gümüşlüzade Konağı vardır.

Karaca Ahmet Efendi Türbesi'nin mimari yapısı ise, yamuk biçimli taş malzeme ile örülmüş, üstü

Karaca Ahmet Türbesi

demir parmaklıklar ile çevrelenmiştir. Yapım tarihi eski olduğu anlaşılan türbe, değişim ve onarımlarla günümüze ulaşmıştır. Engin Ürkmez, 2007'de yayımladığı "İzmit'te Türk Eserleri" adlı çalışmasında türbe mezarının süsü ve bezemeleri olmadığını, herhangi bir tarih ya da isim yazılmadığını belirtir. Osman Nuri Cebe'nin 2016'da yayımladığı "İzmit Mezar Kitabeleri" adlı kitabındaki görselde, türbenin başında yine isimsiz, ancak kısa bir dua kitabesi olan mezar taşı olduğu görülür.

Kitabede, *Hüvel Hallakul Baki/ Ziyaretten murat duadır./ Bugün bana ise /Yarın sanadır* ifadeleri yer almaktadır. Mezarlığın 2021'deki görünümünde ise lale motifli kenarı kırık bir mezar taşı vardır. Mezarın dış parmaklıklarından başka iç alanı ayrıca beyaz demir parmaklıklarla çevrelenmiştir.

KAYNAKÇA

BOA. TT..d. 438, s. 805; Engin Ürkmez, *İzmit'te Eski Türk Eserleri*, KBB, Kültür Yay., Kocaeli, 2007, s. 195; Osman Nuri Cebe, İzmit *Mezar Kitabeleri*, İzmit Rotary Kulübü Yay., Kocaeli, 2016, s. 123, 125; Vedat Turgut, "Orhan Gazi ve Dönemi Vakıfları", *Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi Kültürü Sempozyumu V, 9-11 Mart 2018, Kocaeli, Bildiri Kitabı*, KBB., Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Yay., 2019, Kocaeli, s. 391-472; https://korumakurullari.ktb.gov.tr/TR-89450/tasinmaz-kultur-varliklari.html.

Ayşegül YILMAZ

KARAMÜRSEL

Coğrafya

İl merkezinin güneybatısında, Samanlı Dağları'nın kuzey etekleri ile İzmit Körfezi güney kıyıları arasında kurulmuş Kocaeli ilçesidir. İzmit-Bursa karayolu üzerinde yer alan ilçe merkezinin, denizden yüksekliği 15 m, İzmit'e uzaklığı 35 km'dir.

Adını, 1324'te yöreyi fetheden Kara Mürsel Bey'den almış olan Karamürsel, 1888'de kurulan Kocaeli sancağına bağlı ilçelerden biridir. 1935'te 46 köye sahip 924 km² alanlı bir ilçe olan Karamürsel'den, 1968'de Denizçalı ve 1972'de İlyas köyleri ayrılarak Yalova ilçesi Kılıç bucağına bağlanmıştır. 1995'te Altınova, 15 köyüyle birlikte Karamürsel'den ayrılarak ilçe olmuş,

KOSGEB Kocaeli Doğu ve Batı Müdürlükleri-Kocaeli

zamandır yetki ve konum açısından karışıklığa sebep olan isimlendirme KOSGEB Batı Müdürlüğü ve KOSGEB Doğu Müdürlüğü olarak 2019 yılı Eylül ayında değiştirildi. Bu değişikliğe göre Gebze'de bulunan müdürlük KOSGEB Batı Müdürlüğü olarak isimlendirildi.

KOSGEB Kocaeli Doğu Müdürlüğü, Mehmet Ali Paşa Mah. Adnan Menderes Bulvarı'nda bulunan binasında hizmet vermektedir. KOSGEB Kocaeli Batı Müdürlüğü de Çayırova TOSB Otomotiv Yan Sanayi İhtisas Org. San. Bölgesi'nde hizmet vermektedir. Bir sanayi ve ticaret bölgesi olan Kocaeli'de KOSGEB, bütün iş alanlarında, sosyolojik ve ekonomik sahalarda sanayi entegrasyonunu sağlamak için yoğun bir çalışma içerisindedir ve her sahada destek programları yürütmektedir. Kocaeli KOSGEB bünyesinde yer alan kurullar, onun çalışma sahalarını da açıkça göstermektedir; Arge-İnovasyon & End. Uygulama Kurulu, Teknoyatırım Kurulu, İleri Girişimcilik Kurulu, KOBİGEL-KOBİ Gelişim Destek Programı Kurulu, Yeni Girişimcilik Kurulu, Yurt Dışı Pazar Destek Programı Kurulu.

KAYNAKÇA
https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Yonetmelikler/KOSGEB_Kurulu%C5%9F_Kanunu.pdf; https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/detay/7903/tarihce

Harun ÇOBAN

KOZLUK MAHALLESİ

İzmit Körfezi Kıyısındaki Tarihi Mahallerden Biri

Kozluk Mahallesi, İzmit ilçesinin sınırları içinde, İzmit Körfezi kıyısındaki tarihi mahallerden biridir. Batı sınırı kentin kuzeyinden İzmit Körfezi'ne kadar uzanan "Kelle Dere" oluştururken, İstanbul-Ankara Karayolu Caddesi mahalleyi kuzeyden belirgin bir biçimde iki ayrı parçaya ayırmaktadır. Batıda Yenidoğan Mahallesi, kuzeyde Turgut Mahallesi, Akçakoca Mahallesi'nin bir kısmı ve Gültepe Mahallesi'nin bir kısmı ile, doğuda Akçakoca Mahallesi'nin diğer kısmı ve Kemalpaşa Mahalleleri ile, güneyde İzmit Körfezi ile sınırlıdır.

Kozluk Mahallesi, Osmanlı dönemi ve Cumhuriyetin başlarında Ermeni mahallesi olarak da bilinirdi. 1914 yılında 600 hane ve 3500 kişiden oluşan bir Ermeni mahallesi idi. Mahalle önce Talât Bey ve Mazhar Bey olarak ikiye ayrılmış, daha sonra da birleşerek 1953'te Kozluk adını almıştır. Bu dönemde de nüfusu en kalabalık mahallelerden birisiydi.

Mahallenin İstanbul-Ankara Karayolu Caddesi'nin güneyinde kalan İzmit Körfezi kıyısındaki büyük bölümü "3.derece arkeolojik sit alanıdır". Günümüzde de Sekapark'ın yer aldığı bu alanda Antik Nikomedia şehrinin dış sur ile korunan liman ve ticaret bölgesinin bulunduğu düşünülmektedir. 1940'larda Alman Arkeoloji Enstitüsü ve İstanbul Arkeoloji Müzesi uzmanları tarafından yapılan kazılarda 300x200 boyutlarında bir yapı kompleksi bulunmuştur. Bu eser İstanbul-Ankara Karayolu Caddesi'nin güneyinde ve 3.derece arkeolojik sit alanı içinde bulunmaktadır.

İstanbul-Ankara Karayolu'nun deniz tarafında kalan güney bölümünde İzmit'in son yüzyıl tarihine damga vurmuş olan Sekapark yer alır. Seka Kâğıt Fabrikası Cumhuriyet döneminin tutkulu, ayrıcalıklı bir girişimi olmanın ötesinde İzmit kenti ile özdeşleşmiş bir tesisti. 20. yüzyıl boyunca ülkenin kâğıt ihtiyacını ikame ettiği gibi aynı zamanda İzmit sanayileşmesinin dinamosu olmuş bir fabrikaydı. İzmit bugün Türkiye'nin sanayi başkenti olarak anılıyorsa eğer bunun ilk adımları Seka Kâğıt Fabrikası ile atılmıştı. Bugün de hatıralardaki özgün yerini almış, her İzmitli ailenin tarihçesinde yerini bulmuştur Seka Kağıt Fabrikası.

Sekapark peyzaj düzenlemesi ve sanayi müzesinin sahil bölümünde Gayret Gemi Müzesi yer alır. Bu-

Kozluk Mahallesi'nde tren garı

gün işlevselliğini ve muharip gücünü yitirmiş olan Gayret gemisi, Türk Askeri Tarihi'nde önemli bir yer tutar. O nedenle bu değerli sahil bölümüne raptedilmiş olarak ziyaretçilerin hizmetine sunulmuştur. Türk Donanması için Gölcük Üssü dolayısıyla büyük önem taşıyan İzmit kentinin sembol değerlerinden biri olmuştur.

Kozluk Mahallesi'nin, Arkeolojik sit alanı dışında, Kemalpaşa Mahallesi batı sınırı ile İstanbul Karayolu Caddesi'nin kuzeyinde ve güneyinde yer alan bölgede tarihi binalar yoğunluktadır. İstanbul Karayolu Caddesi'nin kuzey sınırı boyunca ticaret alanları yer almakta, diğer bölümler konut alanı olarak kullanılmaktadır. Bölgede yer alan tarihi binaların en önemlileri 20. Yüzyıl ilk yarısı konak mimarisi özelliklerini taşıyan, bugün için restore edilerek Kocaeli Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Müdürlüğü ve Kocaeli Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi Müdürlüğü olarak kullanılan Eski Vali Konağı Binası ve Dutluk Geçidi civarında yer alan birkaç restore edilmiş eski zaman konağı ve kuşkusuz Osmanlı Dönemi Gar Binası'dır.

Osmanlı Dönemi Gar Binası, 1871-1873 yılları arasında döşenen Haydarpaşa-İzmit demiryoluna ait gar kompleksidir. Gar binası 1870-873 yılları arasında, ambar binası 1891 sonrasında, lojman binası 19. yüzyılın sonunda, yemekhane binası ise 20. Yüzyılın ilk çeyreğinde yapılmıştır. Hangar binasının ise 1891'den önce yapıldığı düşünülmektedir. Yapının mimarı, Haydarpaşa Garı'nın da mimarı olan Otto Ritter'dir. Yapılar, Osmanlıların 19. yüzyılın son çeyreğinde Haydarpaşa'dan Ankara'ya kadar uzanacak olan demiryolunun inşa edilmesi için Almanlara verilen imtiyazlar kapsamında yapılmıştır. Dikdörtgen planlı gar binası kâgir sistemle yapılmıştır. Kuzey cephesindeki kapı ve pencere açıklıkları taş kaplama ile belirginleştirilmiştir. Bugün de hâlâ var olan tipik 19. yüzyıl gar mimarisinin özelliklerini taşır. Yuvarlak sağır kemerler ve dikey akslı basık kemerli pencerelerle donanmıştır. İki başında ve ortasında dikdörtgen gövdeli kuleler mevcut olup bunların arasında sivri kavisli yuvarlak tepelik vardır. Kenar bölümleri beşik çatı olmak üzere esas olarak kırma çatı ile kaplıdır. Bugün için modern demiryolu ve tren garları başka bir güzergaha kaydırıldığı için eski gar binaları restore edilerek farklı fonksiyonların hizmetine sunulmuştur. Binalardan biri Kocaeli Valiliği Güzel Sanatlar Sergi Salonu diğeri ise Kocaeli Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'ne tahsis edilmiştir.

Tarihsel bir kompleks ve nitelikli bir mimari mıntıka olarak restore edilmiş gar binaları hemen arkalarında yer alan Kocaeli Arkeoloji Müzesi ile bütünlüklü bir konsept oluşturmakta, müzede yer alan zengin arkeolojik buluntu ve sergileme materyalleri ile ve başarılı müzecilik uygulamasıyla birlikte seçkin bir kentsel çevre yaratmakta etkili olmaktadır.

KAYNAKÇA

Kocaeli'de Denizcilik Tarihi, *Kocaeli Tarihi Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Döneminde Kocaeli*, İzmit, 2002, 202-209; Avni Öztüre, *Nicomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi*, Çeltür Matbaası, İstanbul, 1981; Avni Öztüre, *Resim, Fotoğraf, Belgelerle Nicomedia: İzmit Tarihi*, Çeltür Matbaası, Istanbul, 1969; Deniz Demirarslan, "Batılılaşma/Modernlşeme Dönemi Demiryolu Politikası ve İstasyon Bina Mimarisi:İzmit ve Hereke Tren İstasyonları," *Uluslararsı Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi sempozyum Bildirileri*, Editörler: Haluk Selvi, Bilal Çelik, Kocaeli, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayınları s. 1635-1649; Engin Ürkmez, *İzmit'te Türk Eserleri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2007; *İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairei Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü*, *İzmit Analitik Etüdler*, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası Ddöner Sermayesi, Ankara,1971; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, *İzmit Kent Merkezi Mahalleler-Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 20, İse Reklam, İstanbul 2011; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, M.E.B. Yayınevi, İstanbul, 1971; Nurcan Yazıcı, *Osmanlılar'da Mimarlık Kurumunun Evrimi ve Tanzimat Dönemi Mimarlık Ortamı*, Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.2007, Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 13, Düzey Matbaa LtdŞti, İstanbul.2009; Tan Serimer, "Tarihi İzmit Garı Restorasyonu", *KYÖD Dergi*, Mayıs,Kocaeli, 2005,102-103; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 2011; Zafer Akdemir ve Metin Keskin, "Gidilen, Gelinen ve Unutulan İstasyon Yapıları", *Arkitekt Yaşama Sanatı*, Sayı. 402, s. 60-75.

Nevnihal ERDOĞAN

KOCAELİ ANSİKLOPEDİSİ

CİLT 3

2023 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşleri
Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 59

@ Copyright 2023 Kocaeli Metropolitan Municipality,
Department of Culture and Social No: 59

Bu kitabın her türlü basım, yayın ve telif hakları
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi
Başkanlığı'na aittir. Başkanlığın yazılı izni olmadan elektronik,
mekanik ya da diğer yollarla basılamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.
Para ile satılamaz.

All rights reserved. No part of this book may be printed,
reproduced or distributed by any electronic, optical, mechanical
or other means without the written permission of the Kocaeli
Metropolitan Municipality, Department of Culture and Social Affairs.

Tasarım ve Uygulama
Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık A.Ş.

Baskı
Pelikan Basım Matbaa ve Ambalaj Sanayi Tic. Ltd. Şti.
Kayaşehir Mah. Ulubatlı Hasan Cad. Blok 2H Kapı No: 19
34494 Başakşehir / İstanbul
Tel: (0212) 613 79 55
Sertifika No: 40619

ISBN: 978-605-72931-8-3
Takım ISBN: 978-605-72931-9-0

KOCAELİ ANSİKLOPEDİSİ

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Haluk SELVİ
Prof. Dr. Muhammed Bilal ÇELİK
Prof. Dr. İbrahim ŞİRİN
Prof. Dr. Levent ATALI

2023

Sahibi
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Adına
Doç. Dr. Tahir BÜYÜKAKIN

Genel Koordinatör
Balamir GÜNDOĞDU

Ansiklopedi Yürütme Kurulu
Prof. Dr. Haluk SELVİ
Prof. Dr. Muhammed Bilal ÇELİK
Prof. Dr. İbrahim ŞİRİN
Prof. Dr. Levent ATALI
Volkan ŞENEL
Raşit FİDAN
Hayriye SÖZER
Adil YILDIRIM

Sekreterya
Nesrin DURAN
Şükriye Göksu HÜLAGÜ

Ansiklopedide yer alan maddelerin bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bilim ve Danışma Kurulu
Prof. Dr. Azmi ÖZCAN
Prof. Dr. Feridun M. EMECEN
Prof. Dr. Gülfettin ÇELİK
Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU
Prof. Dr. İdris BOSTAN
Prof. Dr. İlhan ŞAHİN
Prof. Dr. Kemalettin KUZUCU
Prof. Dr. Metin TUNCEL
Prof. Dr. Nermin ERSOY
Prof. Dr. Nevnihal ERDOĞAN
Prof. Dr. Numan AKDOĞAN
Doç. Dr. Fikrettin YAVUZ
Doç. Dr. Gülşen ERDAL
Doç. Dr. Mustafa SARI
Doç. Dr. Şennur KAYA
Dr. Metin ŞENTÜRK
Erdoğan ÖZDEMİR
Feyzullah Yavuz ULUGÜN
Müzeyyen ÜNAL
Recep KANKAL

İçindekiler

TAKDİM • XIII
ÖN SÖZ • XV
NACİ GİRGİNSOY • 1491
NADİR PAKSOY • 1491
NAGEHAN MALKOÇ • 1492
NAHT SANATI VE NAHHAT MUZAFFER OKUR • 1494
NAİL İNAL • 1495
NAİL KARABUDA • 1496
NALDÖKEN SEYİR TERASI/TEPESİ (BAŞİSKELE) • 1497
NAMAZGÂH VE ŞEHİTLİK • 1497
NARDANE KUŞÇU / NAR EĞİTİM VE DANIŞMANLIK MERKEZİ • 1498
NARKÖY • 1499
NASUT KAYALI • 1501
NAZLI (OTUR FATMA) TATLISI • 1501
NAZMİ OĞUZ • 1502
NAZMİ TİRBEN • 1503
NEBİ HOCA TÜRBESİ • 1503
NECATİ ÇELİK • 1505
NECATİ GENÇOĞLU • 1505
NECATİBEY İLKOKULU • 1506
NECDET CALP • 1507
NECMETTİN BİTLİS • 1508
NECAT ÖZEMEK • 1508
NEŞE CAN • 1509
NEVZAT DOĞAN • 1510
NEZİH DANYAL • 1511
NEZİH FIRATLI • 1511
NİCOMÈDE • 1514
NİHAT ERGÜN • 1515
NİHAT ERİM • 1516
NİHAT TÜREL • 1517
NIKOMEDIA (İZMİT) SUYOLLARI VE KÖPRÜLERİ • 1518
NIKOMEDIA VE KOCAELİ'DEKİ ESERLERİ • 1530
NIKOMEDIA KURULTAYI • 1534
NIKOMEDIA OYUNLARI • 1535
NIKOMEDIA SİKKE DARPHANESİ • 1536
NİYAZİ YELKENCİOĞLU • 1537
NİZAMETTİN ÇETİN • 1538
NOTER DEFTERLERİ • 1538
NUH ÇİMENTO SANAYİ TİC. A.Ş / NUH BETON A.Ş • 1539
NUMAN DEDE • 1540
NUMAN GÜNEŞ • 1541
NUREDDİN PAŞA • 1542
NURETTİN PORTAKAL • 1544
NÜFUS • 1545
NÜFUS DEFTERLERİNDE KOCAELİ • 1548
NÜFUS VE VATANDAŞLIK İL MÜDÜRLÜĞÜ (KOCAELİ) • 1550
NÜZHETİYE • 1551
NÜZHETİYE (DÖŞEME) BEBEKLERİ • 1552
NÜZHETİYE ŞELALESİ • 1553
OD TAŞI • 1557
OGÜN SANLISOY • 1557
OĞULTÜRK KARDEŞLER • 1558
OĞUZ GÜREL • 1558
OLİMPİK BUZ SPORLARI SALONU • 1559
ONUR KUMBARACIBAŞI • 1560
ONUR ÜNLÜ • 1560
ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ • 1561
ORHAN BEY CAMİİ • 1563
ORHAN BEY VAKIFLARI • 1564
ORHAN GAZİ • 1566
ORHAN GAZİ CAMİİ • 1569
ORHAN OTAĞ • 1570
ORHAN SUDA • 1571
ORMAN İŞLETME MÜDÜRLÜĞÜ • 1571
ORMANLAR • 1572
ORMANYA DOĞAL YAŞAM PARKI • 1574
ORTA HAMAM • 1577
ORUÇ ARUOBA • 1579
OSMAN ÇAKAR • 1580
OSMAN GENÇAL • 1580
OSMAN HAMDİ BEY • 1581
OSMAN NURİ AKYOL • 1583
OSMAN NURİ YILMAZ • 1583
OSMAN PEPE • 1584
OSMAN SÜLEYMAN DURAK • 1585
OSMAN ŞAKİR • 1586
OSMANGAZİ KÖPRÜSÜ • 1588
OSMANLI BÜROKRASİSİNDE GEBZELİ MEMURLAR • 1590
OSMANLI BÜROKRASİSİNDE İZMİTLİ MEMURLAR • 1592
OSMANLI BÜROKRASİSİNDE KANDIRALI MEMURLAR • 1603
OSMANLI BÜROKRASİSİNDE KARAMÜRSELLİ MEMURLAR • 1606
OSMANLI KİREÇ OCAKLARI • 1607
OTEL ASYA • 1608
OTTO RITTER • 1609
OUTLET CENTER • 1610
OYA İŞBOĞA KILIÇ • 1611
ÖMER ARSLANTAŞ • 1615
ÖMER ZİHNİ CEBECİ • 1615
ÖMER FARUK GERGERLİOĞLU • 1616
ÖMER SAADETTİN YALIM • 1617
ÖMER TÜRKÇAKAL • 1619
ÖMER VEHBİ ENGİZ • 1620
ÖMERAĞA MAHALLESİ • 1620
ÖRF, ÂDET VE GELENEKLER • 1622
ÖZ CAN PİŞMANİYE • 1625
ÖZDEN ÖRNEK • 1626
ÖZEL EĞİTİM KURUMLARI • 1627
ÖZGÜR KOCAELİ • 1628
PABUÇ • 1631

PAKMAYA • 1632
PARSIK MAĞARASI • 1633
PAŞA HAMAMI • 1634
PAŞADAĞ KALE KALINTISI • 1634
PELEKANON SAVAŞI • 1635
PEMBE KAYALAR • 1636
PEMBE KÖŞK • 1637
PERTEV MEHMED PAŞA VAKFI • 1638
PERTEV MEHMET SAİD PAŞA • 1641
PERTEV PAŞA • 1642
PERTEV PAŞA (YENİ CUMA) KÜLLİYESİ • 1643
PETKİM PETROKİMYA HOLDİNG A.Ş. • 1646
PEUTİNGER ÇİZELGESİ • 1647
PINAR SOYKAN • 1648
PINARLI SARDALA KOYU KALINTILARI • 1649
PİRELLİ OTOMOBİL LASTİKLERİ A.Ş. • 1650
PİŞMANİYE DERGİSİ • 1651
PLANETARYUM VE SANAL GERÇEKLİK KÜRESİ • 1652
PLINIUS (GENÇ) • 1653
POÇUK ÇORBASI • 1654
POPÜLER MÜZİK VE POP MÜZİĞİ • 1654
PORTAKAL HAFIZ RÜŞTÜ (PORTAKAL HAFIZ) • 1657
PORTAKAL HAFIZ RÜŞTÜ (HASAN PAŞA) KONAĞI • 1658
PORTAKALOĞLU MUSTAFA AĞA MESCİDİ • 1660
PTT BİNASI • 1661
PÜRELİ ET SARMASI • 1662
RADİYE SEZER KATIRCIOĞLU • 1665
RADYOLAR • 1666
RAFET KIRGIZ • 1667
RAFİNE DERGİSİ • 1667
RAGIP SAVAŞ • 1668
RAHMİ SEYMEN • 1669
RAHMİ ŞENSES • 1670
RAİF YAŞAR • 1671
RAİF YELKENCİ • 1672
RAMAZAN KOCEVÎ • 1673
RECEP ÇİFTÇİ • 1673
REDİF DAİRESİ • 1673
REDİF TABURU • 1674
REHABİLİTASYON MERKEZLERİ • 1676
REJİ İDARESİ • 1678
REMZİ BEY • 1680
REŞAT SAKARYA • 1681
REŞİT SAFFET ATABİNEN • 1682
RIDVAN ALYÜRÜK • 1683
RIDVAN YENİŞEN • 1684
RIFAT ÖZDEŞ • 1684
RIFAT YÜCE • 1685
RIZA BEDRİ BABİLA • 1686
ROMANLAR • 1687
RÖLÖVE VE ANITLAR MÜDÜRLÜĞÜ • 1688
RUHAN ODABAŞI • 1689
RUM MEKTEPLERİ • 1690
RUMLAR • 1691
RUŞEN HAKKI ÖZPENÇE • 1693
RÜSTEM PAŞA • 1694
SAADETTİN DİNÇBAŞ • 1699
SAAT KULESİ • 1700
SAATÇİ ALİ EFENDİ (GÜMÜŞOĞLU) • 1701
SABAHATTİN KERİMOĞLU • 1703
SABAHATTİN ÖZTAN • 1704
SABAHATTİN SERTÇETİN • 1705
SABANCA GÖLÜ VE CİVARI BAYINDIRLIK VE TÜRK ANONİM ŞİRKETİ • 1705
SABANCI KÜLTÜR MERKEZİ/SİTESİ • 1707
SABRİ YAHŞİ • 1707
SADETTİN HÜLAGÜ • 1709
SADRAZAM KAVURMA • 1710
SADUN AKSÜT • 1710
SADUN EŞREF GÜNEY ATIĞ • 1711
SAFFET ARIKAN • 1711
SAFFET SANCAKLI • 1713
SAĞLIK İL MÜDÜRLÜĞÜ • 1714
SAĞLIK TARİHİ • 1716
SAHİLLER VE PLAJLAR • 1721
SAİM AŞKIN • 1725
SAİM FERİDUN GÜRAY • 1726
SAİM ÖNHON • 1728
SAİME GÖNÜL • 1728
SAİT BAŞOĞLU • 1729
SAKIZ AĞACI • 1730
SALGIN HASTALIKLAR VE KARANTİNALAR • 1730
SALİH EKMEL ÇETİNER • 1732
SALİH GÜN • 1733
SALİH KALEMCİOĞLU • 1734
SALİH ÖZKARAASLAN • 1735
SALİHA YAZICIOĞLU • 1735
SALİH ZEKİ ATAERGİN • 1735
SALİM DERVİŞOĞLU • 1736
SALİM DÜNDAR • 1737
SAMANLI DAĞLARI • 1738
SAMANLI ZEYTİNİ • 1739
SAMİ ÇAKIR • 1740
SAMİ GİRGİN • 1741
SANAT SOKAĞI • 1742
SANAYİ • 1743
SANAYİ MAHALLESİ • 1745
SANAYİ VE TEKNOLOJİ İL MÜDÜRLÜĞÜ • 1747
SANCAKBEYLERİ/MİRLİVALAR • 1748
SAPANCA GÖLÜ • 1751
SAPANCALI HAKKI BEY • 1753
SARAYBAHÇE • 1754
SARAYLI KÖYÜ • 1754
SARAYLI KÖYÜ ANITSAL ÇINAR AĞACI • 1757
SAVAŞ POYRAZ • 1757
SEBAHATTİN ÖZTAN • 1758
SEBZELİ TERBİYELİ BUĞDAY ÇORBASI • 1759
SEÇİMLER • 1759
SEDA BAKAN • 1762
SEDAT AKAY • 1763
SEDDAR YAVUZ • 1764
SEFER EKŞİ • 1765
SEFER GÖKSEL • 1765
SEKA (TÜRKİYE SELÜLOZ VE KÂĞIT FABRİKALARI İŞLETMESİ) • 1766

SEKA BANDOSU/KURUCUSU AHMET OĞULTEKİN • 1771
SEKA ÇOCUK DOSTLARI DERNEĞİ • 1772
SEKA DERGİSİ • 1773
SEKA FABRİKASI VE LOJMANLARI ARKEOLOJİK SİT ALANI • 1774
SEKA FİLM PLATOLARI • 1777
SEKA İŞÇİ HASTANESİ • 1778
SEKA KÂĞIT MÜZESİ • 1779
SEKA POSTASI • 1781
SEKA RADYOSU • 1782
SEKA SANAYİ DIŞI YAPILARI • 1783
SEKA SİNEMASI • 1791
SEKA TİYATROSU • 1792
SEKAPARK • 1793
SELAHATTİN TANSEL • 1794
SELAHATTİN TELSER • 1795
SELAMİ DİNÇER • 1797
SELİM SIRRI PAŞA • 1797
SELİM SIRRI PAŞA CADDESİ/SOKAĞI • 1800
SELİM SIRRI PAŞA KONAĞI • 1801
SELİM YÜREKTEN • 1802
SELÜLOZ-İŞ SENDİKASI • 1803
SENDİKALAR • 1804
SENİHA MAÇKA • 1806
SERİNDERE KANYONU • 1806
SERKAN BAL • 1807
SERVET SEZGİN • 1807
SERVETİYE CEPHESİ VE MÜZESİ • 1808
SERVETİYE KÖYLERİ • 1810
SERVETİYE TAŞ CAMİ • 1811
SERVETİYE TAŞ KÖPRÜSÜ • 1812
SES KOCAELİ • 1813
SESİM • 1814
SEVCAN BAŞEĞMEZ TAMER • 1814
SEVİL AKI • 1816
SEYAHATNAMELERDE KOCAELİ • 1817
SEYDİ ALİ REİS • 1821
SEYFİ ARKAN • 1822
SEYMEN MAHALLESİ • 1823
SEYMEN SAHİL PARKI • 1825
SEYREK KALESİ • 1826
SEZER ŞENER KOMSUOĞLU • 1827
SİBEL ASNA • 1828
SICAKDERE KANYONU • 1829
SİCİL-İ OSMANİ ADLI ESERDE BAHSİ GEÇEN KOCAELİLİLER • 1830
SİMİT DOLMASI • 1831
SİMON'UN SIRTI / SİLME, TEPE • 1831
SİNEMALAR • 1832
SİRKECİLER KONAĞI • 1833
SIRRI ERİNÇ • 1834
SİSMOLOJİK İZLEME VE DEPREM EĞİTİM MERKEZİ • 1835
SİT ALANLARI • 1837
SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI (KOCAELİ) • 1839
SİVİL TOPLUMLA İLİŞKİLER İL MÜDÜRLÜĞÜ (KOCAELİ) • 1841
SOĞUKDERE KANYONU • 1841
SOĞUKSU MESİRE YERİ • 1842
SOSYAL SİGORTALAR KURUMU (SSK) HASTANESİ • 1843
SOYDAN AİLESİ / KONAĞI • 1844
SÖZ KOCAELİ • 1846
SÖZLÜ EDEBİYATTA KOCAELİ • 1847
SPOR • 1849
SPOR EĞİTİMİ • 1850
ST. BARBARA KOLEJİ • 1851
SU DOLABI • 1852
SU ÜRÜNLERİ • 1854
SUAT GÜLENER • 1855
SUBATUM YAYLASI • 1855
SULTAN BABA VE TÜRBESİ • 1856
SULTAN ORHAN CAMİİ • 1857
SULTAN ORHAN CAMİİ (KAYMAZ) • 1858
SUPHİ ÖĞÜT • 1858
SÜLEYMAN DEMİREL KÜLTÜR MERKEZİ • 1859
SÜLEYMAN DURAK ve OĞULLARI • 1860
SÜLEYMAN EGE • 1862
SÜLEYMAN ESAT SAYDUK • 1862
SÜLEYMAN HÂLDAN KISAYOL • 1863
SÜLEYMAN HAYRETTİN AKÇAM • 1863
SÜLEYMAN PAŞA • 1864
SÜLEYMAN PAŞA (DERE) HAMAMI • 1865
SÜLEYMAN PAŞA VAKIFLARI • 1866
SÜMERBANK YARIMCA PORSELEN, SERAMİK VE ÇİNİ FABRİKASI • 1867
ŞABAN SARIGÜLLE • 1871
ŞADİYE MEVEDDET KADINEFENDİ (MÜVEDDET) • 1871
ŞAHABETTİN BİLGİSU • 1873
ŞAHABETTİN BİLGİSU CADDESİ • 1874
ŞAHABETTİN BİLGİSU ÇEVRE ÖDÜLLERİ • 1875
ŞAKİR BALKI • 1876
ŞEFİK ATEŞ • 1877
ŞEFİK ERGÜRBÜZ • 1877
ŞEFİK GÜLER • 1878
ŞEHİTLER KORUSU • 1879
ŞEHİTLER LİSTESİ/BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI • 1880
ŞEHİTLER LİSTESİ/MİLLİ MÜCADELE'DE • 1896
ŞEHİTLER/BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI • 1901
ŞEHİTLER/TERÖR • 1903
ŞEHİTLER/TÜRK İSTİKLAL HARBİ • 1906
ŞEMSETTİN KÖYÜ LAHİDİ • 1908
ŞERİF ÜNAN • 1909
ŞER'İYYE SİCİLLERİNDE KOCAELİ • 1910
ŞEVKET KAZAN • 1911
ŞEVKET ÖZYILDIZ • 1912
ŞEVKET USTAOĞLU • **1912**
ŞEYH MUSLİHÜDDİN MUSTAFA VAKIFLARI • 1913
ŞEYH MUSLİHİDDİN CAMİİ • 1916
ŞEYH NUMAN EFENDİ TÜRBESİ • 1917
ŞEYHZADE MUHYİDDİN MUHAMMED BİN MUSLİHİDDİN MUSTAFA • 1918
ŞİKÂYET AHKÂM DEFTERLERİ • 1919
ŞİNASİ KUŞ • 1920
ŞÜKRİYE TUTKUN • 1921
ŞÜKRÜ ÇELİKTEN • 1922

ŞÜKÜR (ŞÜKRÜ) OKAN • 1922
TABAKHANE CADDESİ • 1927
TACETTİN DEĞER • 1927
TAFLAN (EUONYMUS) • 1928
TAHİR ABDULLAH EFENDİ • 1929
TAHİR BARLAS • 1929
TAHİR BÜYÜKAKIN • 1930
TAHİR DÜZGÖREN • 1932
TAHİR KAVALA • 1932
TAHRİR DEFTERLERİNDE KOCAELİ • 1933
TAHSİN TARHAN • 1936
TAHTALI GÖLETİ • 1937
TALAT TEKİN • 1937
TANER EYÜPOĞLU • 1938
TANJU CILIZOĞLU • 1939
TARIK KAMAN • 1940
TARIM • 1940
TARIM VE ORMAN İL MÜDÜRLÜĞÜ • 1942
TARKAN TEVETOĞLU • 1944
TAŞKÖPRÜ (MANAV) EVİ • 1944
TAŞKÖPRÜ • 1947
TAVŞANCIL • 1947
TAVŞANCIL BELEDİYESİ • 1950
TAVŞANCIL MEKTEPLERİ • 1950
TAYYAR KOBAK • 1953
TAYYARE MEYDANI • 1953
TCG GAYRET MÜZESİ • 1955
TCG HIZIRREİS (S-342) DENİZALTI MÜZESİ • 1956
TEK KOCAELİ • 1957
TEKEL TÜTÜN AMBAR VE BAKIM YUVASI / REJİ BİNALARI • 1957
TEKKE VE ZAVİYELER • 1959
TEKNOPARKLAR • 1961
TEKSEN KÖYÜ HİSAR TEPE KALESİ • 1963
TELEKOM İL MÜDÜRLÜĞÜ • 1964
TELGRAF HATTI • 1965
TEMA VAKFI • 1967
TEMEL MUZAFFER ŞİŞMANOĞLU • 1968
TEMETTUAT DEFTERLERİNDE KOCAELİ • 1969
TEMUÇİN ÇEVİREN • 1971
TENEZZÜH TRENLERİ • 1971
TEOMAN YELKENCİOĞLU • 1973
TEPECİK CAMİİ • 1974
TEPECİK KÖYÜ CAMİİ • 1975
TEPECİK MAHALLESİ • 1976
TEPEKÖY • 1977
TİCARET • 1979
TİCARET İL MÜDÜRLÜĞÜ • 1981
TİCARETİN ÇINARLARI • 1983
TOPÇU ÇEŞME • 1985
TOPLUM RUH SAĞLIĞINI GELİŞTİRME DERNEĞİ • 1985
TOYGAR IŞIKLI • 1986
TREN İSTASYONU • 1987
TUNCEL KURTİZ • 1989
TURAN GÜNEŞ VE EKOLÜ • 1990
TURGUT HAYATİ EĞİLMEZ • 1992
TURGUT KAYI • 1993
TURGUT MAHALLESİ • 1993
TURGUT TAŞÇI • 1994
TURGUT UYAR • 1995
TURİZM • 1996
TÜM SANAYİCİ VE İŞ ADAMLARI DERNEĞİ • 2000
TÜMÜLÜSLER • 2001
TÜRK HAVA KURUMU • 2007
TÜRK KAHVESİ BİNASI VE ANIT ÇINARLAR • 2009
TÜRK OCAĞI • 2010
TÜRK OTOMOTİV ENDÜSTRİLERİ A.Ş. • 2012
TÜRK SİNEMASI (YEŞİLÇAM) • 2013
TÜRK TİCARET BANKASI • 2016
TÜRK YOLU • 2018
TÜRKAN KANDIRALI • 2019
TÜRKER ÖZDOĞAN • 2019
TÜRKİYE BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK ARAŞTIRMA KURUMU GEBZE YERLEŞKESİ • 2020
TÜRKİYE ESNAF VE SANATKÂRLARI KONFEDERASYONU • 2027
TÜRKİYE HARP MALULÜ GAZİLER, ŞEHİT, DUL VE YETİMLERİ DERNEĞİ • 2029
TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU KOCAELİ BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ • 2030
TÜRKİYE JOKEY KULÜBÜ İZMİT MERKEZ AŞIM İSTASYONU MÜDÜRLÜĞÜ • 2030
TÜRKİYE PETROL RAFİNERİLERİ ANONİM ŞİRKETİ (TÜPRAŞ) • 2031
TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM FABRİKALARI AŞ • 2033
TÜRKÜLER • 2035
TV 41 • 2038
UFUK KOÇAK • 2041
UFUK SAKA • 2041
UĞURMAN YELKENCİOĞLU • 2042
UĞURTAN SAYINER • 2042
ULAŞIM • 2043
ULUGAZİ İLKOKULU • 2050
ULUSLARARASI DEĞİRMENDERE ZÜHTÜ MÜRİDOĞLU AHŞAP HEYKEL SEMPOZYUMU • 2050
ULUSLARARASI GÖLCÜK SERAMİK SEMPOZYUMU • 2053
ULUSLARARASI KOCAELİ TARİH VE KÜLTÜR SEMPOZYUMLARI • 2053
UMAÇ ÇORBASI • 2055
URGANCI AHMET ÇELEBİ CAMİSİ • 2055
URYÂNÎ ALİ EFENDİ • 2057
UZUNTARLA • 2058
UZUNTARLA MERKEZ CAMİSİ • 2059
ÜMİT ERDİM • 2063
ÜMİT YILMAZ • 2063
ÜRE/ÖĞRE TATLISI • 2064
ÜSKÜDAR FACİASI • 2065
ÜZÜM BAYRAMLARI VE BAĞCILIK • 2066
VAHDET KOCAELİ POSTASI GAZETESİ • 2071
VAHDETTİN ENGİN • 2071
VAKIFLAR • 2072
VALİDE SULTAN KÖPRÜSÜ • 2080
VALİLİK HİZMET BİNASI • 2080
VARAN TURİZM • 2081
VARLIK VERGİSİ • 2082

VATAN CEPHESİ • 2083
VEFA İBRAHİM ARACI • 2086
VELİ AHMET ÇEŞMESİ • 2087
VELİAHMET MAHALLESİ • 2088
VELİYÜDDİN AĞA CAMİSİ • 2090
VEREM SAVAŞ DİSPANSERİ • 2092
VEREMLE SAVAŞ DERNEĞİ • 2093
VEYSEL CANDAN MAĞARASI • 2095
VEYSEL KÖSELE • 2095
VEZİRÇİFTLİĞİ KÖPRÜSÜ (BAŞİSKELE) / KİLEZDERE KÖPRÜSÜ • 2096
VITAL-CASIMIR CUINET • 2097
II. WİLHELM • 2101
WİLHELM II. (KAİSER II. WİLHELM) KÖŞKÜ • 2102
YAĞLAR VE SİRKELER • 2107
YAĞBOLU KÖYÜ MAĞARASI • 2108
YAĞHANE • 2109
YAHUDİLER • 2109
YAHYA KAPTAN • 2111
YAHYA KAPTAN ANIT MEZARI • 2117
YAHYA LÜLECİ • 2118
YAHYAKAPTAN MAHALLESİ • 2118
YALAKDERE/YALAKDERE KÖPRÜSÜ • 2119
YALI (ÇALIK AHMET AĞA) CAMİİ • 2120
YALI HAMAMI • 2121
YALI MAHALLESİ EVLERİ • 2122
YAMAN İZİT • 2124
YANGINLAR • 2124
YARHİSAR MÜZE GEMİSİ • 2127
YARIMCA KİRAZI • 2128
YASEMİN GÖKSU • 2130
YASİN KOÇMAN • 2131
YAŞAR TOSUN • 2131
YAVUZ ARGIT • 2132
YAVUZ İZMİT • 2133
YAVUZ MUHAREBE KRUVAZÖRÜ • 2134
YAVUZ PASTANESİ / VEHBİ TANELİ • 2136
YAZLIK ILICASI • 2137
YELKENCİOĞLU KONAĞI • 2138
YENİ CUMA MAHALLESİ • 2139
YENİ HAMAM • 2140
YENİ İZMİT • 2142
YENİ MEMLEKET HASTANESİ • 2142
YENİ TURAN OKULU • 2144
YENİ YARIMCA • 2144
YENİ ZURNA • 2144
YENİDOĞAN • 2145
YENİDOĞAN İLKOKULU • 2145
YENİKÖY KÖYÜ/MAHALLESİ • 2145
YEREDOĞ KİŞİOĞLU • 2147
YEREL KÜLTÜR PLATFORMU • 2148
YERLEŞİM • 2149
YESARİ ASIM ARSOY • 2154
YEŞİL İZMİT • 2155
YEŞİLAY • 2155
YÖRESEL KIYAFETLER • 2156
YÖRÜKLER • 2159
YUKARI PAZAR MAHALLESİ • 2161
YUKARIPAZAR ERKEK İBTİDÂÎ MEKTEBİ • 2162
YUMRUKAYA MESİRE ALANI • 2162
YUMURTA DOLMASI • 2163
YUMURTACI / HACI HASAN CAMİSİ • 2164
YUNUS NÜZHET UNAT • 2165
YUSUF ALTINTAŞ • 2166
YUSUF BİLGİN • 2166
YUSUF ÇAM • 2167
YUSUF İZZETTİN BARIŞ • 2168
YUSUF İZZETTİN BİLGİSU • 2169
YUVACIK • 2170
YUVACIK BARAJI VE GÖLÜ • 2172
YUVACIK KAYNAK SUYU • 2173
YÜZEY ARAŞTIRMALARI • 2173
ZAFER • 2179
ZEKİ ARİF ATAERGİN • 2179
ZEKİ AYGÜN • 2180
ZELİHA HANIM ÇEŞMESİ • 2181
ZEYNEP TÜRKEŞ • 2181
ZEYTİNLİ BAHÇE MESCİDİ • 2182
ZIBINCI MESCİDİ • 2182
ZİYA (ZİYAETTİN) ATIĞ • 2184
ZİYA HEPER • 2184
ZİYA NURİ BİRGİ (AHMET ZİYA PAŞA/ DR. ZİYA NURİ PAŞA) • 2185
ZİYA POLAT • 2186
ZİYA TEKELİ • 2187
ZOBUOĞLU (ZOBOĞLU) HASAN BEY • 2188
YAZAR KURUM VE İLETİŞİM BİLGİLERİ • 2191

Takdim

Kocaeli, Anadolu coğrafyasının önemli bir bölgesinde yer almaktadır. Bu konumu dolayısıyla şehir ve vilayet hem doğudan batıya hem kuzeyden güneye giden yolların kesişme noktasındadır. Yollar neredeyse şehir oradadır. Coğrafyanın sunduğu bu olağanüstü özellik dolayısıyla Kocaeli tarihin her döneminde önemli bir şehir merkezi olarak öne çıkmış ve hiçbir uygarlık da onu göz ardı edememiştir. Yapılan arkeolojik araştırmalar açıkça ortaya koymaktadır ki şehir hem Anadolu'nun hem de dünyanın en eski yerleşim merkezlerinden biridir. Bu özellikleri dolayısıyla zaman zaman birçok siyasi teşekküllere başkentlik etmiştir. Kocaeli varoluşu dolayısıyla başta ekonomi olmak üzere pek çok alanda kendi bölgesinin itici gücü olma özelliğini her dönemde sürdürmüştür.

Köklü ve büyük medeniyetlere ev sahipliği yapan şehrimiz, Arkeoloji ve Tarih Bilimleri açısından da zengin bir kaynaktır. Kurulduğu günden günümüze kadar oluşturduğu birikim Kocaeli'ni tarih, kültür ve sanat açısından da ayrı bir değer haline getirmektedir. Sahip olduğumuz zenginlikleri belgeleyen mimari eserler günümüzde ayakta ve gündelik hayatımızın içindedir. Geleneklerine sahip çıkan bir şehir olarak kültür değerlerimizi gündelik hayatıyla sürdüren bir sosyal yapımız var; fakat kurulduğu günden beri binlerce yıldır oluşan birikim sözlü kültürle taşınmayacak bir yoğunluktadır. Kocaeli temsil ettiği bütün değerler nedeniyle geçmişten beri seyyahların, tarihçilerin, coğrafyacıların ve edebiyatçıların da ilgisini çeken, hakkında birçok eser yazılan şehirdir.

Kültürden ekonomiye tarihten ticarete kadar çok çeşitli alanlarda katmanlar halinde büyük bir medeniyet mirasına sahip olan şehrimizi gelecek nesillere aktarmayı kendimize bir görev olarak görüyoruz. Bu sebeple şehrimizin geniş bir yelpazeye yayılan tüm değerlerini tarihten başlayarak ve günümüze de kapsayacak şekilde bir ansiklopedi çalışmasıyla kayıt altına alıyoruz. Kocaeli'nin zengin birikiminin ortaya konulup yeni nesillere örnek olarak sunulmasından ve hemen hemen her alanda uzman değerli yazarların böyle bir çalışma ile bir araya gelmesi şehrimiz açısından çok değerlidir. Kocaeli'nin lokomotif gücünü oluşturan kültür ve tarih verilerinin zenginliğini ve "Bilge Şehir Kocaeli" tanımının ne kadar isabetli olduğunu ortaya koyan bu değerli çalışmaya emeği geçen herkesi kutluyorum.

Kocaeli'nin şehir hafızasını derli toplu bir şekilde bir araya getirmek bakımından böyle bir eser kuşkusuz birçok işlevi üstlenecektir. Kocaeli Ansiklopedisi bilimsel araştırmalar için bir kaynak olacaktır. Kaybolup giden veya unutulan sosyal ve kültürel birikimlerimizi gelecek nesillere aktaran belge niteliği taşıyacaktır; belki de en önemlisi bundan sonra yapılacak çalışmaların öncülüğünü üstlenecektir.

Kocaeli Ansiklopedisi, bir taraftan geçmişi ve tarihi aydınlatırken diğer taraftan da bugünün imkânlarına işaret etmekte, tespitler yapmakta ve geleceği daha doğru bir şekilde kurmak için sağlam bir zemin oluşturmaktadır.

Şüphesiz ki bu tür eserlerde gözden kaçan, sonradan ulaşılan bilgilere rastlanabilir. Baskı aşamasından sonra eserde yer alması gereken yeni ve güncel gelişmeler ortaya çıkabilir. Bunlar bir eksiklik olarak görülmemelidir. Bilakis sonradan ortaya çıkan her bilginin ya da eksikliklerin fark edilmesi için fırsattır. Çünkü bu tür eserler gelişmeye açık eserlerdir. Araştırma ve titizlikle hazırlanma aşaması yıllarca süren bu esere emeği geçen Ansiklopedi Yürütme Kurulu, Editörler Kurulu, Bilim ve Danışma Kurulu ile yazarlara teşekkürlerimi sunarım.

Doç. Dr. Tahir BÜYÜKAKIN
Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı

Ön Söz

Ansiklopedi, birçok bilginin sistematik ve çoğu zaman alfabetik bir sıra ile düzenlenmesinden elde edilen tarafsız bir başvuru kaynağıdır. Ansiklopedi maddelerine çoğunlukla başlığına göre düzenlenen alfabetik sırayla erişilir. Ansiklopedilerin iki önemli özelliği, konuların yöntemli düzenlenmesi ve her şeyi içine almasıdır. Ansiklopediler hazırlandıkları devirlerdeki ilim, kültür, sanat ve teknik gibi çeşitli dalların tamamı veya belli bir bölümüyle ilgili şahıs, eser, coğrafî bölge ve müesseselerin tanıtımı veya kelime, kavram, olay ve konuların izahı gibi her türden bilgiye belli bir sistem içinde yer verirler. Alfabetik veya sistematik düzenlemeleriyle farklı konulara ait bilgileri kısa zamanda bulmaya yarayan ve konular arasındaki bağıntıları da belirten ansiklopediler özellikle günümüzde, çok defa birden fazla ilim adamının sistemli ve uzun süren çalışmaları sonucunda ortaya çıkan hacimli ve kuşatıcı mahiyetteki büyük eserlerdir.

Bugün bütün dünyada ve ülkemizde hızlı bir artış gösteren ansiklopedik eser telifi ve yayımı çalışmalarının XIX. yüzyıldan itibaren daha çok millî bir yapı kazandığı dikkati çekmektedir. Son yüzyılda ansiklopedileri önemli ölçüde etkileyen gelişmelerden biri, çeşitli alanlarda elde edilen bilgilerin ve yayın sayısının ölçüsüz denilecek kadar çoğalması, yeni bilim şubelerinin kurulması, bir bilim dalında elde edilen bilgilerin diğer bilimleri de ilgilendirmeye başlamasıdır. Bu yönüyle Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin öncülüğünde "Bilge Şehir" logosuyla 2014 yılından beri sürdürülen kültür, tarih ve edebiyat çalışmaları önemli bir birikim sağlamıştır. Bu bilgi birikiminin genel okuyucuya ulaştırılması açısından internet üzerinden de ulaşılabilecek bir ansiklopediye duyulan ihtiyaç her geçen gün eksikliğini daha çok hissettirmiştir.

Kocaeli vilayeti ve belediye teşkilatı da bu bakımdan başarılı ve şanslı yönetimler arasındadır. Anadolu medeniyetleri ve kültürel zenginlikleri açısından uzun bir tarihi geçmişe ve büyük bir birikime sahip olan Kocaeli, eski çağlardan itibaren önemli bir yerleşim ve ticaret merkezidir. Özellikle Osmanlılar döneminde giderek daha fazla kültürel zenginliğe kavuşmuş buna paralel olarak büyük ilim ve irfan yapılarına, medeniyet ve bayındırlık unsurlarına, kültürel, siyasi sosyal, ticari gelişmelere ve zenginliklere sahip olmuştur. Şehrin bu özellikleri Cumhuriyet devrinde de artarak devam etmiştir.

Öte yandan şehirlere ait olmak üzere ansiklopedi çalışmalarında son yıllarda artış görülmektedir. Şehirlerle ilgili ansiklopedi çalışmaları kendisinden önceki çalışmalardan beslendiği gibi bu tür çalışmaların kendisinden sonraki çalışmalara da temel bir kaynak vazifesi görmesi beklenmektedir. Kocaeli Ansiklopedisi'nin hazırlanma amacı, Kocaeli Vilayetini incelemek, Kocaeli ile ilgili çalışma yapmış nitelikli araştırmacılar tarafından açık bir dille, görsel verilerle desteklenmiş bir düzen içinde, Kocaeli'nin kültürünü, sosyal tarihini, doğal zenginliklerini, müesseselerini, yapılarını, yetişmiş önemli simalarını araştırarak geleceğe aktarmaktır.

Geniş bir muhtevaya sahip olan bu çalışma, maddelerin belirlenmesi, bu maddeleri yazabilecek uzman kişilerin tespiti, kaleme alınan maddelerin kontrolü ve görsellerin temini aşamalarından geçmiştir. Bu bağlamda Kocaeli ile ilgili farklı içeriklerdeki yayınlar, tarih, coğrafya, edebiyat, biyografi, sanat, biyoloji, ziraat, din, kültür vesaire yayınlar, alanında uzman akademisyenler ve araştırmacılar tarafından ayrıntılı bir şekilde incelenerek maddeler belirlendi.

Madde başlıklarının belirlenmesinde şu kriterler ön planda tutuldu: Şehrin tarihi, çağdaş yerel yöneticileri, yazar ve sanatçıları, Kocaeli ile ilgili çalışması olanlar, bürokraside önemli yere gelmiş olan Kocaelililer, milli sporcular, resmî kurum, kuruluş ve yayın organları, sanatçılar, iş adamları, iş dünyasında önemli bir yere sahip olan şirketler, ilçe, mahalle, belde, köyler ve buraların tarihi yapıları ile mekânları, şehrin önemli kültürel alanları, endemik bitki türleri, yöresel yemekler.

Ansiklopedi maddelerinin yazımında gerekli görülen yerlerde, ulaşılabilen görsellere de yer verildi. Kocaeli Ansiklopedisi'nin yazım özellikleri alfabetik, isim sırası iledir. Her madde için bir kaynakça bölümünün oluşturulması çalışmanın bir rehber olma özelliğini de göstermektedir.

Ansiklopedi Kocaeli'ne ait bütün değerleri ve isimleri bünyesinde barındırmış olma iddiasında olmamakla birlikte, devamlı değişebilen ve ilavelerle güçlendirilebilecek bir yapıdadır. Dünyaca meşhur ansiklopedilerin ekler yayınlayarak yeni ciltler çıkardığını, ansiklopedilerin devamlı canlı olduğunu da unutmamak gerekir. Kocaeli Ansiklopedisi, özel konulu, alfabetik sıralı, herhangi bir ayırım gözetmeden herkese hitap eden genel bir ansiklopedidir. Hazırlanış biçimi itibariyle de tamamı yeni ve ilk defa kaleme alınmış telif ansiklopedidir.

Kocaeli'nin ekonomik, siyasal ve kültürel dokusuna dair bir bilgi hazinesi niteliğinde olan "Kocaeli Ansiklopedisi"ni şehrimize kazandıran başta Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Başkanı Doç. Dr. Tahir Büyükakın olmak üzere, çalışmanın tüm aşamalarında her türlü desteği veren Bilim ve Danışma Kurulu'nda yer alan değerli araştırmacılarımıza, madde yazarlarına, ansiklopedi sekretaryasına şükranlarımızı sunuyoruz.

Ansiklopedinin, dünden bugüne ve bugünden geleceğe şehrin tarih, kültür ve bilgi kaynağı olarak yerini alacağı inancıyla, hazırlanmasında emeği geçenlere ayrı ayrı teşekkür eder, şehrin kültür dünyasına kazandırdığımız bu güzel eserin hayırlı olmasını dileriz.

Editörler Kurulu

ÖMER VEHBİ ENGİZ (1927-2016)

Milletvekili

1927 yılında Trabzon ili Çaykara ilçesinin Maraşlı (Paçan) köyünde doğmuştur. Ortaokul mezunudur. 1951 yılında askerlik için gittiği İzmit'e yerleşmiştir. Burada ticaret ile uğraşmıştır. 1950'lerden itibaren hep siyasetle iç içe olmuştur. Demokrat Parti İzmit ilçe yönetiminde yer almış, 27 Mayıs'ın ardından, Adalet Partisi il başkanlığı yapmıştır. Belediye Meclisi ve İl Genel Meclisi Üyeliği görevlerinde bulunmuştur. 1969 Genel Seçimlerinde de Adalet Partisi milletvekili olarak Meclis'e girmiştir. Partide Süleyman Demirel'e muhalif olmuş, 12 Mart muhtırasının Meclis'te okutulmasına karşı çıkan birkaç milletvekilinden biri olmuştur.

Millet Meclisi'nin 14. döneminde Adalet Partisi'nden Kocaeli milletvekili seçilmiştir. 22 Ekim 1969-14 Ekim 1973 tarihleri arasında Meclis'te Adalet Partisi'nden Kocaeli milletvekili olarak görev yapmıştır. Bu dönemde seçildiği şehre katkı sağlamaya çalışmış İzmit'in ihtiyaçları ile ilgili konularda çalışmalar yapmış ve Meclis'te aktif olarak söz alan, önergeler sunan bir milletvekili olmuştur. İzmit Hükümet Binası ve ulaşım ihtiyacını sağlayacak yolların yapımı, elektrik tren hattının yapım süreci, Kocaeli'de bir öğretmen okulu açılması, SEKA ile ilgili sorunların çözümü gibi hususlarda soru önergeleri vermiştir. Evli ve dört çocuk babasıdır. 25 Ocak 2016 tarihinde 89 yaşında vefat eden Ömer Vehbi Engiz'e 27 Ocak 2016'da İzmit Fevziye Camii'nde bir merasim düzenlenmiştir. Sonrasında Trabzon'un Çaykara ilçesine götürülmüş, 28 Ocak 2016'da Çaykara Merkez'de kılınan cenaze namazının ardından şimdi mahalle olan doğduğu yerdeki Maraşlı Mahallesinde toprağa verilmiştir.

Ömer Vehbi Engiz

KAYNAKÇA

"Çaykaralı Eski Milletvekili Vefat Etti", *Çaykara Gündem*, 25 Ocak 2016; *Millet Meclisi Tutanakları*, D.3, C.14, B.116, 18 Haziran 1971; "Ömer Vehbi Engiz", *Çaykara* gazetesi, 4 Şubat 2016; *TBMM Albümü 1920-2010*, c. 2 (1950-1980), TBMM Yayınları, Ankara, 2010; https://www.caykara.bel.tr/detay.asp?haber=goster&id=308

Dilara USLU

ÖMERAĞA MAHALLESİ

İzmit'in Sahil Şeridindeki Tarihi Mahallelerden

Ömerağa Mahallesi, İzmit'in sahil şeridinde sıralanmış tarihi mahallelerden biri olup Batıda Tepecik Mahallesi (Fethiye Caddesi ile); Kuzeyde Veliahmet, Hacıhızır ve Çukurbağ Mahalleleri (İnönü Caddesi ile); doğuda Karabaş Mahallesi (Abdurrahman Yüksel Cad. Pertev Paşa Cad. ile); güneyde İzmit Körfezi ile sınırlıdır. 1927 yılında 300 hane 1200 kişiden oluşan Ömerağa Mahallesi ile 40 hane 250 kişiden oluşan Musevi Mahallesi "Ömerağa Mahallesi" adı altında birleştirilmiştir.

Ömerağa Mahallesi İzmit'in ticari hayatının en yoğun olduğu mahallelerden biri; belki bunların en önemlisidir. Mahalleyi sırasıyla, İstanbul – Ankara Karayolu, İstiklal Caddesi (Eski Demiryolu ya da Yürüyüş Yolu) ve kuzey sınırını oluşturan İnönü Caddesi dilim dilim keser. İzmit'in kalbinin attığı ve ana ulaşım arterlerini oluşturan bu üç ana aksı bir de dikine akslar keser ki bunlar; Fethiye Caddesi ve Alemdar Caddesi gibi büyük caddelerdir. İzmit'in ana ticaret merkezini enine ve boyuna kesen bu caddeler Hippodamus kentsel düzeninin günümüzdeki güçlü bir tezahürünü teşkil ederler ki bu caddelerin oluşturduğu kare düzende tüm binalar büyük bir hareketliliği ve yoğun bir ticari hayatı günün neredeyse 24 saatinde taşırlar. Binaların giriş katları tamamen büyük mağazalara ve işyerlerine ayrılmış olsa da üst katlarında ikametgâh pek az görülür. Onlar da büro, ofis, işyeri gibi kullanımdadırlar.

Mahalleyi dikine kesen Fethiye Caddesi İzmit'in kentsel düzeninde ayrıcalıklı bir yer tutar. Yoğun ticaret fonksiyonları dolayısıyla araç trafiğine kapatılarak tamamen yayalara tahsis edilen cadde çağdaş şehircilik uygulamaları için de ilham verici bir uygulama olmuş ve kent sakinlerinin rahatça alışveriş yapacağı, birçok gelişmiş kentte var olan, İstanbul'daki İstiklal Caddesi, Bahariye Caddesi gibi ana alış-veriş ve sosyalleşme caddelerinden biri haline gelmiştir. Nitekim cadde üzerinde zaman zaman bazı sosyal etkinlikler de düzenlenmektedir.

Fethiye Caddesi yoğun ticari aktivitesinden dolayı tarihi mimari mirasından pek azını muhafaza edebilmişse de cadde üzerinde bulunan Orta Hamam (Mehmet Bey Hamamı) başarılı bir restorasyonla ayakta kalmayı başarmış ve bugün de tarihteki fonksiyonuna uygun bir şekilde hamam olarak hizmet vermektedir. 16. yüzyıla tarihlenen hamam Mimar Sinan dönemine denk geliyorsa da bir Sinan eseri olduğuna dair kesin

Ömerağa Mahallesi

kayıt mevcut değildir. 1719 depreminde yıkıldıysa da yeniden yapılmıştır. Tek Hamam olarak yapılmış olan Orta Hamam, soyunmalık, ılıklık ve sıcaklık bölümlerinden müteşekkildir. Osmanlı Hamam mimarisine uygun bir şekilde kubbeler üzerindeki aydınlık fenerleri ve pencerelerle; filgözü olarak adlandırılan camlardan gelen gün ışığıyla aydınlatılmaktadır.

Mahalleyi dikine kesen ve alışveriş odağı haline dönüşmüş bu caddelerde tarihi eser olarak çok sayıda eser sayamasak da Alemdar Caddesi'nin İnönü Caddesi'ne birleştiği köşede Gazi Lisesi ve caddenin orta bölümünde mükemmel ve iddialı bir restorasyonla yenilenen ve hastane olarak hizmete sunulan Soydan Konak özgün birer tarihi eser olarak kaydedilebilir.

Gazi Lisesi, 1884 yılında yıktırılan Şer'iyye Mahkemesi'nin yerine yapılmış ve Mekteb-i İdadi adıyla 1887'de faaliyete geçmiştir. 1892 yılında ilk mezunlarını vermiş, 1913 yılında Sultani adını almış, I. Dünya Savaşı'nda hastane olarak kullanılmıştır. Cumhuriyet döneminde ilk önce Akçakoca Numune Mektebi olarak hizmet vermiş, daha sonra Leyli İzmit Sultaniyesi adıyla eğitime tahsis edilmiş. Kare plan üzerine yığma yapı tekniğiyle yapılan bina dönemin Artnoveau mimari özelliklerini yansıtır.

Alemdar Caddesi üzerinde yer alan bir önemli tarihi yapı ise Soydan ailesi tarafından yaptırılan Soydan Konak'tır. Sarı Konak ya da Kirazoğlu olarak da anılan konak Yunan işgali esnasında harap olduysa da daha sonra restore edilmiştir. Muhtelif cephelerinde çıkmalar yapan konak kırma çatılı ve kiremit kaplıdır. Ahşap üzerine bağdadi sıva ile yapılmış olup bazı pencereleri çift kanatlı, bazıları ise giyotindir. Günümüzdeki restorasyonu sonrasında cephesi yandan verilerek tıp merkezi olarak değerlendirilmiştir.

Ömerağa Mahallesi Fethiye Caddesi misali ünlü ve hareketli caddeler mahallesidir: Alemdar Caddesi, Şehabettin Bilgisu Caddesi, Dündar Çiğit Sokak, Latif Sokak, Levent Ersoy Sokak, Abdurrahman Yüksel Caddesi, Pertev Paşa Caddesi gibi ünlü ve yoğun caddeler İzmit'in hummalı iş hayatını yüklenir ve gün boyu yoğun bir hareketlilik sergilerler. Esas olarak bu bölge İzmit'in tarihselliği içerisinde liman ve sahile yakın olması dolayısıyla tarihi depolarla doludur. Özellikle mahalleyi enine kesen tarihi demiryolu ya da şimdiki yürüyüş yolunun güney tarafındaki dar sokaklar tarihi depolarla doludur. Bunlardan biri olan Levent Ersoy Sokak'taki depo, nitelikli ve iddialı bir restorasyonla Mimarlar Odası Kocaeli Şubesi Binası olarak tanzim edilmiştir.

Mahallenin İstiklal Caddesi (Yürüyüş Yolu) ve İstanbul – Ankara karayolu arasında kalan bölgesinin karayoluna yakın tarafında Şehabettin Bengisu Caddesi paralel bir şekilde yer alır. Adeta İstanbul – Ankara ana kara yoluna servis verecekmiş gibi tali bir konum üstlenen cadde gerek sahile, gerek yanındaki Tepecik Mahallesi'nde yer alan ve sosyal hareketlilik içeren Halkevi'ne, gerekse de merkez ticari alanlarına yakın olması dolayısıyla özgün bir rekreatif yapıya sahip

olmuş, özellikle son dönemlerde kafeler, restoranlar, parklar, çayevleri ile dolmuştur. Bu cadde üzerinde yer alan Çalık Ahmet (Yalım) Camii küçük ve kare planlı bir cami ve oldukça eski bir tarihte yapılmış olsa da günümüze yakın bir mimari görünüm arz eder. Ömerağa Mahallesi'nin yoğun ticari hareketliliği içinde boğulmuş olan kimi tarihi depo binaları, Pertev Paşa (Yeni Cuma) hamam kalıntısı, Eski Tekel Binası kalıntıları gibi tarihsel özellik taşıyan bazı yapılar ise gündeme alınacakları ve restitüsyon edilecekleri günü beklemektedirler. Buna mukabil yine Ömerağa Mahallesi'nde bulunan ve Eski Tekel Binası'nın arkasında yer alan İzmit Belediyesi Binası ise bir kamu yapısı olarak şehir merkezinde güçlü bir odak oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

Avni Öztüre, *Nicomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi*, Çeltür Matbaası, İstanbul, 1981; Alidost Ertuğrul, "Hamam Yapıları ve Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 7, Sayı 132009, sf.241-266; Dilara Uslu, "Milli Mücadele'nin Son Döneminde İzmit ve Çevresinde Eğitim Faaliyetleri (1921-1923)", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyum Bildirileri*, ed.: Haluk Selvi, Bilal Çelik, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayınları, s.1245-1253; Hüseyin Erol, *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi*, İzmit Rotary Kulübü, Sesim Ofset, Kocaeli, 2013; İller Bankası İmar Planlama ve Yapı *Dairesi Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü*,, *İzmit Analitik Etüdler*, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası döner Sermayesi, Ankara,1971; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, İzmit Kent Merkezi Mahalleler- Sokaklar-Mimari Eserler, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İse Reklam, İstanbul 2011; Nevnihal Erdoğan, Mehtap Özbayraktar, Sonay Ayyıldız, *Tarihi İzmit Kent Merkezi Geleneksel Konutlar*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 21, İse Reklam, İstanbul 2011; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, MEB Yayınevi, İstanbul, 1971; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 13, Düzey Matbaa Ltd Şti, İstanbul, 2009; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 2011; Sanem Müştak, *Cumhuriyetten Günümüze Türkiye'de Apartman Tasarımında Geleneksel Mimarinin İzleri: İzmit Demiryolu Caddesi Örneği*, Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü Mimarlık Bölümü Anabilim Dalı, Yüksek Lisan Tezi, 2016, Kocaeli.

Nevnihal ERDOĞAN

ÖRF, ÂDET VE GELENEKLER

Kocaeli Kültür ve Gelenekleri

İzmit'in Taşköprü bölgesinde ve Kandıra'da bayramlar sırayla her gün bir köyde kutlanmaktadır. Gölcük dahil çoğu yerde bayram namazı çıkışında erkekler toplu halde bayramlaşmaktadır. Eski yıllarda namaz çıkışı komşu köylerden gelen misafirler paylaşılarak evlerde yemek verilir veya köy meydanındaki sofralarda birlikte yenirdi. Şu anda gün içinde uzak köylerdeki hısım akraba bayramlaşmaya gelmekte, her gelen misafir grubuna ayrı sofra kurulmaktadır. Bayram sofrası için Eşme'de "*arife çöreği*" denen cevizli ekmek, Kandıra ve Taşköprü yöresinde ona benzer "*lokum*" ekmeği, Gebze'de "*kulaç*" denen hamur kızartması ile birlikte hemen her yerde dolma (sarma), keşkek ve sütlaç yapılır. Bayram namazından sonra veya arefe günü mezarlık ziyareti yapılmaktadır. Başta Kandıra ve İzmit'in köyleri ile Hereke olmak üzere çoğu yerde büyük ağaçlara salıncak kurulup kızlar darbuka eşliğinde türkü söyleyerek sallanmakta, erkeklerle maniler yoluyla atışmaktadır. Eskiden annelerinin hazırladığı bez torbalarla bayramlaşmaya, el öpmeye gelen çocuklara mendil arasında bozuk para, kavrulmuş nohut, lokum, şeker vb. verilmekte, at yarışı, güreş vb. yapılmaktaydı. İki bayram arasında düğün yapılmayacağı inancı hâlâ vardır. Balkan muhaciri köylerinde bayramlarda veya yazın gençlerin kılık değiştirerek evleri gezdiği "*saya*" geleneği sürmektedir.

Ramazanlarda bir ay için çevre köylerden teravih kıldıracak hoca getirilir. Halıdere'de de bulunduğu kaydedilen bu uygulamada hocanın her akşam bir evde misafir edilmesine İzmit'in Taşköprü bölgesiyle Kandıra köylerinde "*hoca gezeği*" denmektedir. Karamürsel köylerinde ramazan öncesinde kadınlar toplanarak yüzlerce ramazan yufkası yapmaktadır. Gölcük'te "şoti" denen bu imecede tatlı, erişte ve tarhana yapılır. Ramazan gecelerinde Halıdere'de kahvelerde "*yüzük*" oynandığı kaydedilmektedir. Kandıra köylerinde bu vb. oyunlar "*köy odası*" denen bir çeşit misafirhanede kış gecelerinde de oynanırdı. Bu köylerde sahur için hemen her gece makarnanın değişik bir çeşidi hazırlanıp pişirilirdi. Köylerde çoğunlukla davul bulunmadığından sahura teneke çalarak kaldırılır.

Hıdrellez geleneklerinin en yaygını, boş bir küp, su kovası ya da niyet kutusu gezdirilerek herkesin onun içine yüzük, küpe vb. atması, küpün içinden mani çekilmesidir. Gebze'de mani çekecek kızın yüzü örtülür, o "*Bu kimin*?" diye sorarak çıkan eşyanın sahibine atfedilen maniyi okur. Erkekler için niyet manisi çekilirken onlardan para alınıp bu paralar darbukanın içine konur. Uzuntarla'da maniler bir takvim yaprağından okunur. Diğer uygulamalar; dileklerin o yıl gerçekleşeceğine inanılarak bir kâğıda yazılıp denize atılması, insanların –özellikle gençlerin- toplanarak ateşten atlaması, mesire yerlerinde piknik yapıp (eski yıllarda) davul zurna vs. eşliğinde eğlenilmesi, közde mısır pişirilmesi, sabahleyin evin pencerelerinin açılması, saçlara ve gözlere üzüm suyu sürülmesi, kısa boyluların boylarının uzaması için yağmur altında durmasıdır. Bir gün önce gül ağacının dibine ekmek ufalanması, beyaz zambak çiçeğinin işaretlenip uzayan kısmının kesilmesi vb. gelenekler de vardır. Sakıncalarına inanılarak kaçınılanlarsa ev süpürmek, bir işe başlamak, yıkanmak, unlu mamuller pişirmek ve örgü örmektir. Bunların bir kısmı bir gün öncesinde yapılmaktadır. Cumhuriyet öncesinde "Kuzu Fermanı" yayımlanarak her sene Kocaeli'den İstanbul'a kuzu gönderilmiş, bir dönem de askerler Bahriye Bayramı kutlayıp halka ziyafet çekmiştir.

Kocaeli'de iki farklı yağmur duası uygulaması vardır: İzmit'e bağlı Hasancık vd. Balkan muhaciri köylerinde yağmur duasına çıkan kadınlar çocukları ve hayvanları da dua yerine götürür, büyükler çocuklara su fırlatarak ağlatır, hayvanlar bağırışır. Karamürsel'de komşu köylerle birlikte yapılan yağmur duasında pilav, tatlı vb. dağıtılır. Gölcük Nüzhetiye ve civardaki Kafkas göçmeni köylerde hoca üzerine dua yazdığı bir at kemiğini çuvala koyar, dere kenarında bir ucunu

yönetim kalktıktan sonra siyasi partilerden yapılan davetleri geri çevirerek politikanın dışında kalmayı tercih etti. 3 Şubat 2006 tarihinde öldü.

Turgut Eğilmez çeşitli vesilelerle Yunanistan, Romanya, Macaristan, Fransa, Belçika, Hollanda, Almanya, İtalya, İsviçre ve İspanya'da bulundu. 22 Mart 1945'te Fahire (Salman) Hanım'la evlendi. Tahsin ve Hilmi adlarında iki çocuğu vardır. İleri derecede İngilizce, orta seviyede Fransızca bilmekteydi. Türk İdarecileri Derneği'nin daimî üyesiydi. Polisiye roman okumaya ve şiir yazmaya meraklıydı. Gençliğinden beri kaleme aldığı şiirlerini 1992'de *Geç Kalan Şiirler* adıyla kitaplaştırmıştır.

Turgut Eğilmez'in memuriyet hayatında öne çıkan farklılıklardan biri, Nevşehir'den ayrılarak yeniden il statüsüne kavuşturulan Kırşehir'in ilk valisi olmasıdır. Aydın valiliği sırasında Kuşadası'nın turizme açılmasında başlıca rol sahibidir. Zonguldak valiliği esnasında Kıbrıs görüşmeleri için İngiltere'ye giden Başbakan Adnan Menderes ve maiyetinin 17 Şubat 1959'da Londra'da uçak kazası geçirmesi nedeniyle "milletçe duyulan derin teessür ve elemi" belirten telgraflar çeken valiler arasında o da bulunuyordu. Kocaeli valiliği çok kısa sürdüğü için etkin bir icraatından söz edilememektedir. Ancak başta SEKA Çocuk Dostları Derneği olmak üzere, sivil toplum kuruluşlarını ve kültür ve sanat faaliyetlerini desteklediği bilinmektedir.

KAYNAKÇA
Ali Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)*, C. V, Mars Matbaası, Ankara 1968-1969; *Aydın İl Yıllığı 1967*, haz. Turgut Eğilmez ve diğerleri, Ankara ty; Hasan Akar, *Cumhuriyet Döneminde Tokat Valileri (1923-2018)*, Berikan Yayınevi, Ankara 2018.

Kemalettin KUZUCU

TURGUT KAYI (1930-2013)

Avukat, Sesim Dergisi Kurucularından

Turgut Kayı 1930 yılında Muğla'da doğdu. Babası Mehmet Kayı, İstanköylü olup Türkiye'ye tıp eğitimi almak için gelmiştir. Doktor olduktan sonra İzmit'te İl Sağlık Müdürlüğü yapmıştır. Doktor Mehmet Kayı'nın oğlu Turgut Kayı, 6 kardeşin en küçüğüdür. Yeniturان İlkokulunda okumuş, Haydarpaşa Lisesine devam etmiş ve İzmit Lisesi'nden mezun olmuştur. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra serbest avukatlığa başlamıştır. 1957 yılında, 19 yıl İzmit Belediye Başkanlığı yapmış olan Kemal Öz'ün kızı Melike Öz ile evlenmiştir. Askerliğini Erzurum'da yedek subay olarak yapmıştır. Avukat Turgut Kayı'nın Kocaeli'ne önemli hizmetleri olmuştur. CHP Gençlik kollarında aktif olarak çalışmış, uzun süre İzmit Belediyesi'nin Hukuk Müşavirliğini yapmış, 1976-1978 yılları arasında Kocaeli Barosu Başkanlığı görevini yürütmüştür. Bununla birlikte, Kocaeli Spor Kulübü'nde yöneticilik yapmıştır. Kayı, 1968 yılında Kocaeli'de yayın hayatına başlayan "Sesim Bağımsız Aktüalite Dergisi"nin de kurucularındandır. Ayrıca İzmit Verem Savaş Derneği'nin çeşitli kadrolarında yer almıştır.

Turgut Kayı

2013 yılında 83 yaşında yaşlılığa bağlı hastalıkları nedeniyle vefat etmiştir. Kocaeli Dokümantasyon Merkezi'nde, eşi Melike Kayı ve kendisinin İzmit'e ve İzmit'in tarihine ilişkin ses kayıtları bulunmaktadır.

KAYNAKÇA
Ahu Özdağıstanlı (Turgut Kayı'nın Kızı) ile yapılan görüşmeden (05 Ağustos 2021).

Gülten MADENDAĞ

TURGUT MAHALLESİ

İzmit'in Tarihi Mahallelerinden

Turgut Mahallesi, İzmit'in tarihi mahalleleri arasında arkeolojik kalıntıları dolayısıyla önem arz eden, henüz barındırdığı tarihsel miras açısından doyurucu bir şekilde ele alınmamış fakat yerleşim dokusu giderek dönüşen bir mahalle olarak öne çıkar. Bulunduğu yer İzmit'in ilk kurulduğu tepe olan Orhan Mahallesi'nden kuvvetli bir eğimle sahile inen yamaçlardadır. Bu mahalleler arasında Orhan Mahallesi'nin hemen alt tarafında yer alan Veliahmet, Hacı Hızır ve Akça Koca gibi mahalleler daha çok Osmanlı dini (cami, mescit vs.), idari (hamam, türbe vs.) ve sivil mimari (konak, köşk vs.) mirasıyla bezeli olmalarına karşın benzer sivil yerleşim karakterini bir oranda taşıyan Turgut Mahallesi'nde Osmanlı dönemine ait somut mimari mirası pek bulunmamaktadır. Bunda mahallenin yüksek eğim içeren topoğrafyası ve rant değeri oluşturan, manzaralı konumu etkili olmuştur. Bugün Turgut Mahallesi, hummalı bir konut inşaat faaliyetinin hedef semtlerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Ancak Turgut Mahallesi antik döneme ait son derecede önemli bazı dış sur kalıntılarını barındırması ile farklılık arz eder.

Turgut Mahallesi, Batıda Gültepe Mahallesi; Kuzeyde Tüysüzler Mahallesi; Doğuda Orhan, Ve-

Turgut Mahallesi

liahmet ve Akçakoca Mahalleleri; güneyde Kozluk Mahallesi ile sınırlıdır.

İller Bankası arşivlerine göre; 1927 yılında 15 hane 60 kişiden oluşan Turgut Mahallesi, 30 hane 120 kişiden oluşan Hamza Fıkıh Mahallesi, 15 hane 60 kişiden oluşan Karaburç Mahallesi ve 55 hane 200 kişiden kişiden oluşan Tabakhane Mahallesi olmak üzere dört mahalle "Turgut Mahallesi" adı altında birleştirilmiştir.

Mahallenin yerleşim yapısı ve konut mimarisi geleneksel İzmit tarzına uyumlu, yamaca sıralanmış, mütevazı, Körfez'e tepeden bakan, az katlı evlerden oluşmakta iken sahip olduğu cazip manzara, depremden sonra sahilden uzak, yamaç bölgelerin değer kazanması ve İzmit'teki yapı faaliyetlerinin yoğunluğu dolayısıyla giderek dönüşmekte; manzaraya haiz betonarme apartmanlarla kaplanmaktadır. Buna mukabil mahallenin kuzeydoğu sınırında 3.derece arkeolojik sit alanının bir bölümü yani dış sur kalıntıları bulunmaktadır. Ayrıca Turgut Mahallesi'nin sınır kısımlarında antik Roma mezarlarına dair bazı buluntulara rastlanmıştır.

Turgut Mahallesi Nikomedia antik kentinin su kanalları ve bazı burçları da içermektedir. Bu surlar Hellenistik Roma ve Bizans dönemine aittir. Söz konusu sur ve burçların Bağçeşme Mahallesi ve Orhan Mahallesi içerisinde kalan bölümü görünür halde ve restorasyona tabi tutulacak düzeydedir. Fakat Turgut Mahallesi'nde bulunan bölüm henüz bu düzeyde olmayıp, nitelikli arkeolojik çalışmalara hazır halde koruma altında tutulmaktadır.

KAYNAKLAR

Avni Öztüre, *Nicomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi*, Çeltür Matbaası, İstanbul, 1981; Avni Öztüre, *Resim, Fotoğraf, Belgelerle Nicomedia: İzmit Tarihi*, Çeltür Matbaası, İstanbul, 1969; Ayşe Çalık Ross, *Antik Kent Nikomedia*, İstanbul, Delta Yayınları, 2007; İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairesi Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü, *İzmit Analitik Etüdler*, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası Döner Sermayesi, Ankara,1971; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, *İzmit Kent Merkezi Mahalleler-Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları , İse Reklam, İstanbul 2011; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, *M.E.B. Yayınevi*, İstanbul, 1971; Taner Aksoy, *Nikomedeia (İzmit) Su Yolları*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015; Turgut H. Zeyrek, *Nikomedia (İÖ264/263-İS 358) Arkeolojik Açıdan Genel Bir Değerlendirme*, Ege Yayınları, İstanbul, 2005.

Nevnihal ERDOĞAN

TURGUT TAŞÇI (1956-...)

Basketbolcu, Basketbol Antrenörü

1956 yılında Karamürsel'de doğmuştur. İlk, orta ve lise öğrenimini Karamürsel'de tamamlamıştır. Gazi Üniversitesi Antrenörlük Bölümü'nde eğitimini tamamlamıştır. 1970-1985 yılları arasında Karamürsel Gençlik basketbol takım oyuncusu olarak 8 kez şampiyonluk yaşamıştır. Kocaeli ilini temsilen Türkiye Şampiyonalarına katılarak başarılar elde etmiştir. Oynadığı dönemlerde en değerli oyuncu ve sayı krallığında ilk sıralarda yer almıştır.

1998 yılından itibaren antrenör olarak görev yapmaya başlamıştır. Antrenörlüğü sırasında basketbolun gelişimi için çaba sarf etmiştir ve etmeye devam etmektedir. 2001-2003 Karamürsel Erkekler Bölgesel Basketbol Ligi ve Yerel Lig, 2004-2006 Karamürsel İdmanyurdu Erkekler Bölgesel Basketbol Ligi ve Yerel Lig, 2007-2010 Karamürsel Barboros Erkekler Bölgesel Basketbol Ligi ve Yerel Lig, 2012 ve sonrası Karamürsel Gençlik Erkekler Bölgesel Basketbol Ligi ve Yerel Liglerinde yöneticilik yapmıştır. Bu süreç içerisinde Genç Erkeklerde Kocaeli'yi temsilen Türkiye

Veli Ahmet Çeşmesi

ketli bir görünüm kazandırılmıştır. Harap durumdaki çeşme işlevini yitirmiştir.

KAYNAKÇA
Burak Muhammed Gökler, "Kocaeli Çeşmelerinde Batı Etkili Süslemeler", *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri IV*, C. 3, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli 2018, s. 2100; Figen Ölmez, *Kocaeli Çeşmeleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012, s. 113-116; Taner Aksoy, Özlem İyier, Ebru Postalcıoğlu vd. (Haz), *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli 2011, s. 118-123.

Ela TAŞ

VELİAHMET MAHALLESİ

İzmit'in Tarihi Mahallelerinden

Veliahmet Mahallesi, İzmit'in Osmanlı'dan miras sivil mimari örnekleri ile bezeli, tarihi, buna karşın mirasını yeterince muhafaza edememiş özellikli ve değerli bir mahallesidir. İzmit'in Osmanlılar tarafından fethinden sonraki ilk yerleşme olan en tepede kurulu, stratejik, havzaya hâkim Orhan Mahallesi'nin hemen altında yer alır ve kıvrımlı, dar, eski zaman yaşantısını yansıtan, az katlı evlerle İzmit'in merkezi, betonarme yerleşmelerine doğru iner. Mahalle irtifa kaybedip merkez mahallelere doğru eğimle indikçe tarihsellik yerini derece derece betonlaşmaya terk etmektedir.

Veliahmet Mahallesi, batıda Orhan (Devran Caddesi, Hasan Elbeyoğlu Sokağı ile), Akçakoca (Hacı Hürrem Yokuşu Sokağı ile) ve Hacı Hasan (Günlük Sokağı ile eski adı Hacı Kasım Sokağı) Mahalleleri; kuzeyde Orhan (Devran Caddesi) ile Hacıhızır (Şehitlik Korusu Parkı ile) mahalleleri; doğuda Hacıhızır Mahallesi (Alemdar Caddesi, Korniş Caddesi ile); güneyde Ömerağa Mahallesi (İnönü Caddesinin bir kısmı ile) sınırlıdır.

1927 yılında 150 hane ve 700 kişiden oluşan Veli Hoca Mahallesi ile 120 hane 400 kişiden oluşan Ahmedcik mahalleleri birleştirilerek "Veliahmet Mahallesi" oluşturulmuştur.

Günümüzde genellikle İzmit'in orta halli ailelerinin yerleşik olduğu bir ikametgâh bölgesidir. Tarihsel özelliklerini yansıtan dar sokaklarında tescilli pek çok tarihi sivil mimari örnekleri bulunsa da bunların pek azı restore edilebilmiştir. Veliahmet Mahallesi'nin Akçakoca Mahallesi'ne temas ettiği noktada yer alan ve bugün Akçakoca Mahallesi muhtarlığı ve mahalle evi olarak kullanılan, ahşap karkas bir bina olan Elbeyoğlu Konağı'ndan itibaren başlayan dar sokaklar boyunca mahalleye hüviyetini veren özellikli yapıları görmeye başlarız.

Bunlar arasında en önemlisi hiç kuşkusuz 1774 tarihli bir Osmanlı dönemi eseri olan ve bugün nitelikli bir restorasyonla Etnoğrafya Müzesi olarak kullanılan Saatçi Ali Efendi Konağı'dır. Bunun yanı sıra Alacamescit Camii (1598) ve Zıbıncı Mescidi (1807) gibi Osmanlı dönemi sivil mahalle yaşantısını yansıtan küçük ve özenli ibadethaneler de mahalleye ayrı bir ruh katar.

Veliahmet Mahallesi'nin bir diğer özelliği de tarihselliği yansıtan yaşam formlarını karakteristik olarak taşıyan dar sokaklara sahip olmasıdır: Alacamescit Sokağı, Çukurçeşme Sokağı, Narlı Yokuş Sokağı, Gümüşlü Bayır Sokağı, Günlük Sokağı, Hacı Hasan Çeşme Sokağı ve bu sokaklardan biraz daha genişçe bir cadde olan ve tarihi bir konağın restorasyonu ile elde edilen binanın sağlık ocağı olarak kullanıldığı Korniş Caddesi gibi.

Mahallenin en önemli tarihsel miraslarından biri olan Saatçi Ali Efendi Konağı 1776 tarihinde İznikmid kadısı Gümüşoğlu tarafından eski Bizans sarayı kalıntıları üzerine yaptırılmış olup körfez manzarasına haizdir. İlk adı, banisinden dolayı Gümüşlüoğlu Konağı'dır. Daha sonraları İzmit çarşısında saatçilik yapan Ali Efendi tarafından satın alındığı için bu isimle anılır olmuştur. Zaman içinde oldukça harap hale gelen konak 1976 yılında Kültür Bakanlığı tarafından kamulaştırılmış, 1978 yılında restorasyonuna başlanmış, 1987 yılında restorasyonunun bitmesi ile birlikte Etnoğrafya Müzesi olarak tanzim edilerek hizmete sunulmuştur. Kâgir bodrum kat üzerinde yükselen ahşap giriş katı ve birinci kattan müteşekkil konakta tavan kaplamaları ahşaptır. Dikdörtgen planlı olup simetrik bir yapıdadır. Manzaraya hâkim eğimli bir sokakta yer almakta olup köşe sofasına sahiptir. Vitraylı, ahşap kepenkli ve lokmalı, parmaklıklı pencereleri dolayısıyla ayrı bir mimari özeni yansıtır. Kalem işi duvar boyası ile yapılmış motifleri de önem taşır.

Veliahmet Mahallesi'nin mütevazı olmasına karşın değer arz eden bir diğer tarihi yapısı da Zıbıncı Mescidi'dir. 1807 tarihli kare planlı mescit ana mekâna ek olarak kuzeyinde yer alan bir son cemaat mahfiline sahiptir. Kâgir yapıdadır ve mahallenin tümünde süregiden eğim dolayısıyla arka tarafında subasman seviyesinde bulunmaktadır. Geniş saçaklı bir kırma çatısı ve çinko gövdeli küçük bir minaresi vardır. 19. yüzyıl mimari uygulamalarını yansıtan mihrap nişi bezemesi önem taşır.

Mahallenin bir diğer önemli mabedi ise Alacamescit Camii'dir. Son derecede özenli bir restorasyon geçirmiş olarak bugün hizmettedir. Bizans dönemi Jüstinien Sarayı kalıntıları üzerine kurulmuş olup bazı duvar malzemeleri bu döneme dair özellikleri bir oranda yansıtır. Banisi İzmit kadısı El Hac Mustafa Bin Mehmet El Gümüşzade'dir. Yapım tarihi 1598 olup kare planlı ve kâgirdir. Daha sonraki eklemelerle plan dikdörtgene evrildiği için kırma çatısı saçaklıdır. Kirpi minaresi ve çini bezemeleri sanatsal önem taşımaktadır. Yapının büyüklüğü ile mütenasip olmayan oldukça yüksek bir minaresi vardır. Bu minare de kâgir olup şerefe altı kirpilidir. Kapısında banisine ait çini bir kitabe bulunmaktadır.

Veliahmet Mahallesi'nin merkezi yerleşim alanlarına doğru dar merdivenlerle alçaldığı bölümlerde bazen beton bloklar arasına sıkışmış olsa da tarihsel değeri büyük mimari eserlere rastlanmaktadır. Bunların en önemlilerinden biri Kertil Tekke Çeşmesi'dir. Beton bloklar arasında kentin hiç beklenmedik bir noktasında adeta vaha gibi ortaya çıkan bir meydanda yer alan çeşme Roma döneminde en önemli su kaynaklarından biri olmuştur. Bizans döneminde de hamamlara ve diğer ihtiyaç alanlarına buradan su tedarik edilmiştir. 1999 depremi sonrasında düzgün taş kesme malzeme ile restore edilmiş olup halihazırda aktiftir.

Veliahmet Mahallesi sadece mütevazı ve adanmış mescitler, bir zamanların nazende konakları, tarihi çok eskilere dayanan su kaynakları, çeşmeler ve günümüz dağdağası arasına boğulmuş yürek burkan özgün mimari yapılardan müteşekkil değildir. Aynı zamanda manevi kanaat önderlerinin, din ve devlet büyüklerinin, önemli tarihsel kişiliklere dair hatıraların yer aldığı bir mahalledir. Bu nevi anlamlı miraslardan biri olan Şeyh Numan Efendi (Himmetzâde)

Veliahmet Mahallesi'nde Saatçi Ali Efendi Konağı

Türbesi de Veliahmet Mahallesi'nde yer alır. İzmit Numaniye Tekkesi mensubi Numan Efendi'nin 1812 tarihli kabri modern binalar arasında kentlilere hüzün yaşatırken Kocaeli Belediyesi marifetiyle buna müdahale edilmiş, bakım ve onarımı yapılarak ziyarete sunulmuştur.

KAYNAKLAR
Avni Öztüre, *Nicomedia* Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi, Çeltür Matbaası, İstanbul, 1981; Avni Öztüre, *Resim, Fotoğraf, Belgelerle Nicomedia: İzmit Tarihi*, Çeltür Matbaası, Istanbul, 1969; Engin Ürkmez, *İzmit'te Türk Eserleri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2007; *İller Bankası İmar Planlama ve Yapı* Dairei reisliği şehircilik İşleri Müdürlüğü, İzmit Analitik Etüdler, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası döner Sermayesi, Ankara, 1971; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, *Mehtap Özbayraktar, İzmit Kent Merkezi Mahalleler- Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İse Reklam, İstanbul 2011; Nevnihal Erdoğan, Mehtap Özbayraktar, Sonay Ayyıldız, Tarihi İzmit Kent Merkezi Geleneksel Konutları, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 21, İse Reklam, İstanbul 2011; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, M.E.B. Yayınevi, İstanbul, 1971; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 13, Düzey Matbaa LtdŞti, İstanbul 2009; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 2011, Engin Ürkmez, *İzmit'te Türk Eserleri*, Kocaeli Büyüksehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2007.

Nevnihal ERDOĞAN

VELİYÜDDİN AĞA CAMİSİ

Dilovası/Tavşancıl'da Çarşı Camii

Yapım tarihi bilinmemekle birlikte kitabesine göre h.1233/m.1818 yılında Unkapanı tüccarlarından Hacı Veliyüddin Ağa tarafından yeniden inşa edildiği anlaşılmaktadır. Bölgenin en erken tarihli ve mimari özellikleri büyük ölçüde korunmuş camisi olan yapı İstanbul II. K.T.V.K.K. 12.03.1991 tarih 2637 sayılı kararı ile tescil edilmiştir. 17 Ağustos 1999 depreminde hasar gören yapı, ibadete kapatılmıştır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından 2010 yılında başlatılan restorasyon çalışmaları sonrasında yeniden ibadete açılmıştır.

Caminin Kitabesi

Doğu cephesinde giriş kapısı üzerindeki 1,30 x 0,48 m. ölçülerindeki üç satırlık sülüs kitabesine göre caminin yeniden inşası h.1233/m.1818 tarihli olup banisi Unkapanı tüccarlarından Hacı Veliyüddin Ağa'dır. Kitabe daha sonra siyaha boyanmış, yazı satırları da yaldızlanarak belirgin hâle getirilmiştir. Kitabedeki hicri tarih 27 Şevval 1233'dür. Miladi olarak 30 Ağustos 1818 Pazar gününe tekabül etmektedir. Caminin pazar günü ibadete açılması teamüllere uygun değildir. Bu tarih kitabenin hazırlandığı tarih olmalıdır.

Plan ve Mimari Özellikleri/ Dış Mekân

Veliyüddin Ağa Camii kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı, düz damlı, iki katlı ve moloz taş malzemeden inşa edilmiştir. Camii, dıştan 13,80x12,70 m ölçülerinde, içten ise 11,30 x12,30 m ölçülerindedir. Harim mekânına giriş, caminin doğu cephesinin kuzeye yakın köşesinde bulunan iki kanatlı ahşap bir kapı ile sağlanmaktadır. Kapıya kuzey ve güneyden beşer taş basamaklı bir merdivenle çıkılır. Harime girişi sağlayan iki kanatlı dikdörtgen kapı oldukça sade yapılmış, üzerinde herhangi bir süslemeye yer verilmemiştir. Kuzey cepheye altta üç, üstte dört olmak üzere iki katlı pencere uygulaması ile toplam yedi adet pencere açılmıştır. Yapının bulunduğu konumdan dolayı, duvar yükseklikleri farklılık göstermektedir. Caminin güney cephesi ana yola bakmaktadır. Bu cephe diğer cephelerde olduğu gibi moloz taş malzemeden inşa edilmiş aralarda ise tuğla ve ahşap hatıllar kullanılmıştır. 13,80 m genişliğinde olan güney cephenin doğuya yakın olan bölümünün üst katına, cephe boyunca yan yana bir düzen içerisinde açılmış dört adet düz atkı taşlı ve dikdörtgen formlu pencere yerleştirilmiş ve harim mekânının aydınlatılması sağlanmıştır. Bu pencereler mihrabın iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Cami üst örtüsü, dört yönlü kiremit kaplı kırma çatı ile kaplıdır.

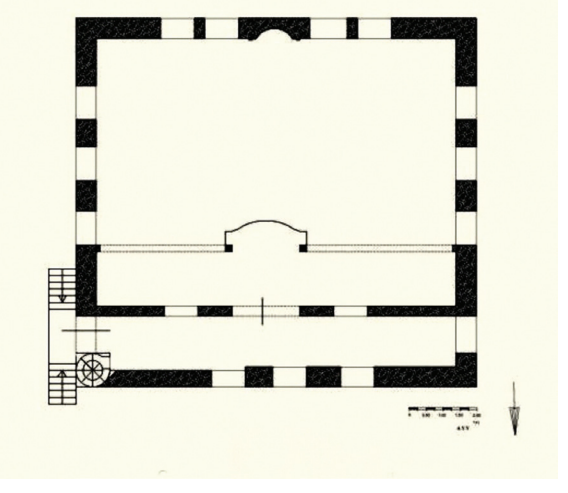
Minare

Yapının kuzeydoğu köşesindeki tek şerefeli minaresi, caminin doğu ve kuzey beden duvarlarının birleştikleri noktada yükselmektedir. Minare külahı Barok tarzı bir âlem ile nihayetlendirilmiştir. Minarenin gövde, şerefe ve petek kısmında tuğla malzeme, kaide bölümünde ise moloz taş malzeme kullanılmıştır. Minare restorasyon sırasında deprem tehlikesi dikkate alınarak gerçek boyutundan daha alçak inşa edilmiştir.

Doğu cephenin kuzeye yakın olan bölümünden açılan iki kanatlı bir kapıyla, yapının içerisindeki koridor bölümüne girilir. Bu koridor bölümü, kuzey cephe duvarına açılan dikdörtgen formlu üç adet pencere ile aydınlatılmıştır.

Harim Mekân

Koridorun güneyinde bulunan iki kanatlı bir kapı ile harime geçilir. Cami giriş kapısının solunda bulunan merdivenlerle üst kat mahfil bölümüne geçilir. Cami harim mekânı kareye yakın dikdörtgen planlı olup üzeri düz tavandır. Harim mekânı duvarlarında

Veliyüddin Ağa Camii Planı (Çizim Ahmet Yavuzyılmaz)

YENİ CUMA MAHALLESİ

Karabaş Mahallesi Sınırları İçinde Yer Alan Mahalle

İller Bankası İzmit analitik etüdlerine göre, 1914 senesindeki İzmit mahalle düzeninde Yeni Cuma Mahallesi adıyla bağımsız bir mahalle kaydedilmemiştir. Bugünkü resmi düzenlemede de Yeni Cuma Mahallesi adı ile bilinen bir mahalle zikredilmemekle beraber Pertev Paşa Camii ve Külliyesi adıyla bildiğimiz Yeni Cuma Camii İzmit'in en eski cami ve külliyelerinden biri olup kimi literatürde ve halk arasında bu cami ve çevresi Yeni Cuma Mahallesi olarak anılmaktadır.

Bugünkü düzenlemede Yeni Cuma Mahallesi, Karabaş Mahallesi sınırları içinde yer almaktadır.

Yeni Cuma; yani Pertev Paşa Camii ve Külliyesi'nin bir mahalle bütünselliği hâlinde algılanmasında maziden gelen işlevselliği kuşkusuz etkili olmuştur. Çünkü bugün geriye sadece camisi, şadırvanı ve sıbyan mektebi kalan Pertev Paşa Külliyesi 16. yüzyıl Osmanlı coğrafyasında, devlet politikası olarak kurulmakta olan menzil külliyeleri arasında önemli bir yere sahipti. Payitahttan yola çıkan ordunun, kalabalık hacı kafilelerinin, kervanların ve tacirlerin konaklamaları ve ihtiyaçlarını gidermeleri, güvenliklerinin sağlanması, hastalananların tedavi edilmesi amaçlarıyla kurulan, merkezinde cami bulunan ve imaret, kütüphane, medrese, tabhane, paşa odaları, tekke, zaviye, hamam, çarşı, arasta, çeşme vb. başka birçok yapıyı barındıran külliyelerin İzmit'te yer alan tipik bir örneğiydi.

İstanbul'dan doğuya giden sefer güzergâhındaki en önemli menzil külliyesi 1523 tarihinde Gebze'de kurulan Çoban Mustafa Paşa Külliyesi'dir ve bugün nitelikli bir restorasyonun ardından tüm tarihi fonksiyonları ile birlikte ayaktadır. Gebze'den sonraki menzil olan İzmit'te ise Pertev Paşa Külliyesi bu işlev için kurulmuştur. Külliyenin tamamlanması 1579 yılını bulmuştur.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Pertev Paşa Camii'nin adı Mahkeme Camii olarak zikredilmektedir. 1579 yılında tamamlandığında imaret, hamam, han, arasta, mektep, çeşme ve sebilden oluşan birimleri de mevcuttu. Hatta bir de özel su yoluna sahipti. Bânisi Arnavut bir devşirme olarak Enderun'da yetişerek ikinci vezirliğe kadar yükselen Sinan Paşa'dır. Pertev Paşa, Zigetvar ve Tımışvar seferlerinde başarı göstermişse de İnebahtı'ndaki başarısızlığının ardından itibarını kaybetmiş ve azledilmiştir. 1572 yılında vefat etmiş, külliyesi ölümünün ardından kethüdası Sinan Ağa tarafından tamamlanmıştır. Külliye Mimar Sinan'ın olgunluk çağı eserlerinin özelliklerini yansıtır. Camisi büyük bir alanı kaplayan avlu duvarları ile çevrili olup kare plan üzerine kurulu bir kubbesi vardır. Sıbyan mektebi ise bugünkü avlu duvarlarının dışında kalmakta olup halihazırda Diyanet İşleri Başkanlığı Aile ve Dini Rehberlik Bürosu olarak kullanılmaktadır.

Cami avlusu içinde on iki köşeli bir şadırvan yer alır. Üstü kapalı bir son cemaat yerine sahip olup tek

Yeni Cuma Mahallesi'nde Pertev Paşa Külliyesi

kubbelidir. Kubbe üzerinde 24 pencere, taş, kalem işi ve vitray tarzı bezemeleri ve ayrıca girişte küçük bir tane fakat üstte genişçe bir kadınlar mahfili vardır. Ahşap işçiliği dikkate değerdir ve kapısında kündekâri tekniği kullanılmıştır. Bugün ayakta olmakla beraber avlu duvarları dışında yer alan sıbyan mektebi ise kabayonu taş malzemeden yapılmıştır.

16. yüzyıldan itibaren Osmanlı coğrafyasında yaygın olarak kurulmaya başlanan menzil külliyeleri şehrin merkez ikametgâh alanlarının biraz uzağına yapılırdı. Çünkü konaklama için gelen ordular, kervanlar, hacı kafileleri geniş açıklıklara ihtiyaç duyardı. Bu nedenle Pertev Paşa Külliyesi de İzmit'in ilk yerleşik olduğu alanın biraz dışında, sefer güzergâhı üzerinde kurulmuştur. Bu sayede geniş bir alana yayılabilmiştir. 20. yüzyıldaki bazı düzenlemeler sonucu külliyenin bir kısmı yok olmuşsa da bugün İzmit'in tarihi Demiryolu Caddesi (Yürüyüş Yolu) ile İstanbul – Ankara karayolu arasında genişçe bir alanda rekreasyona son derece müsait bir çekim alanı olarak çay bahçeleri, kafeler ve parklarla çevrelenmiştir. Tarihi Demiryolu Caddesi üzerinde bulunan diğer bir tarihi cami Fevziye Camii ile birlikte İzmit'in önemli tarihsel miraslarını, sevilen cazibe merkezlerini ve sosyal iletişim mekânlarını oluştururlar. Tüm bu nedenlerden dolayı Pertev paşa Camii ve Külliyesi ya da halk arasındaki yaygın adıyla Yeni Cuma Camii ve Külliyesi yöre halkı tarafından adeta bir mahalle olarak algılanmakta ve anılmakta, kente ruh ve değer katmaktadır.

KAYNAKLAR

Hamza Gündoğdu, Rümeysa Işık, "İzmit Petev Paşa Külliyesi'nin Klasik Osmanlı Mimarisindeki Yeri ve Önemi", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyum Bildirileri*, Editörler: Haluk Selvi, M. Bilal Çelik, Kocaeli, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayınları, s.1587-1607; İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairesi Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü, *İzmit Analitik Etüdler*, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası Döner Sermayesi, *Ankara*, 1970; İlknur Aktuğ, *İzmit Pertev Paşa Yeni Cuma Camisi*, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1990; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, *İzmit Kent Merkezi Mahalleler- Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İse Reklam, İstanbul 2011; Zübeyde Güneş Yağcı, "Osmanlı Menzil Teşkilatı İçerisinde İzmit Menzili ve Önemi", *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri II*, C.2.2016, s.337-351.

Nevnihal ERDOĞAN

YENİ HAMAM

Osmanlı Dönemi Hamamı

Tek hamam planına sahip olan Yeni Hamam'ın yazılı kaynaklarda yapım yılı ile ilgili farklı tarihler bulunmaktadır. Galitekin, *Kocaeli Su Medeniyeti Tarihçesinden Birkaç Damla* kitabında yapının 17. yüzyıl başlarında inşa edildiğini belirtirken, Fıratlı 18. yüzyıl ortalarında, Öztüre ise 19. yüzyılda yapıldığını belirtmektedir.

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 10.11.1979 tarih ve 11612 sayılı kararı ile tescil edilmiştir. İstanbul II nolu Kültür ve Tabiat Varlıkları Kurulu Başkanlığı'nın 20.11.1990 tarih ve 2586 sayılı kararı ile onaylı rölöve ve restorasyon projesi ve parselin boş kalan alanına hamamın restorasyonu önkoşulu ile yapı izni verilmiştir. Yapı, kuzeyde Yeni Hamam Sokağı, doğuda ve güneyde betonarme komşu yapı ve batıda 50. Yıl İlköğretim Okulu ile çevrilmiştir. Yapının kuzey karşısında ise günümüzde var olmayan iki tescilli eski eser parsel bulunmaktadır. Boyutları 20x11,2 m olan dikdörtgen şeklindeki hamam sıcaklık, ılıklık ve su deposu/külhan bölüm-

Yeni Hamam

ifade etmek için kullanılmıştır. Misal, Söğüt (Bilecik), Tekirdağ, Eskişehir'in en eski halkı bu isimle anılmaktaydı. Toroslarda Manavlı adında bir Yörük aşireti vardır. Esasen Osmanlı arşiv kaynaklarında Kocaeli ve çevresinde yaşayan Manavların bağlı olduğu topluluk Yörük taifesinden sayılmaktaydı. Zaten Osmanlıların fethinden itibaren Kocaeli ve çevresinde yüzyıllar içinde gelişen ve olgunlaşan Manav kültürünün kökeninde, Türkmen, Oğuz, Yörük gelenek ve görenekleri yatmaktadır. Bu bakımdan ismi gerek Yörük, gerek Manav olsun, her ikisi de Oğuzların 24 boyuna mensup Türk budunlarındandır. Bugün Anadolu'da Türkmen yerine yerli, Yörük yerine de Manav tanımlamasını getirmişlerdir ki, bu iki sözcük de "doğma büyüme buralı" anlamındadır. Nitekim Adapazarı, Antalya, Bilecik, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Eskişehir, Isparta, Kastamonu ve Kocaeli'de yoğun olarak yaşayan Manavlar buraların yerli halkıdır.

Kocaeli ve çevresi Osmanlıların eline geçtikten sonra konar-göçer Türkmen ve Yörüklerin yayılma ve yerleşme alanı olmuştur. Bunda Kocaeli ve çevresinin doğal yapısı ve iklim şartları etkili olmuştur. Zamanla yerleşik hayata geçerek kendi yerleşim yerlerini kurmuşlardır.

KAYNAKÇA

Ahmed Refik, Anadolu'da Türk Aşiretleri (966 – 1200), İstanbul 1989, s. 1 – 222; Ahmet Gündüz, " Tapu- Tahrir Defterlerine Göre Kocaeli ve Çevresindeki Yer Adları Hakkında Bir Değerlendirme", C. 1, *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli 2015, s. 465 – 494; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı*, İstanbul 1976, s. 104, 112; Cevdet Türkay, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*, İstanbul 2001, s.172, 178, 324, 429, 449, 455, 597; Erkan Dülger, " Sığırlık Yörükleri (Gebze – Deniz Köyü Kocaeli)", *Türk Dünyası Vakfı Tarih Dergisi*, s. 48 – 55; Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri –Boy Teşkilatı –Destanları*, Ankara 1967, s. 171 – 172, 193, 348; Işıl Altun, " Kandıra'da Türkmen Kimliği ", *Kandıra Sempozyumu ve Kandıra Kurultayı (25 – 26 Aralık 2004)*, Kocaeli 2005, s.83 - 98; İlhan Şahin, *Osmanlı Döneminde Konar- Göçerler*, İstanbul 2006, s. 61- 62; Mehmet Eröz, *Yörükler*, İstanbul 1991, s. 20- 24, 85; Mehmet Salih Erpolat, " XVI. Yüzyıldan XX. Yüzyıla Kocaeli'ndeki Yer Adlarında Meydana Gelen Değişmeler", C. 1, *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli 2015, s. 497 – 544; M. Tayyib Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân*, İstanbul 2008, s. 1- 9; Orhan Sakin, *Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, İstanbul 2006, s.55; Rudı Paul Lınder, *Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar*, Çev. Müfit Günay, İstanbul 2000, s. 95, 105; Peter Alford Andrews, *Türkiye'de Etnik Guruplar*, Çev. Mustafa Küpüşoğlu İstanbul 1992, s.71; Vahid Çabuk, "Yörükler", İslam Ansiklopedisi, C. 13, İstanbul 1986, s. 430 – 435; Yusuf Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453 – 1650)*, C. I – VI, Ankara 2009. s. 262, 1417, 1840, 2171, 2239.

Recep YAŞA

YUKARI PAZAR MAHALLESİ

İzmit'in Tarihi Mahallelerinden

İzmit'in tarihi bir mahallesi olan Yukarı Pazar Mahallesi bugün için resmi bir mahalle olarak konumlandırılmamıştır. İller Bankası analitik etüdlerine göre 1914 yılında da özel bir mahalle olarak kaydedilmemiştir. İller Bankası kayıtlarına göre Yukarı Pazar Caddesi/Sokağı 1914 yılında Akçamescid Mahallesi'nin içinde gözükmektedir. Günümüzde Akçamescit Mahallesi Akçakoca Mahallesi içinde yer almaktadır. Bundan dolayı Yukarı Pazar da Akçakoca Mahallesi sınırları içinde bulunmaktadır.

İller Bankası arşivlerine göre, 1914 yılında 200 hane, 800 kişiden oluşan Akçamescit Mahallesi ile 150 hane 600 kişiden oluşan Hacı Hürrem Mahallesi "Akçakoca Mahallesi" olarak birleşmiştir. Yukarı Pazar Mahallesi de Akçamescit Mahallesi içinde yer aldığı için neticede Akçakoca Mahallesi içine dahil olmuştur.

Mahalle kentsel sit alanı içerisindedir. Hemen aşağısında İzmit Tarihi Koridoru adı verilen geniş restorasyon ve restitüsyon sahaları yer almaktadır.

İzmit'in tarihi mahalleleri arasında Yeni Pazar Mahallesi'ni zikrediyor olmanın tarihselliğe dayanan bazı gerekçeleri vardır. Osmanlı döneminde kentlerin ve kasabaların yapısını oluşturan düzene göre ticaret ve alışveriş merkezleri ikametgâh bölgelerinden uzakta ve umumiyetle kale duvarlarının diplerinde kurulurdu. Ayrıca 16. yüzyıla kadar çarşı ve pazar sözcüklerinin eşanlamlı olarak kullanıldığını biliyoruz. İzmit'le ilgili olarak yapılan 1966 tarihli çalışmalarda Yukarı Pazar Hamamı (Süleyman Paşa Hamamı) "şehrin eski ticaret merkezi olan Yukarı Pazar semtindedir" ifadesi kullanılmaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi bugünkü restore edilmiş olarak ayakta kalmış olan tarihi Süleyman Paşa (Yukarı Pazar Hamamı) ve mıntıkası eskiden İzmit'in ticaret ve alışveriş merkezi, yani eski pazarıydı. Zaten Osmanlı kentsel nizamına göre kentsel hareketliliğin, alışverişin ve pazarın bulunduğu mıntıka umumiyetle hamam, cami gibi yapıları da barındırmak zorundadır. Nitekim Yukarı Pazar Hamamı ve hemen yanı başında bulunan tarihi Akçakoca Dere Camii bu görüşü teyit eder mahiyettedir.

Bu bölgenin pazar yeri olarak ihdas edilmesi de anlamlıdır. Çünkü Osmanlıların İzmit'i fethetmesinin hemen ardından kent merkezini ilk defa kurdukları tarihi Orhan Mahallesi'nin eteklerinde bulunan bölge aynı zamanda Roma-Bizans döneminden kalma iç surları da barındırmaktadır. Dolayısıyla pazar yerinin ve kentin en eski alışveriş merkezinin Yukarı Pazar adıyla bölgede kurulmuş olması tarihsel gelişime ve arkaik kent düzenine de uygun düşmektedir.

Yukarı Pazar ve mıntıkası İzmit Tarihi Koridoru'nun tam ortasında ve İzmit'in tarihi merkezlerinin kurulmuş olduğu tepenin eteklerinde yer alması dolayısıyla çok sayıda tarihsel mimari mirası barındırır. Bunlar arasında hiç kuşku yok ki, tarihi Yukarı Pazar Hamamı (Süleyman Paşa Hamamı) ön planda gelir. Süleyman Paşa Hamamı genişçe ve kıvrımlı bir caddenin köşe başında yer alır ve geçirmiş olduğu nitelikli restorasyon dolayısıyla tarihsel özelliklerini yansıtır. Korumacılık anlayışının bir tezahürü olarak körfez manzarasına haiz ön cephesi siyah bir cam fanus ile kaplanmıştır. Günümüzde hamam fonksiyonu değiştirilerek ev yemekleri sunan bir kafeterya-restoran hâline getirilmiştir. Restore edilmiş kubbeli ve fenerli mekânları ile İzmit Tarih Koridoru'ndaki önemli turistik noktalardan birini teşkil etmektedir.

Yukarı Pazar Hamamı'nın hemen yanı başında körfez manzarasına olanca hâkimiyetiyle tarihi Akça Koca Dere Camii yer alır. Orta halli bir restorasyon geçiren cami İzmit'in en eski camilerinden olup iç bezeme ve vitray süslemeleri etkileyicidir. Caminin hemen önünde bölge fatihlerinden Akça Koca'nın bir heykeli, biraz ilerisinde ise Ertuğrul Gazi'nin annesi Hasne Hatun'un türbesi bulunmaktadır. Yanında ise restore edilerek mahalle evi ve Akçakoca muhtarlığı olarak hizmete sunulan, ahşap, karkas, tarihi bir konak olan Elbeyoğlu Konağı bulunmaktadır. Bu mıntıkadan aşağı inen İzmit Tarihi Koridoru, Kapanca Sokağı gibi bölgesel pilot restorasyon, revitalizasyon ve restitüsyon alanlarına doğru irtifa kaybeder.

Tüm bu özellikleri dolayısıyla Yukarı Pazar mıntıkası bugün için bile Tarihi İzmit mahalleleri arasında mekânsal bir düğüm noktası olarak işlev görmektedir.

KAYNAKÇA

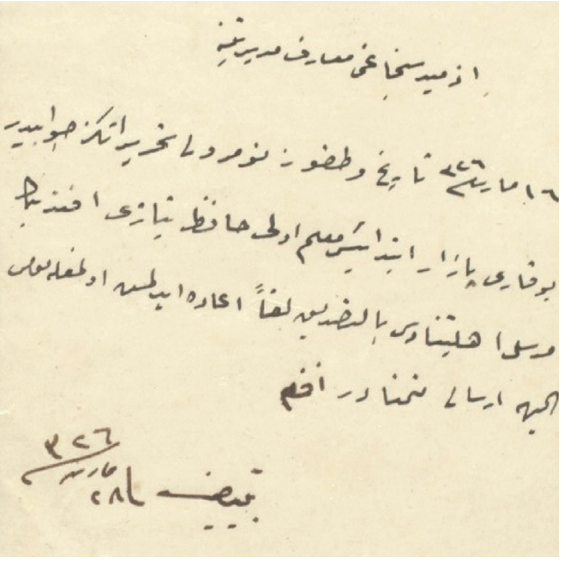
Avni Öztüre, *Resim, Fotoğraf, Belgelerle Nicomedia: İzmit Tarihi*, Çeltür matbaası, Istanbul, 1969; Engin Ürkmez, *İzmit'te Türk Eserleri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2007; Hüseyin Erol, *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi*, İzmit Rotary Kulübü, Sesim Ofset, Kocaeli, 2013; *İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairesi reisliği şehircilik İşleri Müdürlüğü, İzmit Analitik Etüdler*, İller Bankası Harita Genel Müdürlüğü Matbaası Döner Sermayesi, Ankara, 1970; Nevnihal Erdoğan, Sonay Ayyıldız, Mehtap Özbayraktar, *İzmit Kent Merkezi Mahalleler- Sokaklar-Mimari Eserler*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İse Reklam, İstanbul 2011; Nezih Fıratlı, *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, M.E.B. Yayınevi, İstanbul, 1971; Şennur Kaya, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 13, Düzey Matbaa LtdŞti, İstanbul.2009; Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli, 2011; https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/gezilecekyer/tarihi-kapanca-sokak.

Nevnihal ERDOĞAN

YUKARIPAZAR ERKEK İBTİDÂÎ MEKTEBİ

Yukarıpazar Erkek İbtidâî Mektebi, İmaret ve Çarşı Erkek İbtidâî mekteplerine nazaran geç bir tarihte açıldı. İzmit İdadi Mektebi Müdürlüğü 25 Şubat 1903 tarihinde Maarif Nezareti'ne, İzmit'in Yukarıpazar Mahallesi'nde erkek ibtidâî mektebine ihtiyaç duyulduğunu, mektebin açılması hususunda ahaliye gerekli teşvikler yapıldığı hâlde netice alınamadığını, ancak gerekli takibatın yapıldığını, kısa süre zarfında netice alınacağını bildirdi. İzmit Maarif Komisyonu ve Maârif Müdürlüğü'nün teşvik ve çabaları sonucunda Yukarıpazar Erkek İbtidâî Mektebi 1903 yılından sonra açıldı. Mektep personeli son derece sınırlı kaldı. 2 Eylül 1908 tarihi itibarıyla Yukarıpazar Erkek İbtidâî Mektebi muallim-i evveli Niyazi Efendi idi. Niyazi Efendi'nin maaşı 250 kuruştu. Mektepte bevvap 100 kuruş maaşla Reşat Efendi idi. Aylık 350 kuruşluk muallim ve bevvap maaşları öğrenci velilerinden alınan tedrîs ücretleri ve maarife terk olunan evkâf-ı münderise akaratı kira gelirleriyle ödendi. Maârif gelirleri yetersiz kaldığı için muallim ve bevvap maaşlarının düzenli olarak ödenmesinde aksaklıklar yaşandı.

Yukarıpazar Erkek İbtidâî Mektebi binası harap hâle gelmesi sebebiyle 1909 ve 1912 yıllarında muhtelif tamirler geçirdi.

İzmit Yukarıpazar Erkek İbtidâî Mektebi muallim-i evveli Hafız Niyazi Efendi'nin ehliyetnâmesinin tasdik edilerek iade edildiğine dair Maarif Nezareti'nden İzmit Maarif Müdürlüğü'ne 10 Nisan 1910 tarihinde yazılan tahrirat (COA. MF. İBT. 268/23, 12 Nisan 1910/1 R 1328, lef 1).

15 Kasım 1911 tarihinde İzmit Maarif Müdürlüğü'nden Maarif Nezaretine gönderilen cetvele göre Yukarıpazar Erkek İbtidâî Mektebi muallim-i evveli Hafız Niyazi Efendi idi. Ehliyetnâmeli olan Hafız Niyazi Efendi 14 Eylül 1909 tarihinde 300 kuruş maaşla mektepte göreve başladı. Mektep muallim-i sanisi Hacı Recep Efendi idi. Hacı Recep Efendi 250 kuruş maaşla 14 Aralık 1909 tarihinde mektepte göreve başladı. Hafız Niyazi Efendi 1910 yılında İzmit İdâdî Mektebi'nde teşkil edilen imtihan komisyonu huzurunda girdiği imtihanda başarılı olarak ibtidâî mektebi muallim-i evvelliği ehliyetnamesi almaya hak kazandı. İzmit Maârif Müdürlüğü 29 Mart 1910 tarihinde Maarif Nezareti'ne muallim-i evvel hafız Niyazi Efendi'ye ait ehliyetnamenin tasdik edilmesi için gönderildiğini bildirdi. Maarif Nezareti 11 Nisan 1910 tarihinde İzmit Maarif Müdürlüğü'ne tasdik edilen ehliyetnameyi iade etti.

Yukarıpazar Erkek İbtidâî Mektebi uzun yıllar hizmet verdi. Mayıs 1921 tarihinde Yukarıpazar Merkez İbtidâî Mektebi'nde muallim Yunus Hıfzı Efendi idi.

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Dâhiliye Nezâreti, Umûr-ı Mahalliye-i Vilâyât Müdüriyeti Belgeleri: DH. UMVM. 44/30, 21 Temmuz 1921/15 Za 1339; Maârif Nezâreti, Tedrîsât-ı İbtidâiye Kalemi Belgeleri: MF. İBT.; Maârif Nezâreti, Mektûbî Kalemi Belgeleri: MF. MKT.

Biray ÇAKMAK

YUMRUKAYA MESİRE ALANI

Gebze'de Turistik Destinasyon

Gaziler Dağı Tabiat Parkı alanının içerisinde bulunan Yumrukaya Mesire Alanı, İstanbul'a yakınlığı nedeniyle her mevsimde yoğun ziyaretçi almaktadır. Mesire alanı Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı olup günübirlik ziyarete uygundur. Yürüyüş yolla-